

Kuzey Kıbrıs Sanayi Sektörü Mevcut Durum Raporu 2015

İçindekiler

Tablo Listesi	6
Şekil Listesi.....	8
Kısaltmalar	11
1. Raporun Konusu, Amacı ve Kapsamı	12
Projenin Konusu	12
Projenin Amacı	12
Projenin Kapsamı.....	13
2. Yönetici Özeti.....	14
3. Küresel Gelişmeler.....	18
4. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Son Gelişmeler	20
5. Kuzey Kıbrıs Ekonomisi'nde Sanayinin Sosyo-Ekonomik Yeri.....	22
5.1. İmalat Sanayine Genel Bakış	22
5.2. İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Katma Değer Oranları ve Teknoloji Düzeyleri	27
5.3. Sanayi Üretiminde Dışa Bağımlılık	30
5.4. Gayri Safi Milli Hasıladaki Sektör Katma Değerleri ve Reel Büyüme	32
5.4.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Dağılımı	32
5.4.2 Reel Büyüme	34
5.5. Dış satımın Yapısı	35
5.6. İstihdam	40
5.7. İmalat Sanayi'nin Toplam Faktör Verimliliği ve Rekabet Gücü	42
5.8. Sabit Sermaye Yatırımları ve Dağılımı	43
5.9. Sanayi Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik Destekler	45
5.9.1 Hibe Programları.....	46
5.9.2 Devlet Destekleri	46
5.9.3 Düşük Faizli Kredi Programları.....	54
6. Yapılan Benzer Çalışmalar	54
6.1 Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Rekabet Edebilirlik Raporu 2014-2015.....	54
6.2 Kuzey Kıbrıs İş Yapabilirlik Raporu 2015	69
7. Seçilmiş Ülkeler ile Kuzey Kıbrıs Sanayi Sektörünün Kıyaslanması.....	83
7.1 Hırvatistan.....	83

Genel Durum	83
Hırvatistan Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yanları	88
Ekonominin Önemli Sektörleri	89
Dış Ticaret Dengesi ve Dış Ticareti.....	95
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	99
Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)	100
Yatırımlara Sağlanan Teşvikler.....	101
Kaynaklar	103
7.2 Güney Kıbrıs	104
Genel Durum	104
Güney Kıbrıs Ekonomisinin Güçlü Yanları ve Zayıf Yanları	107
Ekonominin Önemli Sektörleri	108
Dış Ticaret	117
Güney Kıbrıs'ın Stratejik Planı	122
Teşvikler.....	124
Kaynaklar	126
7.3 Portekiz	127
Genel Durum	127
Portekiz Ekonomisinin Güçlü Yanları ve Zayıf Yanları.....	131
Ekonominin Önemli Sektörleri	132
Doğrudan Yabancı Yatırımlar	137
Ülkedeki Serbest Ticaret Bölgeleri.....	139
Teşvikler.....	139
Dış Ticaret.....	140
Kaynaklar	144
7.4 Malta	145
Genel Durum	145
Malta Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yanları	147
Malta'nın Sanayi Yapısı.....	149
Dış ticaret	154
Malta'nın Sanayi Stratejisi	156
Kaynaklar	158
7.5 Seçilmiş Ülkeler ile Kuzey Kıbrıs Kıyaslaması	159

7.5.1.	Büyükölük ve Gelişmişlik.....	159
7.5.2.	Ekonominin Yapısı (Sektörel Dağılım).....	160
7.5.3.	Sanayi Stratejisine Bağlı Temel Hedefler	163
8.	Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri.....	166
8.1.	Envanter çalışmasında izlenen yöntem	166
8.2.	Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri ve NACE Kodlaması	168
8.3.	Envanter Anket Bulgularının Değerlendirilmesi.....	168
8.4.	NACE sisteminin kurulması ve uygulanmasında yol haritası	171
9.	AB ile Uyum Çalışmaları ve Sanayi Sektörüne Etkisi.....	175
9.1.	Tarıma Dayalı Gıda İmalatı Sektörü	176
9.2.	İnşaat Malzemeleri Üretimi	180
9.3.	Bilişim Sektörü	182
9.4.	İdari Faaliyetlerde Uyum.....	183
10.	TC'den Kuzey Kıbrıs'a Su Temin Projesi'nin Tarımsal Sanayiye Olası Etkileri	184
11.	Pilot Firma Analizleri.....	189
11.1.	Çalışmanın Amacı Ve Kapsamı.....	189
11.2.	Çalışma Metodolojisi	189
11.3.	Kısıtlar.....	192
11.4.	Analiz ve Değerlendirme	192
11.4.1	Yetkinlik Değerlendirme.....	195
11.4.2	Değer Zinciri Analizi.....	218
11.4.3	SWOT Analizi	222
11.4.4	Sonuç ve Öneriler.....	224
	Görüşülen Firmalar Listesi	228
12.	Üniversite, Turizm ve Yapı Sektörleri Harcamalarının Sanayi Açısından İncelenmesi.....	230
12.1.	Üniversite Sektörü.....	230
12.2.	Turizm Sektörü	246
12.2.1	Gıda Grubu	250
12.2.2	İçecek Grubu	255
12.2.3	Bakım Onarım	256
12.2.4	Kat Hizmetleri Grubu	259
12.2.5	Diğer Genel Giderler	261
12.2.6	Devlet Planlama Örgütü Teşvik Belgesi Almış Otel Yatırım Projelerinin İncelenmesi	262

12.3.	Yapı Sektörü	265
	Sonuç	266
13.	GZFT Analizi	267
13.2.	Güçlü Yanlar	269
13.3.	Zayıf Yanlar	270
13.4.	Fırsatlar	272
13.5.	Tehditler	275

Tablo Listesi

Tablo 1: Kuzey Kıbrıs Ekonomisi ve İmalat Sanayi Ekonomik Büyüklükleri	24
Tablo 2 :Çalışma Gruplarına Göre İşyerlerinin Dağılımı	24
Tablo 3 :Hukuki Yapıya Göre İşyerlerinin Dağılımı	25
Tablo 4 : İşyerlerinin Sektörel Dağılımı	26
Tablo 5 :İmalat İşyerlerinin Alt sektör Dağılımı	27
Tablo 6 :Sektörlerin Katma Değer Oranları ve Teknoloji Düzeyleri.....	29
Tablo 7 :İthal ve Yerli Girdi oranları	31
Tablo 8 :Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Dağılımı (Cari fiyatlarla, %).....	32
Tablo 9 : Gayri Safi Milli Hasıladaki Sektör Katma Değerleri (ABD Milyon Dolar, Cari)	33
Tablo 10 : Sektörlerin Reel Büyüme Hızları	35
Tablo 11 : Dış satımın Yapısı.....	36
Tablo 12 : Toplam İhracat İçinde Önemli Sanayi Ürünlerinin Değerleri (Bin ABD Doları)	36
Tablo 13 :Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında İhraç Edilen Sanayi Ürünlerinin Değeri	38
Tablo 14 : İşgücü Anketleri ile Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı Sonuçlarına Göre Sanayi Sektöründeki İstihdamın Durumu.....	40
Tablo 15 : Kuzey Kıbrıs İmalat Sanayinde İstihdam	41
Tablo 16 : Toplam Faktör Verimliliği.....	42
Tablo 17 : İmalat Sanayinde Sabit Sermaye Yatırımları ve Banka Plasmanları	44
Tablo 18 : Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçerisindeki Yeri	45
Tablo 19 : 12 Bölüm Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu	64
Tablo 20 : Hırvatistan Temel Göstergeler	85
Tablo 21 : GSYİH ve Kişi Başı GSYİH Yıllık Değişim.....	86
Tablo 22 :İhracat - İthalat Yıllık Değişimi, Endeks ve GSYİH içinde Payları.....	87
Tablo 23 :GSYİH ve Sanayi Sektörü Bazı Göstergeler.....	90
Tablo 24 :Enerji Üretimi	94
Tablo 25 :Hırvatistan'ın Aylık Dış Ticareti.....	96
Tablo 26 :Hırvatistan'ın İhracatının Armonize Sistem'e Göre (2 hane) Yüzde Dağılımı	97
Tablo 27 :Hırvatistan'ın İthalatının Armonize Sistem'e Göre (2 hane) Yüzde Dağılımı	98
Tablo 28 :Cari İşlemler Dengesi.....	99
Tablo 29 :Doğrudan Yabancı Yatırım, Net, Ülkeler Bazında (Milyon Avro)	99
Tablo 30 :Doğrudan Yabancı Yatırım, Net, Faaliyetler Bazında (milyon Avro).....	100
Tablo 31 :Güney Kıbrıs Temel Göstergeler	105
Tablo 32 : Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Dağılımı (%)	109
Tablo 33 :GSYİH Yıllar itibariyle büyüme	110
Tablo 34 :İstihdamın Sektörel Dağılımı (2014 Hane Halkı İşgücü Anketi)	111
Tablo 35 :Toplam İmalat Sanayi KD içinde Alt Sektörlerin Payları (%)	112

Tablo 36 :Toplam İmalat Sanayi İstihdamı içinde Alt Sektörlerin Payları.....	113
Tablo 37 :İhracatın Ana Ekonomik Faaliyete Göre Dağılımı(%)	114
Tablo 38 :İthalat ve İhracatın Ülkelere Göre Dağılımı	118
Tablo 39 :İthalat, İhracat ve Dış Ticaret dengesi	118
Tablo 40 :İthalatın Ekonomik Kullanıma Göre Dağılımı (%)	119
Tablo 41 :İthalatın Detaylı Armonize Sisteme Göre Dağılımı (2 hane)	120
Tablo 42 :İhracatın Detaylı Armonize Sisteme Göre Dağılımı (2 hane)	121
Tablo 43 :Portekiz Temel Göstergeler	128
Tablo 44 :Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Dağılımı	130
Tablo 45 :Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Büyümesi	130
Tablo 46 :İstihdamın Sektörlere Dağılımı	131
Tablo 47 :Madenciliğin Yıllar İtibarıyla Gelişimi (Ton)	135
Tablo 48 :Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015 (Portekiz Detay)	136
Tablo 49 :Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Faaliyet Alanına Göre (Milyon Avro)	138
Tablo 50 :Ülkelere Göre (Milyon Avro)	139
Tablo 51 :Mal İhracatının Geniş Ekonomik Sınıflara Göre Dağılımı (%)	141
Tablo 52 : İhracatta Başlıca Ürünler.....	142
Tablo 53 : İthalatta Başlıca Ürünler.....	143
Tablo 54 : Malta Temel Göstergeler	146
Tablo 55 : Sektörel Gayri Safi Katma Değerler (% Pay)	150
Tablo 56 : 37 Sektör Bazında Gayri Safi Katma Değerler (% Pay).....	151
Tablo 57 : Tam Zamanlı Çalışanların Dağılımı (% Pay).....	152
Tablo 58 : Tam Zamanlı Çalışanların Dağılımı 37 Sektör Bazında Dağılımı (% Pay).....	153
Tablo 59 : Malta Ürün Bazında İhracat (2013)	154
Tablo 60 : Malta Ürün Bazında İthalat (2013)	155
Tablo 61 : Malta İthalat ve İhracat, Hacim ve Değer Endeksi(2009-2013), Endeks-(2000 =100).156	
Tablo 62 : Nüfus ve Ekonomik Büyüklük.....	159
Tablo 63 : Ekonominin Sektörel Dağılımı (%)	160
Tablo 64 : İhracatın Sektörel Dağılımı	163
Tablo 65 : Otellerin Tüketim Grupları ve Harcama Analizi	220
Tablo 66 : Yabancı Öğrencilerin Toplam Harcamaları (TL, 2014)	236
Tablo 67 : Devlet ve özel üniversitelerin yerli ve yabancı menşeli ürün satın alma oranları	237
Tablo 68 : Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Gider Sınıflarına göre dağılımı	248
Tablo 69 : Gıda Grubu harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı.....	251
Tablo 70 : İçecek Grubu harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı.....	255
Tablo 71 : Bakım Onarım Grubu harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı	257
Tablo 72 : Kat Hizmetleri Grubu harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı	260
Tablo 73 : Diğer Genel Giderler Grubu harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı.....	261

Tablo 74 : Otel Yatırım Grupları Ürün Oranları.....	264
---	-----

Şekil Listesi

Şekil 1 : İmalat Sanayisinin GSYİH'deki payı ve gelişimi.....	34
Şekil 2 : İmalat Sanayi ve İmalat Sanayi İhracatı Büyüme Trendleri.....	39
Şekil 3 : Toplam Faktör Verimliliği ve Çalışan Başı Üretim Artışı	43
Şekil 4 :Kurumlar Grafiği	55
Şekil 5 : Altyapı Grafiği.....	56
Şekil 6 : Makroekonomik İstikrar Grafiği	56
Şekil 7 : Sağlık ve İlköğretim Grafiği	57
Şekil 8 : Yükseköğretim ve İşbaşında Eğitim Grafiği.....	58
Şekil 9 : Ürün Piyasasının Etkinliği Grafiği	59
Şekil 10 : İşgücü Piyasasının Etkinliği Grafiği.....	59
Şekil 11 : Finansman Piyasalarının Gelişmişliği Grafiği.....	60
Şekil 12 : Teknolojik Hazırlık Grafiği.....	61
Şekil 13 : Piyasa Büyüklüğü Grafiği.....	62
Şekil 14 : İşletme Gelişmişliği Grafiği.....	62
Şekil 15 : İnnovasyon Grafiği	63
Şekil 16 : Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlıkta Dünya Sıralaması	65
Şekil 17 : Seçilmiş Ekonomilere Göre Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği	69
Şekil 18 : İşe Başlama İşlemleri Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle karşılaştırılması.....	72
Şekil 19 : İzin Lisans ve Ruhsat İşlemleri Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	73
Şekil 20 : Elektrik Temini Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması.	74
Şekil 21 : Mülkiyet Kaydı Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	75
Şekil 22 : Kredi Temini Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	76
Şekil 23 : Yatırımcının Korunması Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	77
Şekil 24 : Vergi Ödeme İşlemleri Kolaylığı Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	78
Şekil 25 : Sınır Ötesi Ticaret Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	79

Şekil 26 : Kontratların Bağlayıcılığı Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması	80
Şekil 27 : İşin Tasfiyesi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması ...	81
Şekil 28 : Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Tüm Kategorilerde Karşılaştırılması	81
Şekil 29 : Hırvatistan Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)	83
Şekil 30 : GSYİH ve Kişi Başı GSYİH Yıllık Değişim.....	87
Şekil 31 : İhracat – İthalat Hacim ve Değer Endeksleri	88
Şekil 32 : Güney Kıbrıs Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)	104
Şekil 33 : Portekiz Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)	127
Şekil 34 : Malta Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)	145
Şekil 35 : Proje Aşamaları	189
Şekil 36 : Görüşülen Firmaların Hukuki Statüsü	194
Şekil 37 : Görüşülen Firmaların Faaliyet Yılları	194
Şekil 38 : Firmaların Faaliyet Konuları.....	195
Şekil 39 : Yönetmelik ve Teknik Yetkinlik Ortalaması.....	195
Şekil 40 : Yönetmelik ve Teknik Yetkinliklerin Sektör Bazlı Dağılımı	196
Şekil 41 : Organizasyonel Yetkinlik	201
Şekil 42 : Finansal Yönetim Süreçleri Yetkinlik	207
Şekil 43 : Standartlara Uygunluk	208
Şekil 44 : Pazarlama ve Satış Organizasyonu ve Süreçleri	210
Şekil 45 : Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Süreçleri.....	211
Şekil 46 : Müşteri Memnuniyeti Ölçümleme	212
Şekil 47 : Kapasite Gelişimine Yönelik Maddi Güç.....	214
Şekil 48 : Ürün ve Hizmet Geliştirmeye Yönelik Süreçler	215
Şekil 49 : Üretim Planlaması ve Teslimat	215
Şekil 50 : Standartlara Uygunluk	216
Şekil 51 : Ar-Ge ve Ür-Ge Süreçlerinde Yetkin Personel Varlığı	217
Şekil 52 : TC Uyruklu Öğrencilerin Harcama Dağılımı.....	234
Şekil 53 : 3.Ülkeler Uyruklu Öğrencilerin Harcama Dağılımı	235
Şekil 54 : Temizlik Gereçleri (Mop, Süpürge, Bez), Su, Tuvalet Kağıdı, Kağıt Havlu/Peçete ve Bulaşık Deterjanı Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları	238
Şekil 55 : Temizlik Gereçleri (Mop, Süpürge, Bez), Su, Tuvalet Kağıdı, Kağıt Havlu/Peçete ve Bulaşık Deterjanı Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları	239
Şekil 56 : Sıvı Sabun, Çamaşır Suyu/Kireç Çözücü, Yüzey Temizleyicileri, Poşet (Çöp Poşeti, Market Poşeti, Her Türlü Plastik Poşet), Plastik Ürünler (Kova, Mop Kovası vs) Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları.....	240

Şekil 57 : Sıvı Sabun, Çamaşır Suyu/Kireç Çözücü, Yüzey Temizleyicileri, Poşet (Çöp Poşeti, Market Poşeti, Her Türlü Plastik Poşet), Plastik (Kova, Mop Kovası vs) Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları	240
Şekil 58 : PVC/Alüminyum, Perde, Giyim/Kıyafet, İnşaat Malzemeleri (Tuğlalar, Kiremitler, Isı İzolasyon Malzemesi, Alçı vs.), Beton Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları.....	241
Şekil 59 : PVC/ Alüminyum, Perde, Giyim/Kıyafet, İnşaat Malzemeleri (Tuğlalar, Kiremitler, Isı İzolasyon Malzemesi, Alçı vs.), Beton Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları.....	242
Şekil 60 : İnşaat Kimyasalları Plastik Yapı Ürünler (İçme ve Kullanım Suyu Plastik Boru Sistemleri), İşlenmiş Metal Ürünler, Diğer Yapı Malzemeleri Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları	242
Şekil 61 : İnşaat Kimyasalları Plastik Yapı Ürünler (İçme ve Kullanım Suyu Plastik Boru Sistemleri), İşlenmiş Metal Ürünler, Diğer Yapı Malzemeleri Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları.....	243
Şekil 62 : Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı.....	246
Şekil 63 : Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı	247
Şekil 64 : Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Bulundukları Lokasyona Göre Dağılımı	247
Şekil 65 : Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Sınıflara Göre Dağılımı	248
Şekil 66 : Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Gider Sınıflarına Göre Gruplanması.....	249
Şekil 67 : Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Yerli ve Yabancı Ürünler Olarak Dağılımı.....	250
Şekil 68 : Gıda Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları ..	252
Şekil 69 : İçecek Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları	255
Şekil 70 : Bakım Onarım Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları	257
Şekil 71 : Kat Hizmetleri Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları	260
Şekil 72 : Diğer Genel Giderler Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları	262
Şekil 73 : Otel Yatırımlarında Toplam Yatırımın Dağılımı	263
Şekil 74 : Otel Yatırım Grupları Ürün Oranları.....	264
Şekil 75 : İnşaat Firmalarının Yapı Malzemeleri Yerli-Yabancı Ürün Kullanım Oranları.....	265

Kısaltmalar

Kısaltma	Açıklama
AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
Ar-Ge	Araştırma-Geliştirme
BİT	Bilgi İletişim Teknolojileri
BRT	Bayrak Radyo Televizyon Kurumu
CRM	Customer Relationship Management (Müşteri İlişkileri Yönetimi)
DPÖ	Devlet Planlama Örgütü
GSYİH	Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
GZFT	Güçlü Yanlar, Zayıf Yanlar, Fırsatlar ve Tehditler
KKTC	Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti
KOBİ	Küçük ve Orta Boy İşletmeler
KTSO	Kıbrıs Türk Sanayi Odası
MUP	Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı
NACE	Avrupa Topluluğunda Ekonomik Faaliyetlerin İstatistikî Sınıflaması
TC	Türkiye Cumhuriyeti
Ür-Ge	Üretim-geliştirme

1. Raporun Konusu, Amacı ve Kapsamı

“Kuzey Kıbrıs Sanayi Strateji Projesi” Ekonomi ve Enerji Bakanlığı, Devlet Planlama Örgütü ve Kıbrıs Türk Sanayi Odası koordinasyonunda ve Türkiye Cumhuriyeti Büyük Elçiliği destekleriyle Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin artırılmasının ve ekonominin temelinde olan sanayi alt sektörlerinin ve bu sektörlerde yer alan işletmelerin uluslararası kodlama sistematığında (NACE) tanımlanarak ulusal bir veri tabanının oluşturulması, sanayi envanterinin çıkarılması, ileriye yönelik sektörel yol haritasının oluşturulması ve sanayi strateji belgesinin çıkarılması amacı ile hazırlanmıştır.

Proje yönlendirme komitesi Kredo Muhasebe ve Danışmanlık firması, Doğu Akdeniz Üniversitesi ve ICC Uluslararası Danışmanlık'tan oluşan konsorsiyumun teklifini uygulamaya uygun bulmuş ve proje başlatılmıştır.

Projenin Konusu

Mal ve hizmet üretimi konusunda turizm ve yükseköğrenim sektörlerine dayalı küçük ekonomiler incelendiğinde KKTC ekonomisinin potansiyelinin çok altında olduğuna tanık olunmaktadır. Kuzey Kıbrıs sanayisinin içerisinde bulunduğu durumun iyi analiz edilerek, Kıbrıs sorununun olası bir çözümü halinde, çözüm öncesi ve sonrasındaki süreçte sanayi sektörünün doğru politikalarla geliştirilmesi büyük önem arz etmektedir.

Bu etkenler “Kuzey Kıbrıs Sanayi Stratejisi” çalışmasının konusunu oluşturmaktadır.

Projenin Amacı

Kuzey Kıbrıs sanayi sektörünün mevcut durumunun detaylı olarak analizi; Kıbrıs sorununun çözüm potansiyeli, Türkiye’den su temini ve kablo ile elektrik projeleri dikkate alınarak, ileriye yönelik politika önerilerinin geliştirilmesi ve strateji belgesi çıkarılması çalışmanın temel amacını oluşturmaktadır.

Araştırmaya ekonomik ve sosyal göstergelerin yanı sıra sosyolojik ve psikolojik olguların da dahil edilmesinin, tespitlerin daha kapsamlı yapılması ve daha etkin politika önerilerinin üretilmesi açısından uygun olacağı değerlendirilmektedir.

Mevcut sanayi yapısının profilinin ortaya konması, gelişme imkan ve kabiliyetinin geleceğe yönelik belirlenmesi, hedef ve stratejilerinin tasarlanması ve uygulanması, üzerinde ciddiyle durulması gereken hususların başında gelmektedir. Ancak bu şekilde verileri ortaya koyarak yatırımcıların doğru teşviki, sağlıklı yatırım kararlarının alınması ve eldeki kaynakların rasyonel bir şekilde değerlendirilmesini sağlamak mümkün olacaktır. Ekonominin daha sağlıklı bir yapıya kavuşabilmesini sağlamak amacıyla sanayi işletmelerinin büyük bir kısmını oluşturan KOBİ'lerin rekabet güçlerinin artırılması ve uluslararası faaliyetlerinin etkili bir şekilde desteklenmesi için ihtiyaçlarının doğru analiz edilmesi gerekmektedir.

Projenin Kapsamı

Kuzey Kıbrıs'ta sanayi envanterinin çıkartılarak, sanayi sektörünün mevcut durumunun detaylı olarak incelenmesi, sanayi sektörünü yakından ilgilendiren ekonomik verilerin analiz edilmesi, sanayi sektörünün hem iç pazar hem de ihracata yönelik geliştirilmesi konusunda politika önerileri ve bu önerilerin uygulamasını mümkün kılacak stratejik eylem planı bu projenin kapsamını tanımlamaktadır.

Bu rapor, proje kapsamında hazırlanan Mevcut Durum Analizi çalışmasını içermektedir.

2. Yönetici Özeti

Dünya ekonomisinin düşük oranlı büyüme sürecine girmiş olması, küçük bir ada ekonomisi olan Kuzey Kıbrıs'taki imalat sanayisini de negatif olarak etkilemektedir. Yıllar içerisinde imalat sanayisinin gerek Gayri Safi Milli Hasıla içerisindeki payı, gerekse istihdamdaki payı yeterince artma imkanı bulamamıştır. İmalat sanayi genelde küçük ve mikro işletmelerden oluşan ve ekonomide başı çeken diğer sektörlerle girdi sağlayan bir sektör olarak piyasada yerini almaktadır. Sektör bazı alt sektörlerde korunan bir piyasa ortamında faaliyet gösterse de mevcut siyasi konumu ve serbest ihracat olanaklarına sahip olmamanın neden olduğu koşullarda dünya ekonomisine entegre olmaya çalışmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ta yapılan üretimdeki miktarın ve çeşitliliğinin azlığı; tüketim, ara malı, yatırım malları ve enerji (yakıt) açısından yüksek ithalat zorunluluğu olan bir ekonomik ortam oluşturmuştur. Tüm bunlar ekonominin dış etkenlere duyarlı olmasına, dolayısıyla da kırılgan bir hal almasına neden olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta sektörün dışa bağımlılığının çok yüksek olduğu ve işgücü maliyetlerinin Güney Kıbrıs'a göre daha düşük, fakat Türkiye ve diğer yakın komşulara göre daha yüksek olduğu görülmüştür. İmalat sanayinde toplam faktör verimliliği incelendiğinde ise ülke kaynaklarının doğru kullanılmadığı, sınırlı olan ekonomik faktörlerin israf edildiği görülmektedir. Bu tespitler bizlere, imalat sektöründe teknoloji adaptasyonun ve kullanımının yetersiz olduğunu ve bundan dolayı da sektörün gerek iç piyasada ithal ürünlerle, gerekse dış pazarlarda rekabet etme kapasitesinin düşük olduğunu açıklamaktadır. İmalat sanayindeki sabit sermaye yatırımlarının toplamdaki payına bakılacak olursa, payın son altı yılda sürekli düşüş gösterdiği görülmekte; bankacılık sektörünün toplam sanayi sektörüne sağladığı doğrudan fonların oranının da çok düşük olduğu görülmektedir. Diğer yandan sanayinin gelişimine yönelik çeşitli destekler bulunmakla birlikte sektörel gelişmeler istenilen düzeyde değildir.

Bu ortamda; İş Yapabilirlik çalışması ile Kuzey Kıbrıs'ta yerel bir girişimcinin ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun olarak küçük/orta ölçekli bir şirket kurmasının ve işletmesinin ne kadar kolay ya da zor olduğu incelenmekle birlikte, 10 kategorideki düzenlemelerdeki değişiklikleri ölçülmüş ve izlenmiştir.

İş Yapabilirlik çalışmaları ile birlikte, ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanması ile önemli işaretlere ulaşılabilmektedir. Bu temel anlayışla Dünya Ekonomik Forumu (WEF)'nin geliştirdiği endeksle 12 değişik bölüm altında Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliği ölçülmüştür. Sonuç olarak on iki başlıkta alınan puanlar çerçevesinde yapılan değerlendirmede Kuzey Kıbrıs genel sıralamada 114. olarak yerini almıştır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin iyiye doğru dönüştürülebilmesinin, iyi bir yönetim standardına sahip olma ve bahse konu standardı yakalama adına hem özel hem kamu sektörünü kapsayan yapısal reformlara ihtiyaç duyulduğu görülmüştür.

Kuzey Kıbrıs ekonomisinde sanayi sektörünün yeri ve önemi irdelenirken yapılan analizlerin daha anlamlı olabilmesi için benzer kaynak dağılımına ve sosyo-ekonomik koşullara sahip ülkelerin durumuna göz atmak oldukça önemli bir ihtiyaç olarak öne çıkmıştır. Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs ile seçilmiş dört ülke; Hırvatistan, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Malta karşılaştırılmıştır. Bu ülkelerde sanayi sektörünün gerek üretim, gerek istihdam gerekse de dış ticaret gibi alanlardaki görece önemi, Kuzey Kıbrıs sanayi sektörünün zayıflıklarının ortaya konması açısından oldukça önemli noktaların altını çizmektedir. Bu noktada vurgulanması gereken bir unsur da Kuzey Kıbrıs ile kıyaslandığında görece yüksek değerlere sahip adı geçen ülkelerin tamamının hizmet sektörüne dayalı ekonomiler olduğudur. Söz konusu ülkelere ihracatın ithalatı karşılama oranı Güney Kıbrıs'ta %27, Malta'da %45 iken; Kuzey Kıbrıs'ta bu rakam sadece %7.5 olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunun sonucu olarak gelişmiş sanayi sektörü, hizmet ihracatına dayalı ekonomilerde sızıntıların azaltılmasındaki en önemli unsur olmakta; diğer bir deyişle gelişmemiş sanayi sektörü, Kuzey Kıbrıs gibi hizmet ekonomilerinde sızıntıların aşırı yüksek olmasına neden olmaktadır.

Proje kapsamında ülkenin önde gelen sektörlerinden gıda sektörü, bilişim sektörü ve yapı sektörü seçilmiş ve analiz edilmek üzere bu sektörleri temsilen 25 firma belirlenmiş ve sektör firmalarına yönelik strateji belirlemek amacıyla analize katılım gösteren 24 firmadan hareketle grup bazında gelişmeye açık yanlar belirlenmiş, kurumsal sürdürülebilirlik açısından iyileşme alanlarına yönelik öneriler geliştirilmiştir. Örnek olarak seçilen sektör firmalarının analizinde tespit edilen gelişmeye açık yanlar ele alındığında, firmaların rekabet gücünün artırılmasında sektörel gelişimin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Analiz edilen firmalardan hareketle sektör firmalarının; kurumsal kapasite, kalite ve standartlara uygunluk, marka iletişimi ve marka güvenilirliğini sağlama konularında kendilerini geliştirmeleri gerekli

görülmektedir. Ayrıca rapor içerisinde de vurgulandığı üzere sektörel gelişimin sağlanması da önemli başlıklar arasındadır.

Sektörel düzeyde ise;

- Rekabet gücü yüksek olabilecek ve ağırlıklı olarak hammadde girdisi yurt içinden temin edilen sektörlerin belirlenmesi ve bu sektör firmalarına yönelik teşvik ve desteklerin geliştirilmesi,
- Destek kapsamına almak üzere belirlenen ürünlerin kalite standartlarının tanımlanması ve ilgili yönetmeliklerin yayınlanması,
- Ürün güvenilirliğinin ve kalitesinin kontrolüne yönelik denetim yönetmeliğinin yayınlanması ve denetim organizasyon ve süreçlerinin yapılandırılarak denetimlerin başlatılması,
- Kalite yönetimi kültürünün geliştirilmesine yönelik eğitim, tanıtım ve kampanyaların geliştirilmesi

ele alınacak önemli hususlar olarak öne çıkmaktadır.

Pilot firma analizine ek olarak turizm sektörünü temsilen farklı şehir, lokasyon ve büyüklüklerde faaliyet gösteren 10 turizm tesisi ile yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda, tesislerin yerli ürün satın alma davranışlarını etkileyen faktörler ve satın alma kararlarının yerli ve yabancı ürünler açısından değerlendirilmesi yapılmış ve söz konusu tesislerinin konaklama hizmeti verebilmek için katlandıkları hizmet üretim giderlerinin %45,88'inin yerli ürünlerin satın almasında, kalan %54,12'sinin ise yabancı ürünlerin satın alınmasında kullanıldığı tespit edilmiştir. Satın alma karar vericileri, yerli ürünü tercih etmemeleri durumunda bu kararlarının sebeplerini önem sırasıyla kalite düşüklüğü, fiyat yüksekliği, yerli muadilinin olmaması, pazarlama ve satış faaliyetlerinin tatmin edici olmaması ve ürünün sürekliliğinin olmaması olarak tanımlamışlardır.

Küresel gelişmeler ve Kuzey Kıbrıs özelinde yaşanan gelişmelerin imalat sanayisine etkileri incelenirken, AB müktesebatı ile uyumlaşma çalışmaları kapsamında sektörü bekleyen koşullar, hazırlık yapılması gereken konular da irdelenmiştir. Sanayi işletmelerinin AB uyum süreci değerlendirilirken, üretim yöntemleri, kapasite ve üretimin içte ve dışta pazarlanması

konularına genel bir bakış şarttır. Bu şekilde, Kıbrıs sorununun çözümü gündemde olsun olmasın işletmelerin gerekli düzenlemelere olan ihtiyaçları daha net anlaşılabilir. Bu noktada, Kuzey Kıbrıs sanayi sektörü eliyle piyasaya sunulan ürünlerin AB müktesebatına uygun bir şekilde üretiminin sağlanması; imalatçı firmaların üretim süreçlerini bu yasal düzenlemelerle paralel olarak gözden geçirmesi ve bir sonraki aşamada söz konusu mevzuatın uygulandığı ülkelere ihracata uygun zeminin hazırlanabilmesi amacıyla ihtiyaçlar irdelenmiştir.

Kuzey Kıbrıs sanayi envanteri çalışmasında KTSO üyelerine yönelik yapılmış ve elde edilen bulgular Kuzey Kıbrıs 2016 – 2020 Sanayi Stratejisi çalışmasının temelini oluşturmuştur. Ayrıca Sanayi Envanteri çıkarılırken KTSO üyelerinin faaliyetlerinin NACE kodlaması da yapılmıştır. Çalışmada yer alan detaylı bir mevcut durum analizi çalışması ile birlikte tüm paydaşların katıldığı grup çalışmalarında katılımcı bir süreç sağlanarak KKTC Sanayi 2025 vizyonu oluşturulmuştur. SWOT ve Strateji çalıştaylarının ardından, Kuzey Kıbrıs Sanayi 2025 vizyonu çerçevesinde stratejik amaç ve hedefler geliştirilmiş ve bir stratejik eylem planı ortaya konmuştur.

3. Küresel Gelişmeler

2015 yılının gelişmekte olan ülkeler başta olmak üzere tüm ekonomiler için zor bir yıl olacağı konusunda karamsar beklentiler içerisinde olan iktisatçıların haklı oldukları bir yıl olmuştur. İktisadi sorunlara ilaveten jeopolitik düzeyde siyasi ve askeri çatışmalar da geçtiğimiz yıl artarak devam etmiştir. Dünya Bankası, 2015 yılı ortasında yayınladığı raporlarda başta gelişmekte olan ülkeler olmak üzere pek çok ülke için büyüme beklentilerini daha da aşağılara çekerken, bu ülkelerin yıllar sürecektir bir yapısal yavaşlama ile karşı karşıya olduğunu belirtmektedir. Dünya Bankası ayrıca ABD Merkez Bankası'nın (Fed) faiz artışının bu ülkelerin borçlanma maliyetlerini ve ekonomik şartlarını daha da kötüleştirebileceğine de işaret etmektedir.

ABD ekonomisi başta olmak üzere sınırlı sayıda ülkede ekonomik görünümde kısıtlı iyileşme işaretleri görülmeye başlansa da başta Avrupa Birliği ülkeleri olmak üzere, Japonya ve Latin Amerika'da ekonomik görünümde toparlanma sinyalleri tam anlamıyla görülememektedir. Tüm bu gelişmelere bağlı olarak ekonomilerde kronikleşmiş eksik talep sorununun artacağı tahmin edilmekte ve bunun sonucunda pek çok yatırımcı devlet tahvili gibi risksiz yatırım araçlarına yönelmektedir. Talebin daha da zayıflayacağı endişesi ise sadece finans piyasalarını sarsmamakta; emtia fiyatlarını da baskı altına almaktadır. Bugün gelinen aşamada, küresel ekonomik büyümenin üzerindeki en önemli riskler olarak; Avro bölgesinde ve Japonya'da durgunluk veya deflasyon süresinin uzaması ihtimali, gelişen piyasalar ve Çin'de yavaşlayan büyüme ve ABD'deki faiz artırımlarının gelişmekte olan ülkelerin finansal piyasalarındaki çalkantıları artırma olasılığı görülmektedir.

2016 ve 2017 için yapılan tahminlere bakıldığında zaman ılımlı toparlanma beklentileri görülse de ağır borç stoku, kronikleşen yüksek işsizlik vs. gibi kapsamlı sorunlar dünya ekonomisinin girdiği türbülanslı kısa vadede çıkamayacağını da göstermektedir.

Benzer şekilde Türkiye ekonomisine bakıldığında zaman da başta siyaset kurumu olmak üzere ülke yönetenlerin gündeminin uzun süreden beri ekonomi yerine siyaset ve dış politika olduğu gözlemlenmektedir. Ancak gerek iç siyasi çekişmeler ve seçim süreci, gerekse de coğrafik dış politika sorunları Türkiye ekonomisindeki yüksek işsizlik ve döviz kuru istikrarsızlığı gibi yapısal sorunların daha da derinleşmesine neden olmaktadır. Düşen petrol

fiyatları ülke ekonomisine beklenen katkıyı sağlayamamakta, i ve dış siyasi-ekonomik gelişmelerle azalan yatırımcı güveni ülke ekonomisinin zora girmesine neden olmaktadır. Tüm bu gelişmeler özellikle GSYİH'ye oranı hala yüzde 5'in üstünde olan cari açığın, son dönemde iyice istikrarsızlaşan sermaye akışlarıyla finanse edilmesi zorunluluğu gibi bazı kırılganlıkların artmasına da neden olmaktadır.

4. Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Son Gelişmeler

Dünya ekonomisinin düşük oranlı büyüme sürecine girdiği bu dönemde Kuzey Kıbrıs'ta da son açıklanan büyüme rakamları benzer seviyelerdedir. Devlet Planlama Örgütü'nün (DPÖ) kesinleşen 2012 ve 2013 Gayri Safi Yurt İçi Hasıla (GSYİH) büyüme rakamları, sırası ile yüzde 1,8 ve yüzde 1,1 olarak beklentilerin altında gerçekleşmiştir. 2014 yılında ise GSYİH %4.8 büyüyerek önceki yıllardan daha iyi bir gelişme göstermiştir.

Kuzey Kıbrıs gibi gelişmekte olan bir ekonomideki söz konusu büyüme oranları kesinlikle yetersiz ve özellikle emek piyasasına yeni girenlere iş fırsatları yaratma bağlamında çok geri kalmaktadır. İşsizlik oranı 2014'ün sonu itibarıyla %8.3 civarında bulunmaktadır.

Mali yapı bağlamında Kuzey Kıbrıs bütçesinin hem gelirler hem de giderler tarafında ağır yapısal sorunlar söz konusudur. Gelirler tarafını iyileştirmeye yönelik yapılan mali düzenlemelerin orta ve uzun vadeli sonuç verebilmesi için mutlak surette yasal altyapının; vergi usul, KDV ve gelir vergisi gibi yasaların güncellenmesi gerekmektedir. Bunun yanında fiziki altyapının iyileştirilerek teknolojinin adapte edilmesi gerekmektedir. Harcamalar tarafında yapısal sorunların başında gelen emeklilik fonlarının neden olduğu sosyal açık bütçeye artarak yük olmaya devam etmektedir. Yerel yönetimlerde biriken mali çıkmaz, bütçeyi ve sosyal güvenlik fonlarını olumsuz etkilemeye devam etmektedir.

Kuzey Kıbrıs için mali disiplini sağlamaya çalışmak gerçekten zorlu bir süreç olacaktır. Ancak, bu alanda başarılı olmak hükümetlerin tutarlı ve dirayetli politikaları ve meclisin etkin çalışmalarıyla gerekli yasal düzenlemeleri sağlamasıyla sağlanacaktır. Diğer bir deyişle mali disiplini sağlamak ancak siyasi erkin tümünden bunu benimsemesi ve her koşulda uygulaması ile mümkün olabilecektir. Aksi halde belli çıkar gruplarının siyasiler üzerinde oluşturduğu baskılar ve yaptıkları eylemler sonucu hükümetlerin esnemesi yıllardır süregelen bu yapısal sorunların aşılmasına yardımcı olmayacaktır.

Kuzey Kıbrıs'ın önemli gelir kaynaklarının başında gelen yükseköğrenim, 2015 yılında da yükseliş eğiliminde olmuştur. Yükseköğrenimde özellikle üçüncü uyruklu öğrencilerin sayısında görülen artış ile Kuzey Kıbrıs üniversitelerinde öğrenim gören öğrenci sayısı 75 bine ulaşmıştır.

Çeşitli sektörlerde yaşanan sınırlı olumlu gelişmeler Kuzey Kıbrıs ekonomisindeki yapısal sorunların çözüldüğü anlamına gelmemektedir. Bunun en güzel örneği enerji alanında görülmektedir. Petrol fiyatlarındaki tarihi düşüş trendi dahi enerji maliyetlerine yansımaya halkın alım gücünü ve işletmelerin rekabet gücünü gerektiği kadar geliştirememiştir. Çok sembolik olan bu örnekte görüldüğü gibi Kuzey Kıbrıs özelinde sorunlar konjonktürel değil yapısalıdır.

Benzer şekilde bütçedeki yapısal sorunlar, iç ve dış borç stoku, kamu reformunun halen hayat bulamamasının sebep olduğu verimsizlikler, çeşitli kamu kuruluşlarındaki aşırı istihdam ve buna bağlı görev zararları ve bunlar gibi pek çok kronik sorun da Kuzey Kıbrıs ikliminde derinleşmeye devam etmektedir. Sorunların boyutunu aktarmak için bütçe kalemlerine bakmak yeterli olacaktır. 2014 bütçesinin %89.4'ü cari transferlere ve personel harcamalarına gitmektedir. Cari transferlerin dağılımına bakıldığında, %36'lık kısmın emekli maaşları için kullanıldığı görülmektedir. Benzer bir şekilde yıllardan beri aşırı istihdam sorunu tartışılan ancak yeniden yapılanma anlamında hiçbir adım atılmayan BRT'ye katkı cari transferlerin %4'üne denk gelirken, ekonomide yarattığı katma değer tartışılmaz olan üniversitelere katkı %3 seviyesinde kalmıştır.

Tüm bunların ötesinde Kuzey Kıbrıs ekonomisinin kendi ayakları üzerinde durma hedefinde olduğu tüm hükümetler tarafından ana hedef olarak nitelense de, rakamlara baktığımızda yerel gelirlerin bütçeyi karşılama oranının ancak %75'i bulunduğu görülmektedir. Bu gerçeklerden hareketle siyasi erkin popülizmden uzaklaşarak yapısal sorunlara kökten çözümler üreterek köklü reformlar yapması gerekmektedir. Küresel düzlemde yaşanan sıkıntılar da dikkate alınarak Kuzey Kıbrıs'ın artık yapısal sorunların etrafından dolaşma veya günü kurtarmaya yönelik adımlarla bir yere varamayacağını görmesi gerekmektedir.

Bu anlamda Kuzey Kıbrıs'ın yardıma muhtaç bir ekonomiden kendi ayakları üzerinde duran bir ekonomiye evrilmesi ancak ve ancak üretimle mümkündür. Bu bağlamda başta sanayi olmak üzere ekonomide tüm alt sektörlerde stratejik planların hazırlanarak siyasi popülizmden uzak bir şekilde söz konusu stratejiler doğrultusunda adımların atılması, ülke ekonomisinin kendi ayakları üzerinde durma anlamındaki hedefini yakalamakta kilit rol oynamaktadır.

5. Kuzey Kıbrıs Ekonomisi'nde Sanayinin Sosyo-Ekonomik Yeri

İmalat sanayindeki mevcut durumun tespiti; sektörün halen karşı karşıya olduğu sorunların tespitinin yanında, sektörün iyileştirilmesi ve gereken stratejilerin geliştirilebilmesi için baz alınacak bir değerlendirme oluşturması açısından önemlidir.

Sektörde yaşanan sorunların belirlenerek bunların ortadan kaldırılmasına yönelik önlemlerin alınabilmesi amacıyla gerekli strateji ve politikaların geliştirilmesi, Kuzey Kıbrıs imalat sanayinin daha verimli bir şekilde işleyebilmesini ve sağlıklı bir şekilde büyümesini sağlayacaktır. Bunun için de geçen yıllar içerisinde önemini yitiren veya önem kazanan bir takım sorunların yeniden tespiti büyük önem taşımaktadır. Bu çerçevede, çalışmanın temel amacı imalat sanayinde mevcut durum tespiti yapmak ve analizler sonucu sektörlerin iyileştirilmesi için önerilebilecek spesifik stratejilerin ve mikro politikaların sağlıklı bir şekilde belirlenmesine zemin oluşturmaktır.

Kuzey Kıbrıs'ta imalat sanayini değerlendirmek diğer sektörlerle göre her zaman daha zor olmuştur. Bunun temel nedeni bu konuda sayımlar veya kapsamlı araştırmaların gerektiği miktarda yapılamamış olmasıdır. Bilimsel anlamda 'araştırma yorgunu' diye tabir edebileceğimiz sorun çerçevesinde işyerleri genel olarak detaylı bilgi vermeye gönüllü olmamakta, dolayısıyla sağlıklı bilginin temininde güçlükler yaşanmaktadır. Mevcut durumun analizine temel oluşturan anket ve çalıştaylar bu bilinçle yürütülmüş, mevcut çalışmalar bu bilinçle incelenmiş, en sağlıklı bilgi ve verilerin çalışmaya taşınması sağlanırken Devlet Planlama Örgütü'nün derleyip sunduğu resmi verilerden de faydalanılmıştır.

5.1. İmalat Sanayine Genel Bakış

İmalat sanayi yıllar içerisinde gerek Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içerisindeki payı, gerekse istihdamdaki payı açısından ağırlıklı bir sektör olmamıştır. Kuzey Kıbrıs'ta Kıbrıs'taki beşeri ve fiziki kaynakların sınırlı olması, ekonominin küçük ölçekli olması ve pazarın içe dönük olması yukarıda belirttiğimiz yapının oluşmasına neden olan temel faktörlerin başında gelmektedir. Bu koşullar altında imalat sanayi genelde küçük ve mikro işletmelerden oluşan ve ekonomide başı çeken diğer sektörlerle girdi sağlayan bir sektör olarak önemini sürdürmeye çalışmaktadır.

Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti, düşük nüfusu ve dolayısıyla küçük ölçekli pazarı ile dış talebin ve arzın önem kazandığı bir ekonomi konumundadır. Ülke üretimindeki miktarın ve çeşitliliğinin azlığı; tüketim, ara malı, yatırım malları ve enerji (yakıt) açısından yüksek miktarda ithalat zorunluluğu olan bir ekonomiye sahiptir. Tüm bunlar ekonominin dış etkenlere duyarlı olmasına, dolayısıyla da kırılgan bir hal almasına neden olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs imalat sanayinin yapısına bakıldığında zaman ağırlıklı tarım ürünlerinin işlenmesine dayalı gıda üretimi, inşaat ürünleri denebilecek ahşap ve metal işleyen hafif sanayi ve konfeksiyon ve giyim alanlarında faaliyet gösteren işletmelerden oluşan sektörel bir yapı ortaya çıkmaktadır. DPÖ 2012 Genel İşyeri Sayımı sonuçlarına göre büyük bir bölümünün KOBİ niteliğinde olduğu yaklaşık 10000'in üzerinde işyerinin faaliyet gösterdiği bir sektör yapısı görülmektedir. Sektörde faaliyet gösteren işletmelerin çoğunluğu Lefkoşa bölgesinde olan ağırlıklı küçük aile şirketleri olduğu görülmektedirler.

Tablo 1: Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Ve İmalat Sanayi Ekonomik Büyüklükleri

	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Sanayi KD (Milyon TL)	377.5	430.8	542.8	516.7	552.8	558.5	587.1	636.6	779.7
İmalat Sanayi (Milyon TL)	180.8	204.3	202.7	171.8	130.9	165.8	192.3	221.4	276.7
Sanayi Büyüme (%)	20.0	-0.9	-10.3	-9.1	-0.2	3.4	-0.7	1.7	8.5
İmalat Sanayi Büyüme (%)	21.5	-2.9	-13.4	-10.7	-1.6	0.7	0.9	2.4	10.8
Sanayi GSYİH Pay (%)	9.5	9.4	10.7	9.6	9.8	8.6	8.4	8.4	8.8
İmalat Sanayi GSYİH Pay (%)	4.5	4.4	4.0	3.2	2.3	2.5	2.8	2.9	3.1
Toplam Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	966.7	1,064.3	1,062.7	930.3	1,016.5	1,210.0	1,094.4	1,147.7	1,165.8
Sanayi Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	154.5	188.4	199.7	103.8	142.7	196.3	182.3	134.1	176.6
İmalat Sanayi Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	66.6	69.5	68.5	55.1	75.0	93.0	89.9	77.7	108.0
İmalat Sanayi İstihdam (Kişi)	8,006	7,679	7,171	7,312	8,393	6964	6632	5961	-
Toplam İhracat (Milyon \$)	68.1	83.7	83.7	71.1	96.4	152.9	122.4	120.7	133.9
Sanayi İhracatı (Milyon \$)	39.1	44.9	47.1	45.4	52.1	92.0	68.3	71.1	100.9
Toplam İthalat (Milyon \$)	1,376.2	1,539.2	1,680.7	1,326.2	1,604.2	1,699.9	1,705.3	1,699.4	1,784.3

Kaynak: DAÜ Kuzey Kıbrıs'ta Kıbrıs'ta İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme

Kuzey Kıbrıs'taki firmaların büyük çoğunluğu 1-5 ve 6-10 kişi çalışan küçük işletmeler şeklinde faaliyet göstermektedir. İşyerlerinin % 83,1'i 5 veya 5 kişiden daha az personel çalıştırmaktadır.

Tablo 2: Çalışma Gruplarına Göre İşyerlerinin Dağılımı

İşyerleri (Yerel Birim)			Çalışan Sayısı	
Çalışma Grubu	Adet	%	Adet	%
1-5	10,141	83.1	19,523	30.7
6-10	1,040	8.5	7,734	12.2
11-20	562	4.6	8,076	12.7
21-50	330	2.7	10,022	15.8
51+	132	1.1	18,242	28.7
Toplam	12,205	100.0	63,598	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü (Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2012) . (Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık sektörü kapsam dışıdır. Ancak 2011 Tarım Sayımında sayılmayıp tarım faaliyetlerini destekleyici faaliyette bulunan işletmeler sayılmıştır)

İşyerlerin yasal yapısı dikkate alındığında toplam işyerlerinin % 58'ini Şahıs İşletmeleri , % 37,1'ni ise Limited şirketler oluşturmaktadır. Geriye kalan %4.9'luk kısım ise adi ortaklık, kolektif/komandit, kooperatif ve diğer işyeri yapılarıdır.

Tablo 3: Hukuki Yapıya Göre İşyerlerinin Dağılımı

Hukuki Yapı	İşyeri sayısı	%
Şahıs işletmesi	7,075	58.0
Adi Ortaklık	131	1.1
Kollektif/ Komandit	155	1.3
Limited	4,533	37.1
Kooperatif	135	1.1
Diğer	176	1.4
Toplam	12,205	100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü (Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2012) . (Tarım, Ormanlık ve Balıkçılık sektörü kapsam dışıdır. Ancak 2011 Tarım Sayımında sayılmayıp tarım faaliyetlerini destekleyici faaliyette bulunan işletmeler sayılmıştır)

Kuzey Kıbrıs ekonomisi diğer küçük ülke ekonomilerine benzer bir yapı içermekte ve ağırlıklı olarak hizmetler sektöründe yoğunlaşmaktadır.

Sanayi Dairesi'nin sağladığı verilerde Kuzey Kıbrıs'ta dokuz sanayi bölgesi ve sitesi bulunduğu ve bu alanlarda 1376 işletmenin bulunduğu belirtilmektedir. Bu veriler, ülkede nasıl bir sanayi yapısı olduğu ile ilgili genel bir fikir vermesi açısından önemlidir. Ülkemizde dokuz sanayi bölge ve sitesinde faaliyet gösteren toplam 1376 işletmenin 352'si oto kaporta boya faaliyetinde bulunan işletmelerdir. Bu rakamlardan anlaşılabacağı üzere, oto kaporta boya faaliyetinde bulunan işletmeler sanayi bölgelerinde büyük bir yer kaplamaktadır. Oto kaporta boya işletmeleri; Lefkoşa Organize Sanayi Bölgesi'nde %22.1, Alayköy Organize Sanayi Bölgesi'nde %26.5, Haspolat Sanayi Bölgesi'nde %6.9, Mağusa Büyük Sanayi Bölgesi'nde %27.8, Mağusa Küçük Sanayi Bölgesi'nde %25.0, Yeni Boğaziçi Organize Sanayi Bölgesi'nde %18.5, Güvercinlik Küçük Esnaf Sanayi Sitesi'nde %40.6, Karaoğlanoğlu Organize Sanayi Bölgesi'nde %24.1 ve İskele Küçük Esnaf Sitesi'nde ise %36.8'lik genel toplam içinde paya sahiptir.

Sanayi bölgeleri, üretim yerine iç piyasayı hedef edinen hizmetler sektörü odaklı işletmelerle doldurulmuştur. Dolayısıyla kurulması planlanan yeni sanayi bölgelerinin, yeni strateji planları çerçevesinde işletmelere tahsis edilmesi ilke edinilmelidir.

Tablo 4: İşyerlerinin Sektörel Dağılımı

Sektör	İşyeri Sayısı	%	Çalışan Sayısı	%
Tarım, ormancılık ve balıkçılık	67	0.55	1,220	1.92
Madencilik ve taş ocakçılığı	16	0.13	263	0.41
İmalat	1,132	9.27	9,184	14.44
Elektrik, gaz, buhar ve iklimlendirme üretimi ve dağıtımı	2	0.02	65	0.10
Su temini; atık yönetimi ve iyileştirme faaliyetleri	25	0.20	76	0.12
İnşaat	254	2.08	3,026	4.76
Toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı	5,303	43.45	18,217	28.65
Ulaştırma ve depolama	494	4.05	2,092	3.29
Konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri	1,730	14.17	10,259	16.13
Bilgi ve iletişim	208	1.70	1,002	1.58
Finans ve sigorta faaliyetleri	443	3.63	3,206	5.04
Gayrimenkul faaliyetleri	109	0.89	407	0.64
Mesleki, bilimsel ve teknik faaliyetler	601	4.92	1,614	2.54
İdari ve destek hizmet faaliyetleri	265	2.17	1,836	2.89
İnsan sağlığı ve sosyal hizmet faaliyetleri	368	3.02	1,204	1.89
Eğitim	155	1.27	4,372	6.88
Kültür, sanat, eğlence, dinlence ve spor	169	1.38	3,614	5.68
Diğer hizmet faaliyetleri	864	7.08	1,931	3.04
Toplam	12,205	100.00	63,589	100.00

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü (Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2012) . (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık sektörü kapsam dışıdır. Ancak 2011 Tarım Sayımında sayılmayıp tarım faaliyetlerini destekleyici faaliyette bulunan işletmeler sayılmıştır)

İşyeri sayılarına bakıldığında % 43,45 oran ile toptan ve perakende ticaret; motorlu kara taşıtlarının ve motosikletlerin onarımı ilk sırada yer alırken, bunu % 14,17 ile konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri sektörü, % 9,27 ile imalat sektörü takip etmektedir. Çalışanların ise %28.65'i toptan ve perakende ticaret, %16.13'ü konaklama ve yiyecek hizmeti faaliyetleri sektöründe çalışmaktadır. İmalat sanayi işyerleri sayıları alt sektörler itibariyle analiz edildiği zaman (Tablo 5), toplam 1,132 imalat işyerinden 241'inin (%21.3) gıda ürünleri imalatı ve 204 ünün (%18) mobilya imalatı şeklinde yoğunlaştığı görülmektedir ve işyeri sayısı bazında sektörün toplam %39.3 ünü oluşturmaktadır.

Tablo 5: İmalat İşyerlerinin Alt sektör Dağılımı

İmalat Sektörü	İşyeri Sayısı	Pay
Gıda ürünlerinin imalatı	241	%21.3
İçeceklerin imalatı	48	%4.2
Tekstil ürünlerinin imalatı	31	%2.7
Giyim eşyalarının imalatı	70	%6.2
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	7	%0.6
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	58	%5.1
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	11	%1.0
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	52	%4.6
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	4	%0.4
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	17	%1.5
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	2	%0.2
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	47	%4.2
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	89	%7.9
Ana metal sanayii	90	%8.0
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	105	%9.3
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	2	%0.2
Elektrikli teçhizat imalatı	3	%0.3
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	9	%0.8
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	1	%0.1
Mobilya imalatı	204	%18.0
Diğer imalatlar	8	%0.7
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	33	%2.9
Toplam	1,132	%100.0

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü (Genel Sanayi ve İşyerleri Sayımı, 2012) . (Tarım, Ormancılık ve Balıkçılık sektörü kapsam dışıdır. Ancak 2011 Tarım Sayımında sayılmayıp tarım faaliyetlerini destekleyici faaliyette bulunan işletmeler sayılmıştır.)

5.2. İmalat Sanayi Alt Sektörlerinin Katma Değer Oranları ve Teknoloji Düzeyleri

İmalat sanayi alt sektörlerinin katma değer oranlarının değerlendirilebilmesi için, öncelikle “Katma Değer Oranı”nın ne anlama geldiğinin ve ne kadar önem arz ettiğinin açıklanması gerekir. Bu bağlamda ekonomik katma değere dayalı üretim anlayışının gittikçe yaygınlaşması ile birlikte bir işletmenin ekonomik değer yaratıp yaratamadığı veya hissedarların koydukları

sermayenin artıp artmadığı sorularına yanıt aramak için katma değer, bakılması gereken en önemli göstergelerden biridir.

Katma değer oranının hesaplanması, aşağıdaki şekilde olmaktadır:

Katma Değer = Satış Fiyatı – Ara Girdiler Toplamı

(Ara Girdi: Üretimde kullanılan hammadde, yardımcı madde, işletme malzemesi, enerji vb. toplamı)

Katma Değer = Temel Üretim Faktörlerine Yapılan Ödemeler Toplamı

(Temel Üretim Faktörleri: Emek (Ücret), Sermaye (Faiz), Girişimci (Kâr), Mekân (Kira))

Brüt Katma Değer (Gayri Safi Katma Değer) : Temel Üretim Faktörlerine Yapılan Ödemeler + Amortismanlar (Yatırım Malları Yıpranma Payı)+ Dolaylı Vergiler (Devlet Geliri) – Sübvansiyonlar(Olmayan Gelir)

Katma Değer Oranı (KDO) = Toplam Brüt Katma Değer / Toplam Üretim Değeri

Yüksek Katma Değer = Yüksek Katma Değer Oranı

Pek çok ülke için hazırlanan sanayi stratejilerine bakıldığı zaman, hedeflerindeki temel vurgunun yüksek katma değerli ve orta-yüksek/yüksek teknolojiye sektörlere yönelmek olduğu görülmektedir. Bu hedefler için, yüksek katma değer olgusunun yukarıdaki bilgiler ışığında dikkatlice incelenmesi ve kullanılması gerekmektedir. Zira yüksek katma değer, ekonomideki çoğaltan ve hızlandıran mekanizmaları her zaman temsil etmeyebilir. Bir sanayi stratejisi belirlenirken esas üzerinde durulması gereken konu, sektörün diğer sektörlerle olan olumlu etkisi olmalıdır (yurtiçi katma değer zinciri). Bunu yapabilmek için de ülkenin Girdi/Çıktı tablosunun hazırlanmış olması gerekmektedir. Bu çalışmada DPÖ tarafından hazırlanan Kuzey Kıbrıs'ın 1998 yılı verilerine dayanan Girdi/Çıktı tablosu kullanılmıştır. Bu analizlerin günün koşullarını yansıtan daha gerçekçi ve detaylı bir şekilde yapılabilmesi için Kuzey Kıbrıs'ın mutlaka güncel bir Girdi/Çıktı tablosuna ihtiyacı vardır. Kuzey Kıbrıs'taki imalat sanayi işyerlerinin sayıları alt sektörler itibarıyla analiz edildiği zaman, toplam 1,132 imalat işyerinden 241'inin (%21.3) gıda ürünleri imalatı ve 204'ünün (%18) mobilya imalatı şeklinde yoğunlaştığını ve bunların sektörün toplam %39.3'ünü oluşturmakta olduğu belirtilmiştir. Ancak, söz konusu iki sektör daha detaylı incelendiği zaman her ikisinin de düşük teknoloji ile çalıştığı, hatta en büyük paya sahip olan gıda ürünleri imalatı sektörünün nispeten düşük katma değer oranına sahip olduğu açıkça görülebilmektedir.

Tablo 6: Sektörlerin Katma Değer Oranları Ve Teknoloji Düzeyleri

İmalat Sektörü	İşyeri Sayısı	Pay (%)	Katma Değer Oranı (%)	Teknoloji Düzeyi ¹
Gıda ürünlerinin imalatı	241	21.30	28.72	Düşük teknoloji
İçeceklerin imalatı	48	4.20	26.79	Düşük teknoloji
Tekstil ürünlerinin imalatı	31	2.70	41.21	Düşük teknoloji
Giyim eşyalarının imalatı	70	6.20	21.59	Düşük teknoloji
Deri ve ilgili ürünlerin imalatı	7	0.60	48.32	Düşük teknoloji
Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı	58	5.10	45.63	Düşük teknoloji
Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı	11	1.00	42.12	Düşük teknoloji
Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması	52	4.60	42.92	Düşük teknoloji
Kok kömürü ve rafine edilmiş petrol ürünleri imalatı	4	0.40	-	Orta-düşük teknoloji
Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı	17	1.50	38.01	Orta-düşük teknoloji
Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı	2	0.20	38.24	Yüksek teknoloji
Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı	47	4.20	53.91	Orta-düşük teknoloji
Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı	89	7.90	-	Orta-düşük teknoloji
Ana metal sanayii	90	8.00	49.11	Orta-düşük teknoloji
Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)	105	9.30	26.94	Orta-düşük teknoloji
Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı	2	0.20	42.05	Yüksek teknoloji
Elektrikli teçhizat imalatı	3	0.30	42.05	Orta-düşük teknoloji
Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve ekipman imalatı	9	0.80	46.45	Orta-düşük teknoloji
Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı	1	0.10	68.28	Orta-düşük teknoloji
Mobilya imalatı	204	18.00	47.56	Düşük teknoloji
Diğer imalatlar	8	0.70	61.50	
Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı	33	2.90	46.45	Orta-yüksek teknoloji
Toplam	1,132	100.0		

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü Girdi/Çıktı Tablosu 1998

***Genel OECD Teknoloji Yoğunluğu Sınıflandırması: İleri Teknoloji:** Hava ve uzay taşıtları imalatı; Eczacılıkta ve tıpta kullanılan kimyasal ve bitkisel kaynaklı ürünlerin imalatı; Büro, muhasebe ve bilgi işleme makinaları imalatı; Radyo, TV, haberleşme teçhizatı ve cihazları imalatı; Tıbbi aletler, hassas ve optik aletler ve saat imalatı; **Orta-İleri Teknoloji:** Başka yerde sınıflandırılmamış elektrikli makine ve cihazların imalatı; Motorlu kara taşıtı, römork ve yarı-römork imalatı; Demiryolu ve tramvay lokomotifleri ile vagonlarının imalatı; Başka yerde sınıflandırılmamış ulaşım araçları imalatı; Kimyasal madde ve ürünlerin imalatı; Başka yerde sınıflandırılmamış makine ve teçhizat imalatı; **Orta-Düşük Teknoloji:** Deniz taşıtlarının yapımı ve onarımı; Plastik ve kauçuk ürünleri imalatı; Kok kömürü, rafine edilmiş petrol ürünleri ve nükleer yakıt imalatı; Metalik olmayan diğer mineral ürünlerin imalatı; Ana metal sanayi; Makine ve teçhizatı hariç metal eşya sanayi; **Düşük Teknoloji:** Mobilya imalatı ve başka yerde sınıflandırılmamış diğer imalat; Yeniden değerlendirme; Ağaç ve mantar ürünleri (mobilya hariç), hasır vb. ürün imalatı; Kağıt ve kağıt ürünleri imalatı; Basım ve yayım, kayıtlı medya çoğaltılması; Gıda ürünleri ve içecek imalatı; Tütün ürünleri imalatı; Tekstil ürünleri imalatı; Giyim eşyası imalatı; Deri ürünleri imalatı

5.3. Sanayi Üretiminde Dışa Bağımlılık

İmalat sanayi içerisinde en yüksek paya sahip iki sektör olan gıda ürünleri imalatında ithal girdi oranının % 31.5 ve mobilya imalatında ithal girdi oranının %46.9 olduğu Tablo 7’de görülmektedir. Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı %63,7’lik bir ithal girdi oranı ile başı çekerken, kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı; ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); içeceklerin imalatı ve ana metal sanayi imalatı %60’ın üzerinde ithal girdi oranı olan sektörler olarak göze çarpmaktadır. Deri ve ilgili ürünlerin imalatı %90.20, tekstil ürünlerinin imalatı %85.10 ve gıda ürünlerinin imalatı %68.50 düzeylerinde yerli girdi oranları ile en az dışa bağımlı sektörler olarak gözükmektedirler.

Tablo 7: İthal Ve Yerli Girdi Oranları

	Sanayi Sektörleri (Nace Rev 2, I/O 1998)	Yerli Girdi Oranı (%)	İthal Girdi Oranı (%)	Yerli G/O Sıra No	İthal G/O Sıra No
1	<i>Bilgisayarların, elektronik ve optik ürünlerin imalatı</i>	36.30	63.70	19	1
2	<i>Kimyasalların ve kimyasal ürünlerin imalatı</i>	37.40	62.60	18	2
3	<i>Ağaç, ağaç ürünleri ve mantar ürünleri imalatı (mobilya hariç); saz, saman ve benzeri malzemelerden örülerek yapılan eşyaların imalatı</i>	38.70	61.30	17	3
4	<i>İçeceklerin imalatı</i>	38.90	61.10	16	4
5	<i>Ana metal sanayii</i>	39.00	61.00	15	5
6	<i>Makine ve ekipmanların kurulumu ve onarımı</i>	40.50	59.50	14	6
7	<i>Kauçuk ve plastik ürünlerin imalatı</i>	44.10	55.90	13	7
8	<i>Motorlu kara taşıtı, treyler (römork) ve yarı treyler (yarı römork) imalatı</i>	48.50	51.50	12	8
9	<i>Temel eczacılık ürünlerinin ve eczacılığa ilişkin malzemelerin imalatı</i>	51.70	48.30	11	9
10	<i>Mobilya imalatı</i>	53.10	46.90	10	10
11	<i>Kağıt ve kağıt ürünlerinin imalatı</i>	53.70	46.30	9	11
12	<i>Giyim eşyalarının imalatı</i>	54.10	45.90	8	12
13	<i>Fabrikasyon metal ürünleri imalatı (makine ve teçhizat hariç)</i>	54.60	45.40	7	13
14	<i>Diğer imalatlar</i>	54.70	45.30	6	14
15	<i>Kayıtlı medyanın basılması ve çoğaltılması</i>	57.60	42.40	5	15
16	<i>Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalatı</i>	60.90	39.10	4	16
17	<i>Gıda ürünlerinin imalatı</i>	68.50	31.50	3	17
18	<i>Tekstil ürünlerinin imalatı</i>	85.10	14.90	2	18
19	<i>Deri ve ilgili ürünlerin imalatı</i>	90.20	9.80	1	19

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü Girdi/Çıktı Tablosu 1998

Yukarıda açıklandığı gibi sanayi üretiminde dışa bağımlılık oldukça yüksektir. Ülkedeki sanayi üretiminde kullanılan girdilerin önemli bir kısmının ithal edilmekte olduğu görülmektedir. Hammadde ithalinin bu denli yüksek olması üretimdeki ekonomik katma değer oluşmasını sınırlamakta ve dışa bağımlılığı artırarak ödemeler dengesini olumsuz etkilemektedir. Ülke ekonomisine sanayi sektörünün yarattığı ekonomik fayda dışa bağımlılık nedeniyle sınırlı kalmaktadır. Sanayi sektörünün kullandığı ekonomik kaynakları, dışa bağımlılığı daha az olan ürün üretimine yönlendirmek ve/veya ithal edilmekte olan hammaddeleri ikame edecek

seçeneklere y6nlendirmek, hem ekonomik faydayı artıracak hem de sınırlı ekonomik kaynakları daha verimli kullanarak sektörün verimliliğinin geliştirilmesine katkı koyacaktır.

5.4. Gayri Safi Milli Hasıladaki Sekt6r Katma Değ erleri ve Reel Büy üme

5.4.1 Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Dağı lımı

Milli gelir göst ergeleri 6lkenin üretim yapısı hakkında fikir vermektedir. Kuzey Kıbrıs ekonomisi küçük bir ada ekonomisi olmasından dolayı, doğal olarak üretimde hizmetler sektörü ağı rlıktadır.

Tablo 8: Gayri Safi Yurtiçi Hasılanın Dağı lımı (Cari fiyatlarla, %)

Sekt6rler	2010	2011	2012	2013	2014*
1. Tarım	5.9	5.6	5.6	5.3	5.5
1.1. Bitkisel	3.0	2.8	2.7	2.3	2.6
1.2. Hayvancılık	2.4	2.4	2.4	2.6	2.5
1.3. Ormancılık	..	..	..	..	
1.4. Balıkçılık	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
2. Sanayi	9.8	8.6	8.4	8.4	8.8
2.1. Taş ocakç ılığı	0.6	0.7	0.6	0.6	0.5
2.2. İ malat Sanayii	2.3	2.5	2.8	2.9	3.1
2.3. Elektrik-Su	6.9	5.3	5.1	4.8	5.1
3. İ nşaat	5.6	6.3	4.8	4.9	4.2
4. Ticaret-Turizm	16.0	18.7	19.9	20.1	20.6
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	10.7	11.1	11.4	11.2	12.3
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	5.4	7.6	8.5	8.9	8.3
5. Ulaştırma-Haberleş me	9.4	8.5	9.3	9.4	8.9
6. Mali M6esseseler	7.2	7.2	7.3	7.6	7.2
7. Konut Sahipliğı	3.9	4.2	4.4	4.7	4.5
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	11.6	11.2	11.5	11.7	11.6
9. Kamu Hizmetleri	21.0	19.9	18.6	17.7	18.1
10. İ thalat Vergileri	9.6	9.8	10.2	10.2	10.6
GSYİH	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Devlet Planlama 6rg6t6 (DPÖ)- *2014 tahmini

Tablo 9: Gayri Safi Milli Hasıladaki Sektör Katma Değerleri (ABD Milyon Dolar, Cari)

Sektörler	2010	2011	2012	2013	2014
1. Tarım	219.3	218.3	214.7	212.1	223.2
1.1. Bitkisel	112.8	108.6	103.8	90.5	106.7
1.2. Hayvancılık	91.2	94.4	94.2	104.9	101.6
1.3. Ormancılık	0.6	0.6	0.6	0.6	0.4
1.4. Balıkçılık	14.6	14.8	16.1	16.1	14.4
2. Sanayi	367.0	332.8	326.0	333.4	355.6
2.1. Taşocakçılığı	23.7	27.7	23.7	25.0	22.2
2.2. İmalat Sanayii	86.9	98.8	106.8	115.9	126.2
2.3. Elektrik-Su	256.5	206.3	195.6	192.5	207.2
3. İnşaat	207.2	243.4	186.5	194.1	168.8
4. Ticaret-Turizm	597.5	725.1	769.3	800.2	834.2
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	397.0	430.4	441.1	446.6	497.1
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	200.5	294.7	328.3	353.6	337.1
5. Ulaştırma-Haberleşme	348.7	329.6	357.0	372.6	359.4
6. Mali Müesseseler	268.5	281.6	281.0	303.6	290.7
7. Konut Sahipliği	146.4	163.5	169.8	187.6	181.9
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	433.1	433.5	445.3	467.0	468.0
9. Kamu Hizmetleri	783.4	771.2	719.1	707.0	731.4
10. İthalat Vergileri	356.0	379.6	393.8	406.3	427.1
11. GSYİH	3,727.1	3,878.6	3,862.6	3,983.9	4,040.2
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	23.5	29.9	-21.8	-14.4	-8.3
GSMH	3,750.6	3,908.5	3,840.8	3,969.5	4,031.9
Fert Başına GSMH (Cari \$)	14,703	15,404	15,038	15,302	15,109

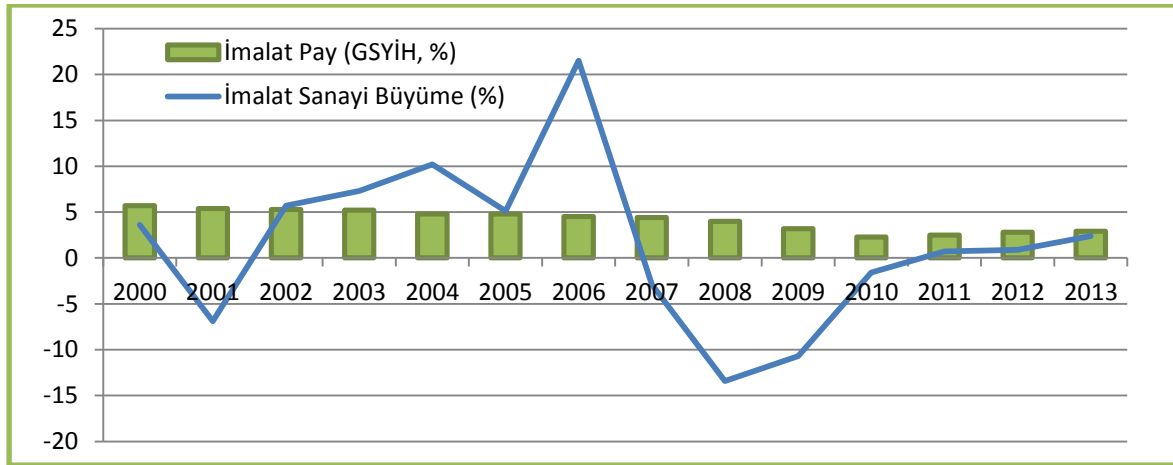
Kaynak: Devlet Planlama Örgütü (DPÖ)

Sayfa 24 Tablo 1’de görüldüğü gibi, 2006-2014 yılları arasında sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki ortalama payı %9,2 olarak gerçekleşirken, İmalat sanayinin GSYİH’deki payı ise %3,3 civarlarında gerçekleşmiştir. 2006-2014 yıllarını kapsayan 9 yıllık sürece bakıldığında sanayi sektörünün GSYİH içindeki payı %9,5’den %8,8 seviyesine gerilediği görülürken, İmalat sanayinin %4,5’den %3,1’e gerilediği görülmektedir. Diğer bir deyişle Sanayi sektörü ilgili yıllar içerisinde %8 gerilerken, İmalat sanayindeki gerileme %32 seviyesinde gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründeki bu düşüşün nisbeten Sanayi sektörünü oluşturan alanlardan biri olan İmalat sanayindeki düşüşten oluştuğu anlaşılmaktadır. 2013 gerçekleşen verilerine bakıldığında sanayi sektörünün GSYİH içerisindeki payının %8,4’lere gerilediği 2014 yılında ise azda olsa bir ilerleme sağlandığı ve %8,8 olarak gerçekleştiği görülmektedir.

Sanayi sektörünün içerisindeki imalat sanayinin payı ise 2014 yılı itibarıyla %35 olarak gerçekleşmiştir. Sanayi sektöründeki en yüksek pay ise %58 ile elektrik-su üretimidir. Geriye kalan %7'lik pay ise taş ocakçılığıdır.

Şekil 1'deki gelişimde de takip edileceği üzere 2007 yılı itibarıyla sektördeki küçülme sonraki yıllarda GSYİH'deki payının da gerilemesine neden olmuştur. Sektörün payının azalmasının diğer bir nedeni özellikle büyüyen ve gelişen hizmetler sektörlerine imalat sanayisinin yeterince ürün sağlayamamasından kaynaklanmaktadır. Özellikle turizm ve yükseköğrenimin ada içerisinde toplam talebi artırdığı düşünülürse, imalat sanayisinin artan bu talebe yönelik nihai mal veya ara mal sağlamakta eksik kaldığı ortaya çıkmaktadır. Bunun için, gelişen sektörleri tamamlama ve besleme işlevini geliştirecek çalışmaların yapılması ve artan turist ve öğrenci tercihlerine yönelik mal üretimine yönelinmesi sektörün büyümesine katkı sağlayabilecektir.

Şekil 1: İmalat Sanayisinin GSYİH'deki Payı ve Gelişimi

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü 2014

5.4.2 Reel Büyüme

2011 yılında %3.9 olarak gerçekleşen GSYİH büyümesi, 2012 yılıyla birlikte ivme kaybederek %1.8, 2013 yılında ise %1.1 seviyesinde gerçekleşmiştir. Devlet Planlama Örgütü'nün verilerine göre 2014 yılında ciddi bir büyüme sağlanmış ve bu ekonomik büyüme bütün sektörler bazında %1.1'den %4.9'lara sıçramıştır. Ülkedeki, 2014 yılında reel büyüme olarak yaşanan ekonomik gelişimin sanayi ve imalat sektörlerine yansımaları da oldukça olumlu olmuş ve reel büyüme ölçeği 2013 yılında 1.7 olan sanayi sektörü 2014 yılında %8.5'lik bir reel

büyüme sağlamıştır. Aynı şekilde imalat sektörü ise 2013 yılında %2.4 reel olarak büyürken 2014 yılında %10.8 ölçeğinde bir büyüme kaydetmiştir.

Bahse konu 2014 yılı ekonomik büyümeye ek olarak Türkiye Cumhuriyeti'nden boru hattı ile getirilecek suya yönelik devam eden projelerin sanayi alt sektörlerinin gelişimine yaratacağı olumlu etki beklentisi DPÖ'nün tahmin raporlarında yer almaktadır. Tahmin dönemi olan 2014-2017 yıllarında sektör büyümesinin hızlanacağı ayrıca öngörülmektedir.

Tablo 10: Sektörlerin Reel Büyüme Hızları

Sektörler	2010	2011	2012	2013	2014
1. Tarım	10.0	10.8	3.7	-1.6	4.8
1.1. Bitkisel	16.6	11.5	3.7	-13.4	2.6
1.2. Hayvancılık	4.6	9.6	4.0	12.4	8.1
1.3. Ormancılık	20.0	-7.2	6.2	-0.3	-29.0
1.4. Balıkçılık	-2.2	17.9	0.6	-4.3	1.0
2. Sanayi	-0.2	3.4	-0.7	1.7	8.5
2.1. Taş ocakçılığı	0.0	2.8	-8.9	-1.4	1.6
2.2. İmalat Sanayii	-1.6	0.7	0.9	2.4	10.8
2.3. Elektrik-Su	4.7	12.0	-4.1	0.2	2.1
3. İnşaat	3.8	3.3	-16.0	-0.3	-4.5
4. Ticaret-Turizm	18.3	6.0	6.1	1.4	8.5
4.1. Toptan ve Perakende Ticaret	21.5	2.7	4.1	-0.4	10.1
4.2. Otelcilik ve Lokantacılık	4.2	23.3	14.7	8.7	2.6
5. Ulaştırma-Haberleşme	-20.0	-4.3	5.7	2.0	3.2
6. Mali Müesseseler	0.3	1.4	8.1	7.5	0.8
7. Konut Sahipliği	4.0	3.9	3.7	3.2	2.6
8. Serbest Meslek ve Hizmetler	-5.3	4.3	1.5	2.3	8.8
9. Kamu Hizmetleri	0.4	2.8	1.9	1.4	-0.1
10. İthalat Vergileri	18.6	3.9	8.9	-2.1	7.9
11. GSYİH	3.7	3.9	1.8	1.1	4.8
12. Net Dış Alem Faktör Gelirleri	-9.9	27.1	-174.5	35.3	40.5
GSMH	3.6	4.0	0.5	1.3	4.9

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

5.5. Dış satımın Yapısı

Toplam üretim içerisinde %3.1 gibi nispeten küçük bir paya sahip olan imalat sanayinin dış satım içerisindeki payı ise oldukça yüksektir. 2013 yılında toplam dış satım içerisinde sanayi ürünlerinin payı %58.9 ve 2014 de ise artış göstererek %75.4 olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılı İhraç edilen sanayi ürünlerinin toplam ihracatın %60.4 gibi büyük bir bölümü de işlenmiş tarım ve gıda ürünlerinden oluşmaktadır (Tablo 11).

Tablo 11: Dış Satımın Yapısı

	2010		2011		2012		2013		2014	
	Dış satım	Pay (%)	Dış satım	Pay (%)	Dış satım	Pay (%)	Dış satım	Pay (%)	Dış satım	Pay (%)
1.Tarımsal Ürünler	36.8	38.2	46.6	30.5	43.4	35.5	39.1	32.4	29.5	21.9
1.1.Narenciye	27.2	28.2	31.4	20.6	26.3	21.5	24	19.9	15.3	11.4
1.2.Patates	0.9	0.9	3.2	2.1	1.9	1.6	1.3	1.1	5.1	3.8
1.3.Canlı Hayvan	-	-	-	-	-	-	-	-	0.2	-
1.4.Diğer	8.8	9.1	12	7.8	15.2	12.4	13.8	11.4	8.9	6.7
2.Sanayi Ürünleri	52.1	54	92	60.2	68.3	55.8	71.1	58.9	100.9	75.4
2.1.İşlenmiş Tarım ve Gıda	39.4	40.8	44.6	29.2	47.3	38.6	61.3	50.8	80.8	60.4
2.2.Konfeksiyon	4	4.1	3.7	2.4	3.3	2.7	3.6	3	3.4	2.5
2.3.Diğer	8.7	9	43.7	28.6	17.7	14.5	6.2	5.1	16.7	12.5
3.Mineraler	7.5	7.8	14.3	9.4	10.7	8.7	10.5	8.7	3.5	2.6
Toplam	96.5	100	152.9	100	122.4	100	120.7	100	133.9	100

*Kaynak: Kuzey Kıbrıs Devlet Planlama Örgütü***Tablo 12: Toplam İhracat İçinde Önemli Sanayi Ürünlerinin Değerleri (Bin ABD Doları)**

No	Ürün	İhracat Miktarı					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Hellim	19.021,10	18.587,00	19.110,00	28.650,70	29.285,70	31.568,90
2	Rakı	7.669,90	10.404,50	10.564,40	13.320,80	16.838,80	14.305,30
3	Peynir Çeşitleri	6.503,00	7.606,10	9.361,20	10.007,30	12.822,50	11.962,90
4	Piliç Eti Ürünleri	2.747,30	5.194,50	6.121,70	6.306,80	6.181,60	3.228,90
5	Konsantre (Narenciye)	3.007,10	2.906,60	4.438,10	4.334,80	3.505,40	403,10
6	Konfeksiyon	4.022,90	3.724,60	3.269,90	3.590,00	3.409,50	2.490,90
7	Alçı Taşı	1.889,10	2.803,40	2.993,20	2.965,50	6.795,40	2.908,90
8	Mermer (İşlenmiş)	1.050,70	909,10	1.586,40	1.157,50	1.637,50	655,70
9	Deriler	461,60	1.022,70	1.173,70	1.092,30	1.441,70	1.063,60
10	Sigara	400,20	348,50	313,60	402,50	251,90	587,60
11	Meşrubat	-	315,20	545,40	200,20	52,80	-

12	İlaçlar	1.573,60	1.307,80	116,00	4,00	1.364,30	1.059,90
13	Demir Döküntü ve Hurda İşleme (ayırıştırma ve presleme)	3.989,20	12.022,40	7.125,40	5.929,20	6.084,80	2.696,20
14	Diğerleri	3.797,30	3.896,00	2.522,60	5.401,50	11.253,60	45.146,90
A	Sanayi Ürünleri Ara Toplamı	56.133,00	71.048,40	69.241,60	83.363,10	100.925,50	72.931,90
B	Toplam İhracat	96.419,90	119.896,10	116.267,10	120.681,20	133.985,10	118.078,80

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü 2013-2015

Not: Güney Kıbrıs'a yapılan ihracat dahildir.

İhraç edilen sanayi ürünlerinin listesi Tablo 12'de verilmiştir. Bu tablodan görüleceği üzere, sanayi ürünleri ihracatı 2010 yılında 56,133,000 Dolar, 2011 yılında 71,048,400 Dolar, 2012 yılında 69,241,600 Dolar ve 2013 yılında 83,363,100 Dolar olarak gerçekleşmiştir. Sanayi ürünleri ihracatı toplam ihracat içinde 2010 yılında %58.2, 2011 yılında %59.3, 2012 yılında %59.6 ve 2013 yılında %69.1 paylar elde ederek toplam ihracatı etkilemiştir. 2013 yılı sanayi ürünleri ihracatı 2010 yılına göre %48.5 ve 2012 yılına göre ise %20.4 oranında artışlar göstermiştir.

Süt ürünleri olan hellim ve peynir çeşitleri en çok ihraç edilen sanayi ürünleri olmuştur. Hellim ve peynir çeşitleri ihracat miktarının, toplam sanayi ürünleri ihracatı içindeki oranı; 2010 yılında %45.5, 2011 yılında %36.9, 2012 yılında %41.1 ve 2013 yılında %46.9 olduğu tespit edilmiştir.

Dış satım yapısı incelenirken, AB Komisyonu tarafından 2004 yılında yürürlüğe konarak uygulanmaya başlanan Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Kuzey Kıbrıs'tan Güney Kıbrıs'a satışların da ayrıca incelenmesi faydalı olacaktır. Tablo 13 bu tüzük çerçevesinde gerçekleşen dış satımın özetini vermektedir.

Tablo 13: Yeşil Hat Tüzüğü Kapsamında İhraç Edilen Sanayi Ürünlerinin Değeri

NO	Sektör	İhracat Değeri (Avro)					
		2010	2011	2012	2013	2014	2015
1	Gıda,İçecek ve Tütün Sanayi	58.984,00	57.422,00	12.497,00	377.688,30	257.408,00	74.612,50
2	Dokuma, Giyim Eşyası ve Deri Sanayi	52.655,00	150.280,00	71.150,00	120.500,00	-	4.789,60
3	Orman Ürünleri ve Mobilya Sanayi	433.281,00	471.444,00	366.306,00	254.562,43	299.327,56	293.910,30
4	Kağıt Ürünleri ve Basım Sanayi	356,00	960,00	660,00	-	6.600,00	22.349,52
5	Kimya,Gaz, Petrol,Kauçuk ve Plastik Sanayi	1.146.578,00	1.178.963,00	950.439,00	1.315.152,68	1.430.060,04	1.605.639,30
6	Taş ve Toprağa Dayalı Sanayi	1.613.277,00	720.215,00	668.178,00	257.126,76	418.222,97	529.798,87
7	Cam,PVC, Alüminyum ve Metal İşleme Sanayi	339.073,00	101.491,00	234.622,00	93.767,00	1.970,00	4.930,00
8	Elektrik Malz. , Metal Eşya, Elektrikli Makineler İmalat ve Montaj ile Bilişim ve Elektronik Sanayi	3.140,00	-	-	-	-	-
9	Diğer İmalat Sanayi	16.302,00	23.454,00	14.226,00	-	-	-
A	(1-9) Sanayi Ürünleri İhraç Değeri	3.663.646,00	2.704.229,00	2.318.078,00	2.418.797,17	2.413.588,57	2.536.030,09
B	Tüm Sektörler Genel Toplamı	5.923.967,00	29.402.577,00	8.958.635,00	3.836.845,61	3.661.922,18	3.728.282,49

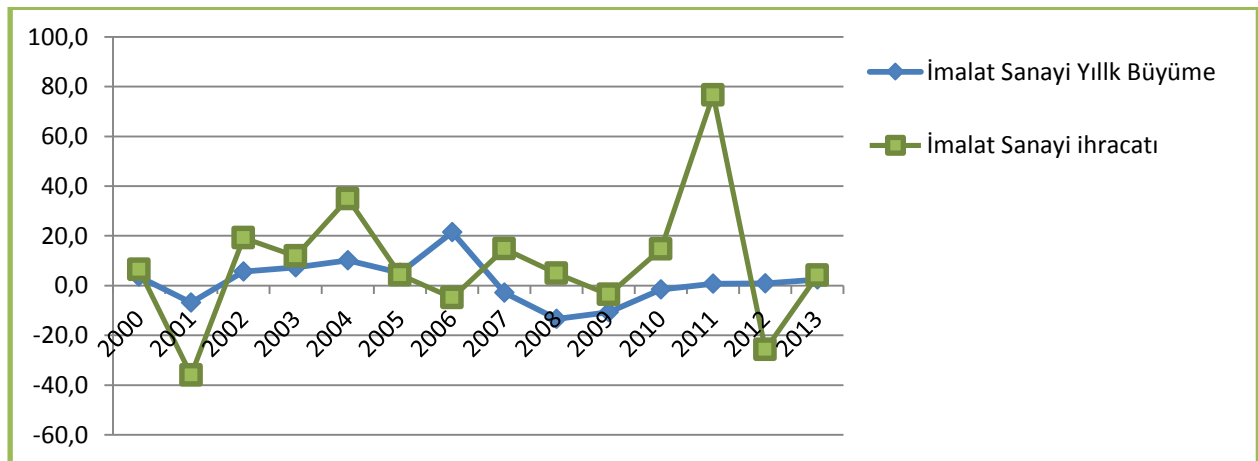
Kaynak: Kıbrıs Türk Ticaret Odası

Not: Bu rakamlar, KTTÖ tarafından düzenlenen Refakat Belgelerinin miktarları toplandıktan sonra, geçiş noktalarından geçiş yapmadığı bildirilen miktarlar çıkarılarak hesaplanmıştır. Tablonun B satırı, sanayi sektörü ile beraber hurda, elektrik satışları ile hayvansal ve tarımsal ürünleri kapsamaktadır.

Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Güney Kıbrıs'a ihraç edilen sanayi ürünlerinin ihracat değerleri ise Tablo 13'de verilmiştir. Bu tablodan görüleceği üzere, Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında sanayi ürünleri ihracatı 2010 yılında 3,663,646 Avro, 2011 yılında 2,704,229 Avro, 2012 yılında 2,318,078 Avro ve 2013 yılında 2,418,797 Avro olarak gerçekleşmiştir. 2014 ve 2015 yıllarında ise bu rakamlar sırasıyla 2.413.588 Avro ve 2.536.030 Avro olmuştur. 2015 yılı sanayi ürünleri ihracatı 2010 yılına göre %30.78 azalmış ve 2014 yılına göre ise %5.08 oranında artmıştır. İhracatı gerçekleştiren özel ve tüzel kişi sayısı ise 2010 yılında 129 iken, her yıl düşüşler göstererek 2011 yılında 102, 2012 yılında 99 ve 2013 yılında 55 olarak gerçekleşmiştir. Kimya, gaz, petrol, kauçuk ve plastik sanayi; Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında ihracat yapan en önemli sanayi alt sektörüdür. 2010-2015 döneminde Yeşil Hat Tüzüğü kapsamında Güney Kıbrıs'a yapılan toplam ihracat incelendiğinde ise, 2011 yılında 29,402,577 Avro ile toplam ihracat en yüksek seviyeye ulaşılırken, 2014 yılında 3.661.922,18 Avro ile en düşük seviyede gerçekleşmiştir.

İmalat sanayindeki büyüme ile imalat sanayi ihracatı karşılaştırıldığı zaman aralarında pozitif yönde bir ilişki olmadığı açıkça görülmektedir. Sektörel büyüme ile sektörel ihracat arasındaki bu kopukluk, sektörün büyüme kaynağının ihracat olmadığını ortaya koymaktadır. Sektörün temel büyüme dinamiğinin iç pazardaki büyüme olduğu anlaşılmaktadır. Ancak sektörün ihracata dayalı üretim alanları olan işlenmiş tarım ve gıda ürünleriyle konfeksiyon ihracatında yaşanan gerilemelerin, sektörün büyümesine olumsuz etki yaptığı görülmektedir.

Şekil 2: İmalat Sanayi ve İmalat Sanayi İhracatı Büyüme Trendleri

Kaynak: DAÜ KKTC'd İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme

5.6. İstihdam

İşgücü maliyeti ile sanayi sektörünün gelişimi birbirini etkileyen en önemli unsurlardır. Kuzey Kıbrıs'taki işgücü maliyetleri Güney Kıbrıs'a göre daha düşük fakat Türkiye ve diğer yakın komşulara göre yüksektir. Bu nedenle, yıllar içinde azalmakla birlikte halen-belirli sayıda kişi Güney Kıbrıs'a çalışmaya giderken, başta Türkiye olmak üzere Orta Asya Türk Cumhuriyetleri ve hatta Uzak Doğu ülkelerinden işgücü ithal edilmektedir.

Tablo 14'de işgücü anketleri ile Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre sanayi sektörü istihdamı incelenmiştir. 2004 yılından başlamak üzere, Kuzey Kıbrıs'ta düzenli olarak Hane Halkı İşgücü anketi düzenlenmekte olup, 2010 yılı İşgücü anketi verilerine göre sanayi sektöründe 9,518 kişi, 2011 yılında 8,454 kişi, 2012 yılında 8,167 kişi ve 2013 yılında ise 7,539 kişi istihdam edilmektedir. 2012 yılı Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı sonuçlarına göre ise sanayi sektöründeki çalışan sayısı 9,547'dir. 2013 yılı İşgücü Anketi sonuçlarına göre sanayi sektörü istihdamı, 2010 yılına göre %20.8 ve 2012 yılına göre ise %7.7 oranında azalma göstermiştir.²

Tablo 14: İşgücü Anketleri İle Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı Sonuçlarına Göre Sanayi Sektöründeki İstihdamın Durumu

	2010 İşgücü Anketi		2011 İşgücü Anketi		2012 İşgücü Anketi		2013 İşgücü Anketi		2012 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımı	
Bölge	Toplam İstihdam	Sanayi İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi İstihdamı	Toplam İstihdam	Sanayi İstihdamı
Lefkoşa		3,870	36,220	3,576	35,266	3,685	34,713	3,162	31,503	6,368
Mağusa	19,918	2,112	20,696	1,763	22,114	1,459	22,680	1,721	10,098	1,805
Girne	24,641	2,397	24,960	1,554	23,311	1,738	23,738	1,240	14,512	790
G.Yurt	8,516	645	8,817	765	9,027	729	9,426	996	5,028	291
İskele	7,118	494	6,411	796	6,821	556	7,311	420	2,447	293
Toplam	93,498	9,518	97,104	8,454	96,539	8,167	97,868	7,539	63,588	9,547

Not: 2012 Genel Sanayi ve İşyeri Sayımında Madencilik, Taşocakçılığı, İmalat, Elektrik, Gaz ve Su ekonomik faaliyetinde istihdam edilenler ayrıştılarak sanayi sektörü istihdamı elde edilmiştir.

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

² **Açıklama:** Sanayi işyeri sayımında tüm işyerlerine gidilerek çalışan sayıları tespit edilmiştir. Bu rakam içerisinde kurumsal nüfus dediğimiz, Hane Halkı teşkil etmeyen yerlerde kalan çalışanlar da dahildir (ör: Fabrikadaki koğuşt). Oysa Hane Halkı işgücü anketi hane halkı teşkil eden ve hane halkını oluşturan kişilere uygulanmakta ve kurumsal nüfusu içermemektedir. Dolayısıyla, ikisi farklı istatistiklerdir. Sanayi işyeri sayımı "Tam Sayım Yöntemi" iken Hane Halkı işgücü Anketi belli bir yanılma payı içeren ve temsili bir örneklem üzerinden yapılan bir tahmindir ve sadece Hane Halkı teşkil eden kişilere uygulanarak nüfusun hane halkı büyüklüğü ve katsayıları kullanılarak tahmin üretilmiştir.

Sanayi sektörü istihdamının ülkemiz toplam istihdamı içindeki oranı işgücü anketleri verileri ile incelendiğinde ise, 2010'da %10.2, 2011'de %8.7, 2012'de %8.5, 2013'de ise %7.7 olarak gerçekleşmiştir.

DPÖ hane halkı işgücü anket verilerine göre sanayi sektörü 2013 yılındaki toplam istihdamın %7,7'sini oluşturmaktadır. 2004 yılından itibaren göreceli olarak gerileyen istihdam payı 2010 yılında artmış, sonraki yıllarda toplam istihdam edilenler içerisindeki payı gerileyerek % 7,7 olarak gerçekleşmiştir. Büyümesi genel ekonomik büyümenin gerisinde kalan sanayi sektörünün istihdam olanakları da gerilemiştir. Sanayi sektörü içerisinde önemli bir paya sahip olan imalat sektöründe de aynı durum söz konusudur. 2004 yılında toplam istihdamın %10'nunu sağlayan imalat sanayi sektörü, 2014 verilerine göre toplam istihdamın ancak %7,8'ni sağlayabilmiş ve çalışan sayısı olarak da 9,490'dan 8,075'e gerilemiştir (Tablo 15). Bunun sebebi teknolojik gelişim imkanlarından faydalanmak maksadıyla imalat sanayinin teknoloji odaklı üretim teknikleri kullanıyor olmasına dayanmaktadır. Bu alandaki insan kaynağı kullanımının azalması sektörün küçülmesi olarak değerlendirilebileceği gibi, ülkedeki emek piyasasındaki farklı komplikasyonlar da bahse konu küçülmeye sebep olabilmektedir.

Tablo 15: Kuzey Kıbrıs İmalat Sanayinde İstihdam

	Sanayi Toplam İstihdam	Sanayinin: Toplam İstihdamdaki Payı (%)	İmalat Sanayi Toplam İstihdam	İmalat Sanayinin Toplam İstihdamdaki Payı (%)
2004	10,211	11.7	9,490	10.9
2005	9,225	10.8	8,440	9.9
2006	8,763	9.5	8,006	8.7
2007	8,897	9.9	7,679	8.6
2008	8,144	8.9	7,171	7.9
2009	8,370	9.1	7,312	8.0
2010	9,517	10.2	8,393	9.0
2011	7,961	8.5	6,636	7.1
2012	8,167	8.5	6,632	6.9
2013	7,539	7.7	5,961	6.1
2014	9,981	9.6	8,075	7,8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

5.7. İmalat Sanayi'nin Toplam Faktör Verimliliği ve Rekabet Gücü

Sektörlerin rekabet edebilirliklerini ve verimliliklerini ölçmek için Toplam Faktör Verimliliği (TFV) hesaplamaları önemli bir yöntem olarak kullanılmaktadır. 2015 yılında Doğu Akdeniz Üniversitesi, KKTC İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme başlıklı çalışmasında imalat sanayinde toplam faktör verimliliğini ölçmek için 2000-2013 yılı verilerini kullanmıştır. Bahse konu ölçümde çalışan başı üretim artışı, çalışan başı sabit sermaye birikimi ve işgücüne bakılmış, bir üretim fonksiyonu kullanarak işgücü ve sermayedeki iyileşmenin toplam katma değeri nasıl etkilediği hesaplanmıştır.

Tablo 16: Toplam Faktör Verimliliği

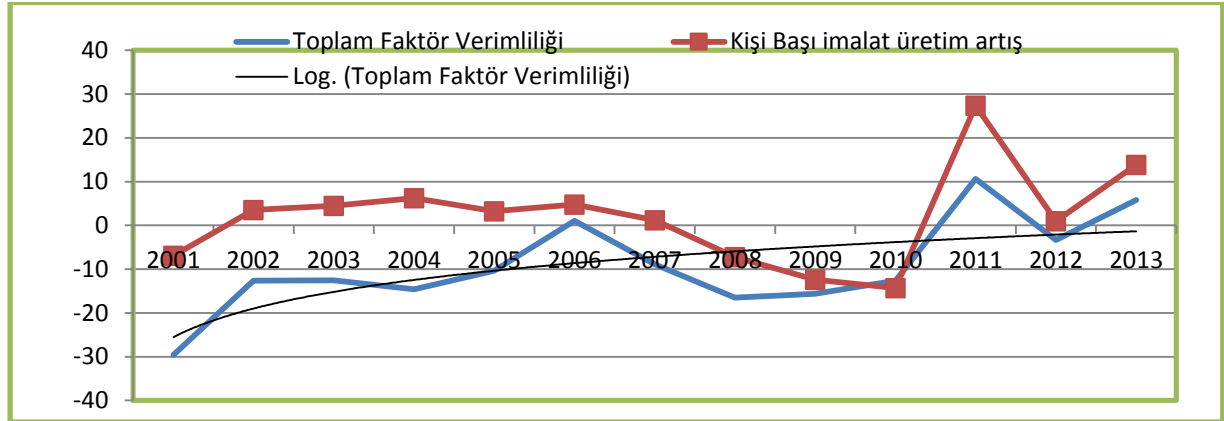
	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010
İşgücü Başına Üretim Artışı	6,2	3,2	4,8	1,2	-7,2	-12,4	-14,3
İşgücü Başına Ortalama Sermaye Artışı	50,6	32,5	7,9	23,7	21,7	6,5	-5,6
Toplam Faktör Verimliliği	-14,6	-10,4	1,0	-8,9	-16,5	-15,6	-12,7

Not: Sermaye için %40 ve emek için de %60 oranları kullanılmıştır. İşgücü kalitesini açıklayan beşeri sermayenin yıllık %1 artışı varsayılmıştır.

Kaynak: DAÜ KKTC'de İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme

Yapılan hesaplamada 2004-2010 yılları arasında toplam faktör verimliliği 2006 yılına kadar artış, 2006-2009 arasında azalma göstermiş ve 2010 yılında negatif bir değer olmakla birlikte 2009'a göre artış göstermiştir. Bu yıllar arasında en düşük değer -14,6; en yüksek ise 1 olmuştur. Bu tespitle görüldüğü şekilde, ülkede imalat sanayinde kişi başı üretimin arttığı yıllarda bile bunun verimlilik sonucunda değil, gerek sermaye gerekse emek kullanımından kaynaklanmakta olduğu söylenebilmektedir. Daha da kötüsü, belli yıllarda negatif olan TFV, büyümeyi olumsuz etkilemektedir. Bu da aslında kaynakların doğru kullanılmadığı, sınırlı olan ekonomik faktörlerin israf edildiğini işaret etmektedir. TFV genel olarak teknoloji kullanımı ve kaynakların etkin kullanımı ile ilgilidir. Bu tespitler bizlere, imalat sektöründe teknoloji adaptasyonun ve kullanımının yetersiz olduğu ve bundan dolayı da sektörün gerek ithal gerekse dış pazarlarda rekabet etme kapasitesinin düşük olduğunu açıklamaktadır.

Şekil 3: Toplam Faktör Verimliliği ve Çalışan Başı Üretim Artışı

Kaynak: DAÜ KKTC'de İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme

Ekonominin büyüme dönemlerinde bile TFV oranının negatif olması, imalat sektörünün mutlak surette teknoloji yatırımları gereksinimini açıkça ortaya koymaktadır.

5.8. Sabit Sermaye Yatırımları ve Dağılımı

Sabit sermaye yatırımları, ekonominin üretim kapasitesini artırarak ekonomik büyümeyi sağlayan temel unsurlardan biridir. Devlet Planlama Örgütü verilerine göre; 2000'li yılların başında 5 milyon TL olan yatırımlar özellikle 2003 yılı sonrasında önemli bir artış göstererek 60 milyon seviyelerine ve 2009 yılı krizi sonrasında 2011 yılında 93 milyona kadar ulaşmıştır. Bu miktar, ülkede yapılan toplam sabit sermaye yatırımlarının %8,2'sine tekabül etmektedir. Değerlendirme döneminde sabit sermaye yatırımları gerek toplamda ve gerekse imalat sanayinde 2001-2006 yılları arasında artmış, sonrasında 2009 yılına kadar azalmıştır (Tablo 17). 2010 yılında ise sabit sermaye yatırımları artmıştır.

İmalat sanayi sabit sermaye yatırımlarının toplam yatırımlardaki payına bakılacak olursa, payın ilk beş yılda sürekli artış, sonraki altı yılda ise sürekli düşüş gösterdiği görülmektedir. Bankacılık sektörünün toplam sanayi sektörünü doğrudan ne kadar fonladığına bakılacak olursa, oranın çok düşük olduğu görülmektedir.. 2000'li yılların başında ekonomiye yapılan toplam plasmanın ancak 1,04'ünü sanayi sektörü almıştır. Yüksek ekonomik büyüme yaşanan yıllarda sabit sermaye yatırımları artmasına rağmen plasman mutlak değer olarak da

artmamış, hatta oransal olarak gerileme göstermiştir. Bu durum, satış ve ciroların yüksek olduğu yıllarda sektörün yatırımlarını kendi kaynaklarından karşılaması ile açıklanabilir. 2008 yılı sonrası sanayi sektörüne bankacılık sektörünün plasmanları belirgin bir şekilde artmış, 2008 yılına kadar 10 milyonu bulmayan plasman miktarı 2013 yılı itibariyle 202 milyona 2014 yılı itibariyle ise 271 milyona yükselmiştir. Bu rakamların toplam plasmanlar içerisindeki oran da 2013 yılında % 2,4'e 2014 yılında ise %2.8'e yükselmiştir.

Tablo 17: İmalat Sanayinde Sabit Sermaye Yatırımları ve Banka Plasmanları

	İmalat Sabit Sermaye Yatırımları (Milyon TL)	İmalat Sabit Sermaye Payı (%)	Bankacılık Sektörü Plasman Miktarı	Sanayi Sektörüne Plasman (%)
2000	5.2	5.1	5.5	1.0
2001	10.0	7.1	5.3	0.7
2002	14.6	7.3	6.9	1.2
2003	26.9	8.8	6.9	0.9
2004	56.0	12.0	6.9	0.6
2005	59.7	9.3	5.4	0.4
2006	66.6	6.9	4.7	0.2
2007	69.5	6.5	7.5	0.3
2008	68.5	6.4	9.4	0.3
2009	55.1	5.9	24.4	0.6
2010	75.0	5.7	87.9	1.9
2011	93.0	7.7	104.4	1.8
2012	89.9	8.2	111.9	1.7
2013	77.7	6.8	202.7	2.4
2014	108.0	9.3	271.8	2.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü

Özel sektör ve kamu sabit sermaye yatırımları 1977 ve cari fiyatlarıyla Tablo 18'de verilmektedir. 1977 yılı fiyatlarına göre yapılan değerlendirmelerde; kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımının, toplam kamu kesimi sabit sermaye yatırımı içerisindeki oranı 2010 yılında %22.6, 2011 yılında %23.9, 2012 yılında %25.3 ve 2013 yılında %14.4'dür. Özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımının, toplam özel kesim sabit sermaye yatırımını 2010 yılında %11.9, 2011 yılında %14.8, 2012 yılında %14.5 ve 2013 yılında %11.0 oranında etkilediği görülmektedir. Sanayi sektörü toplam sabit sermaye yatırımının, toplam

sabit sermaye yatırımı içerisindeki oranı ise 2010 yılında %14.0, 2011 yılında %16.2, 2012 yılında %16.6 ve 2013 yılında %11.7 olarak gerçekleşmiştir.

Tablo 18: Sanayi Sektörü Sabit Sermaye Yatırımlarının Toplam Sabit Sermaye Yatırımları İçerisindeki Yeri

Sabit Sermaye Yatırımları	1977 Sabit Fiyatlarla (TL)			
	2010	2011	2012	2013
A Toplam Kamu Kesimi	517.5	444.3	469.7	436.9
A.1 Sanayi Sektörü	116.9	106.3	118.9	63.0
Taş ocakçılığı	0.0	0.0	0.0	0.0
İmalat	6.9	5.7	8.4	10.9
Elektrik-Su	110.0	100.6	110.5	52.1
B. Toplam Özel Kesim	2,082.6	2,328.7	1,920.2	1,878.9
B.1 Sanayi Sektörü	248.0	343.5	279.0	207.6
Taş ocakçılığı	4.7	5.3	4.8	3.7
İmalat	184.9	207.3	187.8	145.9
Elektrik-Su	58.4	130.9	86.4	58.0
C. (A1+B1) Sanayi Sektörü Toplam Sabit Sermaye Yatırımı	364.9	449.8	397.9	270.6
D. (A+B) Toplam	2,600.1	2,773.0	2,389.9	2,315.8

Kaynak: Devlet Planlama Örgütü 2013-2015

Yine Tablo 18’den görüleceği üzere en yüksek kamu kesimi sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı elektrik-su sektöründedir. En yüksek özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı ise imalattadır. 1977 yılı fiyatlarına göre yapılan değerlendirmelerde Elektrik-su kamu kesimi sanayi sektörü, sabit sermaye yatırımı içerisinde 2010 yılında %94.1, 2011 yılında %94.6, 2012 yılında %92.9 ve 2013 yılında %82.7’lik paya sahiptir. İmalat ise özel kesim sanayi sektörü sabit sermaye yatırımı 2010 yılında %74.6, 2011 yılında %60.3, 2012 yılında %67.3 ve 2013 yılında %70.3 oranında etkilediği görülmektedir.

5.9. Sanayi Sektörünün Geliştirilmesine Yönelik Destekler

Kuzey Kıbrıs sanayisi çeşitli destek programlarıyla desteklenmektedir. Bu destekler; hibe programları, devlet destekleri ve düşük faizli kredi programları başlıklarında incelenebilir. Geniş alanda sağlanan destekler incelendiğinde Kuzey Kıbrıs’ta çeşitli desteklerin bulunduğu görülmektedir. Ancak uygulamada olan desteklerin kapsamı, etkisi ve yeterliliğine bakıldığında ise desteklerin beklentileri karşılamaktan çok uzak kaldığı anlaşılmaktadır.

Sanayi Sektörünün geliştirilmesine yönelik sağlanan desteklerin uygulama sorunları ve eksiklikleri olduğu bilindiği cihetle bu alandaki uygulamaların tekrardan gözden geçirilmesi, gelişim hedeflerine ulaşılması ve desteklerin verimliliği açısından önemlidir.

5.9.1 Hibe Programları

Türkiye Cumhuriyeti tarafından sağlanan fon ile KKTC Ekonomi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından yürütülen Rekabet Gücünün Artırılması Mali Destek Programı'nın amacı, ülke ekonomisinin rekabet gücünün artırılmasıdır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen öncelik alanları; üretimde katma değer ve verimlilik artışının sağlanması, ürünlerin uluslararası ticaret imkânlarına kavuşturulması, çevresel değerlerin koruma-kullanma dengesinin ve sürdürülebilirliğin sağlanmasıdır.

KKTC Ekonomi Sanayi ve Ticaret Bakanlığı tarafından sağlanacak mali kaynak 2015 yılı için 4.000.000 TL olarak belirlenmiştir. Bu tutarın 3.000.000 TL'si kâr amacı güden kuruluşlar için, 1.000.000 TL'si ise kâr amacı gütmeyen kurum ve kuruluşlar için tahsis edilmiştir. Bakanlığın bu program için ayırdığı kaynakları bileşenler arasında dilediği gibi dağıtma, kısmen veya tamamen kullandırmama hakkına sahip olduğunun altı çizilmesi gerekmektedir.

5.9.2 Devlet Destekleri

Bakanlar Kurulu'nun 26.11.2014 tarih ve y(k-ı) 2163-2014 sayılı kararı ile aşağıda sıralanan faaliyetlere, yerli sanayiye desteklemek amacıyla "Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama ve Navlun Hibe Destek Programı Projesi" kaleminden devlet desteği sağlanması kararı üretilmiştir.

Bahse konu devlet desteklerinin koşulları aşağıda açıklanmıştır.

Standart Belgeleri Desteği

1. "Sanayi kuruluşlarının ürünlerinin kalitesinin uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi amacıyla, TS EN ISO 9000, TS EN ISO 14000, TS ISG-OHSAS-TS 18001, TS EN ISO 22000 ve benzeri sistem belgelerinin TSE ve uluslararası akreditasyonu olan belgelendirme kuruluşlarından alınması karşılığında ilk belge için yapacakları masrafların %50'sinin 3,000 Avro'yu; ve sonraki her belge için de yapacakları masrafların %50'sinin 2,000 Avro'yu geçmemek üzere, toplamda 7,000 Avro'ya kadar karşılanması",

2. “Sanayi kuruluşlarının ürünlerinin kalitesinin artırılması ve standartlara uygun hale getirilmesi için alacakları her Ürün Belgesi karşılığında yapacakları masrafların %50’sinin 3,000 Avro’yu geçmemek üzere, toplamda 9,000 Avro’ya kadar karşılanması”,
3. “Sanayi kuruluşlarının ürünlerinin kalitesini uluslararası standartlara uygun hale getirilmesi amacıyla, çevre, insan sağlığı, tüketici açısından ürün güvenliği kapsamında, Avrupa Birliğince onaylanmış TSE ve diğer onaylanmış kuruluşlardan alacakları her CE Uygunluk İşareti karşılığında yapacakları masrafların %70’inin 3,000 Avro’yu geçmemek üzere, toplamda 9,000 Avro’ya kadar karşılanması”,
4. “Sanayi kuruluşlarının üretim yerlerinin, üretim sonrası hizmet yerlerinin ve yetkili servislerinin kalitesinin artırılması, ilgili standartlara uygun hale getirilmesi amacıyla Hizmet Yeterlilik Belgesi almaları karşılığında masrafların 1,000 Avro’yu geçmemek üzere karşılanması”.

Pazar Araştırması ve Pazara Giriş Desteği

1. “Sanayi Kuruluşlarının yurt dışı pazarlar hakkında bilgi edinmesi ve yeni ihrac pazarları yaratılması amacıyla, bireysel veya ticaret heyeti olarak gerçekleştirdikleri pazar araştırması faaliyetleri ile ilgili giderlerinin %70’inin bir takvim yılında 5’er proje, toplamda ise 10 proje olmak üzere, proje başına 8,000 Avro’ya kadar masrafların karşılanması”,
2. “Sanayi Kuruluşlarına yurt dışında yeni pazarlar yaratılması amacıyla, nihai tüketiciye yönelik olmayan, firmalar arasındaki uluslararası ticarete yönelik e-ticaret sitelerine üye olmaları halinde üyelik giderlerinin %70’i site başına 2,000Avro’yu geçmemek ve toplamda 4 site olmak üzere yıllık en fazla 8,000 Avro’ya kadar masrafların karşılanması”,
3. “Yeni ihrac pazarları yaratılması ve yurt dışı pazarlar hakkında bilgi sağlanması amacıyla uluslararası kuruluşlara yaptırılan ve satın alınan ülke, sektör, yabancı şirket veya marka odaklı raporlara ilişkin giderlerin Sanayi Kuruluşları için %70, Odalar için ise %85 oranında ve yıllık en fazla 10,000 Avro’ya kadar masrafların karşılanması”.

Yurt Dışı Fuar Desteği

1. “Yurt dışında düzenlenen fuarlara katılacak olan sanayi kuruluşları ve ihracatçı firmaların yer ve stant kirası, katılım ücreti, sergilenecek ürünlerin taşınması ve bu amaçla yapacakları diğer giderlerine, her bir katılım için 8,000 Avro’yu geçmemek üzere %65’inin karşılanması”,
2. “Sanayi kuruluşları ve ihracatçı firmaların, organizatör kuruluş organizasyonunda toplu olarak yer alacakları yurt dışı fuarlara katılmaları halinde ise her bir işletme için yapmış oldukları harcamaların her bir katılım için 8,000 Avro’yu geçmemek üzere, %75’inin karşılanması”.

Yurt Dışı Marka Tescil Desteği

“Sanayi kuruluşlarının yurt içi marka tescil belgesine sahip oldukları markalarının yurt dışında tescili ve korunmasına ilişkin giderlerinin, %50’sinin yıllık en fazla 7,500 Avro’ya kadar olmak üzere dört yıl süresince karşılanması”.

Yurt Dışı Reklam Desteği

“Ürünlerini yurt dışında pazarlamak amacıyla tanıtım yapan sanayi kuruluşlarının, sponsorluk, web sayfası tasarımı, dergi, katalog, broşür, eşantıyon ve promosyona yönelik reklam giderlerinin %50’sinin bir takvim yılında 10,000 Avro’yu geçmemek koşuluyla karşılanması”.

Yurt Dışı Kira Desteği

1. “Yurt dışında kendi unvan ve markası ile satış yapmak amacıyla mağaza, ofis, show-room, depo açmış olan sanayi kuruluşlarına, bu yerlerin yıllık kirasının 20,000 Avro’yu geçmemek üzere %60’nın dört yıl süresince karşılanması”,
2. “Yurt dışında satış yapmak amacıyla mağaza, ofis, show-room, depo açmış olan ve aynı sektörde veya birbirini tamamlayan faaliyet kollarında bulunan en az üç sanayi kuruluşunun

bir araya gelerek oluşturdukları ortaklıklara bu yerlerin yıllık kirasının 40,000 Avro'yu geçmemek üzere, %60'nın dört yıl süresince karşılanması",

3. "Kuzey Kıbrıs'ta üretilen sanayi ürünlerini yurt dışında satmak veya pazarlamak amacıyla ticari şirketler veya bu şirketlerle aralarında organik bağ bulunan ve yurt dışında faaliyet gösteren şirket veya şubeleri tarafından yurt dışında açılan mağaza, ofis, show-room, depo gibi birimlerin yıllık kirasının 15,000 Avro'yu geçmemek üzere %60'ının dört yıl süresince karşılanması",

Yukarıda açıklanan Devlet destekleri, Sanayi Dairesi Müdürlüğü bütçesi altında yer alan "Kalite Belgesi, Fuar, Pazarlama ve Navlun Hibe Destek Programı Projesi" kaleminden karşılanmaktadır.

AB Ülkelerine İhracatta Gümrük Vergisi Desteği

İhracatçıya, ilgili tüzük kurallarını yerine getirmesi şartıyla Bakanlık tarafından ihracat bedelinin %14 (yüzde on dört)'lük kısmı ihracat desteği olarak verilir.

DPÖ Teşvikleri

Teşvik Yasası ve vergi mevzuatı altında uygulanan yatırım teşviklerini içermektedir.

Teşvik Yasası Altında Uygulanan Yatırım Teşvikleri

Kuzey Kıbrıs'ta yatırım yapmak isteyen girişimcilere yerli ya da yabancı yatırımcı olup olmadığına bakılmaksızın, Teşvik Belgesi verilmek suretiyle aşağıdaki yatırım teşvikleri uygulanmaktadır. Teşvik Belgesi Devlet Planlama Örgütü tarafından verilmektedir.

1. Yatırım İndirimi

Devlet Planlama Örgütü'nün kalkınma planları ve/veya yıllık programlar çerçevesinde belirleyeceği "Kalkınmada Öncelikli Yöreler" ve "Özel Önem Taşıyan Sektörlerde" yapılacak yatırımlarda, yatırım indirimi oranı mal oluş bedeli üzerinden %200'dür. Diğer sektörler ve yörelerde yapılacak yatırımlarda ise yatırım indirimi oranı mal oluş bedeli üzerinden

%100'dür. Güzelyurt ve Karpaz Bakanlar Kurulu tarafından Kalkınmada Öncelikli Bölgeler olarak belirlenmiştir.

2. Gümrük Vergisi ve Fon Muafiyeti

Teşvik Belgesi kapsamında ithal edilecek yatırıma konu makine ve bunlara ait teçhizatlar her türlü gümrük vergisi ve fondan muaftır.

3. Makine ve Teçhizat Alımlarında Katma Değer Vergisi Uygulaması

Teşvik Belgesi kapsamında ithal ve yerli makine ve teçhizatlara %0 Katma Değer Vergisi uygulanır.

4. Arsa, Arazi ve Bina Temini

Teşvik belgeli yatırımlarda, yatırımcıların taşınmaz mal talep etmeleri halinde, bu talepler yürürlükteki mevzuata uygun olarak ve imkanlar ölçüsünde değerlendirilerek kiralama yöntemiyle bu kişilere öncelikle verilir.

5. Fon Kaynaklı Kredi

İhracatı Teşvik Fonu'nda yatırımcılara uzun vadeli ve düşük faizli yatırım kredisi sağlanır.

6. İnşaat Ruhsatı İle İlgili Vergi, Resim, Harç ve Her Türlü Katkı Payı Muafiyeti Teşvik Belgesi kapsamında yapılan yatırımlar, bina inşaat ruhsatı ile ilgili resim, harç ve her türlü katkı payından muaftır.

7. Sermaye Artırımları İle İlgili Pul Vergisi İndirimi

Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak yatırımlar için sermaye artırımı esnasında alınacak pul vergisinde Tüzükle belirlenen indirim sağlanır.

8. İpotek İşlemleriyle İlgili Harç İndirimi Teşvik Belgesi kapsamında yapılacak yatırımlara yönelik kullanılacak krediler için gerekli ipotek işlemlerinde pul ve kayıt harçlarında Tüzükle belirlenen indirim uygulanır.

Vergi Mevzuatı Altında Uygulanan Teşvikler

Amortismanla bağlı yeni ve/veya ithal edilmiş aşağıdaki ekonomik kıymetlerin işletme tarafından satın alınmış, imal veya inşa edilmiş ve ilk defa işletilmiş veya ilk defa kullanılmış olması halinde, Gelir ve Vergi Yasasında belirtilen şartlara uyulması koşulu ile yatırım indirimleri uygulanır.

Yatırım indirimine bina, makine, tesisat, işletmenin esas faaliyet konusu ile ilgili olan araç ve gereçler ile benzeri amortismanla tabii aktif kıymetlerin (özel salon tipi araçlar hariç) maliyet bedelleri esas teşkil eder.

Yatırım indiriminin oranı %50'dir. Maliye Bakanlığının önerisi ile Bakanlar Kurulu bu oranı kalkınmada öncelikli yöreler ve Teşvik Yasası ile Turizm Endüstrisi Teşvik Yasası'nda belirtilen, özel önem taşıyan sektörlerde yapılan yatırımlar için yapılan yatırımın %100'üne kadar artırabilir veya yasal orandan az olmamak üzere yeni oran tespit edebilir. Yatırım indirimleri ile ilgili özel teşvik yasalarında kurallar bulunması halinde, Gelir Vergisi Yasası'nda belirtilen indirim oranları yerine ilgili teşvik yasalarında öngörülen oranlar ve esaslar uygulanır.

a. Amortisman İndirimleri

Makine ve Tesisat : %10

- Salon Tipi Motorlu Araçlar ve Motosikletler : %15
- "T" Lisanslı Motorlu Araçlar : %25
- Diğer Motorlu Araçlar (Kamyon, Otobüs Van, Yük Arabaları vb.) : %20
- Endüstriyel Bina ve Oteller : %4
- Dükkan ve İkametgah : %3
- Döşeme ve Demirbaş : %10

b. Diğer İndirimler

- Kurumların aktifleştirdikleri ilk tesis ve kuruluş giderleri ile hava paraları, muhasebe kayıtlarındaki değerleri üzerinden eşit miktarda beş yıl içinde amorti edilir.
- Patent ve patent hakları için yapılan giderler.

- Satın alınan ve değeri satın alındığı yılın başındaki yürürlükte bulunan bir aylık brüt asgari ücreti aşmayan alet, edevat, mefruşat ve demirbaşlar amortismanına tabi tutulmayarak doğrudan doğruya gider kaydedilebilir.

c. Kuzey Kıbrıs'tan dış ülkelere mal ve hizmet ihraç edenlerin bu ihracatlardan elde ettikleri hasılatlarının %20'si kurumlar vergisinden istisnadır. Ancak, hesaplanacak %20 istisna miktarı ihracattan sağlanan safi kazancın %80'ini aşamaz.

d. Her türlü mal ihracatı ile yurt dışındaki müşteriler için yapılan hizmetler Katma Değer Vergisi'nden istisnadır. Katma Değer Vergisi Yasası kapsamında vergiden istisna edilmiş işlemlerle ilgili fatura ve benzeri belgelerde gösterilen KDV, yükümlünün vergiye bağlı işlemleri üzerinden hesaplanacak KDV'nden indirilir. Vergiye bağlı işlemlerin mevcut olmaması veya hesaplanan verginin indirilecek vergiden az olması halinde indirilemeyen KDV, Bakanlar Kurulu'nca çıkarılacak bir Tüzükle işlemleri yapanlara iade olunur.

e. Aşağıda belirtilen Kuzey Kıbrıs ile yabancı ülkeler arasında deniz, hava ve kara yolu ile yapılan taşıma işlemleri ile transit taşıma işleri KDV'den istisnadır.

- Yabancı bir ülkede başlayıp Kuzey Kıbrıs'tan geçerek yabancı bir ülkede sona eren taşımacılık işleri
- Yabancı bir ülkede başlayıp Kuzey Kıbrıs'ta sona eren taşımacılık işleri

Kuzey Kıbrıs'ta başlayıp yabancı bir ülkede sona eren taşımacılık işleri, Kuzey Kıbrıs'ta faaliyet gösteren ulaştırma kurumları tarafından verilen yolcu taşıma hizmetleri karşılığında nakden veya hesaba alınan yolcu taşıma ücretleri istisna kapsamı dışındadır. Mevzuata göre uluslararası taşımacılık işleri yapanlar, yukarıda ihracat işlemleri yapanlar için de belirtildiği gibi alımlar üzerinden ödedikleri Katma Değer Vergisini indirim veya iade hakkına sahiptirler.

f. Yükümlülerin münhasıran gelir getirmek amacıyla işletmelerinde kullandıkları deniz ve hava taşıma araçlarına liman ve hava meydanlarından verilen hizmetler Katma Değer Vergisi'nden istisnadır.

Navlun Desteği

Asgari yerel katma değeri %30 veya asgari yerli girdi oram %40 olarak tespit edilen Kuzey Kıbrıs menşeli sanayi ürünlerine navlun iadesi ödenir.

Yerel İşgücünün Desteklenmesi

İhtiyat Sandığı yasası altında Yerel İşgücü İstihdamının Desteklenmesi Tüzüğü mevcuttur. Bu Tüzüğün amacı İhtiyat Sandığı Yasası'nın 8'inci maddesinin 6'ncı fıkrasının (C) bendi uyarınca işverenlerden, çalıştırdıkları her yabancı uyruklu işçi için kesilen %5 oranındaki "yerli istihdamına katkı primlerinin yerel işgücü istihdamının geliştirilmesine katkı amacıyla değerlendirilmesini, yönetimini ve yerel işgücünün istihdama katılım oranının artırılması amacıyla kullanılmasını sağlamaktır.

Narenciye Konsantresi Teşviki

Bakanlar Kurulu 16.4.2014 tarihinde, Kuzey Kıbrıs'ta üretilen narenciye ürünlerinin Cypfruvex'in tesislerinde işlenip elde edilen narenciye konsantresinin, ülkemizde tüketimini yapan tüm imalat sanayi ve her türlü işletmelerde kullanılmasını teşvik etmek amacı ile Cypfruvex Ltd. 'den aldıkları narenciye konsantresinin faturasını ibraz etmek koşulu ile 1,000 ABD Dolar/Ton (Bin ABD Doları Tonuna) destek verilmesine ilişkin bir karar üretmiştir.

Kalkınma Bankası Kredileri

Kalkınma Bankası tarafından, KOBİ'lerin yatırım ve işletme sermayesi ihtiyaçlarında kullanılmak üzere azami 150.000,-USD veya karşılığı Türk Lirası para cinsinden yatırım ve işletme kredileri kullandırılmaktadır. Kullanılacak olan 150,000.- USD tutarındaki kredi limitinin azami 60,000.- ABD Doları veya karşılığı Türk Lirası tutarındaki kısmı işletme kredisi olarak kullanılabilir.

Yatırım kredileri bina ve makine yatırımlarını kapsamakta olup 1 yıl ödemesiz 5 yıl vadeye kadardır. İşletme kredileri; işletme sermayesi ihtiyacını karşılamak için olup 1 yıl ödemesiz üç yıl vadeli. Kredilendirme aşamasında banka teminat mektubu veya gayrimenkul ipoteği kabul edilmektedir. Banka Teminat Mektubu sunulması durumunda uygulanacak faiz oranında %10 indirim uygulanır. Gayrimenkul teminatı sunulması durumunda, gayrimenkul değerinin 1,5 katı oranında teminat kabul edilir.

5.9.3 Düşük Faizli Kredi Programları

Düşük faizli kredi programları, Sanayi Düşük Faizli Kredi ve "0" Faizli Kredi Desteği şeklindedir.

Sanayi Düşük Faizli Kredi

Sanayi sektörüne yönelik faiz destekli KOBİ yatırım programıdır. Bu program ile kredi faiz oranı TRLİBOR+5, desteklenen faiz oranı %6 olarak belirlenmiştir. Kapasite geliştirmek amacıyla yatırım yapacak sanayicilere 2 yıl ödemesiz 7 yıl vade verilmektedir. Kredi Faiz Desteği üst limiti 2,500,000 TL'dir.

0" Faizli Kredi Desteği

Sıfır faizli Kredi desteği sanayicilere ve üreten esnafa verilmektedir. Kredi alt limiti 10,000 TL, üst limiti ise istihdama endeksli olarak 100,000 TL olarak belirlenmiştir. Kredinin süresi ödemesiz dönem dahil 24 aydır. Son dönemlerde "0" faizli kredi desteği programları açılmamakta olup faiz destekli kredi programları açılmaktadır.

6. Yapılan Benzer Çalışmalar

6.1 Kuzey Kıbrıs Ekonomisi Rekabet Edebilirlik Raporu 2014-2015

Ülkelerin rekabet edebilirliğini ölçebilmek için çok sayıda gösterge ve bileşenin bir bütünlük içerisinde değerlendirilmesi gerekmektedir. Ülkelerin rekabet edebilirliğinin hesaplanmasında kullanılan kapsamlı ve sofistike yöntemin temel dayanağı, ekonomilerinde bulunan kurumların, geliştirilen politikaların ve emek, sermaye gibi üretim faktörlerinin ne derece verimli olduklarıyla ilgilidir. Ayrıca gözden kaçmaması gereken rekabet edebilirlik çalışması bir ekonominin kendi içinde değil diğer ekonomilere göre ne durumda olduğunu gösteren bir çalışmadır. Bu temel anlayışla Dünya Ekonomik Forumu (WEF), geliştirdiği endeksle 12 değişik bölüm altında rekabet edebilirliği ölçmeye çalışmaktadır.

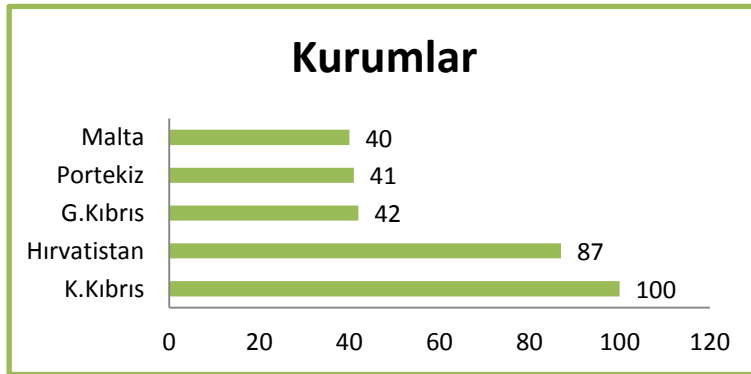
Bu başlıklar sırasıyla Kurumlar, Altyapı, Makroekonomik istikrar, Sağlık ve ilköğretim, Yükseköğretim ve işbaşında eğitim, Ürün piyasasının etkinliği, İşgücü piyasasının etkinliği, Finans piyasasının gelişmişliği, Teknolojik hazırlık, Piyasa büyüklüğü, İşletme gelişmişliği ve İnovasyon'dur. Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet edebilirliği on iki başlığın her biri için yapılan

araştırma ve analiz sonuçları çerçevesinde aşağıda açıklanmaktadır. Sonuçlar geçmiş yılın Rekabet edebilirlik çalışmasında elde edilen sonuçlarla da kıyaslanmış ve elde edilen ilerlemelere veya gerilemelere vurgu yapılmıştır.

Kurumlar

Birinci sırada olan kurumlarda geçmiş yıla oranla çok az (3,38'den 3,43'e) puan artışı yaşanmıştır. Kamu ve özel kurumlar alt başlıklarından oluşan bu bölüm, anketlerden elde edilen algılama verileri kullanarak hesaplanmıştır. Bu başlıklar altında yer alan kamu kaynaklarının doğru aktarılması, siyasilere olan güven ve kamu harcamalarında israf çok düşük puanlar almıştır. Bu da aslında yöneticilerin gerek siyasi gerekse kamu yönetiminden memnun olmadığını açıkça ortaya koymaktadır. Kurumlar sorununun yalnızca kamu kurumlarında değil, yapılan anketlerde tespit edildiği gibi özel sektörde de olduğu ortaya çıkmaktadır. Firmalarda iş ahlakı, kurumsal yönetim etkinliği gibi başlıklarda algılamalar çok düşüktür. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada bu konuda Kuzey Kıbrıs'ın en kötü durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 4: Kurumlar Grafiği

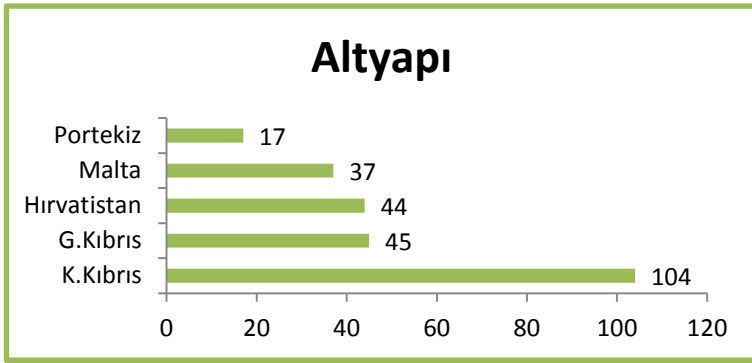

Altyapı

Altyapı kalitesi, yolların kalitesi, liman, telefon ve elektrik hizmetleriyle ilgili olan altyapı başlığında en düşük puanı elektrik hizmetleri almıştır. Ülkedeki elektrik arz güvenliğinin istenilen düzeyde olmaması ve daha da önemlisi maliyetli olması işletmelerin bu soruya düşük puan vermelerine neden olmaktadır. Kuzey Kıbrıs'ın altyapı yatırım bütçesi çok yüksek oranda TC finansmanı ile karşılanmaktadır. Ancak, altyapı projelerinin planlanması ve gerekli

projelerin geliştirilmesi noktasında yaşanan yetersizlik, ayrılan kaynakların tam olarak kullanılmamasına neden olmaktadır. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 5: Altyapı Grafiği

Makroekonomik İstikrar

2014-2015 Rekabet Edebilirlik çalışmasında en fazla gerilemeyi makroekonomik istikrar göstermiştir. Yayınlanan verilerle hesaplanan bu başlık geçen yıla göre 0,50 puan gerilemiş, Dünya sıralamasında da 12 sıra geri düşerek 144 ülke içerisinde ancak 136'ncı olabilmıştır. Kuzey Kıbrıs'ta makroekonomik sorunların ve buna bağlı başta bütçe açıkları (%-7,2) borç stoku (%154), enflasyon (%10,2) ve ulusal tasarruf oranı (%10,9) gibi ekonominin istikrarını belirleyen göstergelerin kötüleştiği görülmektedir. Temel gereksinimler içerisinde en sorunlu olan bu başlık Kuzey Kıbrıs için zorlayıcı olacaktır. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada bu konuda Kuzey Kıbrıs'ın en kötü durumda olduğu görülmektedir.

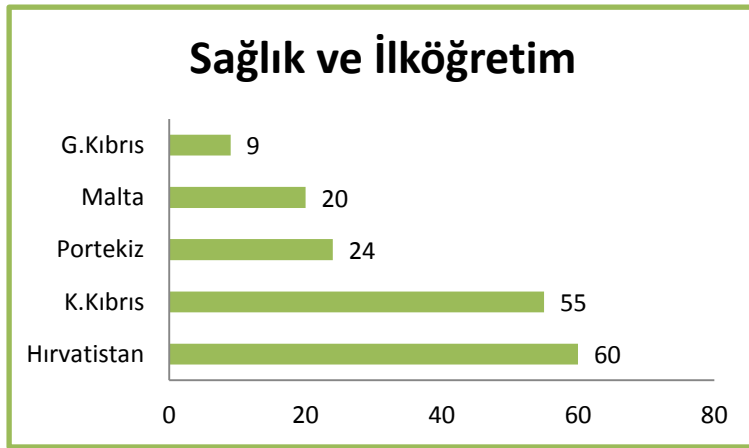
Şekil 6: Makroekonomik İstikrar Grafiği

Sağlık ve İlköğretim

Temel gereksinimlerin son başlığı olan sağlık ve ilköğretim, Kuzey Kıbrıs'ın diğer başlıklara göre en iyi olduğu alandır. Ülkede sıtma, verem ve HIV yaygınlığının olmayışı işletmeleri çok az etkilemekte, ilköğretime kayıtların da yüzde 100 olması puanın yüksek olmasına neden olmaktadır. Yalnız işletmelerin ilköğretim kalitesine 7 üzerinden 3,14 verilmesi dikkat çekicidir. Bu bağlamda eğitim sistemine yalnızca sayısal rakam olarak değil verilen eğitimin kalitesi üzerinde yoğunlaşıp, kaliteyi ölçmek adına gerekli standart ve kriterlerin geliştirilerek uygulanması gerekmektedir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada bu konuda Kuzey Kıbrıs'ın Hırvatistan'dan sonra en kötü durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 7: Sağlık ve İlköğretim Grafiği

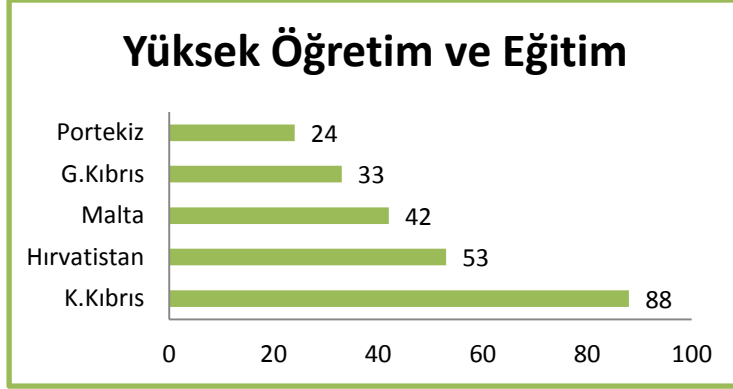

Yükseköğretim ve İşbaşında Eğitim

Yükseköğretimde kayıt yüksek olmasına rağmen işletmelerin verilen eğitim ile ilgili algılamaları düşüktür. Bu da aslında üniversitelerde verilen fen-matematik eğitimi yanında yöneticilik okulları kalitesinin istenen düzeyde olmadığını işaret etmektedir. Bu bağlamda iş çevrelerinin üniversitelerle işbirliğine girerek, hangi nitelikte mezunlar istedikleri konusunda çalışmalar yapılmalıdır. Küçük ada ekonomisi olan Kuzey Kıbrıs'ın mevcut üniversiteleri ile bu durumu avantaja çevirmesi ve insan kaynaklarının daha nitelikli bir şekilde yetiştirilmesini

sağlaması gerekmektedir. İşbaşı eğitim konusunda gerek özel sektör gerekse kamuda yeterli bütçe ayrılmaması, çalışanların gelişmeler karşısında kendilerini yenileyebilmelerini engellemektedir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

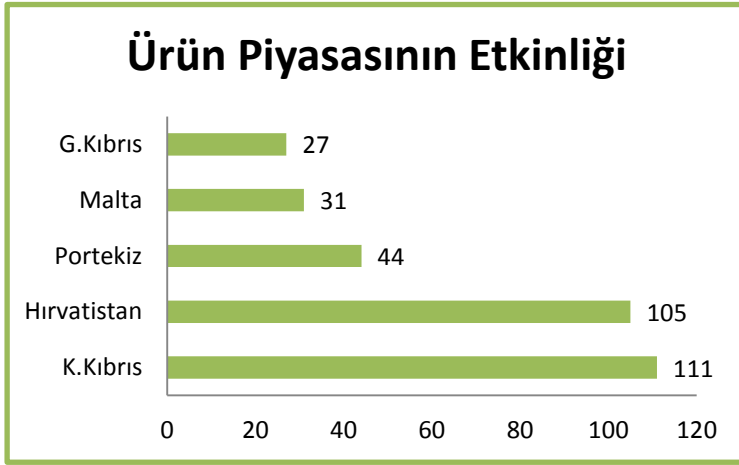
Şekil 8: Yükseköğretim ve İşbaşı Eğitim Grafiği

Ürün Piyasasının Etkinliği

Ürün piyasası etkinliği başlığının puanı bir önceki yıla göre yüzde 9'luk bir artışla 4,00'e yükselmiş olmasına rağmen bu puanla Kuzey Kıbrıs, Dünya sıralamasında ancak 111'inci olmuştur. Ürün piyasasında anti-tekel politikaların yeterli olmayışı, ticaretin önünde engeller olması, gümrük prosedürlerinin maliyetli olması yanında şirket kurmak için gerekli prosedür sayısının çokluğu, algılamaların düşük çıkmasına neden olmaktadır. Bunların olması piyasada rekabet koşullarını olumsuz etkilemektedir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

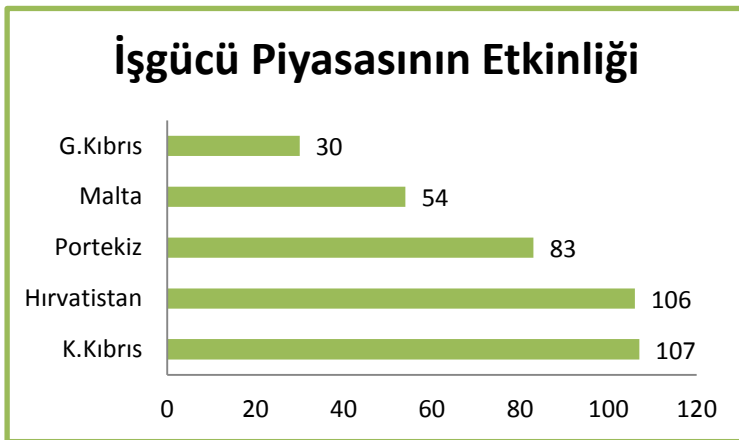
Şekil 9: Ürün Piyasasının Etkinliği Grafiği

İşgücü Piyasası Etkinliği

İşgücü piyasasında az da olsa bir gelişim sağlanmıştır. Ancak, işletmelerin ülkede yetenekli insan tutabilme veya çekebilme kapasitelerinin düşük olduğu algılamalarda ortaya çıkmıştır. Bunun yanında profesyonellere güven giderek azalmakta ve kadınların işgücü piyasasına katılımı da düşük kalmaya devam etmektedir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

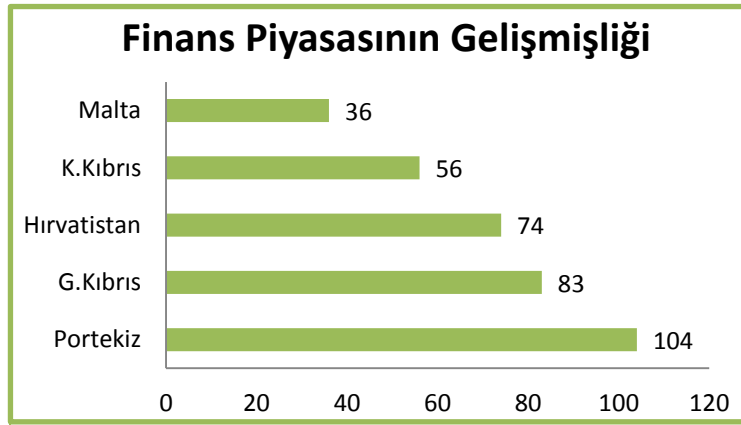
Şekil 10: İşgücü Piyasasının Etkinliği Grafiği

Finansman Piyasalarının Gelişmişliği

Finans piyasalarının gelişmişliği geçen yıla oranla önemli bir gelişim göstermiş ve puanı 3.90'dan 4,26'ya yükselmiştir. İşletme yöneticilerinin algılamaları kullanılarak yapılan hesaplamada finansal hizmetlerin mevcut oluşu, fiyat uygunluğu ve bankaların sağlamlığı konusunda geçen yıla oranla iyileşmeler gözlemlenmiştir. Finansmana erişimin kolaylık derecesinin bir miktar artmasına rağmen , bu başlık altında en düşük alt başlık olmaya devam etmektedir. Finansmana erişim sorunu, iş yaparken karşılaşılan en problemlili faktörler arasında sayılan “verimsiz devlet bürokrasisi”ni takip etmektedir. Bu da aslında ülkede sektörün gelişmesi ve karlılığın devam etmesine rağmen müşterilerinin tam olarak memnun olmadığını, işletmelerin finansmana istedikleri şekilde erişim sağlayamadıklarını göstermektedir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda Malta'dan sonra en iyi durumda olan ülke olduğu görülmektedir.

Şekil 11: Finansman Piyasalarının Gelişmişliği Grafiği

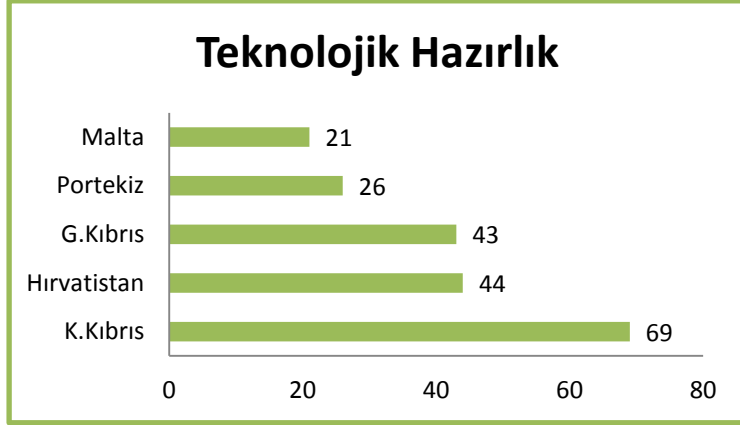

Teknolojik Hazırlık

Kuzey Kıbrıs'ta internet ve cep telefonu kullanımının yaygınlaşması, teknolojik hazırlık başlığındaki konumu geçen seneye göre yükseltmiştir. Yalnız bu başlık altında yer alan uluslararası bant genişliği ve mobil geniş bant kullanıcı puanlarının düşük olması, ilgili bölümdeki ilerlemeye engel olmaktadır. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta,

Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

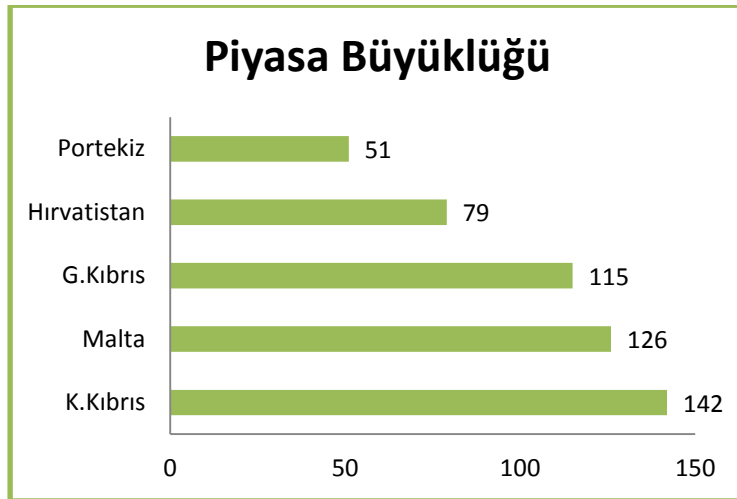
Şekil 12: Teknolojik Hazırlık Grafiği

Piyasa Büyüklüğü

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirlik bölümleri içerisinde en zayıf olan bölüm piyasa büyüklüğü bölümüdür. Yerel piyasanın sığ olması ve bunun yanında gerek içsel gerek Kıbrıs sorunu kaynaklı nedenlerden dolayı uluslararası piyasalara erişimin kısıtlı olması ülke puanının 7 üzerinden 1,71'de kalmasına neden olmuştur. Bu puan ile Kuzey Kıbrıs 144 ülke arasında ancak 142'nci olmuştur. 2013 verilerine göre ekonomik büyümenin GSYİH'de 1,1'de kalması bu başlığın bir önceki yıla göre gerilemesine neden olmuştur. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

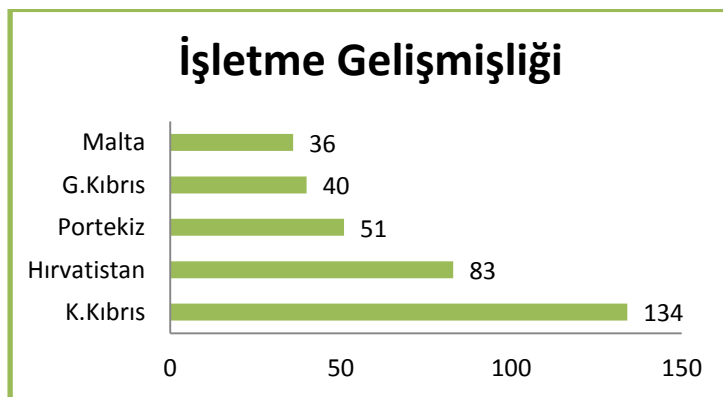
Şekil 13: Piyasa Büyüklüğü Grafiği

İşletme Gelişmişliği

Kuzey Kıbrıs rekabet edebilirlik çalışmasında öne çıkan en büyük üçüncü sorun işletmelerin gelişmişliğidir. Geçen yıla göre bir değişim göstermeyen bu başlık puan olarak 3,11’de kalmıştır. Tamamen yönetici görüşleri anketi verilerine dayanılarak hazırlanan bu bölümde işletme yöneticileri aslında kendileri ile ilgili olan bu bölüme çok düşük puanlar vermişlerdir. Yetki verme veya aktarma konusunda isteksiz, üretim süreçlerinin gelişmemiş, pazarlama boyutlarının zayıf, kümeleşmenin gelişmemiş, tedarikçi sayısının az ve kalitesinin düşük olduğunu düşünen işletmeler ankete verdikleri cevaplarla ülkedeki rekabet edebilirliğin düşük olmasına büyük ölçüde neden olmaktadır. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs’ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

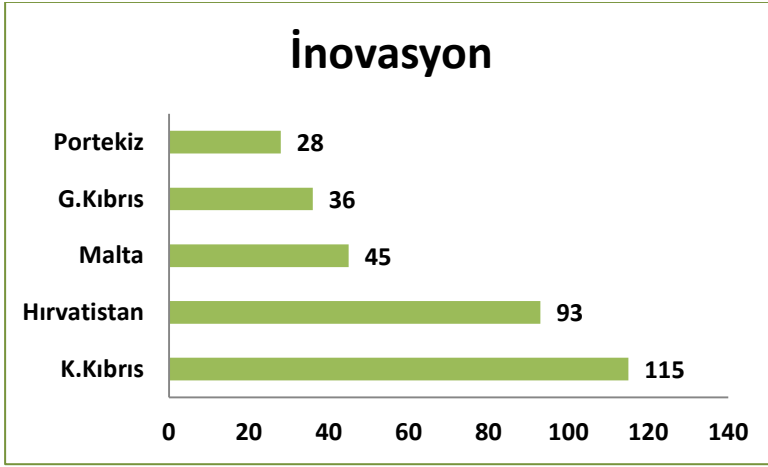
Şekil 14: İşletme Gelişmişliği Grafiği

İnovasyon

İnovasyon başlığıyla ilgili olarak, özel şirketlerin üniversitelerle işbirliği içerisinde araştırma ve geliştirme yapabilecekleri belirtilmelidir. Bu sayede ekonominin inovasyon kapasitesi artabilecek, bilim adamı ve mühendislere daha kolay erişim sağlanabilecektir. Benzer veya komşu ekonomiler olarak seçilen Malta, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Hırvatistan arasında yapılan kıyaslamada Kuzey Kıbrıs'ın bu konuda en kötü durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 15: İnovasyon Grafiği

2014-2015 Rekabet Edebilirlik çalışmasında Kuzey Kıbrıs ekonomisinin rekabet edebilirliğini hesaplamak için kullanılan on iki başlık için yapılan değerlendirmelerin tamamına bakıldığında, çoğu başlıkta artış olsa da bu artışların çok da kayda değer artışlar olmadığı görülebilmektedir. İşletme yönetici anketinden elde edilen algılar geçen seneye göre kısmen daha iyi olarak değerlendirilse de, özellikle makroekonomik göstergelerdeki bozulma rekabet edebilirlik puanının fazla artmasına engel olmuştur.

Tablo 19: 12 Bölüm Altında Rekabet Edebilirlik Bilançosu

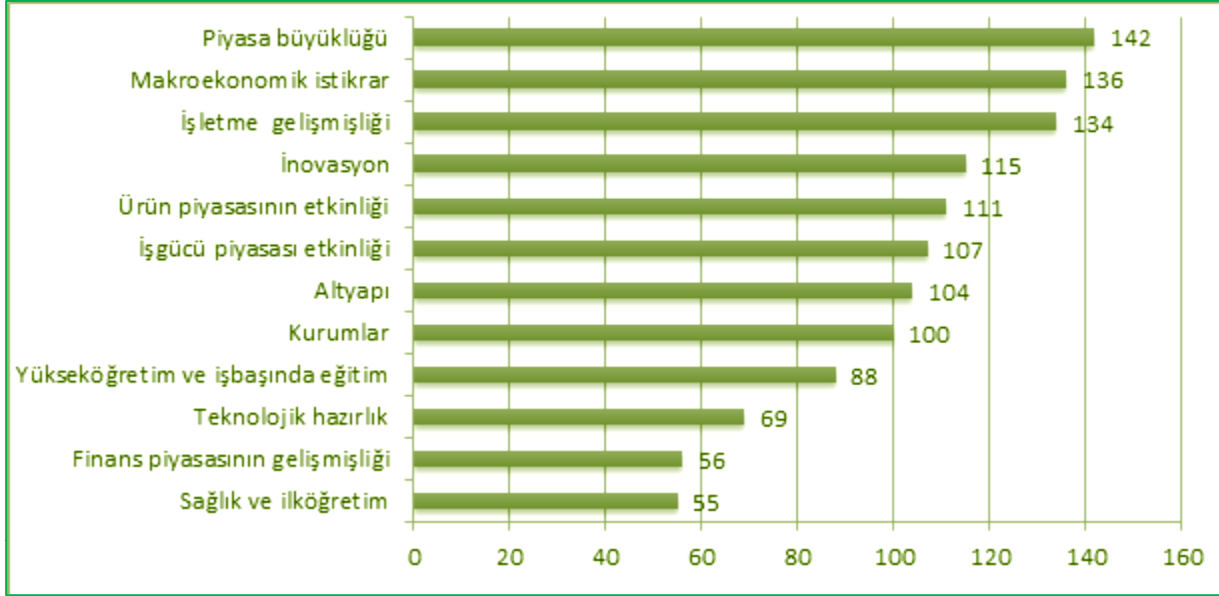
	2013 2014 Puan	2014 2015 Puan	1 Yıllık Değişim (%)	Gelişme (↑) Gerileme (↓)	2013- 2014 Sıralama /148	2014- 2015 Sıralama /144	Sıralamada değişim	Sıralamada Gelişme (↑) Gerileme (↓)
1: Kurumlar	3,38	3,43	1%	↑	107	100	7	↑
2: Altyapı	3,26	3,14	-4%	↓	101	104	-3	↓
3: Makroekonomik istikrar	3,79	3,29	-13%	↓	124	136	-12	↓
4: Sağlık ve ilköğretim	5,78	5,98	3%	↑	67	55	12	↑
5: Yükseköğretim ve işbaşında eğitim	3,83	3,95	3%	↑	92	88	4	↑
6: Ürün piyasasının etkinliği	3,68	4,00	9%	↑	130	111	19	↑
7: İşgücü piyasası etkinliği	3,73	3,85	3%	↑	129	107	22	↑
8: Finans piyasasının gelişmişliği	3,90	4,26	9%	↑	77	56	21	↑
9: Teknolojik hazırlık	3,69	3,80	3%	↑	74	69	5	↑
10: Piyasa büyüklüğü	1,81	1,71	-6%	↓	143	142	1	↑
11: İşletme gelişmişliği	3,11	3,11	0%	↔	139	134	5	↑
12: İnovasyon	2,89	2,81	-3%	↓	109	115	-6	↓

Kaynak : Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporu

Kuzey Kıbrıs ekonomisi, rekabet edebilirlik genel puanına göre 144 dünya ekonomisi arasında 114'ncü sıradadır. Son iki dönemde sıralamadaki yerin önce 123 sonra da 118 olduğu göz önünde bulundurulduğunda, göreceli de olsa bir ilerleme olduğu değerlendirilebilir. Oysa buna rağmen rekabet edebilirlik sıralamasında kişi başı milli geliri Kuzey Kıbrıs'ın çok altında olan Bangladeş, Surinam, Gana, Senegal gibi ülkelerin gerisinde kaldığı, halen siyasi istikrarını sağlamamış Lübnan ve Cape Verde ile aynı puanın paylaşıldığı gerçeği gözden kaçmaması gereken noktalardır.

On iki başlık çerçevesinde 144 ülke ekonomisi arasın genel olarak 114. sırada yer almış olan Kuzey Kıbrıs her başlık için yerinin ne olduğu en kötüden iyiye doğru sıralanmış bir şekilde aşağıdaki şekilde görülmektedir.

Şekil 16: Kuzey Kıbrıs'ın On İki Başlıkta Dünya Sıralaması

Dünya Ekonomik Forumu WEF'in belirlediği yöntem çerçevesinde, Kuzey Kıbrıs'ın 2014-2015 rekabet edebilirliği, 2013 yılı yayınlanmış sosyal ve ekonomik göstergeler yanında 2014 yılında işletmelere yönelik gerçekleştirilen yönetici görüşleri anketi sonuçları kullanarak hesaplanmıştır. Özellikle 2014 yılı sonuna doğru yapılmış olan yönetici görüşleri anketi, iş dünyasının ekonominin gidişatı konusundaki görüş ve algılamalarını güncel bir şekilde rapora yansıtmıştır.

Bu gerilemenin, bir önceki raporun yönetici görüşleri anketine yansıdığı ve algılamaların makroekonomik göstergelere göre daha kötü sonuçlar verdiği görülmekte idi. Bahse konu 2014 anketinde ise, algılamaların geçen yıla göre az da olsa daha olumlu olması makroekonomik istikrar kalemlerindeki kötüleşmeyi ve ülke puanının artmasına da katkı koymuştur. Bir önceki yaşanan siyasi girdaptan kurtulmuş gibi görünen Kuzey Kıbrıs'ta toplam 12 başlığın yedisinde iyileşme yaşanırken dördünde kötüleşme yaşanmış, birinde de değişiklik olmamıştır.

2014-2015 Kuzey Kıbrıs Rekabet Edebilirlik Raporu Tema Çalışması “Kurumsal ve Kamusal Yönetişim”

Bu yılki rekabet edebilirlik raporunda tematik çalışma ise “Kuzey Kıbrıs Ekonomisinde Dönüşüm için Kurumsal ve Kamusal Yönetişim” konusu seçilmiştir. Kuzey Kıbrıs’ta farklı siyasal partiler, farklı yöneticiler, farklı yönetim kurulu üyeleri, farklı şirketlerin büyüyüp küçülmesi yaşansa da kurumsallaşmanın sağlanamadığı ve zaman içerisinde oluşmuş olan yönetim kültürünün sonucu olarak temel sorunların giderilmediği görülmektedir. Zaman içerisinde oluşan bu olumsuz yönetim kültürü adalet algısına zarar vermiş ve toplumun her kesiminde bir güvensizlik ortamı yaratmıştır. Bununla birlikte tüm kesimler kendi statükosunun korunması kaygısı ile reform önerilerine de kuşku ile bakmaktadır.

Son 7 yılda Rekabet Edebilirlik Raporu kurumsal yönetim etkinliği, profesyonel yöneticilere güven, yetki ve verme ve aktarma konusunda isteklilik gibi kurumsallaşma ile ilgili alanlarda ülkenin çok zayıf bir performans sergilediğini ortaya koymuştur. Oysa kuruluşundan beri ülkede çok sayıda siyasi parti yöneticisi, devlet kurumu yöneticisi ve yönetim kurulları değişmiş, piyasamızda büyüyen ve küçülen, kurulan ve batan şirketler olmuş ancak tüm bu değişime rağmen yönetim sorunları aynı kalmıştır.

Yapılan çalışmalarda adalet algısının çalışanların tatmini ve kuruma bağlılığı arasındaki ilişki için bir ön koşul olduğu ortaya konulmuştur. Yani eğer adalet algısı yüksek değilse; tatmin seviyesi iyi maaşlar ve iş koşulları ile iyileştirilse bile, kurumu sahiplenme ve bağlılık yüksek olamamaktadır. Kamu yönetiminde kamu çalışanlarının yönetimlere güven duymaması ve hissettikleri düşük adalet algısı, getirilmek istenen yeniliklere mukavemet gösterilmesine yol açmaktadır. Bunun neticesinde de kamu yönetimi kendini yenileyerek daha verimli bir ortam yakalayamamaktadır. Oysa adalet algısı olduğu zaman tatminde oluşan artış; kuruma bağlılık, verimlilik ve sahiplenme düzeylerinin artmasını sağlamaktadır. Dolayısıyla yönetişimin yönetenlerin yanında halk tarafından da katılımcı bir şekilde gerçekleştirilebilmesi için, ülkesine bağlılık ve sahiplenme düzeyi yüksek paydaşlar olması gerekmektedir. Bunun ön koşulu da adalet algısının yüksek olmasıdır.

Etkin bir yönetişim oluşturulabilmesi ve adil yönetişim algısı yaratılabilmesi için rapordaki öneriler 5 başlık altında tanımlanmıştır:

Yönetim kurullarının yetkinliklerinin artırılması

Yönetim kurullarında görev alacak kişilerin belirlenmiş eğitim ve tecrübe kriterlerine uygun olması gerekir. Teknik becerilerinin yanında yönetim kurulu üyelerinin beşeri ve kavramsal yetkinliklerinin olması önemlidir.

Yönetici temini ve seçimi

İcradan sorumlu yöneticilerin belirlenmesi konusu, yönetim kurullarının en önemli görevidir. Oluşturulacak stratejilerin uygulanmasında sorumlu yöneticileri belirlemek ve denetlemek için gerekli prosedürlerin açık ve net bir şekilde ortaya konulması adalet algısı açısından çok önemlidir.

Yönetim kurulu üyelerinin görev süreleri

Yönetim kurulu üyelerinin görev süreleri aynı zamanda başlayıp aynı zamanda bitmemelidir. Yönetim kurulunda farklı zamanlarda üyeler değişmelidir. Kurumsal bilgi ve becerilerin üyeler arasında aktarılması gereklidir. Yönetim kurulu üyeleri kurumun sahiplerini temsil etmektedir. Bu, kamu kurumlarında halktır ve hükümetler değişse de kurumun sahibi değişmemektedir. Bunun için tüm yönetim kurulunun değişmesi kurumsal hafıza açısından ve kurum sahiplerinin etkin temsiliyeti açısından sakıncalı olacaktır.

Yönetim kurullarında kurum yöneticilerinin veya çalışan temsilcilerinin rolü

Yönetim Kurullarında kurumun içinden yöneticilerin veya çalışan temsilcilerinin olduğu kurullar olabilmektedir. Bu durumda çıkar çatışması riski önemli bir konudur. Genellikle yönetim kurulu başkanı ile Genel Müdür'ün farklı kişiler olması kabul gören bir uygulamadır.

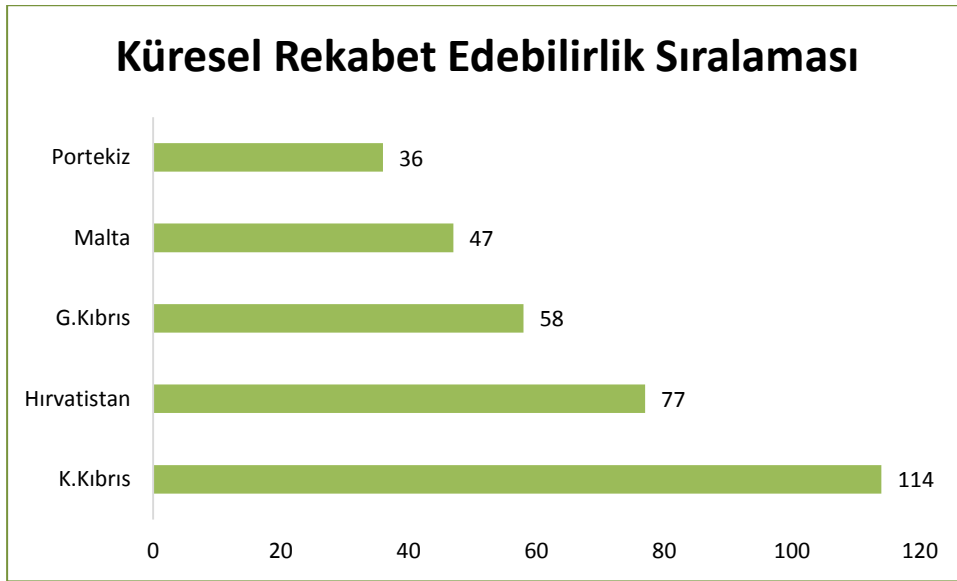
Yönetişim Açısından Şeffaflık

Etkin yönetim için katılımcı bir yaklaşımla mecbur kalınmasa bile şeffaflığa önem verilmelidir. Hesap vermenin sadece seçimlerde olmadığı anlayışı ile katılımcılık ve şeffaflık yasal zorunluluk olmasa bile benimsenmelidir. Günümüzde her kurumun statik değil dinamik web siteleri ile sürekli paydaşları ile bilgi paylaşımı içerisinde olması gerekmektedir. Bu paylaşım çift yönlü olabilmelidir. Bunun yanında yönetim kurulu kararlarının kişisel bilgilerin gizliliği ilkesini de dikkate alacak bir şekilde tüm paydaşlarca bilinmesi sağlanmalıdır.

Benzer coğrafyalar ve benzer kaynaklara sahip olan ülkeler, kurumlarının etkinliği veya başarısızlığı ile birbirinden çok farklı performans gösterebilmektedir. Bunun için kurumların daha etkin bir yönetim sistemi ile kurumsallaşarak ilerlemesi gerekmektedir. Yönetme gücünü elinde tutan kesimler daha uzun vadeli hedefler belirleyerek sadece bulundukları mevkiden güç alarak hareket etmek ve mikro yönetim uygulamak yerine, kendilerine bağlı kurumları ve çalışanları güçlendirme yoluna gitmeli ve yetkilerini yerinden yönetim için devretme cesaretini göstermelidir.

Sonuç olarak; on iki başlıkta alınan puanlar çerçevesinde yapılan değerlendirme toplam yedi başlıkta gelişim, dört başlıkta gerileme ve bir başlıkta değişim olmadığı görülmüş ve genel sıralamada 114. olarak Kuzey Kıbrıs yerini almıştır. Seçilmiş Ekonomiler arasında yapılmış olan rekabet edebilirlik sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın benzer ekonomilerden geride kaldığı görülmektedir. Benzer veya komşu veya örnek ekonomiler olarak seçilen Portekiz 36., Malta 47., Güney Kıbrıs 58. ve Hırvatistan 77. sırada yer almaktadır. Seçilen bahse konu ekonomiler arasında rekabet edebilirlik açısından Kuzey Kıbrıs'ın 114. sırada yer alarak en kötü durumda olduğu görülmektedir.

Şekil 17: Seçilmiş Ekonomilere Göre Kuzey Kıbrıs'ın Rekabet Edebilirliği

Sonuçlar Kuzey Kıbrıs ekonomisinin iyiye doğru dönüştürülebilmesinin iyi bir yönetim standardına sahip olma ve bahse konu standardı yakalama adına yapısal reformlara ihtiyaç duyduğunu göstermektedir.

6.2 Kuzey Kıbrıs İş Yapabilirlik Raporu 2015

Kuzey Kıbrıs 2015 İş Yapabilirlik Raporu, Kıbrıs Türk Yatırım Geliştirme Ajansı (YAGA) tarafından Ağustos-Eylül 2015 ayları süresince yürütülen ve Dünya Bankası İş Yapabilirlik Projesinin metodolojisi kullanılarak yapılan araştırmaların özetini içermektedir. Bu çalışma kapsamında çeşitli ülke ekonomileri ile Kuzey Kıbrıs ekonomisinin 2014 yılı verileri kullanılarak karşılaştırılabilmesine ve bunun yanında Kuzey Kıbrıs'ta İş Yapabilirliğin kolaylık düzeyinin ölçülmesine imkan sağlanması amaçlanmıştır.

YAGA tarafından yayınlanan Kuzey Kıbrıs İş Yapabilirlik Raporu 2015 etkinliğin ötesinde iş yapmayı sağlayıcı ve aynı zamanda engelleyici düzenlemeleri araştıran yıllık rapor dizilerinin beşincisidir. İş Yapabilirlik 2015; belirli bir zaman dilimi içerisinde, Afganistan'dan Zimbabwe'ye kadar uzanan 190 (Kuzey Kıbrıs dahil) dünya ekonomisini, iş ortamı ve

yatırımcının gayrimenkul haklarına ilişkin uygulamalar çerçevesinde nicel göstergelerden yararlanmak sureti ile karşılaştıran bir rapordur.

İş Yapabilirlik, yerel bir girişimcinin ilgili yasa ve yönetmeliklere uygun olarak küçük/orta ölçekli bir şirket kurmasının ve işletmesinin ne kadar kolay ya da zor olduğuna ışık tutan bir çalışmadır. Çalışma, Lefkoşa’da bulunan küçük/orta ölçekli bir şirketin kendi yaşam döngüsü içerisinde etkileşim içerisinde bulunduğu 10 kategorideki düzenlemelerdeki değişiklikleri ölçmekte ve izlemektedir. Bu kategoriler; işe başlama işlemleri; izin, lisans ve ruhsat işlemleri, elektrik temini, mülkiyet kaydı, kredi alma, küçük hisseli yatırımcının korunması, vergi ödeme işlemleri, sınır ötesi ticaret, kontratların bağlayıcılığı ve işin tasfiyesi işlemleridir.

2015 İş Yapabilirlik Ekonomiler Sıralaması çalışması Dünya Bankası tarafından 189 ekonomi için yapılmıştır. Kuzey Kıbrıs ekonomisinin bu raporun hazırlanabilmesi için endekse dahil edilmesi ile Kuzey Kıbrıs ekonomisi 190 ülke içinde 109. sırada yer alabilmiştir. Buna paralel olarak; Kuzey Kıbrıs’ta kredi alma ve mülkiyet kaydı kategorileri diğer kategorilere kıyasla Kuzey Kıbrıs’ın daha güçlü olduğu alanlar olarak ortaya çıkmıştır. Ancak, kontratların bağlayıcılığı, küçük hisseli yatırımcının korunması, işe başlama işlemleri, vergi ödeme, elektrik temini ve işin tasfiyesi kategorileri ise ortalamanın altında yer almıştır.

Genel olarak bu durum;

- (i) şirketlerde muhtemel bir ihtilaf halinde açıklama (ifşaat) uygulamasında ve direktör yükümlülükleri ile yönetim yapısı ve kurumsal şeffaflık endekslerindeki eksiklik ve hissedarların kurumsal yönetişimde güçlü haklarının olmaması;
- (ii) uzun süren ve merkezi olmayan, zaman alan işe başlama işlemleri, bir girişimcinin farklı sıradaki prosedürler için aynı ofisi birden fazla kez ziyaret etmesi ve tüm prosedürlerin tamamlanması için birden fazla devlet kurumuna gitmesi;
- (iii) ilgili yıl içerisindeki yüksek vergi oranları (kârın %’lik oranı) ve vergi ödeme sayısı;
- (iv) uzun süren ve maliyeti yüksek olan işlemler;
- (v) mahkeme tarafından icra yolu ile satış kararı verilen davaların %15’inin 3 senede %85’inin ise 10 senede tamamlanması ile açıklanabilmektedir.

Kişi başına düşen milli gelir seviyesinde aynı dilimde yer alan diğer ülkeler ile karşılaştırıldığında, Kuzey Kıbrıs bu ülkelere göre düşük bir performans sergilemektedir.

Küçük bir ekonomi olan Kuzey Kıbrıs'ın, Kıbrıs sorununun çözülmemesi nedeniyle ekonomik kısıtlar altında olmakla birlikte; 2015 yılı rapor bulguları, düzenlemeler ve işlemlerde gerekli iyileştirmelerin yapılması halinde daha iyi bir sıralamada yer alabileceğini görülmektedir. Bu şartlar altında dahi, hükümetlerin uygun bir iş ve yatırım ortamı yaratarak doğrudan yabancı sermaye girişini ve yerli yatırımcıların yatırımlarını artırabileceği çok açıktır. Bu nedenle, yapısal reformların uygulanması, yatırımların önündeki engellerin azaltılması ve uygun yatırım politikalarının uygulanması suretiyle yerli ve yabancı yatırımları artırma fırsatı da yakalanmış olacaktır.

Yukarıda belirtildiği üzere çalışma 10 kategoride yapılmıştır. Bahse konu kategorilerdeki bulgular 10 spesifik başlık altında anlatılmıştır.

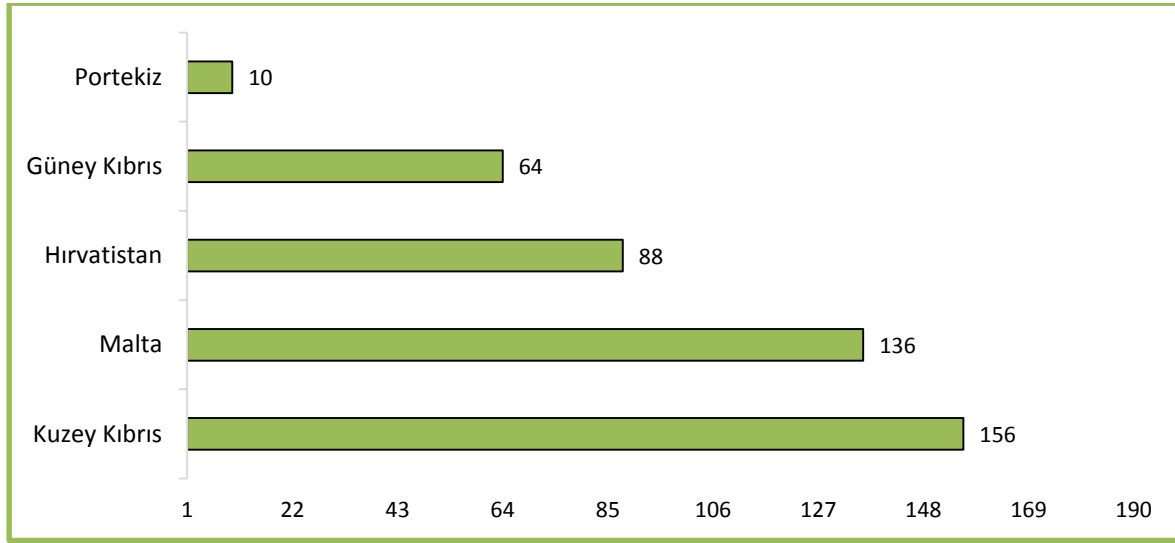
1-İşe Başlama İşlemleri

İş yapma kolaylığı sıralamasında Kuzey Kıbrıs 190 ülke arasında 156. sırada kalmıştır.

İş Yapabilirlik Raporu, bir ekonomide işe başlamak ve resmi olarak bir sanayi veya ticari iş kurmak için girişimci tarafından pratikte resmen/gerekli veya uygulamada genel olarak yapılan tüm prosedürlerin ne kadar kolay, ne kadar zamanda ve ne kadar maliyetle yapılabildiğini ölçmektedir.

Toplanan veriler ışığında Kuzey Kıbrıs'ta iş kurmak 17 prosedür, 23 gün, kişi başına düşen milli gelirin %16.76'sı kadarı maliyet ve 0 asgari ödenmiş sermaye gerektirmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta işe başlama işlemleri için bir girişimcinin farklı sıradaki prosedürler için aynı ofisi birden fazla kez ziyaret etmesi, tüm prosedürlerin tamamlanması için birden fazla daireye gitmesi gerekmektedir. Şirket ismi araştırması için dijital bir platform veya online bir sistem mevcut değildir. Bu nedenle, Kuzey Kıbrıs işe başlama işlemleri kategorisinde 156. sırada yer almaktadır.

Şekil 18: İşe Başlama İşlemleri Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

2- İzin Lisans ve Ruhsat İşlemleri

Kuzey Kıbrıs inşaat izin işlemleri kolaylığı sıralamasında küresel olarak 190 ülke arasından 117. sırayı almıştır.

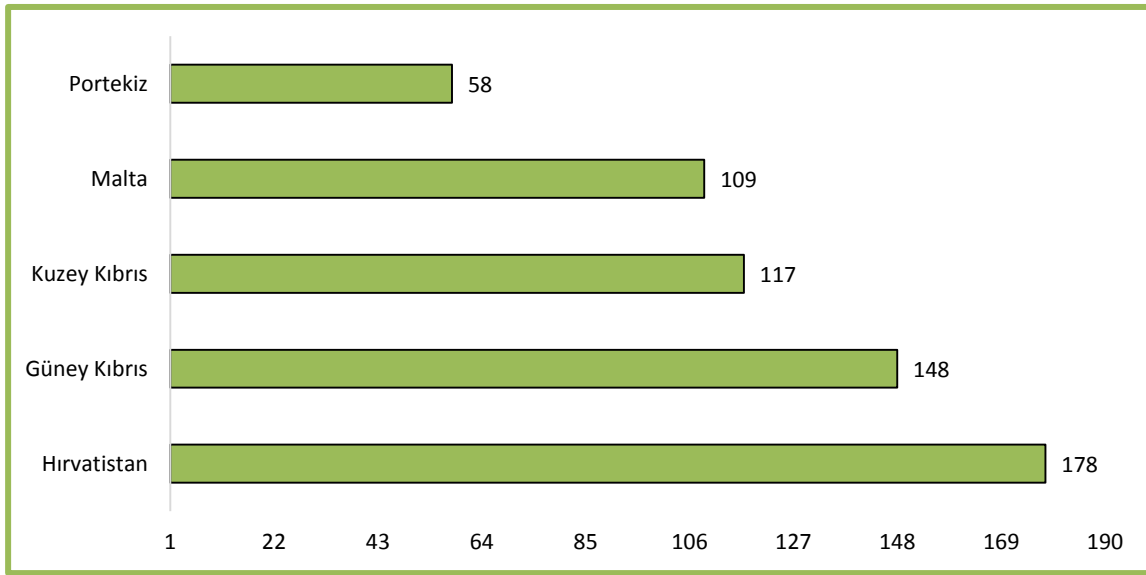
İnşaat sektöründe düzenleme ve yönetmelikler kamu çıkarlarının korunması için çok önemlidir. Ancak her ekonomide önemli bir rol oynayan bu sektör üzerinde aşırı kısıtlamaların önlenmesi sektörün verimliliği için gereklidir. İş Yapabilirlik, inşaat sektöründe bulunan bir işletmenin ülkenin en büyük şehrinde basit bir depo inşa etmek, tüm bağlantılarını yapmak, ilerde ipotek olarak kullanılabilmesi veya devredilebilmesine imkan tanımak için gerekli kayıt işlemlerini yapmak için gerekli tüm izinlerin alınabilmesi için gerekli prosedür, zaman ve maliyet alanlarında kayıtlar tutmaktadır.

Toplanan verilere göre Kuzey Kıbrıs'ta bir depo inşa etmek için 9 prosedür ve 153 güne ihtiyaç duyulurken, depo inşa etmek için gerekli işlemlerin maliyeti deponun değerinin % 1,606'sı kadardır.

Kitap ve kırtasiye gibi malzemeler için (kimyasal gibi özel şartlar gerektiren eşyaları depolamak amacıyla kullanılmayacak) 2 katlı 1,300 metrekarelik bir depo inşası için Çevre

Etki Raporu gerekmemektedir. Kuzey Kıbrıs'ta söz konusu depo inşası için inşaat ruhsatı ve nihai onay harçları diğer ülkelere kıyasla göreceli olarak daha düşüktür. Endekste yer alan birçok ülkede izin, ruhsat ve lisans işlemleri için ödenmesi gereken harçlar çok maliyetlidir. Bu sebeple, Kuzey Kıbrıs izin, lisans ve ruhsat işlemleri kategorisinde 190 ülke arasında 117 sırada yer almaktadır.

Şekil 19: İzin Lisans Ve Ruhsat İşlemleri Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

3- Elektrik Temini

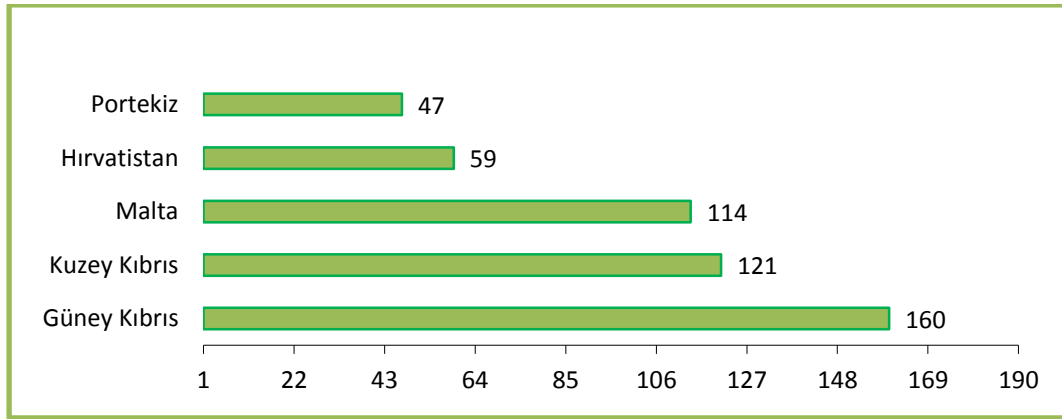
Kuzey Kıbrıs küresel olarak elektrik temin etme kolaylığı konusunda 190 ekonomi arasından 121. sırada yer almaktadır.

Güvenilir ve uygun fiyatlı elektrik erişimi işletmeler için hayati önem taşımaktadır. Yetersiz elektrik altyapısı ve arzına karşı, gelişmekte olan ekonomilerde faaliyet gösteren birçok firma genellikle kendi elektriklerini üretmekte ve yüksek maliyetlerle karşı karşıya kalmaktadırlar. Elektrik güvenilir bir şekilde mevcut olsun ya da olmasın, bir yatırım için ilk adım elektrik bağlantısı ile elektriğe erişimi sağlamaktır. İş Yapabilirlik Raporu, yerel bir işletmenin çalışma kapsamında standart bir depo için kalıcı bir elektrik bağlantısı temin etmesinin yanı sıra bunları tamamlamak için zaman ve maliyet anlamında gerekli tüm prosedürleri kayıt altına

almaktadır. Bu prosedürler, elektrik otoritesi ile ilgili uygulama ve kontratları, diğer kurumlardan alınacak onayları ve dış bağlantı işlemlerini içermektedir.

İş Yapabilirlik çalışması kapsamında derlenen veriler ışığında, Kuzey Kıbrıs'ta elektrik bağlantısını temin etmek için 8 prosedür ve 45 güne ihtiyaç duyulurken, bunun için gerekli işlemlerin maliyeti kişi başına düşen milli hasılanın %314,98'si kadardır. Kuzey Kıbrıs'ta bir girişimcinin 140-kVA'lık elektrik temin edebilmesi için 103,497.83 TL (47,228.66 \$) ödemesi gerekmektedir. Birçok ekonomide elektrik temini maliyetlerinin düşürülmesi ile yeni yatırımlar teşvik edilmektedir.

Şekil 20: Elektrik Temini Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

4- Mülkiyet Kaydı

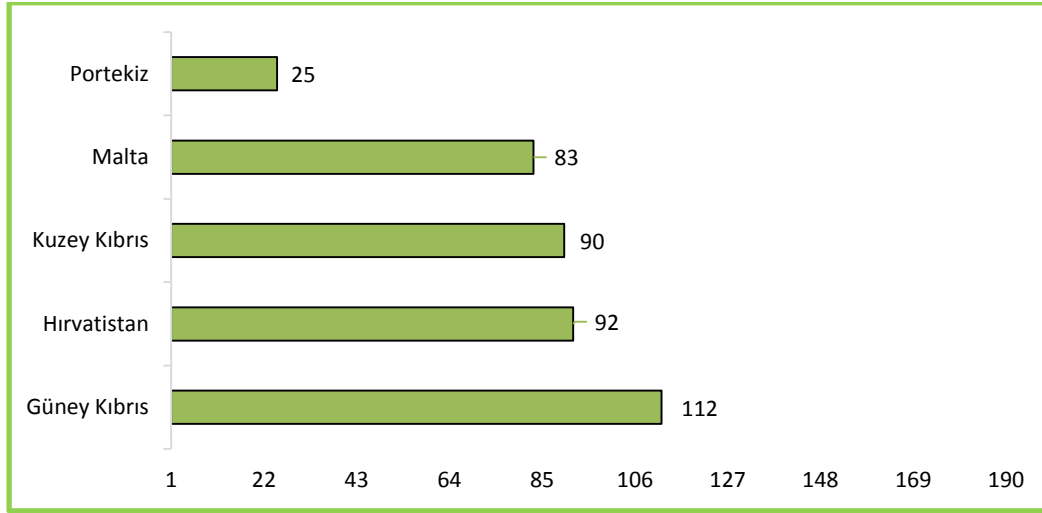
Kuzey Kıbrıs mülkiyet kaydı işlemleri kolaylığı sıralamasında küresel olarak 190 ülke arasından 90. sırayı almıştır.

Mülkiyet haklarının resmi olarak sağlanması esastır. Arazinin etkin bir şekilde idare edilmesi bunun bir parçasıdır. Mülkiyet transferinin resmileştirilmesi çok pahalı ya da karmaşık ise, tapu kayıtlarının kayıtsız ve gayri resmi kalma riski ortaya çıkmaktadır. Tapu kayıtlarının resmi olarak kaydedilmediği ve kötü idare edildiği durumlarda borçlanmaya yönelik ipotek/teminat olarak kabul edilme şansı azalır; bu da finansa erişimi sınırlandırır.

İş Yapabilirlik kapsamında derlenen veriler ışığında, mülkiyet kaydı 4 prosedür, 5 gün ve mülk değerinin %10,6'sı kadar bir maliyet gerektirmektedir. Kuzey Kıbrıs'ın mülkiyet kaydı kategorisinde 90. sırada yer almasının en önemli nedeni ise mülkiyet devir işlemleri için

mülkün değerine bağlı olarak yüksek vergi ödenmesidir. Birçok ekonomide mülk devir işlemlerinde vergi oranları düşürülmekte veya söz konusu vergileri uygulamadan kaldırarak devir işlemlerinin maliyetleri azaltılmaktadır.

Şekil 21: Mülkiyet Kaydı Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

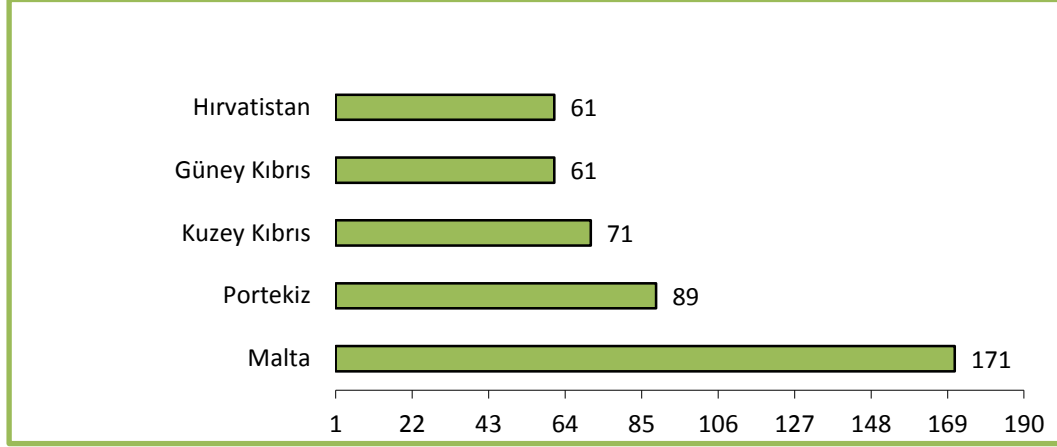
5-Kredi Temini

Küresel olarak, Kuzey Kıbrıs kredi temini kolaylığı sıralamasında 190 ekonomi arasında 71. sırada yer almaktadır.

Krediye erişim ve kredi tahsisi iki çerçeve dahilinde incelenebilmektedir. Bunlar; kredi bilgi sistemleri ile borç alan ve borç verenlerin teminat ve iflas yasasına göre yasal haklarıdır. Kredi bilgi sistemleri, borç verecek kurumun potansiyel bir borçlunun finansal geçmişi (olumlu veya olumsuz) ile ilgili bilgileri görüntülemesine olanak sağlar. Yasal hakların güçlülüğü endeksi, ipotek ve iflas yasalarının kredi veren ve kredi alanların yasal haklarını ne derecede koruduğunu ölçmektedir. Kredi bilgi derinliği endeksi ise kredi kayıt sisteminde bulunan kredi bilgilerinin kapsamı ve kredi bilgilerine erişim kolaylığını ölçmektedir. Kuzey Kıbrıs'ta, kamu kredi kayıt bürosu (Merkez Bankası Risk Merkezi) bankalardan elde ettiği bilgilerden veri tabanı oluşturmakta ve bu bilgileri sadece bankalar ile paylaşmaktadır. Dağıtılan bilgiler banka müşterilerinin kredi geçmişi ile ilgili bilgilerden oluşmaktadır ve bu bilgi sadece krediyi verecek olan bankaya krediyi alacak olan müşterisi ile ilgili

sağlanmaktadır. Diğer bilgiler kredi alacak olan kişi/kurumun onayı ile elde edilmektedir. Kefillik bilgileri de Merkezin veri tabanında bulunmakta ve bu bilgi de sağlanmaktadır.

Şekil 22: Kredi Temini Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

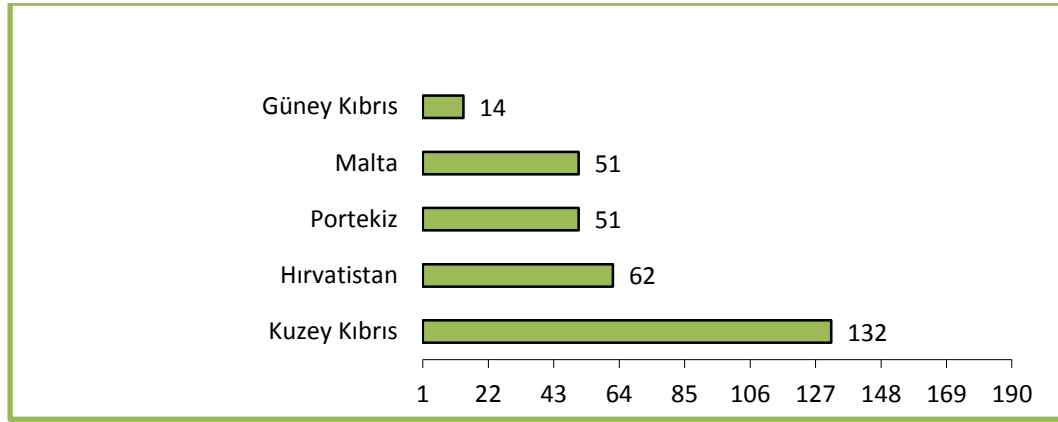
6-Küçük Hisseli Yatırımcının Korunması

Kuzey Kıbrıs, yatırımcının korunması endeksi sıralamasında 190 ülke arasında 132. sırada yer almıştır.

Yatırımcının korunması; şirketlerin büyümesi, inovasyon, çeşitlilik ve rekabet için gerekli olan sermaye artırımı açısından çok önemlidir. Yatırımcı haklarının yasalar ve yönetmeliklerle güçlü bir şekilde korunması, çıkar çatışması yaratacak işlemleri net bir şekilde tanımlar, ifşaatin net ve etkin olmasını teşvik eder, şirketin önemli kararlarında tüm hissedarların katılımını ve şirket içerisinde hesap verebilirlik standartlarının net bir şekilde oluşturulmasını sağlar.

Kuzey Kıbrıs, direktör yükümlülüğü, yönetim yapısı, kurumsal şeffaflık ve küçük hissedarların korunması endekslerindeki eksiklik nedeni ile küçük hissedarların korunması sıralamasında 132. sırada yer almaktadır. Küçük hissedarların haklarının güçlü bir şekilde korunduğu ülkelerde, direktörlerin görevleri net bir şekilde tanımlanır. Bu doğrultuda, yapılan işlemler hissedarlara açıklanması bir zorunluluktur. Bu ekonomilerin, küçük hissedarların tezlerini kanıtlamasını ve makul bir sürede yargıya varılmasını sağlayan ve çok iyi çalışan mahkemeleri ve prosedürleri bulunmaktadır.

Şekil 23: Yatırımcının Korunması Endeksi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

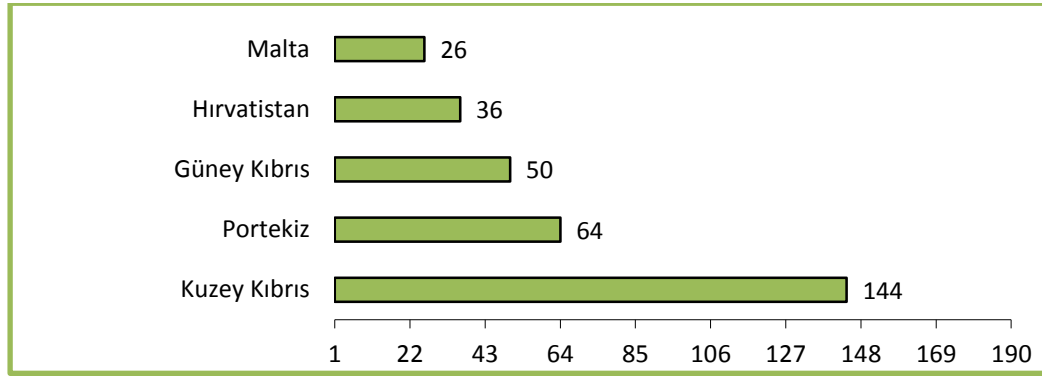

7-Vergi Ödeme İşlemleri

Kuzey Kıbrıs vergi ödeme işlemleri konusunda 190 ülke arasında 144. sırada yer almaktadır.

Vergi oranlarının çok dikkatli bir şekilde belirlenmesi ve vergi kurallarındaki gereksiz karmaşıklığın giderilmesi gerekmektedir. İş Yapabilirlik Raporu, orta ölçekli bir şirketin bir yıl içerisinde ödemesi gereken vergi ve zorunlu katkılar ile bu vergi ve katkıları ödemenin idari yükümlülüklerini ölçmektedir. Ortalama olarak şirketler, bir yılda 140 saat harcayarak 48 farklı vergi ve katkı payı ödemesi yapmaktadır. Bu da şirketlerin karlarının %45,5'ine denk gelen bir vergi yükü ile karşı karşıya kaldıklarını göstermektedir. Vergi ödeme kategorisinde bir vergi yılı içerisinde vergi ödeme sayısının ve kâr oranına göre alınan vergi oranının yüksek olması nedeni ile Kuzey Kıbrıs 144. sırada yer almaktadır. Basit, makul vergi oranları ve hızlı prosedürler işletmelerin işlemlerini daha kolay tamamlamalarını sağlamaktadır. Ancak yüksek vergi oranları bütçe gelirlerinin artırılmasından çok, kayıt dışı ekonominin genişlemesine neden olmakta; karmaşık vergi sistemleri de vergi kaçırmayı teşvik edici bir unsur olmaktadır.

Şekil 24: Vergi Ödeme İşlemleri Kolaylığı Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

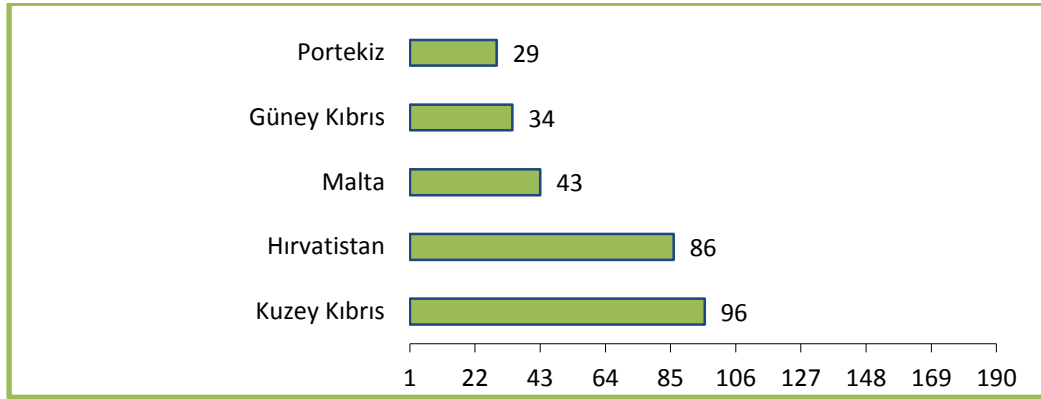
8-Sınır Ötesi Ticaret

Kuzey Kıbrıs, sınır ötesi ticaret sıralamasında 190 ülke arasında 96. sırada yer almıştır

Günümüzün küreselleşen dünyasında, ekonomiler arası ticaretin kolaylaştırılması işletmeler için büyük önem arz etmektedir. Fazladan/gereksiz belge düzenlenmesi, gümrük prosedürlerinin külfetli olması ve yetersiz fiziki ve teknolojik altyapı hem ihracatçı hem de ithalatçı için ekstra maliyet yaratmakta ve sürecin uzamasına neden olmaktadır, bu da ticaret potansiyelini olumsuz yönde etkilemektedir. İş Yapabilirlik, standart denizyolu taşımacılığı ile ürünlerin ihracat ve ithalatı için gerekli olan prosedürlerin tamamlanması ile belgeler, masraflar (tarifeler hariç) ve süre ile ilgili göstergeleri ölçmektedir.

Elde edilen verilere göre, bir konteynerlik malı Mersin-Türkiye haricinde bir limana ihraç edebilmek için 18 günde 9 adet belge hazırlanması ve 748.46\$ harcanması gerekmektedir. Benzer şekilde aynı miktarda malın ithal edilebilmesi için 12 günde 7 adet belge hazırlanması ve 598\$ harcanması gerekmektedir.

Şekil 25: Sınır Ötesi Ticaret Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

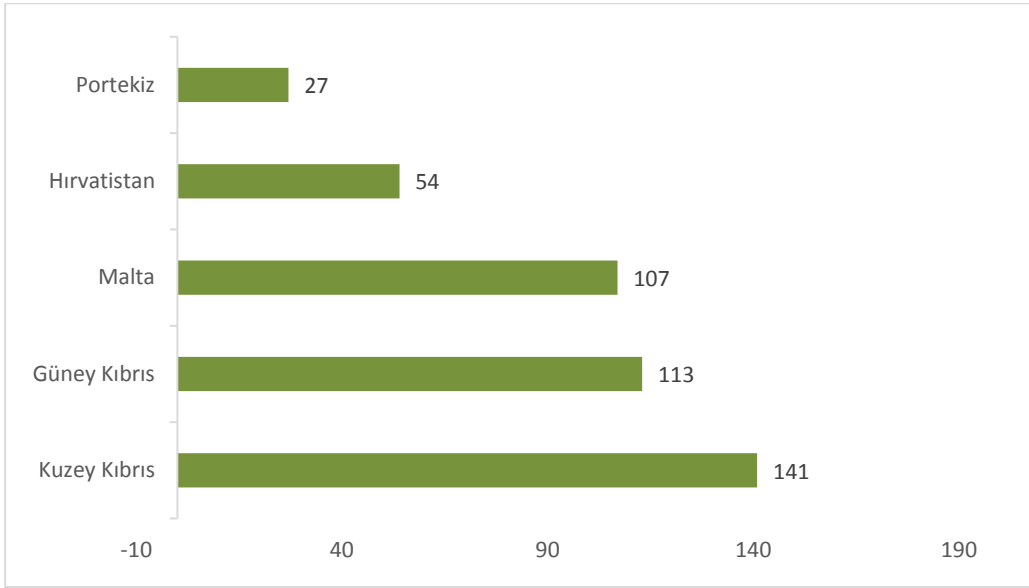
9-Kontratların Bağlayıcılığı

Kuzey Kıbrıs, Kontratların Bağlayıcılığı sıralamasında 190 ülke arasında 141. sırada yer almaktadır.

Ticari ihtilafın etkin bir şekilde çözülmesinin birçok faydası bulunmaktadır. Mahkemeler işletmeciler için gereklidir, çünkü mahkemeler piyasa kurallarını yorumlayarak, ekonomik hakların korunmasını sağlarlar. Hızlı görülen davalar, uzun bir mahkeme sürecinin sonucunu beklerken, piyasadaki faaliyetlerine devam edecek kaynakları sınırlı olan küçük işletmeler için çok önemlidirler. İyi işleyen mahkemeler işletmelerin ağırlarını ve pazarlarını genişletmelerine yardımcı olmaktadır. Kontratların bağlayıcılığının etkin olmadığı ekonomilerde, bireylerin sadece aileleri, arkadaşları ve iyi ilişkileri olan kişilerle iş yapması muhtemeldir.

Toplanan verilere göre, kontratların bağlayıcılığı için 51 prosedür, 801 gün ve talep edilen miktarın %7.61'i kadar bir maliyet gerekmektedir. Ticari anlaşmazlıkların mahkemede çözülmesi ortalama 801 gün sürse de, Kuzey Kıbrıs kontratların bağlayıcılığı sıralamasında 141. sırada yer almaktadır. Bunun en önemli nedeni ise, maliyetin düşük olmasına rağmen takip edilen prosedür sayısının dolayısıyla sonuçlanma süresinin diğer ülkelere göre daha yüksek olmasıdır.

Şekil 26: Kontratların Bağlayıcılığı Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle

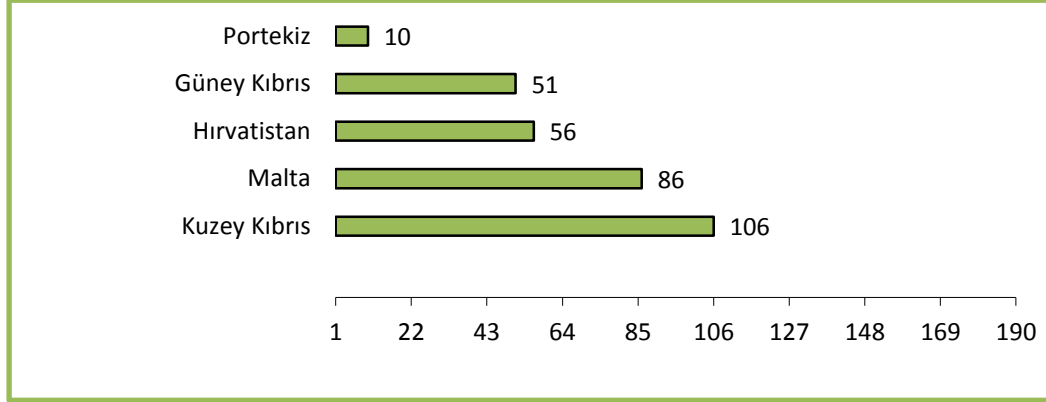
10-İşin Tasfiyesi

Kuzey Kıbrıs, İşin Tasfiyesi sıralamasında 190 ülke arasında 106. sırada yer almaktadır.

Sağlam bir iflas sistemi bir filtre gibi çalışmakta, ekonomik açıdan verimli olan şirketlerin varlığını sürdürmesini ve verimsiz olanların kaynaklarının yeniden tahsis edilmesini temin etmektedir. Hızlı ve düşük maliyetli olan iflas işlemleri, işletmelerin normal faaliyetlerine hızlı bir şekilde dönmesi ve kredi verenlerin alacaklarını tahsil etmesi ile sonuçlanır. Hız, düşük maliyet ve varlığını sürdürebilen işletmelerin devamlılığı en iyi performans gösteren ekonomilerin özelliklerindendir.

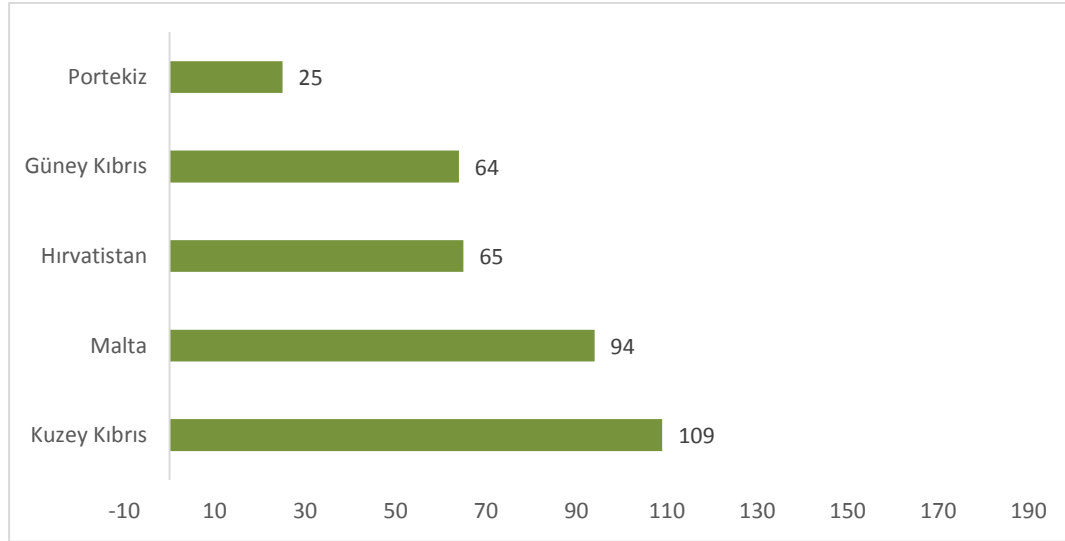
Toplanan verilere göre, İşin Tasfiyesi ortalama olarak 9 yıllık bir sürede tamamlanmakta ve borçlunun maliyeti gayrimenkulünün %11'ine denk gelmektedir. Etkin bir iflas yasası ekonomik açıdan verimli olan şirketlerin varlığını sürdürmesini ve verimsiz olanların faaliyetlerini durdurmasını sağlar. İflas sisteminde var olan tıkanıklıklar davacının kaybını geri alma oranını düşürür. Bu kategoride iflas yasasının diğer bir deyişle iflas sisteminin düzgün çalışmadığı ülkelerde yatırımlar için caydırıcı bir etken oluşturmaktadır. Böyle bir durumda krediye erişim azalmakta, ödenmemiş krediler ve finansal risk artmakta ve kredi verenler kredilerini tahsil edememektedir. İflas yasasının iyi çalışması girişimciliği teşvik etmektedir.

Şekil 27: İşin Tasfiyesi Sıralamasında Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Karşılaştırılması

Tüm kategorilerin genelini içeren seçilmiş ekonomilerle yapılan kıyaslamada ise aşağıdaki şekilde de görüldüğü gibi kuzey Kıbrıs 109. sırada yer almıştır.

Şekil 28: Kuzey Kıbrıs'ın Seçilmiş Ekonomilerle Tüm Kategorilerde Karşılaştırılması

Yukarıda, iş yapabilirlik sonuçlarına bakıldığında Kuzey Kıbrıs'ın 190 ülke arasından 109. sırada yer aldığı görülmektedir. Dolayısıyla Kuzey Kıbrıs'ın idari yapısının ideal bir yapıda olmadığı, bürokratik zorluklarla dolu bir idari yapıya sahip olduğu söylenebilmektedir. Karşılaştırma yapılan ekonomilerin gerisinde yer aldığı açıkça görülmektedir. Kuzey

Kıbrıs'taki yatırım ortamını daha iyi bir yapıya kavuşturulması, tamamen yapısal reformların planlanması ve etkin bir yönetim ağıyla hayata geçirilmesiyle doğrudan bağlantılıdır.

7. Seçilmiş Ülkeler ile Kuzey Kıbrıs Sanayi Sektörünün Kıyaslanması

Kuzey Kıbrıs ekonomisinde sanayi sektörünün yeri ve önemi irdelenirken yapılan analizlerin daha anlamlı olabilmesi için benzer kaynak dağılımına ve sosyo-ekonomik koşullara sahip ülkelerin durumuna göz atmak oldukça önemli bir unsurdur. Söz konusu benzer ülkelerdeki sanayi sektörü verileri Kuzey Kıbrıs'a stratejik hedeflerini belirleme anlamında da oldukça önemli ipuçları verebilecektir.

Bu bağlamda Kuzey Kıbrıs ile yapılacak karşılaştırmada dört ülke seçilmiştir; Hırvatistan, Güney Kıbrıs, Portekiz ve Malta. Hizmet sektörüne dayalı ekonomilere sahip söz konusu ülkelerin sahip oldukları üretim faktörlerinin nitelikleri Kuzey Kıbrıs ile kısmi benzerlikler içermektedir. Dolayısıyla söz konusu ülkelerde sanayi sektörünün gerek üretim, gerek istihdam gerekse de dış ticaret gibi alanlardaki göreceli önemi, Kuzey Kıbrıs sanayi sektörünün zayıflıklarının ortaya konması açısından oldukça önemli noktaların altını çizmektedir.

7.1 Hırvatistan

Genel Durum

Hırvatistan 1991 yılında kazandığı bağımsızlığını takiben ekonomik sistemini merkezi planlamadan serbest piyasa ekonomisini dönüştürmek için yıllardan beri çaba sarf etmektedir. Bu dönüşüm sürecinde yıllar süren uğraşlar sonucu 2013 yılında elde ettiği AB üyeliği gerek ekonomik gerekse siyasal açıdan en önemli mihenk taşı olmuştur.

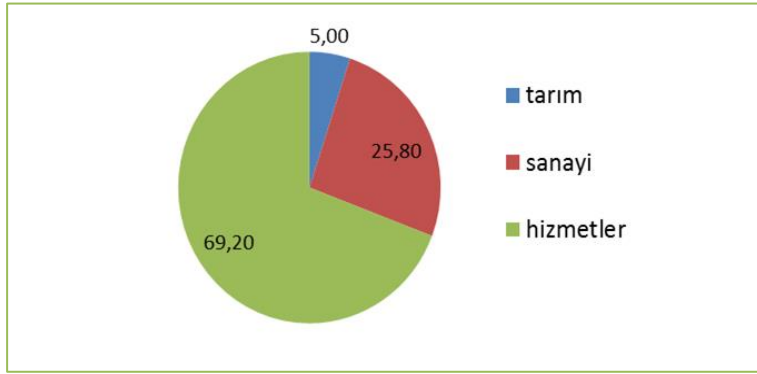
Hırvatistan, düşük enflasyon oranına sahip istikrarlı bir ekonomiye sahip olarak görülse de özellikle son yıllarda kötü göstergelere sahip büyüme oranı, dış borç oranı ve hepsinden önemlisi düşük rekabet gücüyle tanımlanan kırılgan bir ekonomik yapı görünümündedir. 2001-2008 döneminde ortalama büyüme hızı % 4,4 oranında gerçekleşmiştir. Ancak global ekonomik krizin etkisiyle Hırvatistan ekonomisi 2008 yılının üçüncü çeyreğinden itibaren ciddi bir yavaşlama göstermiştir. 2007 yılındaki % 5,5'lik büyüme oranından sonra 2008 yılında global ekonomik krizin etkisiyle büyüme artışı zayıflamış ve % 2,4 seviyesinde gerçekleşmiştir. 2009 yılından itibaren ise ekonomi sürekli bir küçülme trendine girmiştir.

İşsizlik ülkenin önemli makroekonomik sorunlarından birisi olmaya devam etmektedir. 2009 yılında % 16,7 olarak gerçekleşen işsizlik oranı 2013 yılı itibarıyla % 17,7 olarak gerçekleşmiştir.

Benzer bir şekilde piyasadaki politika faiz oranı da enflasyonun oldukça üstünde gerçekleşmektedir. 2014 yılında ekonomik durgunluk ve deflasyonist sürecin de etkisiyle enflasyon %0.2'lere kadar gerilese de politika faiz oranı %7 olarak gerçekleşmiştir.

Günümüz Hırvat ekonomisinin sektörel dağılımına bakıldığı zaman şu göstergelerle karşılaşılmaktadır.

Şekil 29: Hırvatistan Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)

Kaynak: www.indexmundi.com

Şekil 29'dan da görüldüğü gibi Hırvat ekonomisinin bel kemiğini turizm gibi hizmet sektörü oluştursa da, sanayi sektörü %25,80'lik bir payla oldukça önemli bir paya sahiptir.

Ülkenin temel ekonomik göstergelerine bakıldığı zaman da işsizlik oranının dışında son beş yılda çok ciddi oranda yükselen kamu borcunun milli gelire oranı ülke ekonomisiyle ilgili gelecek senaryolarının fazla iyimser olmamasına neden olmaktadır. Söz konusu oran 2010 yılındaki %52'lik seviyelerden 2014 yılında % 85'lik seviyelere ulaşmıştır.

Tablo 20: Hırvatistan Temel Göstergeler

	2010	2011	2012	2013	2014
Nüfus (Milyon Kişi)	4.3	4.3	4.3	4.3	4.2
GSYİH kişi başına (USD)	10,490.0	10,512.0	10,309.0	10,338.0	10,151.0
GSYİH (USD milyar)	59.7	62.2	56.5	57.9	57.2
Ekonomik Büyüme (GSYİH, yıllık değişim %)	-1.7	-0.3	-2.2	-0.9	-0.4
İhracat (G&S, yıllık değişim %)	18.3	7.6	0.5	-0.4	7.9
İthalat (G&S, yıllık değişim %)	-0.5	7.6	-0.4	1.9	3.4
Toplam İstihdam (+15 Yaş)	1,721,313.0	1,623,618.0	1,567,339.0	1,527,582.0	
İşsizlik Oranı (%) (Toplam İşgücüne Oranı)	11.8	13.4	15.8	17.7	
Tarım Sektörü İst. Oranı (%)	14.9	15.4	13.7		
Sanayi Sektörü İst. Oranı	27.3	27.5	27.4		
Hizmet Sektörleri İst. Oranı (%)	57.8	57.1	58.7		
ARGE Harcamaları (% GSYİH)	0.8	0.8	0.8	..	..
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (% GSYİH)	21.3	20.3	19.6	19.3	18.6
Kamu Borcu (% GSYİH)	52.8	63.7	69.2	80.6	85.0
Enflasyon Oranı (HICP, Tüketici Fiyatları yıllık değişim %)	1.1	2.2	3.4	2.3	0.2
Enflasyon Oranı (PPI, Üretici Fiyatları yıllık değişim %)	4.3	7.1	5.6	-0.2	-2.6
Politika Faiz Oranı (%)	9.0	7.0	7.0	7.0	7.0
Cari İşlemler (% GSYİH)	-1.4	-0.6	-0.4	0.8	0.6

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Hırvat ekonomisi devlet mülkiyetindeki işletmelere dayanan sosyalist ekonomiden serbest piyasa ekonomisine geçişin yarattığı yapısal sorunları tam olarak aşabilmiş değildir. 1990'lı ve 2000'li yıllarda yaşanan yoğun özelleştirme süreçleri kapsamında ilk olarak bankacılık ve iletişim sektörleri özelleştirilmiştir. Söz konusu iki alanda özelleştirme süreçleri nispeten başarılı olsa da enerji, demir-çelik, demiryolları, gemi inşa sanayi gibi sektörlerde özelleştirme ve yeniden yapılanma faaliyetleri henüz hedeflenen seviyeye ulaşamamıştır. Özelleştirme programının yavaş ilerlemesinde pek çok sebep bulunmaktadır. Ancak; kamu idaresinin ağır işleyişinin yanı sıra yasal sorunlar, yatırımcıların özelleştirme projelerine ilgisizliği, satış koşullarının yatırımcı için uygun olmaması, küresel yatırım süreçlerinin krize bağlı olarak son dönemlerde azalma eğilimine girmesi vb. nedenler oldukça etkili olmuştur.

Hırvatistan büyük ölçüde bozulmamış kıyı şeridi ve çok sayıda tarihi şehirleri sayesinde yılda yaklaşık 11 milyon turist çekmektedir. Turizm faaliyetleri, ekonomik büyüme ve istihdama önemli bir dayanak oluşturur durumdadır. Gemi yapımı ve ilaç üretimi ülkenin diğer önemli sanayi sektörleridir. Son dönemlerde, Avrupa Birliği yüksek oranda sübvans edilen gemi üretimi sanayisinin yeniden yapılandırılması ve özelleştirme faaliyetlerinin hızlandırılması konusunda Hırvatistan'ı zorlamaktadır. Zor durumda ve gerileme eğiliminde olmasına rağmen, gemi yapım sanayi hala önemli bir sektör olma özelliğini korumaktadır. Tarım sektörü GSYİH'nin yaklaşık % 5'ini oluşturmaktadır. Ülkenin zayıf rekabet gücünü ve büyüme potansiyelini artırmak için gereken yapısal reformları hayata geçirmekte zorlanan Hırvatistan, 2009 yılından bu yana ekonomik durgunluk yaşamaktadır. Orta Avrupa Serbest Ticaret Anlaşması'ndan (CEFTA'dan) ülkenin çıkışı diğer eski Yugoslav Cumhuriyetlerinin pazarlarına erişimini olumsuz etkilemiş görünmektedir. Yerel paranın belirgin olarak değer kaybetmesi ağırlıklı olarak Avro cinsinden olan özel ve kamu borç seviyeleri olumsuz etkilemektedir. Ancak bugüne kadar, yüksek döviz rezervleri sayesinde merkez bankası döviz kurunu sabitlemeye çalışarak sorunun büyümesini önlemiştir.

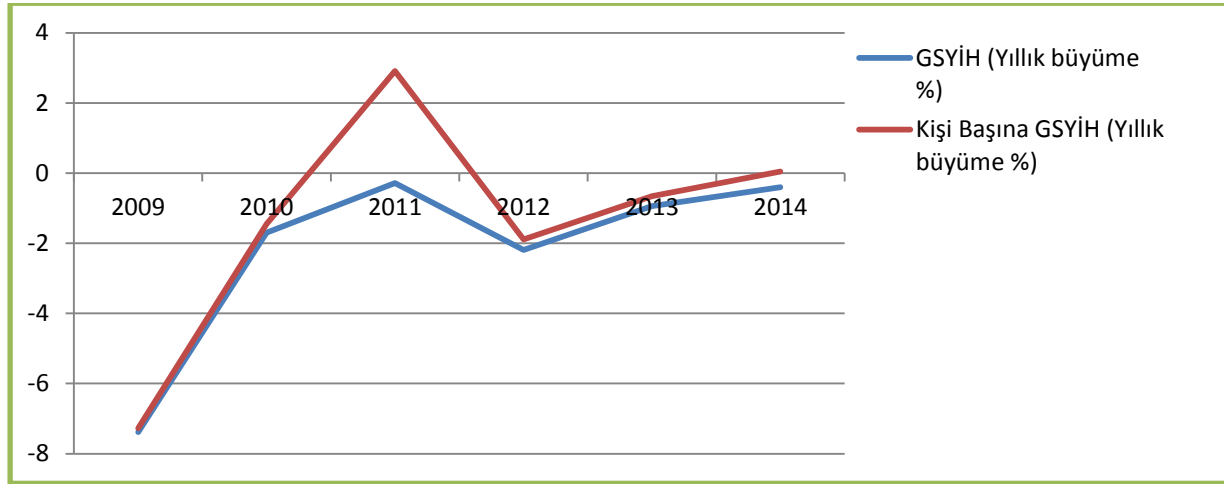
Devam eden borç azaltma çabaları ve yapısal zayıflıkların büyümeye olumsuz etkisiyle Hırvatistan ekonomisi ardışık 5 yıl yaşadığı ekonomik durgunluğu 2015 yılında da yaşamaya devam edecek gibi görünmektedir. Kamu borçlarının getirdiği endişeyle, Hırvat hükümeti mali konsolidasyon çabalarını artırmış ve bazı yapısal reformları uygulamaya koymuştur. Hırvat ekonomisi 2009-2013 döneminde beş ardışık yıl durgunluk ve daralma yaşamıştır. 2013'de % 0.9 daralan ekonomi aslında 2009'dan bu yana birikimli olarak % 12 küçülmüştür.

Tablo 21: GSYİH ve Kişi Başı GSYİH Yıllık Değişim

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
GSYİH (Yıllık büyüme %)	- 7.38	-1.70	- 0.28	- 2.19	- 0.94	- 0.40
Kişi Başına GSYİH (Yıllık büyüme %)	- 7.27	- 1.45	2.91	- 1.89	- 0.66	0.05

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Şekil 30: GSYİH Ve Kişi Başı GSYİH Yıllık Değişim

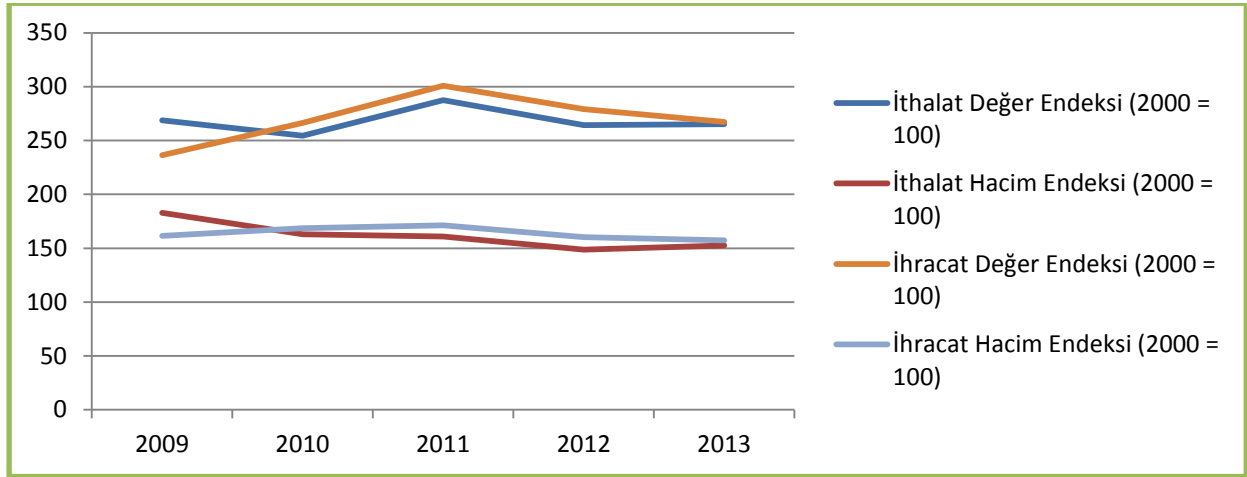
Özel tüketim ve yatırımlar, devam eden borç azaltma çabalarının ve artan işsizliğin baskısı ve depresif etkisi altındayken, ihracat da ana ticaret ortaklarının (Bosna Hersek, İtalya, Slovenya) zayıflayan talepleri nedeniyle azalmaya başlamıştır. Gemi yapım sektörünün yeniden yapılandırılması çalışmaları sanayi üretimi üzerinde olumsuz etki yapmaya devam etmektedir.

Tablo 22: İhracat - İthalat Yıllık Değişimi, Endeks ve GSYİH İçinde Payları

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
İhracat Değer Endeksi (2000 = 100)	236.3	266.4	301	279.2	267.4	
İthalat Değer Endeksi (2000 = 100)	268.8	254.5	287.4	264.2	265.2	
İhracat Hacim Endeksi (2000 = 100)	161.4	168.6	171.4	160.3	157.3	
İthalat Hacim Endeksi (2000 = 100)	182.8	162.8	160.8	148.8	152.5	
Mal ve hizmet ihracatı (yıllık büyüme %)	-14.1	6.2	2.2	-0.1	3	6.3
Mal ve hizmet ithalatı (yıllık büyüme %)	-20.4	-2.5	2.5	-3	3.2	3.0
Mal ve hizmet ihracatı (% GSYİH)	34.5	37.7	40.4	41.6	42.9	45.7
Mal ve hizmet ithalatı (% GSYİH)	38.2	38.2	40.9	41.1	42.5	43.6
Mal ve hizmet ihracatı (ÖD, cari milyon US\$)	22,846.3	23,268.7	26,248.5	24,422.6	24,867.4	
Mal ve hizmet ithalatı (ÖD, cari mil. US\$)	24,848.8	23,445.6	26,024.4	24,111.4	24,150.7	

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Şekil 31: İhracat – İthalat Hacim ve Değer Endeksleri

Hırvat hükümeti, AB'nin artan baskıları üzerine anlamlı parasal önlemler almak zorunda kalmıştır. Ancak, bu kararlar kamu harcamalarının da negatif yöne döneceğinin bir göstergesi olduğundan ülkede ekonominin daralabileceği konusunda endişelere yol açmaktadır.

Kamu harcamalarının yanı sıra borç azaltmaya çalışan özel sektör de taleplerini aşağı çekme eğilimde olduğundan ekonomik büyüme için tek seçenek dış talebi genişletme (ihracat) kalmıştır. Merkez bankasının kura müdahaleleri ve yüksek değerlenmiş para birimi nedeniyle ihracat seçeneği de kısıtlı kalmaktadır. Sonuç olarak, Hırvatistan ekonomisinin 2014 yılında da % 0.4 gerilediği rapor edilmiştir (Tablo 20 ve 21). Avrupa Birliği fonlarına ulaşımın artması sonucunda büyüme eğilimini yakalayabilme ümidi devam etmektedir. Ancak, önemli AB fonları da projeler için gereken yerel fonların (co-funding) hazır olmamasından dolayı askıya alınmış durumdadır.

Hırvatistan Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanları

Avantajlı Coğrafi Konum

Adriyatik Denizi'nin kuzey-doğu kıyısındaki konumu sayesinde, Avusturya, Almanya ve İtalya'da büyük sanayi merkezlerine olan elverişli ulaşım yollarının varlığından yararlanan bir ülkedir.

Bozulmamış Kıyı Şeridi ve Tarihi Şehirler

Bozulmamış kıyı şeridi ve iyi korunmuş tarihi şehirler, ülkenin turizm potansiyelini destekleyen unsurlardır

Zayıf Yanları

Çeşitlendirilmemiş Ekonomi

Turizme ağırlık veren ve yoğunlaşan Hırvatistan, diğer üretim sektörleri ve ihracat destinasyonları açısından yeterince çeşitlendirilmiş değildir. Bu durum ekonomiyi dış şoklara karşı zayıflatmakta ve genel büyüme potansiyelini sınırlamaktadır.

Zayıf İş Yapılabilirlik Ortamı ve Zayıf Rekabet Ortamı

Hırvatistan bugüne kadar rekabet gücünü ve büyüme potansiyelini artırması için acil ve gerekli yapısal reformları uygulama konusunda başarısız olmuştur. Engelleyici bürokrasi, hantal mevzuat ve yolsuzluk sorunları ülkedeki iş ortamını baltalamaya devam etmektedir.

Döviz kuru sorunları

Şirketler ve hane halklarının devam eden borç azaltma çabalarına rağmen, büyük ölçüde yabancı para cinsinden olan borç seviyeleri, yerel para biriminin değer kaybından dolayı yeterince hafiflememekte ve dolayısıyla iç talebin daralmasına neden olmaktadır. Özel sektör ise sürekli değer kaybeden bir para birimiyle uğraşmak durumundadır. Hükümetin ise bütçe açıklarını dizginleme konusunda başarısızlığı kamu borç dinamikleri açısından endişe verici olmaya devam etmektedir.

Ekonominin Önemli Sektörleri

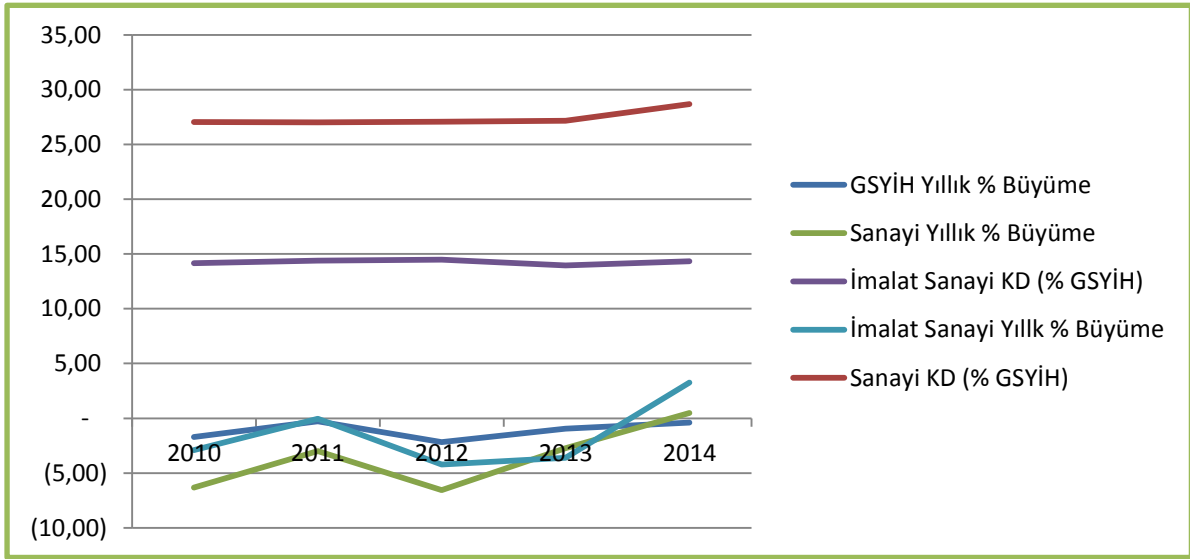
1. Sanayi

Hırvat endüstrisinin % 30'u savaş zamanında tahrip olmuştur. Bu durumdan en çok etkilenen sektörler ise deri, ayakkabı, tekstil sanayi ve makine üretimidir. Özellikle metal eşya ve donanım sanayi gibi stratejik iş kolları eski teknoloji ve aşırı istihdam sonucunda verimsiz çalışmaktadırlar. Ancak işsizliği daha da artıracığı endişesiyle bu sanayilerde özelleştirmeye gidilememiştir. Sanayi işletmelerinin % 64'ü çok küçük ölçekli (9 kişiden az eleman

çalıştıran), % 22,4'ü küçük ölçekli (10-49 kişi çalıştıran), % 10,3'ü orta ölçekli (50-249 kişi çalıştıran) ve % 3,2'si büyük ölçekli (250'den fazla kişi çalıştıran) işletmelerdir. 2008 yılından itibaren sanayi sektörü daralmaya girmiştir. 2009 yılında en yüksek gerilemeyi yaşayan sanayi sektörü % 10.3 küçülmüştür. Ardından sırasıyla 2010'da % 6,3, 2011'de % 2.98, 2012'de %6.57, 2013'de ise %2.72 şeklinde ciddi daralmalar yaşamıştır. 2014 yılı için ise yine durağan bir yıl olacağı tahmin edilmektedir. Sektörde bu daralmalar yaşanırken, GSYİH içerisindeki katma değer payında ve istihdam payında ciddi bir sapma görülmemektedir.

Tablo 23: GSYİH ve Sanayi Sektörü Bazı Göstergeler

	2010	2011	2012	2013	2014
GSYİH Yıllık % Büyüme	-1.7	-0.28	-2.19	-0.94	-0.4
Sanayi KD (% GSYİH)	27.06	27.02	27.07	27.18	28.67
Sanayi Yıllık % Büyüme	-6.32	-2.98	-6.57	-2.72	0.49
İmalat Sanayi KD (% GSYİH)	14.16	14.39	14.47	13.97	14.35
İmalat Sanayi Yıllık % Büyüme	-2.9	-0.03	-4.22	-3.59	3.26
Sanayi Sektörü İstihdam Oranı	27.3	27.5	27.4		

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Sanayi Stratejisi

Hırvatistan, detaylı bir çalışma ile yüzde 2.85 yıllık ortalama büyüme hızı ve 85.000'den fazla iş yaratılmasını öngören 2014-2020 dönemleri için bir Sanayi Stratejisi belgesini hazırlayarak istikrarlı büyümeyi yakalama konusunda kararlı bir adım atmıştır. Bu bağlamda;

- İstikrarlı bir yatırım ortamı yaratılması
- sanayi ve eğitim sektörlerinde stratejik işbirliğinin teşvik edilmesi
- kamu yönetiminin yeniden yapılandırılması
- sermaye piyasasının geliştirilmesi

strateji eylem planının dört temel alanlarını içermektedir.

Strateji aynı zamanda 2014'den 2020'ye gelene kadar ihracatta % 30, işgücü verimliliğinde ise % 69'luk bir artış öngörmektedir. Bu hedeflerin gerçekleştirilmesi, yönünde öncelikle "sürükleyici sektörler" diye adlandırılan yüksek katma değerli ve karlı, istihdam yaratma potansiyeline sahip ihracat odaklı alt sektörler saptanmıştır.

Sanayi stratejisinde, sürükleyici sektörler olarak tanımlanan alt sektörler: ecza ve ilaç ürünleri; bitmiş metal ürünleri; bilgisayar ve elektronik ve optik ürünlerin; elektrikli ekipman; makine ve cihazlar; bilgisayar programlama; danışmanlık; gıda; ve mobilyadır.

2014 – 2020 Hırvatistan Sanayi Stratejisi aşağıdaki soruların yanıtlarını bulmaya çalışmaktadır:

- Hırvat sanayini 2020 yılında nerede görmek istiyorum ve mevcut durum (2014) nerededir?
- Elimizde hedefe ulaşmak için etkileyebileceğimiz neler var?
- Hangi aktiviteler hedefe ulaşmada en fazla katkıda bulunabilir?
- İstenilen hedefe (2008 yılındaki büyüme seviyesine) ulaşmak için neler yapılmalıdır?

Strateji belgesinde, sanayi sektöründeki olumsuzlukların nedeni ve sektörün temel meseleleri olarak aşağıdaki konular belirtilmiştir:

- Verimsiz kamu sektörü ve devlet idaresi, hukuki güvensizlik, yolsuzluk, yüksek ve karmaşık vergi yükü, idari işlemler ve anlaşılabilir düzenlemeler;
- Sanayide düşük Doğrudan Yabancı Yatırım (DYY) oranı;
- Toplam işgücü içerisinde iyi eğitilmiş işgücünün payının düşük oluşu;
- Araştırma ve geliştirmeye yatırımın yetersizliği;
- İşgücü verimliliğinin düşük seviyede olması;

- Sermaye piyasalarına erişim zorluğu ve yüksek sermaye maliyeti;
- Düşük seviyede teknik donanım;
- Sanayinin talepleri ile eğitim sisteminin uyumsuz olması.

Hedefe ulaşmada etki edilmesi gereken konular olarak ise aşağıdaki noktalar belirlenmiştir:

- GSYİH bileşenleri (tüketim + yatırım + devlet harcamaları + (ihracat - ithalat)) sanayi için çok önemli (özellikle kişisel harcamalar GSHY içerisinde en yüksek paya sahip).
- Kişisel harcamaların belirleyicisi bankalar (kişisel harcamaların temel belirleyicisi olan bankalar ve kişilere sağladıkları krediler)
- Artan rekabete bir önlem olarak yatırımlar (sabit sermaye yatırımları emek üretkenliğinin üzerinde olumlu bir etkisi vardır, yeni istihdam için ise ek yatırım ve donanım artırılması gereklidir).

Programın başarısını ölçmek ve izlemek için kullanılacak göstergeler ise aşağıdaki şekilde listelenmiştir;

- Sanayi üretiminin miktar endeksi (2008 taban yılına göre)
- Gayri Safi Katma Değer
- Çalışanların sayısı
- İşgücü verimliliği
- İhracat hareketleri
- İyi eğitilmiş çalışan nüfusun toplam çalışan nüfus içerisindeki oranı
- Araştırma ve geliştirmeye yapılan harcama
- Sabit sermaye ve yatırımlar.

Özet olarak, Hırvatistan Sanayi Stratejisi istihdam yaratan karlılığı yüksek, ileri teknoloji, ihracat odaklı sürükleyici sektörleri harekete geçirebilmek için eylem planları içermektedir. Bunu başarabilmek için önce çok genel bir hedef belirlemiş (2008 yılı seviyesine ulaşmak) sonra da verimsizliğe neden olan sorunları ve engelleri tespit etmiştir. Hedef sektörler ise şöyle sıralamıştır:

- Temel eczacılık ürünlerinin ve preparatların üretimi;
- Bilgisayar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı;
- Makine ve teçhizat hariç, işlenmiş metal ürünleri imalatı;
- Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler (BİT);

- Elektrik ekipmanları imalatı;
- Makine ve teçhizat imalatı;
- Gıda ürünlerinin imalatı;
- Mobilya imalatı.

2. Turizm

Turizm, Hırvatistan ekonomisinin yeniden yapılanmasında önemli rol oynamaktadır. Çalışan nüfusun % 6'sına turizm sektöründe istihdam edilmiştir. Yatırımların ve yatak kapasitesinin büyük çoğunluğu (% 95) Adriyatik kıyısında bulunmaktadır. 1,800 km'lik Adriyatik sahil şeridinde 1.185 adası ve Akdeniz iklimi ve doğal güzelliği ile başta yoğunluklu olarak Avrupa'dan gelen turistler için ulaşım kolaylığı, bu sektörün gelişme potansiyelini ortaya koymaktadır. Son yıllarda ülkede deniz turizmi oldukça gelişmiştir. Sektörde mevcutların yenilenmesinin yanı sıra yüksek standartlı tesis ve otel işletmesi açığı bulunmaktadır. Yabancı yatırımcılar Hırvatistan'daki mevcut tesislerin yenilenmesine olduğu kadar yeni tesislerin inşasına da büyük ilgi göstermektedir. Hükümet turizm sektöründe özelleştirme sürecine devam etmektedir. Istra, Primorje-Gorski Kotar, Lika-Senj, Zadarska, Sibenik-Knin, Split-Dalmacija, Dubrovnik-Neretva bölgelerindeki oteller yoğun olarak devlete aittir. Hırvatistan Özelleştirme Ajansına ait "Club Adriatic" bu otellerin satışını yönetmektedir. Ancak arazi mülkiyetinden kaynaklanan sorunların halen çözülmemiş olması yatırımcılar açısından belirsizlik yaratmaktadır. Otelcilik alanında yatırım yapma süreci; bölge seçimi, Turizm Bakanlığı bölge ofisi ile mevcut planlama dokümanlarının incelenmesi, bina ve yer izinlerinin alınması, arazi sahipleri ile temas kurulması olarak sıralanmaktadır. Ülke en çok Alman, İtalyan, Sloven, Çek, Avusturyalı ve Macar turistler tarafından ziyaret edilmektedir. 2013 yılı itibariyle ülkeyi ziyaret eden yabancı turist sayısı 14 milyona ulaşmıştır.

3. Enerji

Dünya Bankası'nın 2012 verilerine göre Hırvatistan enerji üretiminin % 24.2'sini doğal gazdan, %5,6'sını petrolden ve %44.6'sını hidroelektrik ve termo elektrik santrallerinden %4,1'ini nükleer kaynaklardan ve %21.5'ini de kömür kaynaklarından sağlamaktadır. Adriyatik kıyısında ülkenin karasuları içinde bulunan petrol yatakları oldukça önemlidir.

Petrol yataklarının işletilmesi ve geliştirilmesi konusuna özel önem verilmektedir. Hırvatistan'da 20 adeti karada (Koprivnica yakınlarında) ve 5 adeti Adriyatik'de (Kuzey Adriyatik) olmak üzere toplam 25 alanda doğalgaz çıkarma faaliyeti yürütülmektedir. Mevcut kaynakların kullanılması sonucu 2020 yılında ülkenin toplam doğalgaz ihtiyacının %60'ını ithalat yoluyla karşılaması gerekeceği tahmin edilmektedir. Bu nedenle Ekonomi Bakanlığı tarafından 2008 yılı Ekim ayında kamuoyuna açıklanan 2010-2030 dönemi Enerji Stratejisi raporunda, mevcut ve gelecekteki arz-talep koşulları dikkate alınarak Hırvatistan'ın doğalgaz depolama ve taşıma imkânlarının geliştirilmesi ve Rusya doğalgazına alternatif hatların geliştirilmesi öncelik olarak sıralanmaktadır. Bu durum turizm sektörünü oldukça rahatsız etmekte ve endişelendirmektedir.

Tablo 24: Enerji Üretimi

	2008	2009	2010	2011	2012
Kömür Kaynaklarından (%)	20.4	13.1	17.0	24.1	21.5
Hidroelektrik Kaynaklarından (%)	42.7	53.0	59.5	42.0	44.6
Doğal Gaz Kaynaklarından (%)	20.1	17.4	18.2	24.5	24.2
Petrol Kaynaklarından (%)	16.2	15.9	4.0	7.0	5.6
Nükleer Kaynaklardan, hidroelektrik hariç (%)	0.5	0.6	1.2	2.4	4.1
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Dış Ticaret Dengesi ve Dış Ticareti

Dış Ticaret Dengesi

Hırvatistan'ın dış ticaret hacmi 2008 yılında yaklaşık 44,8 milyar dolar iken, krizin etkisiyle dış ticaret hacmi 2013'de 34,6 milyar dolara düşmüştür. 2008 yılında 14 milyar dolar olan ihracat, 2013 yılında 12,7 milyar dolar olarak gerçekleşirken, ithalat 2008 yılında 30,7 milyar dolar iken, ülkedeki resesyonla birlikte 2013 yılında 21,9 milyar dolara gerilemiştir. 2014 yılında ise ülkenin ihracatı bir önceki yıla göre %8,6 oranında artarak 13,8 milyar dolara yükselmiştir. İthalat ise aynı dönemde %4,4 artarak 22,9 milyar dolar olmuştur. 2015'in ilk dört ayında ise ihracat 4 milyar dolar olarak kaydedilirken, ithalat 6,6 milyar dolara ulaşmıştır. 2014 yılında ihracatın ithalatı karşılama oranı %60,5 olarak gerçekleşirken, 2015 yılının ilk dört ayında da söz konusu oran %60,4'dür. Hırvatistan'ın başlıca partnerleri ihracat açısından İtalya, Slovenya, Almanya Bosna-Hersek, Avusturya, Sırbistan, Macaristan, İngiltere, Fransa ve ABD'dir. İthalat açısından ise ilk sıraları Almanya, İtalya, Slovenya Avusturya ve Macaristan paylaşmaktadır.

Hırvatistan'ın ihracatı ana mal grupları itibarıyla değerlendirildiğinde, ihracatın yaklaşık 1/3'üne yaklaşan payını makine ve ulaştırma araçları oluştururken, bu grubu kimyasal maddeler-gübreler, mineral yakıt ve yağlar, ham petrol hariç hammaddeler ve canlı hayvan ve gıda ürünleri izlemektedir³. İthalatta ise mineral yakıtlar ve yağlar, makine ve ulaştırma araçları, hayvansal ve bitkisel katı ve sıvı yağlar başlıca mal grupları olarak yer almaktadır.

³ TC Zagreb Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Ağustos 2015, Rapor, s.4-6

Tablo 25: Hırvatistan'ın Aylık Dış Ticareti

(Bin)	İHRACAT		İTHALAT		DENGİ	
2013	€	US \$	€	US \$	€	US \$
1	608.556	807.945	1.129.266	1.498.369	-520.710	-690.424
2	703.431	941.878	1.211.351	1.622.532	-507.920	-680.654
3	763.733	990.524	1.386.539	1.798.968	-622.806	-808.444
4	716.245	931.672	1.368.678	1.781.132	-652.433	-849.460
5	828.282	1.074.535	1.429.990	1.854.561	-601.708	-780.026
6	739.872	975.502	1.587.488	2.093.877	-847.616	-1.118.375
7	937.944	1.248.574	1.536.349	2.033.286	-598.405	-784.712
8	770.823	1.019.799	1.344.562	1.779.792	-573.739	-759.993
9	897.514	1.192.983	1.447.832	1.922.844	-550.318	-729.861
10	910.794	1.223.964	1.434.669	1.931.199	-523.875	-707.235
11	839.991	1.150.420	1.369.573	1.874.235	-529.582	-723.815
12	872.262	1.183.823	1.281.605	1.741.199	-409.343	-557.376
2013 (1-12)	9.589.447	12.741.619	16.527.902	21.931.994	-6.938.455	-9.190.375
2014	€	US \$	€	US \$	€	US \$
1	764.304	1.051.562	1.279.082	1.759.895	-514.778	-708.333
2	761.536	1.030.797	1.252.755	1.695.503	-491.219	-664.706
3	829.880	1.143.307	1.451.377	2.000.494	-621.497	-857.187
4	825.121	1.141.676	1.551.828	2.145.628	-726.707	-1.003.952
5	859.965	1.189.269	1.464.472	2.025.011	-604.507	-835.742
6	856.942	1.169.332	1.495.302	2.039.519	-638.360	-870.187
7	976.987	1.330.462	1.616.734	2.203.168	-639.747	-872.706
8	770.902	1.034.316	1.295.594	1.737.087	-524.692	-702.771
9	968.157	1.280.031	1.599.371	2.111.982	-631.214	-831.951
10	921.337	1.171.848	1.493.845	1.893.359	-572.508	-721.511
11	922.490	1.164.017	1.360.293	1.713.800	-437.803	-549.783
12	911.160	1.137.283	1.268.753	1.581.428	-357.593	-444.145
2014 (1-12)	10.368.781	13.843.900	17.129.406	22.906.874	-6.760.625	-9.062.974
2015	€	US \$	€	US \$	€	US \$
1	739.917	900.415	1.153.041	1.402.378	-413.124	-501.963
2	877.288	1.002.972	1.429.892	1.630.267	-552.604	-627.295
3	956.566	1.079.632	1.675.596	1.888.118	-719.030	-808.486
4	956.021	1.021.706	1.585.602	1.696.315	-629.581	-674.609
2015 (1-4)	3.529.792	4.004.725	5.844.131	6.617.078	-2.314.339	-2.612.353

Kaynak: TC Zagreb Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Ağustos 2015

İhracat

İhracat daha detaylı olarak incelendiği zaman, Hırvatistan'ın başlıca ihraç ürünleri 2014 yılı verilerine göre "mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler" (%13.5),

“makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları” (%9.8), “elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları” (%8.1), “ahşap ve ahşaptan mamul eşya” (%8.1), “konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş” (%4.2), “mobilya” (%3.9), “eczacılık ürünleri” (%3.8), “demir ve çelikten mamul eşyalar” (%3.1), “plastik ve mamulleri” (%2.7), “ulaşım araçları “ (%2.5), “gübreler” (%2.1), “ayakkabı, tozluklar ve benzeri” (%1.7), “demir ve çelik” (%1.7) ve “gemiler, botlar ve yüzen yapılar” (%1.6) şeklinde dağılmak suretiyle toplam ihracatın %67.2’sini oluşturmaktadır (Tablo 26).

Tablo 26: Hırvatistan’ın İhracatının Armonize Sistem’e Göre (2 hane) Yüzde Dağılımı

H.S Kodu (İki Hane)	İhracat (%)	
	2013	2014
Toplam	100.0	100.0
27:Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler	14.0	13.5
84:Makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları	9.8	9.8
85:Elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları	9.4	8.1
44:Ahşap ve ahşaptan mamul eşya	5.6	6.1
61:Konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş,	2.9	4.2
94:Mobilya	3.5	3.9
30:Eczacılık ürünleri	4.1	3.8
73:Demir ve çelik’ten mamul eşyalar	3.1	3.1
39:Plastik ve mamulleri	2.4	2.7
76:Aliminyum ve alüminyumdan eşya	2.7	2.6
87:Ulaşım araçları, demiryolu/tramvay lokomotif vb. hariç	1.7	2.5
31:Gübreler	2.4	2.1
64:Ayakkabı, tozluklar ve benzeri	1.6	1.7
72:Demir ve çelik	1.7	1.7
89:Gemiler, botlar ve yüzen yapılar	2.8	1.6
Diğer İhracat	32.2	32.8

Kaynak: <http://www.hnb.hr/statistika/estatistika.htm>

İthalat

İthalat ise daha detaylı olarak incelendiği zaman Hırvatistan’ın başlıca ithal ürünleri 2014 yılı verilerine göre “mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler” (%18.9), “makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları” (%9.0), “elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları” (%8.1), “ahşap ve ahşaptan mamul eşya” (%7.3), “ulaşım araçları “ (%5.4), “plastik ve mamulleri” (%4.4), “eczacılık ürünleri” (%3.8), “konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş” (%3.0), “demir ve çelik” (%2.6), “demir ve çelikten

mamul eşyalar" (%2.5), "kağıt ve karton" (%2.2), "mobilya" (%1.9), "et" (%1.7), "optikler, hassas ölçüm cihazları" (%1.7), "alüminyum ve alüminyumdan eşya" (%1.6) ve "konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş olmayan" (%1.5) şeklinde dağılmak suretiyle toplam ihracatın %67.0'sini oluşturmaktadır (Tablo 27).

Tablo 27: Hırvatistan'ın İthalatının Armonize Sistem'e Göre (2 hane) Yüzde Dağılımı

H.S Kodu (İki Hane)	2013	2014
Toplam	100.0	100.0
27:Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler	21.7	18.6
84:Makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları	9.4	9.0
85:Elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları	7.9	7.3
87:Ulaşım araçları, demiryolu / tramvay lokomotif vb. hariç	4.9	5.4
39:Plastik ve mamulleri	4.4	4.4
30:Eczacılık ürünleri	3.7	3.8
61:Konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş,	1.6	3.0
72:Demir ve çelik	2.5	2.6
73:Demir ve çelik'ten mamul eşyalar	2.7	2.5
48:Kâğıt ve karton	2.1	2.2
94:Mobilya	1.8	1.9
02:Et	1.4	1.7
90:Optikler, hassas ölçüm cihazları	1.6	1.7
76:Aliminyum ve alüminyumdan eşya	1.6	1.6
62: Konfeksiyon ve giyim aksesuar, örülmüş veya dikilmiş olmayan	1.1	1.5
Diğer ithalat	31.6	33.0

Kaynak: <http://www.hnb.hr/statistika/estatistika.htm>

Ödemeler Dengesi

2007 yılında -3,1 milyar Avro seviyesinde olan cari açık, 2008 yılında -4,2 milyar Avro; 2009 yılında -2,3 milyar Avro, 2010 yılında -487.3 milyon Avro, 2011 yılında -349.1 milyon Avro, 2012 yılında -57.5 milyon Avro seviyesinde gerçekleşmiştir. 2013 ve 2014 yıllarında ise cari işlemler dengesinde bir iyileşme söz konusu olmuş ve ülke sırasıyla 358.9 milyon Avro ve 286.4 Avro cari fazla vermiştir.

Tablo 28: Cari İşlemler Dengesi

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Cari İşlemler Dengesi (milyon €)	-3,138.3	-4,245.8	-2,304.0	-487.3	-349.1	-57.5	358.9	286.4
Cari İşlemler Dengesi/GSYİH (%)	-7.1	-8.8	-5.1	-1.1	-0.8	-0.1	0.8	0.7

Kaynak: TC Zagreb Büyükelçiliği, Ticaret Müşavirliği, Ağustos 2015

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Toplam ve Ülkeler Bazında Yabancı Yatırımlar

Yıllar itibariyle ülkeye yapılan doğrudan yabancı sermaye yatırımları kriz döneminde (2008-2013) azalmasına rağmen 2014 yılında dikkate değer artış görülmektedir. 2008 yılında yaklaşık 980.1 milyar Avro olan doğrudan yabancı sermaye yatırımları 2013'de net kazanımlar olarak -118.4 olarak gerçekleşmiş ancak 2014 yılında önemli bir artış göstererek 1,585.7 milyon Avroya sıçramıştır. Hem yabancı yatırımların artması hem de ihracatın yükselişe geçmesi 2014 yılında Hırvatistan'ın krizin etkilerinden kurtulma yönünde olduğunun işaretlerini vermektedir. Hollanda başta olmak üzere Slovenya, Bosna Hersek, Liberya ve Sırbistan en çok yatırım yapan ülkeler konumundadırlar (Tablo 29)

Tablo 29: Doğrudan Yabancı Yatırım, Net, Ülkeler Bazında (Milyon Avro)

Ülke Adı	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 (%)
Hollanda	1,015.7	615.0	-584.7	-28.7	-35.1	38.9	1,458.9	92.0%
Slovenya	15.4	-7.8	158.4	-12.2	-66.3	85.1	356.2	22.5%
Bosna Hersek	30.9	59.8	58.0	36.8	63.7	28.4	61.0	3.8%
Liberya	27.6	-1.9	23.8	5.8	-32.1	1.0	52.8	3.3%
Sırbistan	102.9	-33.8	7.2	23.1	171.9	-10.4	33.8	2.1%
Malta	-1.4	5.6	4.1	2.1	-29.7	13.9	13.8	0.9%
Polonya	2.0	-0.6	39.4	0.3	-5.9	-34.4	10.0	0.6%
Panama	1.2	0.5	0.1	0.0	0.0	0.0	9.3	0.6%
Danimarka	2.0	0.5	6.1	8.9	2.6	5.8	9.1	0.6%
Karadağ	8.3	14.9	3.6	13.5	4.2	5.7	8.9	0.6%
Makedonya, Eski	34.4	12.3	4.7	3.8	-4.8	-2.4	8.1	0.5%
Almanya	-0.1	-10.6	158.2	2.3	-162.1	-0.2	7.5	0.5%
Macaristan	-242.9	-44.0	-3.2	-52.6	-3.0	6.5	7.1	0.5%
İsviçre	17.3	-2.8	3.4	18.1	5.0	4.5	4.0	0.3%
Diğer Ülkeler	-33.2	362.7	246.3	-190.7	28.1	-260.8	-454.7	-28.7%
Toplam	980.1	969.6	125.3	-169.3	-63.5	-118.4	1,585.7	100.0%

Kaynak: <http://www.hnb.hr/statistika/estastistika.htm>

(Tablolar, çalışmanın amacına göre yazarı tarafından düzenlenmiştir)

Sektörler Bazında Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Doğrudan yabancı sermaye yatırımları sektörler itibariyle incelendiğinde tüm yıllar itibariyle en çok yabancı sermaye çeken sektör toptan ve perakende ticaret sektörüdür. 2008 yılında nerdeyse tüm yatırımlar bu sektöre yapılmıştır. 2014 yılında da yatırım miktarı azalmasına rağmen en fazla yatırım yapılan sektör konumunu korumaktadır. Bunun nedeni yıllar içerisinde gelişen küçük sektörler (diğer sektörler başlığı altında) yatırımların daha fazla kaymış olmasıdır, zira toplam yatırım miktarı artmaktadır.

Tablo 30: Doğrudan Yabancı Yatırım, Net, Faaliyetler Bazında (milyon Avro)

	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2014 (%)
Toptan perakende ticaret	851.4	671.9	-606.3	6.8	111.7	59.6	87.2	5.5%
Yiyecek ve içecek imalatı	26.6	51.1	10.5	9.7	5.1	184.4	30.0	1.9%
Metalik olmayan mineraller	-2.8	6.4	-4.5	-77.9	45.4	21.8	26.2	1.7%
Finansal aracı kurumlar, sigorta ve emeklilik fonları hariç	-9.0	21.6	9.3	37.4	24.7	27.7	26.1	1.6%
Geri dönüşüm	3.1	-1.0	13.2	12.5	8.4	-1.1	18.8	1.2%
Diğer sektörler	110.8	219.6	703.1	-157.8	-258.9	-410.8	1,397.4	88.1%
Toplam	980.1	969.6	125.3	-169.3	-63.5	-118.4	1,585.7	100.0%

Kaynak: <http://www.hnb.hr/statistika/estatistika.htm>

(Tablolar, çalışmanın amacına göre yazarı tarafından düzenlenmiştir)

Yatırımlarda Öncelikli Alanlar ve Teşvikler

Hırvatistan'da yatırım teşvikleri 20 Aralık 2006 tarihli ve 138/2006 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan ve 1 Ocak 2007 itibariyle yürürlüğe giren Yatırım Teşvik Kanunu kapsamında düzenlenmektedir. Ayrıca 20 Haziran 2008 tarihli ve 64/2007 sayılı Resmi Gazete 'de yayımlanan Yatırım Teşvik Yönetmeliği'nde de yatırım teşvikleri başvuru usul ve esasları ile teşviklerin izlenmesine ilişkin hükümler bulunmaktadır. Söz konusu Kanun'da yatırım teşviklerinden faydalanabilecek sektörler ile teşvik unsurları tanımlanmıştır.

Ülkedeki Serbest Bölgeler (Özel Ekonomik Bölgeler)

Hırvatistan'da serbest bölgelere ilişkin uygulamalar temel olarak 1996 yılında yürürlüğe konulan ve 2005 ve 2008 yıllarında revize edilen Serbest Bölgeler Kanunu ve 2008 yılında çıkarılan Serbest Bölgeler Yönetmeliği çerçevesinde düzenlenmektedir. Ayrıca, Gümrük Kanunu ve Yatırım Teşvik Kanunu'nda da serbest bölgelere ilişkin hükümler yer almaktadır.

Yukarıda belirtilen mevzuat kapsamında firmaların serbest bölgede üretim, depolama, toptan satış, dış ticaret, hizmet ticareti, teknoloji geliştirme, araştırma-geliştirme ve aracılık faaliyetinde bulunmalarına izin verilirken; perakende satış ve bankacılık ve diğer finansal faaliyetler ile sigortacılık faaliyeti yapmalarına izin verilmemektedir.

Yatırımlara Sağlanan Teşvikler

1) Vergi indirimi: Yapılan yatırımın parasal büyüklüğüne ve istihdam edilen kişi sayısına bağlı olarak yatırımın yapıldığı tarihten itibaren 10 yıl için kurumlar vergisi indirimi sağlanabilmektedir(Hırvatistan'da normal kurumlar vergisi oranı %20'dir). Ayrıca yatırım projesinde öngörülen istihdam seviyesine yatırımın ilk yapıldığı tarihten itibaren maksimum 3 yıl içinde ulaşılması gerekmektedir.

2) Gümrük vergisi muafiyeti: Yatırımla ilişkili olarak 84, 85, 86, 87 (1500 cc.'den büyük motor hacimli otomobiller hariç), 88, 89 ve 90. fasıllardan yapılacak ithalatta gümrük vergisi muafiyeti sağlanmaktadır.

3) İstihdam desteği: Yatırımın yapıldığı bölgedeki işsizlik oranına bağlı olarak yatırım kapsamında yaratılan istihdamın maliyetine destek sağlamak üzere değişen oranlarda geri ödemesiz nakit yardım sağlanmaktadır. Destek miktarı istihdam maliyetinin %10 ila %20'si arasında değişmekte, maksimum1.500 ile 3.000 Avro olarak sağlanmaktadır.

4) Eğitim desteği: İşletmede istihdam edilen personelin eğitimi için verilecek eğitimin niteliğine ve işletmenin büyüklüğüne göre değişen oranlarda geri ödemesiz nakit eğitim desteği yardımı sağlanmak suretiyle eğitim maliyetinin bir kısmı karşılanmaktadır. Ayrıca Kanun'da genel eğitim ve spesifik eğitim ile eğitim maliyeti kapsamında kabul edilebilecek harcama kalemleri ayrıntılı olarak tanımlanmaktadır.

5) Teknoloji merkezleri ve stratejik iş merkezleri kurulmasına ilişkin teşvikler: İstihdam desteği başlığında yer alan tabloda belirtilen destek oranları; teknoloji merkezlerine ilişkin yatırımlarda %50,stratejik iş destek merkezlerine ilişkin projelerde ise % 25 artırımlı olarak uygulanmaktadır. İstihdam desteğine ilave olarak; teknoloji merkezlerinin yatırımları kapsamında satın alacakları yüksek teknoloji ihtiva eden ekipmanların finansmanı için satın

alınan ekipmanın bedelinin %5'i (maksimum 500,000 Avro karşılığı HRK) geri ödemesiz nakit yardım şeklinde sağlanmaktadır.

6) Büyük yatırım projeleri ile ekonomik önemi olan yatırım projelerine sağlanan ilave destekler:

Finansal değeri minimum 15 milyon Avro karşılığı HRK olan ve yatırımın yapılacağı tarihten itibaren 1 yıl içerisinde minimum 100 istihdama ulaşması öngörülen yatırımlar (yeni bir fabrika veya sanayi tesisi kuruluşu, yeni teknoloji ihtiva eden büyük yatırımlar) bu kapsamda özel destek unsurlarından faydalandırılabilir.

Yatırımın ülke ekonomisine ve istihdamına katkısı, mevcut bölgesel kalkınma politikalarına katkısı, işsizliğin ülke ortalamasının üzerinde seyrettiği bölgelerde yapılıp yapılmadığı, yatırımın yapıldığı sektöre muhtemel katkısı gibi unsurlar da yatırımın ekonomik önemi olan bir yatırım (investments of substantial economic interest) olup olmadığı hususunda yapılacak değerlendirmede esas alınmaktadır.

Bu kapsamda, büyük yatırım projelerinin yapıldığı bölgedeki işsizlik oranının %20'nin üzerinde olması halinde sabit yatırım maliyetinin (fabrika kurulması, makina-ekipman alımı) %5'i (maksimum 1 milyon Avro karşılığı HRK) destek olarak sağlanmaktadır. Yatırımla ilişkili altyapı imkanlarının geliştirilmesi veya inşasına ilişkin projelerde ise proje maliyetinin %5'i (maksimum 500,000 Avro karşılığı HRK) karşılanmaktadır.

Kaynaklar

1. Heri Bezić, Ljerka Cerović, Tomislav Galović • Changes in the competitive advantages... 466 Zb. rad. Ekon. fak. Rij. • 2011 • vol. 29 • sv. 2 • 465-487
2. Doing Business 2015 Croatia, The International Bank for Reconstruction and Development
3. Invest in Croatia, Agency for Investments and competitiveness, February 2014
4. Country Report Croatia, Country Report Fabian Briegel, Rabobank | Economic Research Department June 06, 2014
5. Commission Staff Working Document, Country Report Croatia 2015, Including An In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances, {COM(2015) 85 final}
6. Annual Report 2014, Croatia Central Bank, Zagreb. May 2015
7. Republic of Croatia, Ministry of Economy, Overview of energy sector in Croatia, Zagreb, November, 2014
8. Government of The Republic of Croatia, Industrial Policy of The Republic of Croatia In Preparation For The Accession To The Eu, April 2008
9. Western Balkans Regional R&D Strategy For Innovation, Country Paper Series Croatia, World Bank Technical Assistance Project (P123211) December 2013

Faydalı web Siteleri

İstatistik Bilgiler

1. Croatia: Croatian National Bank
2. Statistics Croatia: Central Bureau of Statistics (CBS) , <http://www.hnb.hr/eindex.htm>
3. Eurostat: Country profiles: Croatia
[selectfromlist], epp.eurostat.ec.europa.eu/guip/introAction.do?profile=cpro&theme=eurind&lang=en
4. UNESCO: Institute for Statistics: Country and Regional Profiles: Croatia;
<http://www.uis.unesco.org/DataCentre/Pages/regions.aspx?SPSLanguage=EN>
5. World Bank: Key data and statistics: Croatia; <http://data.worldbank.org/country/croatia>

Ekonomik Bilgiler

6. ESO: Croatia: Economic information ;
<http://www.europeansources.info/searchresults.jsp?searchTerm=Croatia%20economic%20situation>
7. Croatia: Ministry of Economy; <http://www.mingo.hr/default.aspx>

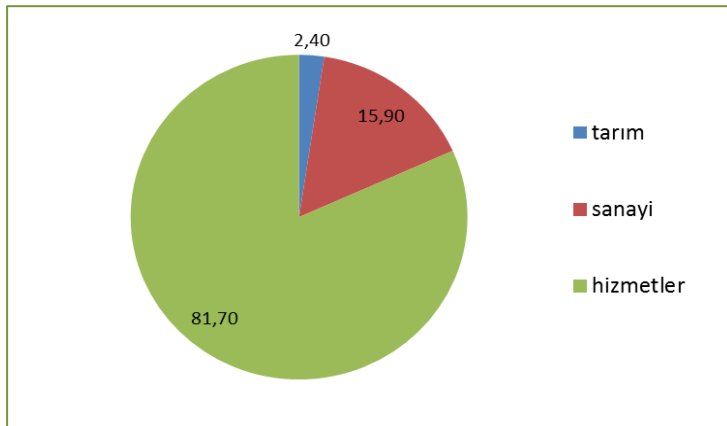
7.2 Güney Kıbrıs

Genel Durum

Güney Kıbrıs ekonomisine bakıldığı zaman hizmet sektörünün domine ettiği bir ekonomiyle karşılaşılmalıdır. Milli gelirin %80'inden fazlasını teşkil eden hizmet sektörü içerisinde ise turizm ve finansal hizmetler başlıca sektörler olarak karşımıza çıkmaktadır. 2004 yılında gelen AB üyeliği, üyeliğin ilk beş yılında ekonominin ortalama %4 büyümesine ve işsizliğin de %3 seviyelerine inmesine yardımcı olmuştur. Ancak aşırı şişmiş ve sağlıksız bir şekilde Yunanistan borçlanma araçlarına dayalı finans sektörü 2008 yılında Yunanistan'ın krize girmesiyle Güney Kıbrıs'ı da oldukça etkilemiştir. Sonuç olarak 2009 ve 2013 yılları arası ekonomi % 8.2 daralmış ve işsizlik %16'lara ulaşmış bulunmaktadır. Tüm bunların sonucunda Güney Kıbrıs, AB Troykasından (AB Komisyonu, AB Merkez Bankası ve IMF) yardım talep eden beşinci Avro kullanıcısı ülke olmuştur. Troykanın ekonomiyi ayağa kaldırma planının özünü ise yapısal reformlar ve KİT'lerin özelleştirilmesi oluşturmaktadır. Bunlara ilaveten finans sektörünün yeniden yapılandırılması da Troyka denetiminde halen devam eden çalışmalardır.

Milli gelirin sektörel dağılımına bakıldığı zaman hizmet sektörünün aşırı ağırlıklı görülmektedir.

Şekil 32: Güney Kıbrıs Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)

Kaynak: www.indexmundi.com

Ekonomiyle ilgili temel diğer göstergelere bakıldığı zaman da milli gelire benzer şekilde kişi başı milli gelir rakamlarındaki azalma göze çarpmaktadır. Ayrıca istihdamın dağılımında da hizmet sektörünün en önemli paya sahip olduğu görülmektedir.

Dikkati çeken bir diğer unsur ise kamu borcunun milli gelire oranındaki hızlı yükseliştir. 2010'da %56'larda seyreden söz konusu oran 2014'de neredeyse ikiye katlanmış ve %108'lere ulaşmıştır. Benzer şekilde ekonomik krizin ve yaşanan deflasyonist dönemin etkisiyle enflasyon seviyesi de 2014 yılında sıfıra hatta eksiye inmiş bulunmaktadır.

Tablo 31: Güney Kıbrıs Temel Göstergeler

	2010	2011	2012	2013	2014
Nüfus (Milyon Kişi)	0.80	0.90	0.90	0.90	0.90
GSYİH kişi başına (ABD\$)	27,889	29,207	26,352	25,249	
GSYİH (USD milyar)	23.13	24.85	22.77	21.91	
Ekonomik Büyüme (GSYİH, yıllık değişim %)	1.39	0.26	-2.4	-5.4	-2.7
İhracat (G&S, yıllık değişim %)	2.60	4.20	-1.7	- 5.0	5.7
İthalat (G&S, yıllık değişim %)	4.5	- 0.6	- 4.6	- 13.6	8.1
Toplam İstihdam (+15 Yaş) (Bin Kişi)	547.27	540.16	523.59	507.87	
İşsizlik Oranı (%)	6.30	7.90	11.90	15.90	16.10
Tarım Sektörü İstihdam Oranı (%)	3.80	3.80	2.90		
Sanayi Sektörü İstihdam Oranı (%)	20.40	20.90	20.20		
Hizmet Sektörleri İstihdam Oranı (%)	75.80	75.30	76.90		
ARGE Harcamaları (% GSYİH)	0.49	0.50	0.47	..	..
Doğrudan Yabancı Sermaye Net Girişler (milyon USD)	70.67	2,078.7	1,233.1	3,765.4	861.1
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (% GSYİH)	21.82	19.06	15.16	13.42	10.82
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu Yıllık Büyüme (%)	-5.2	- 9.4	- 20.7	- 17.1	-18.9
Kamu Borcu (% GSYİH)	56.5	66.0	79.5	102.0	108.0
Enflasyon Oranı (%)	2.60	3.50	3.10	0.40	- 0.30
Politika Faiz Oranı (%)	1.00	1.00	0.75	0.25	0.05
Cari İşlemler (% GSYİH)	- 8.9	- 3.1	- 6.2	- 3.3	- 7.4

Kaynak: Dünya Bankası Databank, 2015

Kıbrıs bir bütün olarak 2004 yılında AB üyesi olmasına ve 2008’de de Güney Kıbrıs olarak Avro ’ya geçmesine rağmen, Avrupa Birliği üyeliğinin avantajlarından sadece Güney Kıbrıs yararlanmaktadır. Avrupa Birliğine üyeliğin ilk beş yılında (2004-2008) Güney Kıbrıs ekonomisi yıllık ortalama %4 büyüme gösterirken aynı dönemde işsizlik oranı da %3 düzeyinde kalmıştır. Güney Kıbrıs ekonomisi GSYİH’nin yaklaşık% 80’ini oluşturacak şekilde hizmetler sektörü üzerine kurulmuştur. Turizm, finansal hizmetler ve gayrimenkul sektörü geleneksel olarak en önemli sektörler durumundadır. Turizm (GSYİH’nin %11.4’ü) Gemi yönetimi (GSYİH’nin %7’si) Ocak 2015 yılında ulusal havayolu Cyprus Airways’in faaliyetini durdurmasına rağmen, adaya gelen turist sayısı bu yaz 2002 yılından bu yana en yüksek sayıya ulaşarak beklentilerin oldukça üzerine çıkmıştır.⁴

Bankacılık sektörünün 2012/2013 yılında çökmesi Güney Kıbrıs’ta siyaseti sarsıp ekonomiyi de aşağı çekmiştir. 2012 – 2013 ‘de Güney Kıbrıs kamu maliyesinin ve ekonomisin dibe vurmasının en büyük nedeni Rus mevduatlarına ve Yunanistan borçlanma tahvillerine aşırı bağımlı ve aşırı büyük (GSYİH’nin%896’sı) bir bankacılık sektörüne sahip olması olarak değerlendirilmektedir. Güney Kıbrıs’ın en büyük bankalarından ikisi, Avrupa’da Yunan tahvillerinin en büyük yatırımcıları arasında bulunmaktaydı. Ayrıca, banka şubeleri ve iştirakleri vasıtasıyla da Yunanistan’da önemli bir varlık göstermekteydiler. Derecelendirme kurumlarının ülkenin kredi notunu peş peşe düşürmelerinin ardından Güney Kıbrıs ekonomisi uluslararası sermaye piyasalarına erişimi de kaybetmiştir. GSYİH, 2009 ve 2013 yılları arasında toplam % 8.2 oranında daralırken, bugün itibariyle işsizlik oranı%16’nın üzerine çıkmıştır.

Temmuz 2012’de Güney Kıbrıs Hükümeti bir kurtarma paketi isteminde bulunmuş ve 2013 başlarında Troyka diye bilinen, Avrupa Komisyonu, Avrupa Merkez Bankası ve IMF’den yardım gelmiştir. Bununla birlikte bankacılık sektörü yeniden yapılandırılmaya zorlanmış ve sıkı bir şekilde sermaye kontrolleri uygulanmıştır. Bu süreçte tasarruf sahipleri de mudi durumuna düşmüştür. Sonuç olarak Güney Kıbrıs ekonomisi bir bunalım yaşamaya başlamış, bu bunalım henüz tamamen atlatılmamıştır.

⁴ *Economy Cyprus Profile, s.4, 11/9/2015, <http://www.cyprusprofile.com/en/economy>*

Güney Kıbrıs sularında yüksek miktarda hidrokarbon bulunması ihtimali ülke için bir umut ışığı oluşturmaya rağmen, Türkiye Cumhuriyeti bu olası kaynakların sadece Güney Kıbrıs tarafından kullanılmasına razı olmamıştır. Türkiye Cumhuriyeti'nin konuya şiddetle karşı olması, kaynakların çıkarımının ve kullanımının siyasi çözüm sonrasına kalacağı yönünde kuvvetli bir işarettir.

Güney Kıbrıs Ekonomisinin Güçlü Yanları ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanları

Eğitimli işgücü ve iyi gelişmiş hizmetler sektörü.

Güney Kıbrıs özellikle finansal hizmetler konusunda uluslararası bir yere sahip olma yolunda büyük yatırım yapmıştır. Bunu hedeflerken insan kaynakları ve işgücüne de önemli yatırımlarda bulunmuştur.

Yüksek oranda üniversite mezunların bulunması

Yurtdışında araştırma merkezlerinde çalışan çok sayıda Kıbrıslının olması

Coğrafi konum

Avrupa Birliği Üyeliği

Güney Kıbrıs'ın AB ve Avro Bölgesi üyesi olması, yaşadığı ciddi krizler karşısında dış destek sağlamasına yardımcı olmuştur.

Zayıf Yanları

Kıbrıs'ta Henüz bir çözüme ulaşılmaması

Kıbrıs sorununda henüz bir çözüme varılmamış olması, doğal kaynakları rahatça kullanarak ileride belirgin bir zenginliğe ulaşma umutlarını engellemektedir.

Zayıf Kamu Maliyesi

Bankacılık sektörü krizi nedeniyle ortaya çıkan ekonomik kriz, yüksek borç ve kötü mali tablo bazı ilerlemeler kaydedilmesine rağmen ciddiyetini hala korumaktadır.

Uluslararası piyasalara erişimin zayıflaması

Ekonominin Önemli Sektörleri

Sanayi

Güney Kıbrıs, niş pazarlar için gelişmiş ileri teknoloji ürünleri üzerinde durmaktadır. Güney Kıbrıs, Avrupa piyasasına ve Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Asya'da gelişen pazarlar erişmek isteyen orta ölçekli üreticiler için iyi bir merkez görünümündedir. Stratejik konumu, gelişmiş taşımacılık ve lojistik altyapısı ile birleştiğinde yeni pazarlara genişletme isteğinde olan üreticilere önemli avantajlar sunmaktadır. Güney Kıbrıs ve Almanya arasındaki yeni işbirliği girişimlerinin Orta Doğu ülkelerine genişleme arzusunda olan Alman üreticileri Güney Kıbrıs'a gelmeleri konusunda teşvik edeceği ümit edilmektedir.

Güney Kıbrıs, imalat sanayi sektörünü köklü bir şekilde yeniden yapılandırmakta ve yüksek teknoloji ve bilgi tabanlı endüstrileri ön plana çıkarma konusunda çalışmaktadır. Güney Kıbrıs hükümeti imalat sanayi sektörünü, günümüz ekonomisi ve eğitimli işgücüne daha uygun, yüksek katma değerli niş üretim sektörlerine odaklandırılmak suretiyle yeniden yapılandırma çabası içerisinde. Ancak, sektör son yıllardaki ekonomik durgunluktan dolayı sert darbeler almıştır. Ekonominin aşağı doğru gidişi imalat sanayini de etkilemiş ve ardışık olarak 5 yıl negatif büyüme göstermiştir. İmalat sanayi 2010'da %-1.6, 2011'de %-5.7, 2012'de %-8.8, 2013'de %-10.1 ve 2014 tahminine göre ise %-2.0'lik ciddi gerilemeler yaşamıştır.

Güney Kıbrıs'ın ana sanayi ürünleri ilaç, gıda, içecek, kimyasallar, metalik olmayan mineral ürünler, makine ve ekipmanlar olarak ön plana çıkmaktadır. İmalat sanayi toplam katma değer üretimi olarak GSYİH'nin yaklaşık %5.4'ünü ve istihdam olarak ise yaklaşık %7,6'sını oluşturmaktadır.

Üreticilerin çoğunluğu 10 kişiden az çalışanı olan küçük ve orta ölçekli işletmelerdir (KOBİ). Hükümet, KOBİ'lerin finansal kaynağa ve deniz aşırı pazarlara ulaşmalarını kolaylaştırma çabasını sürdürürken, öte yandan da ticari potansiyeli olan yerel araştırma geliştirme çabalarını destekleyerek keşfedilmemiş alanların (niş sektörlerin) bulunması çabalarını desteklemektedir.

Tablo 32: Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Dağılımı (%)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014*
Tarım, orman ve balıkçılık	1.9	2.0	2.2	2.2	2.2	2.1
Madencilik ve taş ocakçılığı	0.2	0.3	0.2	0.2	0.1	0.1
İmalat sanayi	6.5	6.3	6.0	5.6	5.3	5.4
Elektrik gaz	1.6	1.6	1.5	1.5	1.6	1.6
Su kanalizasyon ve atık yönetimi	0.7	0.7	0.8	0.7	0.8	0.9
İnşaat	8.7	7.9	7.1	5.9	4.2	3.3
Toptan perakende tic., motorlu araçların onarımı	15.8	15.8	15.6	15.2	15.2	15.7
Taşıma ve depolama	6.8	7.1	6.6	6.3	6.7	6.4
Konaklama ve restoran hizmetleri	5.8	5.9	6.3	6.6	6.5	6.9
Bilgi ve iletişim	3.9	4.0	4.1	4.2	4.8	4.6
Finansal kurumlar ve sigortacılık	7.6	7.8	7.9	8.1	8.1	7.4
Emlakçılık	10.1	10.2	10.3	10.7	11.2	11.5
Profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	5.7	6.0	6.5	7.1	7.0	7.4
Yönetim ve destekleyici faaliyetler	1.1	1.1	1.1	1.2	1.2	1.2
Kamu yönetimi, savunma ve sosyal güvenlik	10.6	10.1	10.3	10.7	10.8	10.9
Eğitim	5.6	5.7	5.8	6.0	6.3	6.5
İnsan sağlığı ve sosyal faaliyetler	3.5	3.5	3.6	3.7	3.9	4.0
Sanat ve eğlence faaliyetleri	1.2	1.3	1.5	1.5	1.3	1.4
Diğer hizmet faaliyetleri	1.7	1.7	1.6	1.6	1.7	1.7
Hane halklarının işveren olarak faaliyetleri	0.9	1.0	1.1	1.1	1.0	0.9

Kaynak: Cystat, 2015

Tablo 33: GSYİH Yıllar İtibariyle Büyüme

Ekonomik Faaliyet	2010	2011	2012	2013	2014*
Tarım, orman ve balıkçılık	8.7	5.8	-0.6	-5.8	-6.7
Madencilik ve taş ocakçılığı	8.2	-8.6	-38.3	-19.5	-11.7
İmalat sanayi	-1.6	-5.7	-8.8	-10.1	-2.0
Elektrik gaz	2.3	-6.0	-3.4	1.9	-0.6
Su kanalizasyon ve atık yönetimi	11.5	1.3	-3.7	6.4	0.1
İnşaat	-8.2	-9.8	-19.3	-33.0	-22.8
Toptan perakende tic., motorlu araçların onarımı	1.0	-0.5	-4.8	-6.1	0.1
Taşıma ve depolama	5.5	-6.9	-7.0	0.5	-6.8
Konaklama ve restoran hizmetleri	3.3	7.1	2.4	-7.4	3.6
Bilgi ve iletişim	4.1	3.4	1.5	5.1	-6.6
Finansal kurumlar ve sigortacılık	3.8	1.8	0.3	-6.2	-10.6
Emlakçılık	2.8	1.5	1.2	-1.8	-0.1
Profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	7.0	8.6	6.0	-6.4	2.9
Yönetim ve destekleyici faaliyetler	1.0	-1.6	5.2	-7.4	-2.9
Kamu yönetimi, savunma ve zorunlu sosyal güvenlik	-2.9	2.4	1.4	-5.6	-1.4
Eğitim	2.0	2.1	1.1	-0.6	-0.5
İnsan sağlığı ve sosyal faaliyetler	1.9	2.2	0.6	0.1	0.3
Sanat ve eğlence faaliyetleri	8.0	13.7	-4.9	-14.0	0.5
Diğer hizmet faaliyetleri	-3.9	-1.9	-2.1	-3.6	0.3
Hane halklarının işveren olarak faaliyetleri	10.3	6.2	-3.9	-13.2	-11.4
Toplam Gayri Safi Katma Değer	1.3	0.3	-2.4	-6.0	-2.7

Kaynak: Cystat, 2015

Tablo 34: İstihdamın Sektörel Dağılımı (2014 Hane Halkı İşgücü Anketi)

	Kişi	(%)	(%)	
Toplam İstihdam	349,961	100.0	100.0	
Tarım, orman ve balıkçılık	13,264	3.8	3.8	Tarım
Madencilik ve taş ocaklığı	591	0.2	15.2	Sanayi
İmalat sanayi	26,551	7.6		
Elektrik gaz	1,418	0.4		
Su kanalizasyon ve atık yönetimi	2,284	0.7		
İnşaat	22,304	6.4		
Toptan perakende tic., motorlu araçların onarımı	63,835	18.2	81.0	Hizmetler
Taşıma ve depolama	16,419	4.7		
Konaklama ve restoran hizmetleri	38,928	11.1		
Bilgi ve iletişim	8,742	2.5		
Finansal kurumlar ve sigortacılık	18,056	5.2		
Emlakçılık	1,499	0.4		
Profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	18,078	5.2		
Yönetim ve destekleyici faaliyetler	6,080	1.7		
Kamu yönetimi, savunma ve zorunlu sosyal güvenlik faaliyetleri	35,180	10.1		
Eğitim	25,608	7.3		
İnsan sağlığı ve sosyal faaliyetler	16,166	4.6		
Sanat ve eğlence faaliyetleri	5,067	1.4		
Diğer hizmet faaliyetleri	9,465	2.7		
Hane halklarının işveren olarak faaliyetleri	20,428	5.8		

Kaynak: Cystat, 2015

Tablo 35: Toplam İmalat Sanayi KD İçinde Alt Sektörlerin Payları (%)

Ekonomik Faaliyet	Katma Değer (%)					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam Sanayi	100	100	100	100	100	100
Madencilik ve taş ocakçılığı (2011 yılından itibaren elektrik dahil)	4.0	3.1	3.0	22.5	26.3	26.8
İmalat sanayi	75.4	74.3	70.4	69.3	64.3	62.3
Gıda imalatı	18.4	20.6	19.8	19.3	19.5	20.6
İçecek imalatı	5.7	6.3	6.0	5.6	5.2	5.7
Tütün ve rafine petrol ürünleri imalatı	0.3	0.5	0.6	0.6	0.4	0.4
Tekstil imalatı	0.7	0.7	0.6	0.6	0.5	0.5
Giyim imalatı	1.1	1.0	0.8	0.7	0.5	0.3
Deri ve deriden mamul eşya imalatı	0.2	0.1	0.1	0.1	0.1	0.0
Ahşap ve ahşap ürünleri, mobilya hariç	5.4	4.9	4.2	4.0	3.5	2.5
Kâğıt ve kâğıt ürünleri	1.6	1.3	1.3	1.2	1.3	1.3
Basım ve basılı yayınlar	3.2	2.9	2.7	2.7	2.2	2.0
Kimyasal ve kimyasal ürünler	1.8	1.8	2.0	2.0	1.7	1.7
Temel ecza ürünleri ve eczacılık preparatları	3.1	3.1	3.4	3.7	4.2	5.6
Lastik ve plastikten ürünler	2.7	2.7	2.5	2.3	1.8	1.8
Metalik olmayan mineral ürünler	12.6	11.2	9.6	9.5	7.0	5.3
Metal üretimi	1.8	1.5	1.7	2.1	2.0	1.8
Fabrikasyon metal ürünler, makineler hariç	8.3	7.5	7.1	7.0	6.7	5.5
Elektrik, bilgisayar, elektronik ve optik ürünler	1.8	1.6	1.6	1.4	1.0	0.8
Makine ve teçhizat	1.2	1.3	1.5	1.9	1.8	1.5
Motorlu araçlar, çekiciler ve kısmi çekiciler	0.4	0.5	0.4	0.3	0.2	0.2
Diğer ulaşım araçları	0.1	0.0	0.1	0.0	0.1	0.0
Mobilya	2.7	2.3	2.2	1.8	1.5	1.4
Diğer imalat	1.3	1.3	1.1	1.2	1.1	1.0
Makine ve teçhizat onarımı ve kurulumu	1.0	1.2	1.2	1.3	2.0	2.3
Elektrik üretimi	15.3	16.5	19.5			
Su, kanalizasyon ve atık yönetimi	5.4	6.1	7.1	8.2	9.4	10.9

Kaynak: Cystat, 2015

Tablo 36: Toplam İmalat Sanayi İstihdamı İçinde Alt Sektörlerin Payları

Ekonomik Faaliyet	Çalışan Sayı (%)					
	2008	2009	2010	2011	2012	2013
Toplam Sanayi	100	100	100	100	100	100
Madencilik ve taş ocakçılığı (2011 yılından itibaren elektrik dahil)	1.6	1.5	1.4	7.8	7.9	8.3
İmalat sanayi	89.7	89.2	88.5	87.9	87.5	86.6
Gıda imalatı	27.7	28.3	28.4	28.9	30.1	31.1
İçecek imalatı	4.7	4.8	4.8	4.4	4.2	4.1
Tütün ve rafine petrol ürünleri imalatı	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2	0.2
Tekstil imalatı	1.2	1.2	1.3	1.2	1.2	1.3
Giyim imalatı	2.8	2.5	1.9	1.7	1.5	1.2
Deri ve deriden mamul eşya imalatı	0.5	0.4	0.2	0.2	0.2	0.2
Ahşap ve ahşap ürünleri, mobilya hariç	8.3	8.0	7.8	7.7	6.9	5.9
Kâğıt ve kâğıt ürünleri	1.8	1.7	1.7	1.6	1.6	1.6
Basım ve basılı yayınlar	3.7	3.6	3.2	3.2	3.2	3.0
Kimyasal ve kimyasal ürünler	1.9	1.9	2.1	2.2	2.1	2.0
Temel ecza ürünleri ve eczacılık preparatları	2.7	2.8	2.8	3.0	3.4	4.1
Lastik ve plastikten ürünler	3.1	3.2	3.3	3.1	2.9	2.7
Metalik olmayan mineral ürünler	8.7	8.3	8.2	7.8	7.0	6.4
Metal üretimi	1.0	0.9	0.9	1.0	1.0	1.0
Fabrikasyon metal ürünler, makineler hariç	10.4	10.5	10.7	10.8	11.1	10.3
Elektrik, bilgisayar, elektronik ve optik ürünler	1.8	1.9	1.9	1.8	1.6	1.4
Makine ve teçhizat	1.3	1.4	1.6	1.7	1.6	1.6
Motorlu araçlar, çekiciler ve kısmi çekiciler	0.6	0.7	0.5	0.5	0.4	0.4
Diğer ulaşım araçları	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Mobilya	3.8	3.6	3.6	3.3	3.1	3.0
Diğer imalat	2.0	2.0	1.9	2.0	2.1	2.2
Makine ve teçhizat onarımı ve kurulumu	1.2	1.3	1.4	1.6	2.2	3.0
Elektrik tedariki	5.8	6.1	6.3			
Su, kanalizasyon ve atık yönetimi	3.0	3.2	3.8	4.3	4.5	5.0

Kaynak: Cystat, 2015

2009-2014 arası Güney Kıbrıs'ın ihracat yapısı sanayi dışı mallardan sanayi mallarına doğru bir kayma göstermiştir. 2009'da sanayi dışı malların toplam ihracat içerisindeki payı %18.6 iken 2014 yılında %14,2'ye gerilemiş, sanayi mallarının payı ise aynı yıllar arasında %81.4'den %85.6'ya yükselmiştir. Bu değişimde en fazla dikkat çeken, önceleri ham olarak ihraç edilen tarımsal ürünlerin 2014 yılına gelene kadar işlenmiş tarım ürünleri şekline dönüşmüş

olmasıdır. Bu dönem içerisinde tarımsal ürünlerin payı %17.3'den %13.4'e düşerken, işlenmiş tarım ürünlerinin payı %16.7'den %19.0'a yükselmiştir.

Tablo 37: İhracatın Ana Ekonomik Faaliyete Göre Dağılımı (%)

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Ana Mal Grubu (%)						
Sanayi Dışı Ara Toplam	18.6	16.0	18.4	14.3	17.5	14.2
Tarımsal Ürünler (ham)	17.3	15.2	17.5	13.4	16.6	13.4
Mineraller	1.3	0.8	0.9	0.9	0.9	0.8
Sanayi Ara toplam	81.4	83.9	81.6	85.2	82.1	85.6
Tarımsal Sanayi Ürünleri	16.7	16.6	16.9	17.4	17.2	19.0
Mineral temelli sanayi ürünleri	3.8	4.3	5.3	5.5	4.5	3.7
İmalat Sanayi Ürünleri	60.9	63.0	59.4	62.3	60.4	62.9
Sınıflandırılmamış	0.0	0.1	0.0	0.4	0.4	0.4

Kaynak: CyStat, 2015

Turizm

2015 yılı verilerine göre turizm sektörü Güney Kıbrıs'ı tekrar refah günlerine kavuşturacak gibi görünmektedir. 2015 yılının Temmuz ayında gelen turist sayısı patlama göstererek son on yılın en yüksek seviyesine ulaşmış ve ekonomik ortama umut vermiştir. Küresel finansal krizin devam ettiği yıllarda ekonomik olarak canlı kalabilen ve büyümeye devam eden tek sektör turizm olmuştur.

2013'de sektörünün GSYİH'ye toplam katkısı %20 civarında idi. 2015'te Güney Kıbrıs'a gelen ziyaretçi sayısında kayda değer bir artış görülmüştür. Ocak-Temmuz 2015 dönemi 2014 yılının aynı dönemi ile karşılaştırıldığında gelen ziyaretçilerin 1,361,794'den 1.450.427 kişiye yükselerek %6.5 bir artış kaydettiği görülmektedir.⁵

Ulusal havayolu Cyprus Airways'in ölümü sektöre büyük darbe vurmuş olmasına rağmen, 76 civarında havayolu mevcut hatlarını çoğaltarak Güney Kıbrıs'a ve Güney Kıbrıs'tan Cyprus Airways'in eski hatlarını kapsayacak şekilde yolcu taşımaya devam etmiştir.

⁵ Tourism Cyprus Profile, s.1, 11/9/2015, <http://www.cyprusprofile.com/en/economy/>

Kıbrıs Turizm Örgütü (CTO) Rusya pazarındaki değişkenliğine karşılık müşteri profilini yeniden değerlendirmeye odaklanmıştır. Sonuç olarak, İngiltere’den gelen turistlerin sayısında artış sağlamak ve kış turizmini canlandırmak üzere İngiltere’nin en büyük tur operatörü ile anlaşma imzalanmıştır. Buna yönelik olarak da son zamanlarda Baf bölgesindeki otel stokuna yatırımlar yapılmış ve stratejik tanıtımlar tasarlanmıştır. Tüm bunlara ek olarak avantajlı sterlin kuru sayesinde de İngiltere’den gelecek turistlerde %5 ile %15 arasında bir artışın olması beklenmektedir. Benzer antlaşmaların öncelikli pazarlar olarak belirlenen Alman ve İskandinav pazarı için de yapılması beklentiler arasındadır.

Stratejinin bir parçası olarak Cyprus Tourism Organisation (Kıbrıs Turizm Örgütü - CTO) Kıbrıs Turizm Kalitesi (CTQ) ödülü olarak bilinen yeni bir akreditasyon sistemini başlatmıştır. CTQ etiketini gören tatilciler kendilerine olağanüstü değer sunulacağını güvencesini hissedecek ve bileceklerdir. CTQ statüsü için başvuran kuruluşlar personelinin ön bilgisi olmadan gizli misafirler tarafından gizlice denetlenecektir.

Başta agro turizm, sağlık, din, konferans ve spor turizmi gibi niş alanlar hedeflenerek, adanın ılıman kış iklimi avantajıyla tüm yıl turizm destinasyonu haline gelmesi için çaba harcanmaktadır. CTO yeni pazarlara olan promosyonları yürütürken birçok teşvik programları aracılığı ile dış yatırımı desteklemektedir.

Sporcu ve atlet gruplarına iyi bir kış kampı sunma konusunda Güney Kıbrıs’ın zaten var olan bir ünü vardır ve bu sektör de büyüme potansiyeli olan bir niş alan olarak görülmektedir. Dalış turizmi de büyüme potansiyeli olan bir başka alan olarak değerlendirilmektedir. 1980 yılında Larnaka kıyıları açıklarında batan ve şu anda dünyanın en popüler beş dalış sitelerinden biri haline gelen İsveçli kargo gemisi Zenobia’yı keşfetme şansını yakalamak için yaklaşık 50.000 dalgıç her yıl Güney Kıbrıs’ı ziyaret etmektedir. Bu yıl CTO dört gemi satın alıp üzerlerine delikler açıp batırmak suretiyle turistlere yeni yapay dalış siteleri yaratmıştır.

Güney Kıbrıs’ta golf turizmi de hızla büyümektedir. Turizm ve golf yönetimi dünyasında önde gelen Buena Vista Limasol’a yakın Kalavassos köyü eteklerinde Avrupa’nın en büyük entegre spor, sağlık ve wellness tesisini inşa etmek üzeredir. Şirket ayrıca, Doğu Akdeniz, Orta Doğu ve Balkanları içeren bölgesel merkezini Kıbrıs’ta konuşlandırmayı planlamaktadır. Tüm bu çabalar değerlendirildiği zaman Kıbrıs turizmi ağır ekonomik şartların gölgesinden kurtulmakla kalmayıp genel ekonomik bürümeye de katkı sağlayacak gibi görünmektedir.

Bankacılık

Güney Kıbrıs, finansal kurumlarının yeniden yapılandırılması konusunda kararlı bir çalışma yürüterek yeniden uluslararası pazarlara giriş yapmıştır. Kredi derecelendirme kurumlarının derecelerini yükseltmesi bankacılık sektörünün tekrar rayına oturmaya başladığının ve belirsizliğin yavaş yavaş ortadan kalktığının bir göstergesidir. 2014 ve 2015 yıllarında başarılı bir şekilde iki tahvil ihracı yaparak tekrar uluslararası pazara geri dönmüştür.

Nisan 2013'deki 10 milyon Avroluk yardım paketinden sonra Güney Kıbrıs bankalarının kredibilitesini yeniden kazanması ülkenin önceliği olmuş ve çok çalışma ve kararlılık sonunda meyvelerini vermeye başlamıştır. Uluslararası borç veren kurumlardan göstermiş olduğu kararlılık ve ilerlemelerden dolayı övgü almış olması doğru adımların atıldığının göstergesidir. Geçici sermaye kontrollerinin kısa vadeli rahatsızlıklarına rağmen, bankacılık sektörünün hızlı bir şekilde küçülmesi ve ekonomik programa bağlı kalınması Güney Kıbrıs'ın kamu borcunun sürdürülebilir olmasını sağlayacaktır.

Denizcilik

Denizcilik sektörü Güney Kıbrıs'ın en başarılı ihracat servislerinden birisi olmuştur. Ülkenin denizcilik başkenti Limasol, denizcilik ve gemicilikte Alman Bernhard Schulte Ship management, Rus şirketi Unicom Management Services, Hindistan şirketi Fleet Management ve İtalyan şirketi MSC (Mediterranean Shipping Company) gibi dünyanın en etkili isimlerine ev sahipliği yapmaktadır. Güney Kıbrıs, Avrupa'nın en büyük üçüncü gemi yönetim merkezi ve dünyanın en büyük mürettebat yönetimi merkezi konumundadır. Uluslararası gemi sicil kayıtları itibariyle ise Avrupa'da üçüncü dünyada onuncu sıradadır. Dünyanın en büyük gemi işletme şirketlerinin bazılarının genel merkezi Limasol'da bulunmaktadır ve operasyonlarını buradan yürütmektedirler. Dünya filosunun yaklaşık %4'ünün Güney Kıbrıs'tan yönetildiği tahmin edilmektedir. Sektörün yaşadığı en büyük olumsuzluk, Türkiye limanlarına gemilerini sokamamaktır. Yaşanan olumlu siyasal gelişmelere dayalı olarak çözüm sonrası sektörde önemli büyüme beklenmektedir.

Doğal Gaz Arama Çalışmaları

Güney Kıbrıs'ın enerji profili, ülkenin Münhasır Ekonomik Bölge (MEB) 'de önemli hidrokarbon rezervlerinin keşfi ile ve hükümetin Doğu Akdeniz'de önemli bir enerji oyuncusu olma konusunda aldığı stratejik kararı ile değişmiş durumda. Durum gerçekten böyle ise, Güney Kıbrıs'ın ilerideki en önemli yabancı yatırım potansiyeli bu sektörde olabilecektir.

Amerikan firması Noble Energy International Aralık 2011'de Afrodit olarak bilinen EEZ bloğu 12 bölgesinde dünya standartlarında doğal gaz keşfettiğini duyurmuştur. Ekim 2013'de Noble blok 12'de değerlendirme sondajı yapmış ve Güney Kıbrıs'ın kendi ihtiyacını 100 yıl karşılayacak kadar doğal gazın bulunduğunu doğrulamıştır. Birçok uluslararası firma lisans almak üzere Güney Kıbrıs hükümetine müracaat etmektedir.

Dış Ticaret

Doğu ile Batı arasında bir köprü oluşturan Güney Kıbrıs'ın coğrafi konumu, gelişmiş ulaşım ve telekomünikasyon alt yapıları, adanın önemli bir ticaret merkezi olmasında önemli rol oynamıştır. Avrupa, Afrika ve Asya arasında yer alan Güney Kıbrıs, Doğu Akdeniz'de AB'nin önemli bir ticaret merkezi haline gelmiştir. Ülkenin küçük sayılabilecek iç piyasası ve dışa açık ekonomik yapısı gereği dış ticaret ve uluslararası pazarlara ulaşabilmek ekonominin sağlığı açısından çok önemli bir unsurdur. Gerek iç talebi karşılama anlamında, gerekse enerji açısından dışa bağımlı oluşu, dış ticaret dengesinin sürekli açık vermesine neden olmaktadır. Güney Kıbrıs'ın dış ticaretinin yarısından fazlası Avrupa Birliği ülkeleri ile. AB içerisinde ana ihracat ortakları Yunanistan, Fransa, Birleşik Krallık, İtalya, Almanya, Hollanda ve İspanya olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 38: İthalat ve İhracatın Ülkelere Göre Dağılımı

	2 0 1 0		2 0 1 1		2 0 1 2		2 0 1 3		2 0 1 4	
	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat	İthalat	İhracat
	(cif)	(fob)	(cif)	(fob)	(cif)	(fob)	(cif)	(fob)	(cif)	(fob)
	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)	(%)
Toplam	100	100	100	100	100	100	100	100	100	100
AB Ülkeleri	69.5	51.4	67.8	50.7	68.3	43.9	69.3	43.7	70.6	42.1
Fransa	5.0	1.1	5.5	0.9	5.9	0.7	6.3	0.7	5.5	0.7
Almanya	9.0	9.3	8.0	4.8	7.0	2.3	6.5	2.6	6.9	2.6
Yunanistan	18.7	21.3	21.2	23.6	21.2	20.3	23.2	16.6	23.6	15.4
İtalya	9.3	2.2	8.0	2.9	8.2	2.8	7.0	1.8	7.1	1.9
Hollanda	4.4	1.6	4.5	1.3	6.7	1.2	6.1	1.1	5.6	1.3
İspanya	2.7	0.5	3.1	0.5	3.7	0.5	4.3	0.3	4.7	0.5
İngiltere	8.2	7.6	8.7	8.9	7.3	9.0	6.4	13.0	7.3	9.6
Diğer AB	12.2	7.7	8.7	7.9	8.4	7.2	9.5	7.5	9.9	10.1
Diğer	30.5	48.6	32.2	49.3	31.7	56.1	30.7	56.3	29.4	57.9

Kaynak: cypstat, 2015

Güney Kıbrıs'ın dış ticaret dengesi sürekli açık vermekte ve yıllar itibariyle fazla bir sapma göstermemektedir. Benzer şekilde ihracatın ithalatı karşılama oranı (%20-30) ve ihracatın GSYİH'ye oranı da fazla sapma göstermeyen bir seyir içerisindedir.

Tablo 39: İthalat, İhracat Ve Dış Ticaret Dengesi

Yıllar	İthalat (Cif) (Bin Avro)	İhracat (Fob) (Bin Avro)	Ticaret Dengesi (Bin Avro)	İhracatın İthalatı Karşılama Oranı(%)	İhracatın GSYİH'ye Oranı (%)
2000	4,103,976	1,011,260	-3,092,716	24.6	9.6
2001	4,320,574	1,073,051	-3,247,523	24.8	9.5
2002	4,248,629	873,569	-3,375,060	20.6	7.4
2003	3,936,673	814,660	-3,122,013	20.7	6.4
2004	4,577,860	936,369	-3,641,491	20.5	6.8
2005	5,069,069	1,228,743	-3,840,326	24.2	8.3
2006	5,513,455	1,111,758	-4,401,697	20.2	7.0
2007	6,353,444	1,082,668	-5,270,776	17.0	6.2
2008	7,366,650	1,190,369	-6,176,281	16.2	6.3
2009	5,691,778	970,447	-4,721,331	17.0	5.3
2010	6,517,413	1,136,788	-5,380,625	17.4	5.9
2011	6,310,513	1,403,966	-4,906,547	22.2	7.2
2012	5,742,195	1,422,399	-4,319,796	24.8	7.3
2013	4,830,360	1,609,265	-3,221,095	33.3	8.9
2014	5,144,642	1,443,172	-3,701,470	28.1	8.3

Kaynak: Cypstat, 2015

Güney Kıbrıs'ın ithalatının önemli bir kısmını tüketim malları oluşturmaktadır (%30-35). Ara girdiler ise ikinci sırayı almakta (%23-26 dolayında) ve en fazla imalat sanayi sektörü için yapılmaktadır (%15 dolayında). Yakıt da ithalatta önemli bir paya sahiptir. En fazla sermaye malı ithalatı ise “ulaştırma depolama ve iletişim” sektörüne yapılmaktadır.

Tablo 40: İthalatın Ekonomik Kullanıma Göre Dağılımı (%)

	2010	2011	2012	2013	2014
Toplam	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0
Tüketim Malları	30.2	31.3	32.9	35.6	35.2
Dayanıklı Olmayan Tüketim Malları	19.3	20.1	21.7	24.4	23.8
(i) Gıda ve İçecek	10.1	10.7	12.0	14.1	14.1
(ii) Diğer (Tütün dahil)	9.2	9.4	9.7	10.3	9.7
Yarı Dayanıklı Tüketim Malları	6.2	6.1	6.1	6.1	6.7
Dayanıklı Tüketim Malları	4.8	5.0	5.0	5.1	4.7
Ara Girdiler	26.8	27.0	24.1	25.0	23.6
Tarım	1.6	1.6	1.7	2.0	1.9
İnşaat ve Madencilik	5.8	5.3	4.1	3.2	3.2
İmalat Sanayi	15.3	16.0	14.8	16.6	15.2
Ulaştırma, Depolama ve İletişim	1.2	1.0	0.7	0.7	0.7
Diğer	3.0	3.1	2.7	2.5	2.6
Sermaye Malları	8.7	7.5	6.2	5.8	9.6
Tarım	0.4	0.3	0.2	0.2	0.3
İnşaat ve Madencilik	0.9	0.8	0.6	0.7	0.6
İmalat Sanayi	2.5	1.8	1.3	1.3	1.3
Ulaştırma, Depolama ve İletişim	1.1	1.0	0.9	0.8	4.4
Diğer	3.8	3.6	3.1	2.8	3.0
Taşımacılık Araç ve Parçaları	13.7	9.8	7.3	5.5	7.8
Yolcu taşımacılığı araçları	5.5	4.9	3.7	2.5	3.8
Malların Taşımada kullanılan araçlar (Yük)	0.8	0.5	0.3	0.2	0.3
Özel Amaçlı Kamyon ve Kamyonetler	0.1	0.2	0.1	0.0	0.1
Kamu Hizmeti Tipinde yolcu taşımacılığı araçları	0.6	0.1	0.1	0.0	0.0
Uçak, Helikopter, balon	3.5	1.4	0.0	0.1	0.3
Motosikletler ve bisikletler	0.1	0.1	0.1	0.1	0.1
Diğer taşıma araçları	0.8	0.3	0.7	0.3	0.8
Taşıma araçları Parçaları	2.4	2.4	2.4	2.3	2.5
Yakıtlar ve Kayganlaştırıcı Yağlar	18.6	23.2	29.2	28.1	23.8
Sınıflandırılmamış	1.9	1.1	0.3	0.1	0.1

Kaynak: Cystat, 2015

Tablo 41, Güney Kıbrıs'ın Ocak 2014- Ağustos 2014 ve Ocak 2015- Ağustos 2015 ithalat rakamlarını armonize sistem 2 haneli kodlara göre detaylandırmaktadır. İthalat bu detayda incelendiği zaman “mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler” ilk sırayı almaktadır (2015 %24.2 ve 2014 %26.5). “Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler” den sonra sırasıyla “araçlar, demiryolu / tramvay/ lokomotif, tekerlekli ve parçaları ve aksesuarı” (%6.4, 2015), “makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları” (%5.4, 2015), “elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları” (%4.8, 2015), “eczacılık ürünleri” (% 3.8), “içecekler, alkollü içkiler ve sirke,” (%2.6), “plastik ve mamulleri” (% 2.6), “konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş olmayan” (% 2.3), “doğal/kültür inciler, kıymetli taşlar ve metaller, metal paralar vb.” (% 2.2) ve “gıda endüstrisi kalıntı ve döküntüleri” (% 2.1) şeklinde sıralanmak suretiyle ilk on sırayı oluşturmaktadır.

Tablo 41: İthalatın Detaylı Armonize Sisteme Göre Dağılımı (2 hane)

H.S Kodu (İki Hane) (Armonize Sistem)	Ocak-Ağustos (000 Avro)		Ocak-Ağustos (%)	
	2015	2014	2015	2014
Toplam	3,380,353.0	3,275,186.0	100	100
27:Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler	817,899.0	867,999.0	24.2	26.5
87:Araçlar, demiryolu / tram. lokomotif, tekerlekli ve parçaları ve aksesuarı	215,256.0	168,379.0	6.4	5.1
84:Makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları	182,796.0	167,930.0	5.4	5.1
85:Elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları	162,434.0	164,239.0	4.8	5.0
30:Eczacılık ürünleri	127,415.0	128,298.0	3.8	3.9
22:İçecekler, alkollü içkiler ve sirke,	88,203.0	86,002.0	2.6	2.6
39:Plastik ve mamulleri	86,647.0	83,526.0	2.6	2.6
62:Konfeksiyon ve giyim, aksesuar, örülmüş veya dikilmiş olmayan	77,708.0	81,091.0	2.3	2.5
71:Doğal/kültür inciler, kıymetli taşlar ve metaller, metal paralar vb	75,906.0	17,456.0	2.2	0.5
23:Gıda endüstrisi kalıntı ve döküntüleri	70,552.0	72,481.0	2.1	2.2
33:Uçucu yağlar ve rezinoitler	65,016.0	66,037.0	1.9	2.0
73:Demir ve çelik'ten mamul eşyalar	64,636.0	42,141.0	1.9	1.3
10:Tahıl, hububat	64,162.0	74,141.0	1.9	2.3
29:Organik kimyasallar	61,482.0	60,847.0	1.8	1.9
94:Mobilya	59,771.0	59,691.0	1.8	1.8
61:Konfeksiyon ve giyim aksesuar, örülmüş veya dikilmiş,	58,306.0	60,547.0	1.7	1.8
21:Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	57,093.0	54,749.0	1.7	1.7
48:Kâğıt ve karton	55,139.0	57,859.0	1.6	1.8
24:Tütün ve işlenmiş tütün yerine geçen	52,922.0	52,633.0	1.6	1.6

19:Tahıl, un, nişasta/ sütten hazır ürünler	52,120.0	52,997.0	1.5	1.6
90:Optikler, hassas ölçüm cihazları	50,961.0	46,800.0	1.5	1.4
04:Süt ürünleri	47,974.0	47,189.0	1.4	1.4
64:Ayakkabı, tozluklar ve benzeri	43,442.0	40,839.0	1.3	1.2
02:Et	41,211.0	43,245.0	1.2	1.3
72:Demir ve çelik	37,704.0	36,329.0	1.1	1.1
89:Gemiler, botlar ve yüzen yapılar	35,717.0	23,095.0	1.1	0.7
34:Sabunlar, yüzey-aktif maddeler, yıkama preparatları vb	33,674.0	29,036.0	1.0	0.9
03:Balık ve diğer deniz ürünleri	33,512.0	29,504.0	1.0	0.9
40:Kauçuk ve kauçuktan eşya	31,365.0	30,652.0	0.9	0.9
38:Çeşitli kimyasal ürünler	29,856.0	29,062.0	0.9	0.9
08:Yenilebilen meyve ve kuru yemiş	29,537.0	26,572.0	0.9	0.8
20:Sebze, meyve, kuru yemiş veya diğer bitki kıs. hazırlanmış ürünler	29,004.0	25,593.0	0.9	0.8
95:Oyuncaklar, oyunlar ve spor malzemeleri	26,992.0	26,639.0	0.8	0.8
44:Ahşap ve ahşaptan mamul eşya	26,341.0	30,262.0	0.8	0.9
16:Et, balık, kabuklu kabuksuz deniz ürününden hazır yiyecek	23,397.0	26,881.0	0.7	0.8
91:Sağ ve aksamları	23,091.0	26,350.0	0.7	0.8
1,5,6,7,9,11,12,13,14,15,17,18,25,26,28,31,32,35,36,37,41,42,43,45,46,47,49,50,51,52,53,54,55,56,57,58,59,60,63,65,66,67,68,69,70,74,75,76,78,79,80,81,82,83,86,88,92,93,96,97,99	341,112.0	338,095.0	10.1	10.3

Kaynak: Cystat, Intra - Extra Eu Trade Statistics (By Commodity And Country), January - August 2015

Tablo 42: İhracatın Detaylı Armonize Sisteme Göre Dağılımı (2 hane)

H.S Kodu (İki Hane)	Ocak-Ağustos (Bin Avro)	
	2014	2014 (%)
Toplam	1,003,626.0	100.0
27:Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler	156,775.0	15.6
30:Eczacılık ürünleri	149,579.0	14.9
85:Elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları	139,597.0	13.9
04:Süt ürünleri	69,635.0	6.9
25:Tuz	42,912.0	4.3
07:Yenilebilen sebzeler ve kökler	41,055.0	4.1
71:Doğal / kültür inciler, kıymetli taşlar ve metaller, metal paralar vb	40,805.0	4.1
29:Organik kimyasallar	36,832.0	3.7
84:Makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları	31,474.0	3.1
24:Tütün ve işlenmiş tütün yerine geçen	28,025.0	2.8
87:Araçlar, demiryolu/tramvay lokomotif, döner-stok, parçaları ve aksesuarı	20,082.0	2.0
90:Optikler, hassas ölçüm cihazları	18,446.0	1.8
08:Yenilebilen meyve ve kuru yemiş	17,666.0	1.8
74:Bakır ve bakırdan eşya	16,606.0	1.7
20:sebze, meyve, kuru yemiş / diğer bitki kısımlarından hazırlanmış ürünler	15,691.0	1.6

72:Demir ve çelik	15,093.0	1.5
03:Balık ve diğer deniz ürünleri	14,713.0	1.5
22:İçecekler, alkollü içkiler ve sirke,	14,484.0	1.4
91:Saat ve aksamaları	10,618.0	1.1
39:Plastik ve mamulleri	9,655.0	1.0
73:Demir ve çelik'ten mamul eşyalar	8,006.0	0.8
94:Mobilya	7,624.0	0.8
64:Ayakkabı, tozluklar ve benzeri	6,213.0	0.6
93:Silah ve mühimmat	5,856.0	0.6
21:Yenilen çeşitli gıda müstahzarları	5,825.0	0.6
76:Alüminyum ve alüminyumdan eşya	5,519.0	0.5
38:Çeşitli kimyasal ürünler	4,066.0	0.4
23:Gıda endüstrisi kalıntı ve döküntüleri	3,680.0	0.4
33:Uçucu yağlar ve rezinoitler	3,651.0	0.4
11:Öğütülmüş ürünler	3,490.0	0.3
62:Konfeksiyon ve giyim aksesuar, örülmüş veya dikilmiş olmayan	3,274.0	0.3
61:Konfeksiyon ve giyim aksesuar, örülmüş veya dikilmiş,	3,264.0	0.3
47:Ağaçtan kâğıt hamuru/diğer lifli selülozu maddelerin hamuru	2,799.0	0.3
99:Sınıflandırılmamış	2,271.0	0.2
15:Hayvansal ve bitkisel yağlar ve ürünleri	2,187.0	0.2
88:Hava ve uzay taşıtları ve bunların parçaları	1,525.0	0.2
01, 02, 05, 06, 09, 10, 12, 13, 14, 16, 17, 18, 19, 26, 28, 31, 32, 34, 35, 36, 37, 40, 41, 42, 43, 44, 45, 46, 48, 49, 50, 51, 52, 53, 54, 55, 56, 57, 58, 59, 60, 63, 65, 66, 67, 68, 69, 70, 75, 78, 79, 80, 81, 82, 83, 86, 89, 92, 95, 96, 97	44,633.0	4.4

Kaynak: CyStat, Intra - Extra Eu Trade Statistics (By Commodity And Country), January - August 2015

Güney Kıbrıs'ın Stratejik Planı

Güney Kıbrıs'ta Yeni Kalkınma Planının stratejik amacı, sosyal uyum ile birlikte ekonomik büyümenin sağlanması, ekonominin rekabet gücünün ve istihdam olanaklarının artırılması ve üst düzey iş pozisyon ve olanaklarının yaratılması olarak belirlenmiştir.

Hedef, AB ve Kuzey Afrika ile Orta Doğu ülkeleri arasında bir ekonomik işbirliğine köprü görevi yaparak yüksek katma değerli hizmetlerin sağlandığı uluslararası ve bölgesel bir merkez olmaktır.

Planın ana eksenleri olan rekabet, kalkınma ve sosyal uyumu sağlamak için geliştirilen stratejik hedefler şunlardır:

- Yüksek katma değerli hizmetlere doğru ekonominin çeşitlendirilmesi, verimliliğin artırılması,

- Büyüme, sosyal uyum, adalet ve tam istihdam koşullarının sağlanması,
- Yaşam kalitesinin iyileştirilmesi ve çevrenin korunması,
- Kamuda yeniden yapılanma ve modernizasyonun, yanı sıra araştırma ve büyümenin olduğu gibi yenilik üretiminin güçlendirilmesi,
- Yeni teknolojilerin yaygınlaştırılması ve bilgi toplumunun teşvik edilmesi,
- Erişim sorunlarının giderilmesi,
- Beşeri sermayenin sürekli büyümesi,
- Gerçekçi ve dengeli bölgesel ve kırsal gelişmenin sağlanması,

Sanayi Stratejisi

Güney Kıbrıs'ta imalat sanayinin geleceği planlanırken ve ürünler seçilirken pazar odaklı, bilgi-yoğun, fiyata ve rekabete daha az duyarlı ürünler seçilmesi hedeflenmiştir.

Yeni sanayi politikası hedeflerine ulaşmanın yolunun inovasyon ve girişimciliğin teşvik edilmesi yoluyla olacağı saptanmıştır.

Yeni Sanayi Politikası Hedefleri

- Yeni yüksek teknolojili sanayilerin oluşturulması
- Özellikle bilgi-yoğun sektörlerde doğrudan yabancı yatırımın çekilmesi
- Geleneksel imalat sanayinin yeniden yapılandırılması ve desteklenmesi
- Verimliliğin arttırılması

Yeni Sanayi Stratejisi ile hükümet tarafından iki programı uygulamaya konmuştur:

- İş kuluçkalarının yaratılması ve çalıştırılması programı
- İş kuluçkaları aracılığı ile ileri teknoloji ve yenilik içeren girişin ve işletmelerin yaratılması programı

İş Kuluçkaları (İnkübatörler)

- İş inkübatörü yatırımcılara yenilikçi fikirleri üretmelerinde ve aynı zamanda üretilecek ürünlerin pazarlanması için gerekli firmaların oluşması konusunda gerekli desteği sağlamayı hedeflemektedir.
- Yüksek teknoloji iş kuluçkaları araştırma sonuçlarının ticarileştirilmesi hedeflemektedir.

Inkübatör tarafından sunulan temel hizmetler

- Teknolojik ve ticari açıdan fikrin değerlendirilmesi
- İş planı hazırlanmasında yardım
- Bilimsel destek ve iş desteği
- Finansmana erişim desteği
- Sekreteryä ve muhasebe desteği
- Büro hizmetleri: Alan, temel mobilya, telefon, faks, internet bağlantısı, elektronik ve geleneksel faks, elektronik posta ve geleneksel posta
- Veri tabanları ve ağları kullanımı

(Özeti Türkçeleştirildi) <http://www.cs.ucy.ac.cy/cyec/PDF/HitechIncubators.pdf>

Teşvikler

Güney Kıbrıs hükümeti ekonominin kalkınma ve yeniden yapılanmasını artıracak sektörlerde yatırımları hızlandırmak amacı ile çeşitli teşvikler sunmaktadır.

Bu teşviklerin amacı:

- Yeni yüksek teknoloji sanayi ve beceri yoğun ürünlerin geliştirilmesini teşvik etmek;
- Güney Kıbrıs'ın geleneksel ekonomik sektörlerini yeniden yapılandırmak;
- Verimliliği ve beceriyi artırmak;
- Sermaye yoğun, yabancı yatırımları çekmek.

Yukarıdaki amaçlar için aşağıda belirtilen teşvikler sunulmaktadır:

- Yüzde 12.5 düşük vergi, bazı gelir türlerine sıfır vergi;
- Serbest sanayi bölgeleri ve bu bölgelerdeki üretimin gümrük vergi ve harçlardan muaf tutulması ;
- Sanayi eğitim programları;
- Sübvansiyeye edilen sanayi siteleri;
- Yatırımcılara hibe ve diğer finansal yardım, özellikle enerji ve çevre, sanayi geliştirme, teknoloji, araştırma ve geliştirme ve ticaret hizmetleri.

Kaynaklar

1. Doing Business 2015 Cyprus, The International Bank For Reconstruction And Development
2. Cyprus Chamber of Commerce And Industry Annual Report 2012 – 2013
3. Central Bank of Cyprus, Economic Bulletin June 2015
4. Country Report Cyprus, Country Report Jeroen Van Ijzerloo, Rabobank | Economic Research Department April 10, 2014
5. Commission Staff Working Document, Country Report Cyprus 2015, {Com(2015) 85 Final}
6. Document of The European Bank, For Reconstruction And Development, Strategy For Cyprus, As Approved By The Board of Directors At Its Meeting On 6 May 2015
7. Economic Developments In 2013, And Prospects For 2014, October 2013, Ministry of Finance
8. Economic outlook, Economics Research Centre, August 2015, Issue 15/3
9. A New Model For Cyprus, Growth Action Plan, Presidency, Administrative Reform Unit, February 2015
10. Industrial Policy For A Sustainable Growth Path, Policy Paper No 13, Karl Aiginger (Wifo), June 2014
11. The Economic Adjustment Programme, Economic And Financial Affairs, Cyprus 7th Review - Summer 2015, Institutional Paper 009 | October 2015
12. Cyprus - Ministry of Finance, Macroeconomic Monitor of Cyprus, Updated On 26 August 2015
13. National Action Plan For Youth Employment In Cyprus (2014-2017), (11december 2014)
14. Cyprus National Reform Programme 2015, Europe 2020 Strategy For: Smart, Sustainable And Inclusive Growth, Presidency Unit For Administrative Reform, April 2015
15. The Economic Adjustment Programme For Cyprus, One Year Later, Georgios Moschovis, Resident Representative In Cyprus, European Commission, Dg Ecfm, Nicosia - March 20th, 2014

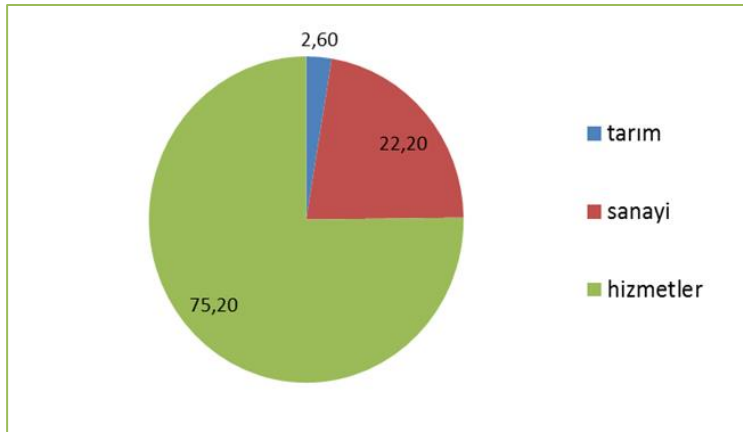
7.3 Portekiz

Genel Durum

Portekiz ekonomisine ilk bakışta gerek sosyal gerekse de coğrafik olarak kendisine yakın olan İspanyol ekonomisi kadar hizmet sektörü ağırlıklı bir ekonomi olmadığı görülmektedir. 1986 yılındaki AB üyeliğini takiben yaklaşık yirmi yıl boyunca ekonomideki yapısal reformları hayata geçiren ve özelleştirme programlarından taviz vermeyen hükümetler yönetimde olmuş ve bunun sonucunda ekonominin liberalize edilip başta finans ve ulaştırma alanlarındaki KİT'lerin özelleştirilmesi tamamlanmıştır. Bunun sonucu olarak da ülke 2012 yılında Euro'yu kullanıma sokan ilk 12 ülkeden bir tanesi olmuştur. Ülke 1990'larda AB ortalamalarının üzerinde bir büyüme oranına sahip olsa da 2000'li yıllarda büyüme ortalaması düşmeye başlamış ve 2009'da ekonomi küçülmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak da ülke 2011 yılında troyka ile ana unsurları kamu harcamalarında kesintiler ve vergi artışları olan bir kurtarma paketini uygulamaya başlamıştır.

Günümüz Portekiz ekonomisine bakıldığı zaman ekonominin ana sektörel dağılımı şu şekilde görülmektedir.

Şekil 33: Portekiz Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)

Kaynak: www.indexmundi.com

Tarım sektörünün ve payına bakıldığı zaman AB ortalamasının üzerinde olduğu görülmekte, aynı şekilde hizmet sektörünün payına bakıldığı zaman kendisine benzer ülkelerin altında bir ortalama sahip olduğu görülmektedir. Genel olarak özetlemek gerekirse de Portekiz'in

herhangi bir alt sektöre aşırı bağımlı olmayan çeşitlendirilmiş bir ekonomiye sahip olduğu söylenebilir. 2011 yılında uygulanmaya başlanan kurtarma paketinin kaçınılmaz yan etkisi olarak ülkede işsizlik oranlarının aşırı artmış olduğu ve ülkenin son yıllarda (1960'lardan beri ilk kez) dışa göç dalgasıyla karşılaştığı görülmektedir. Aynı şekilde bütçe açıkları azaltılsa da kamu borcu hızlı bir şekilde artmaya devam etmiş ve kamu borcunun milli gelire oranı 2014'de %130'lara kadar yükselmiştir.

Enflasyon ve faizlerin seyrine bakıldığı zaman ise; her iki göstergenin de sorun teşkil eden seviyelerde olmadığı hatta enflasyonun yaşanan deflasyonist sürecin etkisiyle negatif rakamlara da indiği görülmektedir.

Tablo 43: Portekiz Temel Göstergeler⁶

	2010	2011	2012	2013	2014
Nüfus (Milyon Kişi)	10.6	10.6	10.5	10.5	10.4
GSYİH kişi başına (USD)	17,018.0	16,686.0	16,015.0	16,199.0	16,651.0
GSYİH (USD milyar)	238.3	244.9	216.4	224.9	229.6
Ekonomik Büyüme (GSYİH, yıllık değişim %)	1.9	-1.8	-4.0	-1.6	0.9
İhracat (yıllık değişim %)	9.5	7.0	3.4	6.4	3.4
İthalat (yıllık değişim %)	7.8	-5.8	-6.3	3.9	6.4
Toplam İstihdam (+15 Yaş)	4,952.2	4,807.9	4,607.4	4,493.1	
İşsizlik Oranı (%) (Toplam İşgücüne Oranı)	10.8	12.7	15.6	16.5	14.2
Tarım Sektörü İstihdam Oranı (%)*	10.9	10.2	10.8	10.2	8.6
Sanayi Sektörü İstihdam Oranı*	27.7	26.9	25.9	23.7	23.9
Hizmet Sektörleri İstihdam Oranı (%)*	61.4	62.9	64.0	66.1	67.5
ARGE Harcamaları (% GSYİH)	1.6	1.5	1.5		
Doğrudan Yabancı Sermaye Net Girişler (Ö.D, USD)	6,187.1	11,878.4	13,377.4	7,881.6	
Gayri Safi Sabit Sermaye Oluşumu (% GSYİH)	20.5	18.4	15.8	14.6	14.6
G.S.S Sermaye Oluşumu Yıllık Büyüme (%)	-0.9	-12.5	-16.6	-6.7	2.5
Kamu Borcu (% GSYİH)	96.2	111.0	126.0	130.0	130.0
Enflasyon Oranı (HICP, Tüketici Fiyatları yıllık değişim %)	2.5	3.5	2.1	0.2	-0.3
Enflasyon Oranı (PPI, Üretici Fiyatları yıllık değişim)	1.4	3.6	2.8	0.4	-0.2
Politika Faiz Oranı (%)	1.0	1.0	0.8	0.3	0.1
Cari İşlemler (% GSYİH)	-10.2	-6.0	-2.1	1.4	0.6

⁶ Dünya Bankası Databank, 2015

*İne - National Statistics Institute, Portugal - Economic Indicators, Trends 2009-2015

Portekiz 1986 yılında Avrupa Birliği'ne katıldıktan sonra hizmet sektörlerinin ekonomideki yeri, önemi ve ağırlığı giderek artmıştır. 1960'larda tarım, ormancılık ve balıkçılık GSYİH'nin %24'ü kadarken 2014 yılına gelinceye kadar ekonominin %2.2'sine gerilemiştir. Tarım sektörünün istihdam oranı da gerilemiş ve 2014'de toplam işgücünün %8.6'sını istihdam etmiştir. Yine 2014 rakamlarına göre, sanayi sektörü (inşaat dahil) GSYİH'nin %21.1'ini oluşturmakta ve işgücünün %23.9'unu istihdam etmektedir. Hizmet sektörü ise GSYİH'nin %76.7'sini ve işgücünün %67.5'ini istihdam etmektedir. Hizmet sektörüne yoğunlaşmanın dışında, modernizasyon sürecine giren üretimde de kayda değer değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel üretim sektörleri büyük oranda yerini daha fazla teknoloji içeren ve ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunan otomotiv ve oto yan sanayi, elektronik, enerji ve ilaç gibi yeni sektörlerle bırakmıştır. Portekiz'in coğrafi konumu da hizmet sektörünün büyümesinde önemli etmenlerdendir. Portekiz, Avrupa'nın mesafe olarak ABD'ye en yakın ülkesidir. Rusya ve Brezilya'ya sadece 3 saat uzaklıktadır. Bu mesafe birer AB üyesi olan İngiltere ve İrlanda ile eşittir. Coğrafi konum avantajları, turizm endüstrisi ve hizmet sektörünün büyümesine önemli katkı sağlamaktadır.

2009 yılından bu yana Portekiz, Avrupa'da yaşanan krizden etkilenerek bir durgunluk yaşamıştır. Hükümetin kemer sıkma önlemleriyle durum daha da zorlaşmış durgunluk üst üste üç yıl devam etmiştir. Özellikle 2011-2013 arası üç yıl durgunluk yaşayan ekonomi iç talebin güçlenmesine (2013'e oranla +2,1%), sabit sermaye oluşumunun artmasına (% 2.2) ve kamu harcamalarının nispeten daha az bir oranda gerilemesine (% -0.3) dayalı olarak 2014 yılında büyümeye geri dönerek % 0.9'luk bir GSYİH büyümesi yakalamış duruma gelmiştir.

2014'de tasarruf tedbirleri sayesinde bütçe açığının %4.9 dan %4.6'ya düşürülmesi başarılmıştır.⁷ 2015 bütçesinde ise açık %2.7 olarak öngörülmüştür. Ancak, Portekiz'in kamu borcu hala GSYİH'nın %130'u seviyesindedir ve 2020'ye kadar yıllık ödemesi gereken borç tutarı 25 milyar Avro gibi yüksek bir düzeydedir. İşsizlik oranı 2013 yılında %16.5 seviyesinden 2014 yılı sonunda % 14.2'ye gerilemiştir. Bu da 2015 yılı için umutları yükseltmiştir.

⁷ *European Commission, Brussels, 26.2.2015 Swd (2015) 41 Final*

Tablo 44: Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Dağılımı

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım, Orman ve Balıkçılık	2.1	2.0	2.1	2.1	2.2	2.2
Sanayi, İnşaat, Enerji ve Su	22.2	22.2	22.1	21.4	21.1	21.1
İmalat Sanayi	12.5	13.1	13.4	13.3	13.6	13.8
Enerji, Su ve Atık Su	3.4	3.3	3.2	3.3	3.3	3.2
İnşaat	6.3	5.8	5.5	4.8	4.2	4.1
Hizmetler	75.7	75.8	75.8	76.5	76.7	76.7
Top. Per.Tic, Motorlu araçların tamiri, Konaklama ve Restorancılık	18.5	18.7	18.7	19.3	19.7	20.0
Ulaşım, Depolama ve iletişim	8.1	8.1	8.4	8.4	8.4	8.3
Finansal işletmeler, sigortacılık ve emlakçılık	17.4	17.5	17.8	17.5	17.4	16.9
Diğer Hizmetler	31.7	31.5	30.9	31.2	31.2	31.5
Toplam Gayri Safi Katma Değer	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Ine - National Statistics Institute, Portugal - Economic Indicators, Trends 2009-2015

Tablo 45: Gayri Safi Katma Değerin Sektörel Büyümesi

	2009	2010	2011	2012	2013	2014
Tarım, Orman ve Balıkçılık	-3.4	0.6	0.8	-0.6	2	1.4
Sanayi, İnşaat, Enerji ve Su	-8.9	1.7	-1.7	-6	-2.6	0.4
İmalat Sanayi	-11	6.8	0.6	-3.5	0.9	1.9
Enerji, Su ve Atık Su	4.8	-1.6	-2.3	-0.7	-1.7	-0.8
İnşaat	-11	-6.4	-6.5	-15.2	-13.1	-3.6
Hizmetler	-0.5	1.9	-1	-2.5	-0.9	0.7
Top. Per.Tic, Motorlu araçların tamiri, Konaklama ve Restorancılık	0.2	3.2	-0.5	-0.8	0.5	2.5
Ulaşım, Depolama ve iletişim	-2.9	1.5	1.7	-2.5	-1.3	-0.9
Finansal işletmeler, sigortacılık ve emlakçılık	0.5	2.3	0.6	-4.7	-1.8	-2
Diğer Hizmetler	-0.7	1	-3	-2.2	-1.2	1.6
Toplam Gayri Safi Katma değer	-2.5	1.8	-1.1	-3.2	-1.2	0.7

Kaynak: Ine - National Statistics Institute, Portugal - Economic Indicators, Trends 2009-2015

Tablo 46: İstihdamın Sektörlere Dağılımı

	2011	2012	2013	2014
Tarım, Orman ve Balıkçılık	10.2	10.8	10.2	8.6
Sanayi, İnşaat, Enerji ve Su	26.9	25.1	23.7	23.9
İmalat Sanayi	16.5	16.3	15.9	16.4
Enerji, Su ve Atık Su	1,5	1,3	1,3	1,4
İnşaat	8.9	7.5	6.5	6.1
Hizmetler	62.9	64.0	66.1	67.5
Top.Per.Tic, Motorlu araçların tamiri, Konaklama ve Restorancılık	20.7	20.6	21.1	21.0
Ulaşım, Depolama ve iletişim	5.3	5.5	6.1	6.3
Finansal işletmeler, sigortacılık ve emlakçılık	2.7	2.7	2.6	2.9
Kamu hizmetleri, Savunma, Sos. Güvenlik, Eğitim ve Sağlık	21.7	22.6	22.9	23.4
Diğer Hizmetler	12.6	12.7	13.4	13.9
Toplam Gayri Safi Katma Değer	100.0	100.0	100.0	100.0

Kaynak: Ine - National Statistics Institute, Portugal - Economic Indicators, Trends 2009-2015

Portekiz Ekonomisinin Güçlü Yanları ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanları

Siyasi İstikrar

Portekiz son birkaç yıldır yüksek işsizlik ve önemli reform ve kemer sıkma çabalarına rağmen siyasi istikrarı bozucu popülist ve aşırı eğilimlerle karşı karşıya kalmamıştır. Dolayısıyla, ekonomik büyüme ve rekabet gücünü artıracak fakat bazen halka acı gelebilen reform ve reçetelerin uygulanabilmesi açısından nispeten elverişli bir yapıya sahiptir.

Sanayi Sektöründe Çeşitlenme

İmalat sanayinde modernizasyon süreci ile ilgili kayda değer değişiklikler yaşanmıştır. Geleneksel üretim sektörleri büyük oranda yerini daha fazla teknoloji içeren ve ülke ekonomisinin büyümesine katkıda bulunan otomotiv ve oto yan sanayi, elektronik, enerji, ilaç ve yeni teknoloji gibi yeni sektörlerle bırakmıştır.

Zayıf Yanları

Aşırı Bürokrasi

Aşırı bürokrasi ve aşırı yüklenmiş yargı sistemi Portekiz iş iklimi üzerinde olumsuz bir etkiye sahiptir, yavaş çalışan bir idari süreç bulunmaktadır.

Yapısal olarak düşük ekonomik büyüme

Portekiz yapısal olarak ekonomik büyümeyi ve refahı artıracak özelliklerden yoksun bir karaktere sahiptir. İşsizlik ve yüksek kamu borçları, ekonomik büyümeyi ve refahı olumsuz yönde etkilemektedir.

Endişe verici kamu maliyesi

Uzun yıllardan bu yana süregelen yüksek kamu borç düzeyinin varlığı, çok sağlam bir bütçe ve çaba gerektirmektedir. Borçların üstesinden gelinemez hale gelmesi de bir olasılık olarak tehlike arz etmektedir.⁸

Ekonominin Önemli Sektörleri

Sanayi

Portekiz ekonomisi her ne kadar ağırlıklı olarak hizmet sektörüne kaymışsa da, işgücünün yaklaşık %24'ünü istihdam eden sanayi sektörü, ülkede önemini ve yerini korumaktadır. Sanayi sektörü 2014 yılında Portekiz GSYİH'sinin %21.19'luk kısmını üretmiştir. Önde gelen sanayi üretim sektörleri şarap başta olmak üzere işlenmiş gıda, tekstil ve hazır giyim, ayakkabı, metal ve metalden eşya, makine teçhizat, inşaat malzemeleri, kimyasallar, ilaç ve biyo teknoloji, mantar başta olmak üzere ağaçtan mamul ürünler, elektrik, elektronik ve otomotiv sanayidir. Ülkede üretim genellikle sanayi bölgelerinde yoğunlaşmıştır. Lizbon-Setúbal ve Porto-Aveiro-Braga gibi sanayi bölgeleri üretiminin yaklaşık %75'ini gerçekleştirmektedir. Lizbon'da demir ve çelik, gemi yapımı ve tamirati, petrol rafinerisi, makine, kimya, çimento, elektronik, gıda ve içecek sanayileri bulunmaktadır. Setúbal'da büyük bir tersane, otomobil montaj ve makine sanayi tesisleri ile çimento, ağaç hamuru, mantar ve balık işleme tesisleri vardır. Sines'te ise önemli bir limanı ve ağır sanayi kompleksi mevcuttur.

Sines enerji açısından da önemli bir konumdadır. Burada bir petrol rafinerisi, petrokimya tesisleri ve enerji santrali bulunmaktadır. Porto şehri ise başta tekstil sanayi olmak üzere, ayakkabı, mobilya, şarap ve gıda işleme gibi hafif sanayi üretiminin yapıldığı bir yerdir.

⁸ Country report Portugal, Rabobank / Economic Research Department, Country Report Jurriaan, May 06, 2015Kalf

Porto'da ülkenin en büyük petrol rafinerisi bulunmaktadır. Diğer bir petrol rafinerisi de Lizbon'da bulunmaktadır. Portimão'da balıkçılık ön plandadır. Aveiro'da ağaç hamuru ve diğer ahşap ürünler üretimi yoğunlukta olsa da ayakkabı ve makine üretimi de yapılmaktadır. Tekstil ve hazır giyim, çatal-bıçak, mobilya ve elektronik konusunda ise Braga kenti uzmanlaşmıştır. Covilha ise tekstil üretimi ile önem kazanmaktadır.

Geleneksel üretim sektörleri, düşük katma değerli ürünlerden yüksek katma değerli ürünlere geçişte başarısız olduğu için fiyat üzerinden rekabet etmeye çalışmaktadır. Tekstil, hazır giyim ve ayakkabı gibi klasik ihraç endüstrisi de dünya pazarlarındaki rekabet gücünü kaybetmiş gözükmemektedir. Son on yılda, ekonomideki hizmetlerin çeşitlendirilmesine odaklanmanın dışında, sanayi üretiminde de bir dönüşüm ve uzmanlaşma süreci yaşanmıştır. Geleneksel sektörlerden daha fazla teknoloji ve bilgi gerektiren otomotiv ve parçaları sektörü, elektronik, enerji ve ilaç sektörü gibi sanayi dallarına doğru bir dönüşüm yaşanmıştır.

Otomotiv Sektörü

Otomotiv sektörünün yaklaşık 40 yıllık bir geçmişi olmasına rağmen günümüzdeki konumuna gelmesi konusunda Volkswagen firmasının gerek sektör gerekse Portekiz ekonomisi üzerinde önemli bir yeri ve etkisi olmuştur. Toplam yurtiçi katma değerın %2'si sadece bu firmanın üretiminden kaynaklanmaktadır. Otomotive sektörü bir bütün olarak yıllık yaklaşık 4.8 milyar Avroluk satış hacmi ile ekonominin %4'ü civarında bir büyüklüğe sahiptir. Yılda üretilen araç sayısı yaklaşık 170,000, sektörde çalışan sayısı ise yaklaşık 40,000 kişidir. Volkswagen firmasının yanı sıra Mitsubishi, ISUZU ve Salvador Caetano gibi firmalar Portekiz'de üretim ve ihracat yapmaktadırlar.⁹

Bio-Teknoloji Endüstrisi

Çoğunluğu 2001-2006 yılları arasında kurulmuş ve bio-teknoloji konusunda faaliyet gösteren kırktan fazla firma bulunmaktadır. Bu firmaların bazıları araştırma geliştirme konusunda çalışırken birçoğu ilaç sanayi, sağlık ve tıp sektörüne yoğunlaşmıştır.¹⁰

⁹ <http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal>

¹⁰ <http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal>

Zeytinyağı ve Şarap Sanayi

Son 15 yılda Portekiz, dünya çapında şarap üreten rekabetçi bir üretici haline gelmiştir. İki Portekiz şarap markası dünyanın en iyi 100 şarap markası arasında yer almaktadır. 2011 yılında 650 milyon Avro'luk ciroya ulaşan sektör de Porto şarabı 301 milyon Avroluk ciro ile ağırlıklı bir paya sahiptir. Portekiz bir şarap üreten ülke olarak Avrupa'da 5'inci sırada yer alıyor. Yaklaşık 258,000 hektarlık alanı kapsayan bağlar ülkenin her tarafına yayılmış durumdadır. Şarap sektöründe yaklaşık 13 bin şirket, tarımsal işgücünün %28'ini istihdam ederken toplam tarımsal cironun %50 oluşturmaktadır.

Petrokimya ve Kimya Ürünleri Endüstrisi

Portekiz petrokimya ve kimya sanayi, yeni projeleri ve yeni kurulan fabrikalar ile çok dinamik bir döneme geçiyor. Sektör, ülkenin üretiminde, ihracatında ve istihdamında önemli bir yere sahiptir. Sines Kompleksi ve Matosinhos / Estarreja Kimyasal Kompleksi en büyük ve önemli sanayi bölgeleridir. Portekiz'in en büyük kimya sanayi şirketi 1950 yılından bu yana Estarreja'da faaliyet göstermektedir. Avrupa'da ilk Japon ortak girişim olan Shinetsu ise klorür üretimi yapmaktadır.

Uçak Sanayi

Portekiz, uçak ve havacılık endüstrisinde basit mantar kaplamadan tutun da oldukça sofistike cihazlara kadar hatta insansız uçak imal edebilecek derecede çok çeşitli ve esnek kabiliyetlere sahip bulunmaktadır. Bu konudaki başarı ve kabul görüyor olmaları Airbus ve hatta Avrupa Uzay Ajansı gibi sektördeki en büyük uluslararası oyunculara hizmet verebiliyor olmalarından da kolayca anlaşılmaktadır.¹¹

Madencilik

Karmaşık ve çeşitlendirilmiş jeolojisi Portekiz'i gerek endüstriyel gerekse süs taş yatakları gibi cevher ve mineraller bakımından zengin bir alan yapmaktadır. Zengin maden rezervlerine sahip olan Portekiz Avrupa'nın en büyük bakır ve tungsten üreticisidir. Tungsten, kalay, krom

¹¹ <http://www.portugalglobal.pt/EN/InvestInPortugal>

ve diğer alışımlı metaller ticari miktarlarda çıkartılmaktadır ve tungstenin çoğu ihraç edilmektedir. AB'nin metalik maden üretiminin yaklaşık %25'i Portekiz'de üretilmektedir. Mermer ve dekoratif granit ocaklarına da sahip olan Portekiz, dekoratif taş üretim merkezidir. Ülkenin jeolojik potansiyeli ve çeşitliliği, hammaddelerin seramik sanayisi için kaliteli olması ve bu konularda üretim yapan yeterli teknolojiye sahip şirketlerin bulunması madencilik sektörünün iyi bir konumda bulunmasının en önemli nedenleri olarak sıralanabilmektedir.

Tablo 47: Madenciliğin Yıllar İtibarıyla Gelişimi (Ton)

Yıllar	Bakır (Cu)	Kalay (sn)	Tungsten (W)	Çinko (Zn)	Diğer	Toplam
2005	366,169	411	1,405	–	78	368,063
2006	318,933	35	1,342	15,301	85	335,695
2007	393,691	56	1,456	49,919	15	445,137
2008	368,711	42	1,684	81,49	10	451,937
2009	348,769	46	1,41	1,147	10	351,382
2010	308,186	31	1,364	14,439	10	324,031
2011	328,216	53	1,399	9,127	14	338,809

Turizm

“Turizm sektörü yeni istihdam olanakları sağlama, Gayri Safi Yurtiçi Hasılaya ve ödemeler dengesine pozitif yönde destek olması gibi özellikleriyle ülkelerin ekonomik kalkınmasının arkasındaki en önemli etkenlerden biri olmuştur. Dünya Turizm Örgütü’nün (WTO) verilerine göre; uluslararası turizm 2012, 2013 ve 2014 yıllarında da büyümesini sürdürdü. Dünya genelinde, uluslararası turist varışları 2013 yılında 8 milyar 301 milyon turist sayısına ve uluslararası turizm gelirleri de 12 trilyon 284 milyar 400 milyon dolara ulaşmıştır. 2013’de yabancı ziyaretçilerin ortalama harcamaları da kişi başına 1,479.9 Amerikan Doları olmuştur. Portekiz, 141 ülke arasında “Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015”e göre 15. sırada ve 37 Avrupa ülkesi arasında ise 9. Sıradadır.¹² Bu diziliş 2013 yılında sırasıyla 20. sıra ve 13. sıra şeklinde olmuştur. İtalya, Kıbrıs, Malta, İrlanda, Belçika ve Yunanistan gibi Avrupa ülkeleri Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015’e göre Portekiz’in gerisinde kalmışlardır. Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu, “Seyahat ve Turizm Düzenleyici Çerçeve”, “Seyahat ve Turizm Politika ve Düzenleyici Koşullar”, “Altyapı” ile “Doğal ve Kültürel Kaynaklar” şeklinde ülkeleri dört başlık altında belli kriterlere göre puanlayarak

¹² Dünya Ekonomik Forumu “Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu, 2015”

sıralamaktadır. Polonya'nın söz konusu başlıklar bazında detaylı endeks puanları aşağıdaki tabloda verilmiştir. Buna göre 141 ülke arasında Portekiz'in en iyi performans gösterdiği konular sırasıyla, güvenlik (10.), turistlere hizmet altyapısı (10.sıra), uluslararası çevreye açıklık (14.sıra), kültürel kaynaklar ve iş seyahatleri (17.sıra) ve insan kaynakları ve işgücü piyasası (18.sıra) olarak dizildiği izlenebilmektedir.

Tablo 48: Seyahat Ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi 2015 (Portekiz Detay)

Sıra (141 ülke)		Puan (1-7)	
Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Endeksi		15	4.64
Seyahat & Turizm Düzenleyici Çerçeve		27	5.42
İş yapılabilirlik ortamı		58	4.54
Güvenlik		10	6.33
Sağlık ve Hijyen		35	6.06
İnsan Kaynakları ve İşgücü Piyasası		18	5.18
Bilgi İletişim Teknolojileri		40	4.90
Seyahat ve Turizm Politika ve Düzenleyici Koşullar		12	4.58
Seyahat ve Turizm sektörüne verilen öncelik		18	5.46
Uluslararası çevreye açıklık		14	4.21
Fiyat rekabet gücü		104	4.23
Sürdürülebilir Çevre		36	4.42
Altyapı		22	46.86
Hava Ulaşımı Altyapısı		34	3.91
Yer ve liman altyapısı		34	4.54
Turistlere hizmet altyapısı		10	6.12
Doğal ve Kültürel Kaynaklar		18	3.71
Doğal Kaynaklar		36	3.70
Kültürel Kaynaklar ve İş Seyahatleri		17	3.71
Seyahat & Turizm Temel Göstergeler ve Ekonomik Etkisi			
Uluslararası Turist girişleri (bin kişi), 2013		8,301.0	
Uluslararası Turizm gelirleri (ülkeye girişlerden US\$ milyon), 2013		12,284.4	
Turist başına ortalama harcama (US\$), 2013		1,479.9	
	2014 (tahmin)	Toplam (%)	Büyüme tahmini
Seyahat & Turizm endüstrisinin ekonomiye etkisi			
Turizm ve Seyahat Endüstrisi GSYİH (US\$ milyon)	11,964.80	5.8	1.7
Turizm ve Seyahat Endüstrisi İstihdam (1,000 kişi)	322.1	7.2	0.9

Kaynak: WEF (World Economic Forum). (2015), *The Travel & Tourism Competitiveness Report 2015* (Seyahat ve Turizm Rekabet Edebilirlik Raporu 2015).

Enerji

Portekiz'in düşük nüfusu ve nispeten düşük gelir düzeyi, enerji sektörünün Avrupa standartlarına kıyasla küçük kalmasına neden olmuştur. Ayrıca ülkedeki sanayi dallarının da çok fazla enerji gerektiren türden olmaması sektörün büyümesini etkilemiştir. Bunlara ek olarak, Portekiz soğuk Avrupa ülkelerine kıyasla ısınma için daha az enerjiye ihtiyaç duymaktadır. Portekiz'in enerji kaynakları sınırlıdır. 1990'lardan buyana gerileyen kömür üretimi ve petrol ile doğal gazın olmayışı, Portekiz'in enerji bakımından dışa bağımlılığını artırmaktadır. Ülke bu bağımlılığı yenilenebilir enerji kaynaklarının geliştirilmesiyle azaltmaya çalışılmaktadır. Portekiz'in elektrik tüketiminin %50'siden fazlası Alto Limasol'daki barajda tesis edilmiş en büyük hidroelektrik santrali ve ülkenin çeşitli yerlerindeki daha küçük yaklaşık 100 hidroelektrik merkezleri sayesinde yenilenebilir enerji tarafından karşılanmaktadır. Portekiz, enerji piyasasını özelleştiren AB ülkelerinden bir tanesidir.

Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Ekonomik Faaliyete Göre Doğrudan Yabancı Yatırımlar

2010 yılından itibaren, (2013 hariç) Portekiz'deki yabancı yatırımlar artış göstermektedir. 2013 yılında ülkedeki yabancı yatırımlar bir önceki yıla göre %74 azalarak 1 milyar 682 milyon Avro (gayri safi yatırım) olarak gerçekleşmiştir. 2014 yılında tekrar artış göstererek 6 milyar 639 milyon Avro seviyesine ulaşmıştır. Zaman zaman doğrudan yabancı yatırımlar azalma gösterse bile toplam yatırım stoku sürekli artmıştır. 2010-2014 yılları toplamında doğrudan yabancı yatırımların % 88'i hizmetler sektörüne yapılmıştır. Hizmetler içerisinde en büyük pay ise bankacılık ve sigortacılık alt sektörüne aittir.

Tablo 49: Doğrudan Yabancı Yatırımlar, Ekonomik Faaliyet Alanına Göre (Milyon Avro)

	2010	2011	2012	2013	2014	2010-2014 Toplam
Toplam Giriş	1,830	5,343	6,415	1,682	6,639	21,909
İmalat	476.0	472.0	-264.0	173.0	252.0	1,109
Elektrik, gaz ve su	-861.0	57.0	3,164.0	-241.0	-702.0	1,417
İnşaat	54.0	128.0	204.0	130.0	54.0	570
Hizmetler	1,877.0	6,743.0	3,007.0	1,112.0	6,477.0	19,216
Top.Perakende.Tic, Mot.aracıların tamiri.	-828.0	1,463.0	-187.0	-603.0	-90.0	-245
Bilgi ve iletişim	151.0	130.0	-1.0	142.0	-64.0	358
Bankacılık ve sigortacılık	1,915.0	4,668.0	3,984.0	1,253.0	5,852.0	17,672
Emlak	332.0	-50.0	116.0	13.0	34.0	445
Profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	263.0	65.0	384.0	-881.0	341.0	172
Diğer hizmetler	44.0	467.0	-1,289.0	1,188.0	402.0	812
Diğer Ekonomik Faaliyetler	284.0	-2,057.0	303.0	509.0	558.0	-403

Kaynak: Aicep Portugal Global - Trade & Investment Agency, www.portugalglobal.pt

Ülkelere Göre Doğrudan Yabancı Yatırımlar

Son beş yılda Portekiz'deki doğrudan yabancı yatırımlardaki en büyük paya sahip ülkeler Hollanda, Luxembourg, Brezilya ve Avusturya olmuştur. Bu ülkelerden gelen yatırımlar Portekiz'deki doğrudan yabancı yatırımların 84'ünü oluşturmaktadır.

Tablo 50: Ülkelere Göre (Milyon Avro)

	2010	2011	2012	2013	2014	2010-2014 Toplam
Toplam Girişler	1,830	5,343	6,415	1,682	6,639	21,909
Almanya	58	290	89	-233	-259	-55
Angola	30	-97	204	77	431	645
Avusturya	182	-11	2,218	76	30	2,495
Belçika	-36	-103	-989	1,118	309	299
Brezilya	594	23	-596	122	3,501	3,644
Cin	1	0	0	133	452	586
Kıbrıs	83	123	86	87	5	384
Danimarka	-52	-7	-19	-5	54	-29
İspanya	-983	816	1,420	197	-391	1,059
ABD	-190	62	-222	21	20	-309
Fransa	-172	591	87	-371	258	393
Hollanda	941	3,845	1,231	440	-47	6,410
Macaristan	27	5	7	10	269	318
İrlanda	-225	-65	23	-230	-172	-669
İtalya	195	238	-151	-803	-738	-1,259
Lüksemburg	1,504	-673	3,061	434	1,447	5,773
Malta	177	-23	50	14	28	246
Birleşik Krallık	4	-259	-194	228	206	-15
İsveç	-14	-110	-48	-5	9	-168
İsviçre	-8	803	66	118	63	1,042
Diğer	-285	-106	92	254	1,166	1,121

Kaynak: Aicep Portugal Global - Trade & Investment Agency, www.portugalglobal.pt

Ülkedeki Serbest Ticaret Bölgeleri

Madeira ve Santa Maria Portekiz'deki iki serbest ticaret bölgesidir. Serbest bölgelerin cazibesinin artırılması amacıyla buralarda yerleşik yabancı şirketler tarafından ödenen faizler gelir vergisinden muaf tutulmaktadır.

Teşvikler

Mali Teşvikler

- Yatırımın % 20'sine varan kurumlar vergisi muafiyeti;
- Yerel vergilerden muafiyet;
- Damga vergisi muafiyeti;

- Ar-Ge için vergi teşvikleri;
- Gelir vergisinde dışardan gelen çalışanlara 10 yıl boyunca %20 düz vergi oranı.

İstihdam Yaratma

- İşsiz ve engelli kişilere 12 ay için destek (% 80 ile % 100 çalışanların durumuna bağlı)
- Sosyal Katkılardan Muafiyet (36 ay)

Genç (ilk defa çalışan) ya da uzun süreli işsizler (>12 ay)için kalıcı iş sözleşmeleri ile uygulanır.

- Sosyal Güvenlik İadesi

Uzun vadeli (6 aydan fazla) işsiz (genç ya da 45 üzerinde), aylık sosyal katkının % 75- % 100'ü kadar, € 175 ve 200 € arasında sınırlıdır. Maksimum süre 18 ay; toplam istihdamda net artış (en fazla 20 çalışana kadar). Hedefi ile uygulanmaktadır.

Dış Ticaret

İhracatının yapısındaki son gelişmelere rağmen, Portekizli firmalar halen daha nispeten ucuz ve düşük kaliteli ürünlerin konusunda üretimine yoğunlaşmaktadır. 2006 yılından bu yana tüketim mallarının payı yüzde 1.3 yüzde puan düşerken, sermaye mallarının ihracat payı sadece yüzde 1.4 artmıştır. Sermaye malları genellikle kalite yoluyla rekabet eden yüksek katma değerli ürünlerden oluşmaktadır. 2013 yılında, Portekiz'de sermaye mallarının ihracattaki payı halen EU28'in ihracattaki toplam paylarından belirgin bir şekilde daha düşüktür. Portekiz'in toplam ihracatındaki tüketim mallarının oranının daha yüksek oluşu, yüksek katma değerli üretimin güçlendirilmesi gerektiği sinyalini vermektedir.¹³

¹³ Country Report Portugal 2015 Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances, p/17

Tablo 51: Mal İhracatının Geniş Ekonomik Sınıflara Göre Dağılımı (%)

Portekiz	2006	2009	2013
Ara malı	56.0	52.8	55.9
Sermaye Malı	8.4	9.9	9.8
Tüketim Malı	35.6	37.3	34.3
EU28	2006	2009	2013
Ara malı	53.0	51.2	54.2
Sermaye Malı	18.7	17.6	17.1
Tüketim Malı	28.3	31.2	28.8

Kaynak: Country Report Portugal 2015 Including an In-Depth Review on the prevention and correction of macroeconomic imbalances, p/17

2010-2014 döneminde ihracat toplam %29 artarak 37,268 milyon Avrodan 48,105 Avroya yükselmiştir. Aynı dönem içerisinde İhracattaki artışa karşın ithalatta önemli bir değişiklik olmamasına rağmen dış ticaret dengesi yine geleneksel olarak açık vermiştir. 2010-2014 dönemi incelendiğinde başlıca ihraç ürünlerinin makine ve parçaları (yaklaşık %15), motorlu araçlar ve diğer taşıma araçları ve parçaları (yaklaşık %10-12), metaller (yaklaşık %7-8) ve plastik ve lastikten mamul mallar (yaklaşık %6-7) olduğu görülmektedir.

Tablo 52: İhracatta Başlıca Ürünler

	2010		2011		2012		2013		2014	
Milyon Avro	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Toplam	37,268	100.0	42,828	100.0	45,213	100.0	47,303	100.0	48,105	100.0
Makine ve parçaları	5,620	15.08	6,276	14.65	6,917	15.30	6,948	14.69	7,002	14.56
Motorlu araçlar ve diğer taşıma araçları ile parçaları	4,539	12.18	5,533	12.92	5,249	11.61	4,991	10.55	5,230	10.87
Mineral Yakıtlar	2,391	6.42	3,076	7.18	3,763	8.32	4,924	10.41	4,078	8.48
Genel metaller	3,018	8.10	3,424	7.99	3,718	8.22	3,694	7.81	3,860	8.02
Plastik ve lastikten mamuller	2,506	6.72	2,894	6.76	3,098	6.85	3,290	6.96	3,453	7.18
Tarım	2,040	5.48	2,313	5.40	2,442	5.40	2,590	5.48	2,885	6.00
Konfeksiyon (giyim)	2,302	6.18	2,458	5.74	2,473	5.47	2,549	5.39	2,782	5.78
Kimyasal ürünler	1,918	5.15	2,446	5.71	2,535	5.61	2,667	5.64	2,591	5.39
Gıda ürünleri	1,956	5.25	2,206	5.15	2,349	5.20	2,536	5.36	2,551	5.30
Mineraller	2,057	5.52	2,179	5.09	2,219	4.91	2,283	4.83	2,357	4.90
Kağıt ve selüloz	2,038	5.47	2,179	5.09	2,208	4.88	2,306	4.87	2,286	4.75
Ayakkabı	1,403	3.76	1,587	3.71	1,645	3.64	1,779	3.76	1,908	3.97
Tekstil ürünleri	1,542	4.14	1,708	3.99	1,654	3.66	1,739	3.68	1,838	3.82
Ahşap ve mantar	1,303	3.50	1,433	3.34	1,457	3.22	1,520	3.21	1,556	3.23
Optik ve ölçüm aletleri	409	1.10	480	1.12	537	1.19	661	1.40	724	1.50
Deri ve deriden mamul mallar	130	0.35	163	0.38	185	0.41	224	0.47	254	0.53
Diğer	2,094	5.62	2,472	5.77	2,766	6.12	2,601	5.50	2,751	5.72

Kaynak: INE - Instituto Nacional de Estatísticas / Statistics Portugal

İthalat rakamları incelendiğinde ise; 2014 yılında makine ve teçhizat (%15.37), motorlu araçlar ve diğer taşıma araçları ve parçaları (%10.57), mineral yakıtlar (%17.29), tarımsal ürünler (%10.42) ve kimyasal ürünler (%10.31) en üst sıraları paylaşmaktadır.

Tablo 53: İthalatta Başlıca Ürünler

	2010		2011		2012		2013		2014	
Milyon Avro	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Toplam	58,647	100.0	59,551	100.0	56,374	100.0	57,013	100.0	58,976	100.0
Makine	9,857	16.81	9,179	15.41	8,342	14.80	8,424	14.78	9,063	15.37
Motorlu araçlar ve diğer taşıma araçları ile parçaları	8,046	13.72	6,284	10.55	4,781	8.48	5,067	8.89	6,232	10.57
Mineral yakıtlar	8,367	14.27	10,451	17.55	11,703	20.76	11,152	19.56	10,196	17.29
Genel metaller	4,712	8.03	4,873	8.18	4,281	7.59	4,326	7.59	4,481	7.60
Plastik ve lastikten mamuller	2,990	5.10	3,333	5.60	3,104	5.51	3,279	5.75	3,439	5.83
Tarım	5,646	9.63	6,165	10.35	6,044	10.72	6,236	10.94	6,148	10.42
Konfeksiyon (giyim)	1,788	3.05	1,754	2.95	1,557	2.76	1,618	2.84	1,807	3.06
Kimyasal ürünler	5,894	10.05	6,142	10.31	6,130	10.87	5,880	10.31	6,083	10.31
Gıda	2,431	4.14	2,555	4.29	2,456	4.36	2,606	4.57	2,504	4.25
Mineraller	873	1.49	794	1.33	696	1.23	679	1.19	754	1.28
Kağıt ve selüloz	1,370	2.34	1,367	2.30	1,134	2.01	1,159	2.03	1,205	2.04
Ayakkabı	561	0.96	576	0.97	527	0.93	550	0.97	635	1.08
Tekstil ürünler	1,636	2.79	1,713	2.88	1,558	2.76	1,725	3.03	1,801	3.05
Ahşap ve mantar	721	1.23	745	1.25	626	1.11	684	1.20	749	1.27
Optik ve ölçüm aletleri	1,310	2.23	1,202	2.02	1,164	2.06	1,260	2.21	1,286	2.18
Deri ve deriden mamul mallar	620	1.06	641	1.08	637	1.13	736	1.29	829	1.41
Diğer	1,826	3.11	1,776	2.98	1,634	2.90	1,631	2.86	1,764	2.99

Kaynak: INE - Instituto Nacional de Estatísticas / Statistics Portugal

Kaynaklar

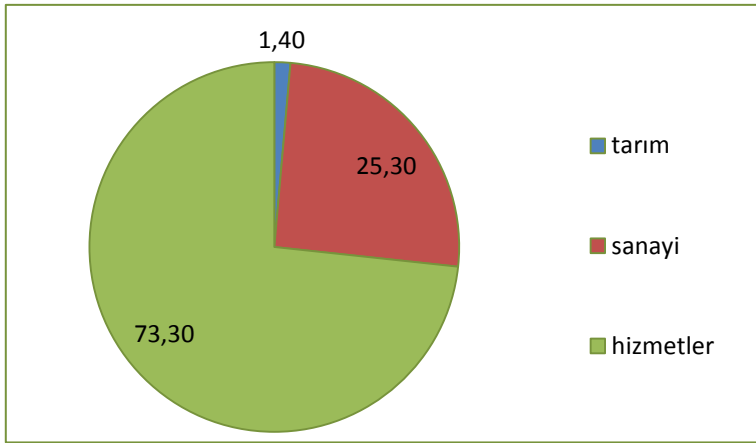
1. Commission Staff Working Document, Country Report Portugal 2015 Including An In-Depth Review On The Prevention And Correction of Macroeconomic İmbalances, {Com(2015) 85 Final}
2. The Travel & Toursim Competitiveness Report 2015
3. Portekiz, Ülke Raporu, Nilüfer Yılmaz Esen, Ankara - Mart, 2011, T.C. Başbakanlık, Dış Ticaret Müsteşarlığı, İhracatı Geliştirme Etüd Merkezi
4. Country Report Portugal, Rabobank | Economic Research Department, Country Report Jurriaan, May 06, 2015kalf
5. Doing Business 2015, Going Beyond Efficiency, Economy Profile 2015 Portugal, The International Bank For Reconstruction And Development
- 6 . Aicep Portugal Global, Investing İn Portugal, Mining Sector, 2013
7. Aicep Portugal Global, Portugal - Basic Data (September 2015)

7.4 Malta

Genel Durum

Avro bölgesindeki en küçük ekonomi olan Malta, diğer Avrupa ülkelerinin aksine oldukça sınırlı üretim faktörlerine ve doğal kaynaklara sahiptir. Kuzey Afrika ile Avrupa kıtası arasına sıkışmış Malta yasadışı göç hareketlerinin geçiş noktası olup sınırlı enerji ve su kaynaklarına sahip olması sebebiyle gıda ihtiyacının ancak %20'sini üretebilmektedir. Tüm bunların neticesinde ülke ekonomisinde tarım sembolik bir öneme sahip olmakta ve ülke ekonomisi hizmet sektörüne (ticaret ve turizm) ve sanayiye dayanmaktadır.

Şekil 34: Malta Ekonomisinin Sektörel Dağılımı-2014 (%)

Kaynak: www.indexmundi.com

Diğer AB ülkelerinin aksine Malta, finans sektörünün diğer ülkelere bağımlılığının düşük olmasına bağlı olarak 2008 küresel krizinde göreceli olarak daha az etkilenmiştir. İşsizlik oranı %6'lar seviyesinde seyretmekte ve benzer şekilde kamu borcunun milli gelire oranı istikrarlı bir şekilde %70'lerin altında seyretmektedir.

Benzer şekilde enflasyon ve faiz oranları da düşük seyretmeye devam ederek %1'ler seviyesinde bulunmaktadır.

Tablo 54: Malta Temel Göstergeler¹⁴

	2010	2011	2012	2013	2014
Nüfus (Milyon Kişi)	0.4	0.4	0.4	0.4	0.4
GSYİH kişi başına (USD)	20,863	23,141	21,985.00	23,799	24,925
GSYİH (USD milyar)	8.6	9.6	9.2	10	10.6
Ekonomik Büyüme(GSYİH, yıllık değişim %)	3.5	2.2	2.6	2.7	3.5
İhracat (cif, milyon Avro)	2,809.30	3,819.00	4,438.80	3,925.50	3,737.00
İthalat (fob, milyon Avro)	4,331.30	5,341.40	6,189.30	5,639.10	6,394.60
Dış Ticaret Dengesi (Milyon Avro)	-1,522.00	-1,522.40	-1,750.50	-1,713.60	-2,657.60
İhracat (yıllık değişim %)	6.9	2.5	6.4	-1	-0.2
İthalat (yıllık değişim %)	7.6	-0.4	4.9	-1.1	0.1
Sanayi Ür.,Katma Değer(Yıllık Büyüme %)	8.6	0.1	5.4	-4.7	-5.7
Toplam İstihdam (15+ yaş)	165,430	169,568	174,031	175,532	
İşsizlik Oranı (Toplam Çalışabilir Nüfusa Oranı)	6.9	6.5	6.4	6.5	5.9
Tarım Sektörü İstihdamı (Toplam istihdama oranı %)	1.3	1.1	1		2.0
Sanayi Sektörü İstihdamı (Toplam istihdama oranı %)	25.2	24.4	22.1		17
Hizmetler Sektörü İstihdamı (Toplam istihdama oranı %)	73.2	74.3	76.4		81
Araştırma ve Geliştirme Harcamaları (GSYİH %)	0.7	0.7	0.8		
Gayri Safi Sabit Yatırım (yıllık değişim %)	26.4	-18	-0.9	2.7	14
Kamu Borcu (% GSYİH)	67.6	69.7	67.4	69.2	68
Enflasyon Oranı (HICP, Tüketici Fiyatları yıllık değişim %)	2	2.5	3.2	1	0.8
Enflasyon Oranı (PPI, Üretici Fiyatları yıllık değişim %)	5.8	-0.6	0.1	-3.2	0.7
Politika Faiz Oranı (%)	1	1	0.8	0.3	0.1
Cari İşlemler (% GSYİH)	-6.6	-1.6	3	3.1	2.5

Malta 2004’de AB üyesi olmuş ve 2008’de Avro bölgesine dahil olmuştur. Dolayısı ile, para politikası Avrupa Merkez Bankası’nın (ECB) sorumluluğundadır. Malta ekonomisi oldukça çeşitlenmiş dışa açık bir ekonomi olması nedeniyle ihracat faaliyetleri ekonominin sürükleyici gücü durumundadır. Malta’nın temel ihraç ürünleri yakıtlar, yarı iletkenler ve ecza ürünleri gibi endüstriyel nitelikteki ürünlerdir. Hizmet ihracatında en büyük pay ise çevrimiçi (online) oyunlar ve turizmdir. Çevrimiçi oyunlarda Malta, dünyada en büyük paya sahip olmakla birlikte, turizm ile birlikte bu iki sektördeki ihracat, toplam ihracatın %70’ini oluşturmaktadır.

¹⁴ <http://www.focus-economics.com/countries/malta>
<http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

Malta, oldukça büyük bir kıyı bankacılığı (offshore) sektörüne de ev sahipliği yapmaktadır. Kıyı bankacılığının toplam aktifleri GSYİH'nin yaklaşık sekiz katıdır. Ülkedeki bankacılık faaliyetleri dikkate alındığı zaman üç alt grup bulunmaktadır: uluslararası bankalar, yerli bankalar ve yerel olmayan bankalar. Uluslararası bankalar toplam bankacılık sektörünün %62'sini oluşturmakta olup, %100 yabancı sermaye ile finanse edilmektedir ve sadece yabancı müşterilere hizmet vermektedir. Bunların sahipleri de yine yabancılardır. Yerli bankalar piyasada %28'lik bir paya sahip olup daha çok perakende sektörüne odaklanan ihtiyatlı, mevduata dayalı bir modele bağlı çalışmaktadırlar (Bank of Valetta ve HSBC bu alanın %90'nını elinde tutmaktadır). Yerel olmayan bankalar(piyasanın %10'u) ise yerel ekonomi ile fazla ilişkili olmamakla birlikte, daha fazla kurumsal müşteriler ve şirketlere odaklanmakta ve faizsiz bankacılık faaliyetleri yürütmektedirler. Bu bankaların sahipleri de yabancılardır.

Bankacılık sektörünün üç alt grubu da sağlıklı bir şekilde çalışmaktadır. Avrupa Birliği kurallarının daha fazla entegrasyonu ileride Malta'nın kıyı bankacılığı yapmak için çekim merkezi olma özelliğinin ortadan kalkmasına neden olabilecektir.

Malta'nın Afrika kıtasına yakınlığı yüksek göçmen akınına yol açmaktadır. Malta Avrupa'da kişi başına en fazla mülteci yüküne sahip olan ülkedir ve bu da ülkede sosyal gerilimlerin artmasına yol açmaktadır. Bu bağlamda AB'den yeterli destek alınamaması birlik ile ilişkilerde gerginliğe yol açmaktadır.

Malta Ekonomisinin Güçlü ve Zayıf Yanları

Güçlü Yanları

İyi derecede iş yapabilme ortamı

Düşük maliyet, İngilizce konuşabilen işgücü, güçlü kurumlar ve avantajlı vergi rejimi Malta'yı çekici bir yatırım bölgesi yapmaktadır. Bu özellikler ekonomide offshore bankacılık (kıyı bankacılığı) ve çevrimiçi (online) oyun gibi niş sektörlerin gelişmesine ve ekonominin çeşitlilik kazanmasına yol açmıştır. Maltalılar pratikte çift lisanlı bir topluluktur, hatta birçoğu İtalyancayı da etkin bir şekilde kullanabilmektedir. Bazıları iş yapabilecek kadar Fransızca ve Almanca bilmektedir. Ülkede yeterli derecede yabancı dil kullanımı İngilizce %88, İtalyanca

%66, Fransızca %17 ve Almanca %6 şeklindedir. Bu durum hem turistlere hem dev yatırımcılara cazip ve çekici gelmektedir.

İşgücü

Ülkedeki iş başarısı finansman veya teknoloji ile değil ülke insanının gücü ile başarılmaktadır. Ülkenin işgücü çok üretken, iyi eğitilmiş ve oldukça esnek olmasının yanı sıra yüksek bir çalışma etiğine sahiptir. Maltalılar ülkenin en kıymetli kaynağının insanları olduğuna inanmaktadır. Ülkede yeteri kadar iyi eğitilmiş profesyonel yönetici ve teknik eleman mevcut olmakla birlikte çoğunluğu teknoloji konusunda birikimli üniversite mezunu gençlerdir. Eğitim ve sanayi arasındaki ilişkisinin hayati olduğu kabul edilmektedir.

Uluslararası Finans Merkezi

Malta dünyaca kabul edilen bir finans merkezi haline gelmiştir. Ancak, sektörün geleneksel tutucu yaklaşımı sayesinde hiçbir zaman ciddi bir finans krizi yaşamamıştır. Gerçekten de sağlam finans sektörü Malta'nın buhrandan çıkışına etki eden kritik faktörlerin başında gelir. Finansal kriz döneminde gösterdiği esneklik ve sağlamlık sayesinde sektörün bölgedeki ve dünyadaki saygınlığı artmış ve hızla gelişmeye devam etmiştir.

Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) Altyapısı

Ülke insanı ve ekonomik gelişme için dünya ile iyi bir iletişim ve bağlantının olması her zaman stratejik olarak önemli kabul edilmiştir. Bu anlamda, Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) altyapısı oluşturmak için önemli yatırımlar ve geliştirmeler yapılmıştır. Malta'nın liberal ve gelişmiş Bilgi İletişim Teknolojileri (BİT) altyapısı adanın BİT ve finans sektörlerinde bölgesel bir lider ve merkez olmasına katkıda bulunmuştur.

Düşük Kurumlar Vergisi

Malta'da kurumlar vergisi %35 olmasına rağmen payların dağıtımından sonra hissedarlar genellikle ödenen verginin 6/7 sini geri almaya hak kazanabilirler, böylece ödenen vergi sadece %5 olarak realize eder.

Düşük Yabancı Sermaye ihtiyacı

Malta hane halklarının ülkede iyi bir kredi veren pozisyonunda olması sebebiyle net varlıklar GSYİH'nin yaklaşık iki katıdır. Kamu ve özel sektör yerel borçlanmayı tercih etmekte ve dolayısıyla dışardaki para piyasalarındaki dalgalanma ve şoklardan pek etkilenmemektedir.

Zayıf Yanları

Küçük ve Dışa açık Ekonomi

Oldukça dışa açık bir ekonomi olması nedeniyle dış şoklardan kolayca etkilenebilir. Son on yılda ihracatta başarılı bir şekilde çeşitliliği sağlamış olmalarına rağmen yine de; ihracatın belli birkaç sektörde yoğunlaşması, döviz gelirlerinin belli sektörlerdeki gelişmelere paralel ve yapışık kalması anlamına gelmektedir (rafine petrol, entegre devreler, paketlenmiş ecza ürünleri).

Zayıf Kamu Maliyesi

Diğer AB ülkelerine göreceli olarak daha düşük olan kamu borcu, 2014'de GSYİH'nin %68.0'i olarak gerçekleşmiştir. Bu seviyede kamu borcu devletin gerektiği zamanlarda genişlemeci mali politikalar uygulama kapasitesini düşürmektedir.

Yaşlanan nüfus

Malta yaşlanan bir nüfusa sahiptir. Gelecekte dışarıdan istihdama ihtiyaç duyabilir.

Yapısal Dış Ticaret Açığı

İç tüketim ve enerji açısından yüksek ithalat ihtiyacı var ve bu da yapısal olarak dış ticaret açığına neden olmaktadır.

Malta'nın Sanayi Yapısı

Malta'nın temel sanayileri; gemi yapım ve onarımı, inşaat, mobilya üretimi, elektronik, tekstil, hazır giyim, ayakkabı imalatı, gıda ve içecek üretimi olarak sıralanabilir. 2014 yılı verilerine göre; ülkedeki toplam işgücünün yaklaşık %81'i hizmetler sektöründe, %2'si tarımda ve %17'si de sanayide çalışmaktadır. Patates, arpa, buğday, yeşilbiber, portakal, limon, karpuz, çilek, üzüm, incir, domates ve bal Malta'nın temel tarım ürünleridir. Malta ekonomisi balıkçılık alanında da önemli bir noktaya gelmeye devam ederken, deniz ürünleri de nüfusun temel gıdası durumuna gelmiştir. Avrupa Birliğine katılımdan sonra ekonomi dışa açılmış ve

özeleştirme faaliyetleri artmıştır. Bu bağlamda petrol ihtimalleri ile ilgili olarak da Türkiye ile görüşmeler devam etmektedir. Müzelere, tarihi yerlere ve güzel manzaralara sahip olunması da turizm endüstrisinin büyümesine oldukça yardımcı olmuştur.

Yüksek oranda ithalata bağımlı bir ülke olmasına rağmen önemli oranda imalatın gerçekleşmesi de ilgi çekici bir durumdur. Adanın güneyinde sayıları bir düzineyi aşan ilaç fabrikası bulunmaktadır. Bazıları yılda bir milyar adet haptan (ilaç) fazla üretim yapan bu fabrikaların ürünleri Avrupa Birliği ülkelerinde pazar bulmaktadırlar.

İlaç sektörünün böyle bir gelişme göstermesine neden olan faktörler her nasılsa kimya sanayinin gelişmesine neden olamamıştır. İlaç sektörü ve diğer tüm imalat sanayi alt sektörleri güçlü bir ithalat-ihracat şirketler ordusu tarafından desteklenmektedir. Tüm bu faaliyetler lojistik olarak da deniz taşımacılığı ve gemicilik şirketleri tarafından desteklenmektedirler.

Zaman İçerisinde Sektörel Kaymalar

Malta geleneksel olarak büyük bir hizmet sektörüne sahiptir. İngiliz deniz üslerinin çeşitli yan ve yardımcı hizmetlere ihtiyaç duyması, özellikle gemilere yapılan ticaret ve hizmetler konusunda, geçmişten gelen iyi bir altyapı oluşmuştur. İngiliz üslerinin ayrılmasından ve AB'ye girişten sonra ise turizm ve ihracat odaklı hizmetlerde önemli bir gelişme ve kayma gerçekleşmiştir.

Tablo 55: Sektörel Gayri Safi Katma Değerler (% Pay)

	1980	1990	2000	2004	2014
Tarım Orman ve Balıkçılık	4.0%	4.0%	3.0%	2.0%	2.0%
Sanayi	38.0%	31.0%	27.0%	28.0%	17.0%
Hizmetler	59.0%	65.0%	70.0%	70.0%	81.0%

Kaynak: *The Diversification of the Maltese Economy*, Aaron G. Grech¹, Policy Note, September 2015

Kaynak: Grech (2015), *The evolution of the Maltese economy since Independence*, Central Bank of Malta Working Paper 5/2015.

Geleneksel turizmin yanı sıra, lisan okulları, dalış okulları, yatçılık faaliyetleri, profesyonel hizmetler, bilgisayar programlama, bilgi teknolojileri ve kumar ile bahis oyunları gibi turizmin bazı özel oluşumları da yine son on yılda ortaya çıkan ve gelişen alt sektörlerdir.

Tablo 56: 37 Sektör Bazında Gayri Safi Katma Değerler (% Pay)¹⁵

Sektörler	1995	2004	2014
1 Tarım, orman ve balıkçılık	2.80%	2.32%	1.32%
2 Madencilik ve taş ocaklığı	0.31%	0.50%	0.09%
3 Gıda ürünleri üretimi	3.03%	2.47%	1.81%
4 Tekstil, konfeksiyon, deri ürünleri imalatı	2.75%	1.13%	0.21%
5 Ahşap ve kağıt ürünleri imalatı	1.50%	1.31%	0.85%
6 Kömür, rafine petrol ve ürünleri imalatı	0.06%	0.05%	0.03%
7 Kimyasal ve ürünleri imalatı	0.64%	0.27%	0.11%
8 Ecza ürünleri imalatı	0.43%	0.65%	1.06%
9 Plastik ve plastikten ürünler	2.07%	1.64%	1.12%
10 Temel metal ve işlenmiş metal ürünleri	0.85%	0.54%	0.39%
11 Bilgisayar, elektronik ve optik ürünler	3.81%	2.87%	1.42%
12 Elektrik malzemeleri üretimi	0.39%	0.57%	0.30%
13 Makine ve teçhizatı üretimi	0.17%	0.19%	0.12%
14 Ulaştırma araçları üretimi	1.12%	0.52%	0.73%
15 Diğer imalat ve makinelerin tamiri	3.93%	2.93%	2.06%
16 Elektrik, gaz, buhar, havalandırma sistemleri	0.70%	0.51%	0.65%
17 Su, kanalizasyon ve atık su	1.32%	1.04%	0.91%
18 İnşaat	6.14%	7.76%	4.03%
19 Toptan, perakende ticaret ve motorlu ar	15.27%	13.13%	10.88%
20 Taşımacılık ve depolama faaliyetleri	8.04%	6.81%	5.92%
21 Konaklama ve restoran faaliyetleri	6.59%	5.60%	5.08%
22 Basım, görsel ve işitsel yayıncılık faaliyetleri	0.56%	0.79%	0.42%
23 İletişim faaliyetleri	2.02%	3.18%	2.18%
24 Bilgi teknolojileri ve diğer bilgi iletişim	1.08%	1.13%	3.92%
25 Finans faaliyetleri ve sigortacılık	2.88%	5.33%	7.54%
26 Emlakçılık faaliyetleri	5.68%	6.64%	5.59%
27 Muhasebe, hukuk, yönetim ve mühendislik faaliyetleri	2.32%	3.19%	5.60%
28 Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri	0.57%	0.59%	1.24%
29 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	0.11%	0.18%	0.34%
30 Yönetmel destek faaliyetleri	3.43%	3.68%	4.56%
31 Kamu yönetimi, savunma ve sosyal güvenlik	7.18%	6.87%	6.41%
32 Eğitim	5.06%	6.10%	6.21%
33 İnsan sağlığı ile ilgili hizmetler	3.20%	4.20%	4.83%
34 Konaklama ve sosyal hizmetler faaliyetleri	0.99%	1.60%	2.15%
35 Sanat, eğlence ve dinlenme	1.53%	2.08%	8.56%
36 Diğer hizmetler	1.31%	1.37%	1.04%
37 Hane halklarının işveren olarak faaliyetleri	0.19%	0.24%	0.31%

¹⁵ **Kaynak:** *The Diversification of the Maltese Economy*, Aaron G. Grech 1 Policy Note September 2015 (Author's calculations using Eurostat database as at end August 2015.)

Sanayi sektörünün toplam üretim içerisindeki payının düşmüş olması katma değerinin de gerilemiş olması anlamına gelmemektedir. Aksine, sanayi gayrisafi katma değeri 2004'den bu yana parasal değer olarak %17 artış göstermiştir. Bunun yanı sıra, profesyonel hizmetler, bilgisayar programlama, bilgi teknolojileri ve kumar ile bahis oyunları gibi hizmet sektörleri 2004 yılından buyana ekonomideki paylarını kayda değer bir şekilde artırmışlardır (Tablo 56). Hizmet sektörleri içerisinde yeni ortaya çıkan veya gelişme gösteren alt sektörlerin olması diğer klasik sektörlerin yok olması şeklinde gelişmemiştir. Tarım sektörü dahi payının gerilemiş olmasına rağmen katma değeri mutlak değer olarak %47 artış göstermiştir.

Tablo 57: Tam Zamanlı Çalışanların Dağılımı (% Pay)

	1980	1990	2000	2004	2014
Tarım Orman ve Balıkçılık	6%	2%	2%	2%	1%
Sanayi	39%	36%	32%	28%	15%
Hizmetler	55%	62%	66%	70%	84%

Kaynak: The Diversification of the Maltese Economy, Aaron G. Grech1, Policy Note, September 2015

Yukarıda gayri safi katma değerlerle ilgili bahsedilenler istihdam açısından da geçerlidir. Ancak, istihdamdaki sektör kaymaları daha da belirgin görülmektedir (Tablo 57 ve 58).

Bu da şu anlama gelmektedir ki payı gerileyen sektörlerdeki firmalar daha sermaye yoğun ve yüksek verimlilik elde etmişler ve nispeten olarak daha az işgücü ile daha fazla üretim gerçekleştirmişlerdir. Faaliyet içi sektörel kompozisyon da büyük oranda değişmiştir. Örneğin, 1980'lerde giyim ve ayakkabı üretiminde istihdam edilenler toplam sanayi istihdamının % 17'si iken bu pay 2014'de %4'e kadar düşmüştür. Benzer şekilde, toplam hizmet sektörleri istihdamı içerisinde turizmin payı 1980'lerde %11.5 iken, 2014 yılında yaklaşık %7.5'e düşmüştür. Ancak mutlak değer olarak bakıldığında turizmde istihdam edilenlerin sayısı %50 artış göstermiştir (Aaron G. Grech1, Policy Note, September 2015).

Tablo 58: Tam Zamanlı Çalışanların Dağılımı 37 Sektör Bazında Dağılımı (% Pay)

Sektörler	1995	2004	2014
1 Tarım, orman ve balıkçılık	2.27%	2.28%	1.69%
2 Madencilik ve taş ocaklığı	0.29%	0.21%	0.14%
3 Gıda ürünleri üretimi	3.18%	2.68%	1.99%
4 Tekstil, konfeksiyon, deri ürünleri imalatı	4.18%	2.15%	0.36%
5 Ahşap ve kağıt ürünleri imalatı	1.26%	1.36%	1.21%
6 Kömür, rafine petrol ve ürünleri imalatı	0.07%	0.05%	0.04%
7 Kimyasal ve ürünleri imalatı	0.36%	0.25%	0.17%
8 Ecza ürünleri imalatı	0.44%	0.35%	0.64%
9 Plastik ve plastikten ürünler	2.55%	2.18%	1.67%
10 Temel metal ve işlenmiş metal ürünleri	1.22%	0.96%	0.79%
11 Bilgisayar, elektronik ve optik ürünler	4.30%	3.23%	1.80%
12 Elektrik malzemeleri üretimi	0.39%	0.42%	0.30%
13 Makine ve teçhizatı üretimi	0.26%	0.22%	0.25%
14 Ulaştırma araçları üretimi	1.42%	0.41%	0.60%
15 Diğer imalat ve makinaların tamiri	4.87%	3.56%	2.10%
16 Elektrik, gaz, buhar, havalandırma sistemleri	1.51%	1.12%	0.82%
17 Su, kanalizasyon ve atık su	1.75%	1.36%	0.86%
18 İnşaat	4.71%	6.37%	5.66%
19 Toptan, perakende ticaret ve motorlu ar	14.76%	16.82%	14.82%
20 Taşımacılık ve depolama faaliyetleri	6.12%	6.16%	5.77%
21 Konaklama ve restoran faaliyetleri	6.38%	6.37%	6.37%
22 Basım, görsel ve işitsel yayıncılık faaliyetleri	0.43%	0.54%	0.72%
23 İletişim faaliyetleri	1.62%	1.25%	0.97%
24 Bilgi teknolojileri ve diğer bilgi iletişim	0.89%	0.58%	1.94%
25 Finans faaliyetleri ve sigortacılık	3.95%	4.16%	5.33%
26 Emlakçılık faaliyetleri	0.28%	0.31%	0.32%
27 Muhasebe, hukuk, yönetim ve mühendislik faaliyetleri	1.48%	2.39%	4.09%
28 Bilimsel araştırma ve geliştirme faaliyetleri	0.17%	0.28%	0.82%
29 Diğer profesyonel, bilimsel ve teknik faaliyetler	0.19%	0.43%	0.28%
30 Yönetmel destek faaliyetleri	4.06%	3.90%	6.43%
31 Kamu yönetimi, savunma ve sosyal güvenlik	10.13%	8.88%	8.42%
32 Eğitim	6.72%	8.58%	9.01%
33 İnsan sağlığı ile ilgili hizmetler	3.71%	4.73%	4.64%
34 Konaklama ve sosyal hizmetler faaliyetleri	1.23%	2.18%	3.57%
35 Sanat, eğlence ve dinlenme	0.86%	1.17%	2.90%
36 Diğer hizmetler	1.82%	1.84%	2.14%
37 Hane halklarının işveren olarak faaliyetleri	0.16%	0.25%	0.35%

Kaynak: The Diversification of the Maltese Economy, Aaron G. Grech 1 Policy Note September 2015

Yukarıda bahsedilenler, Malta ekonomisinin hizmetler sektörüne aşırı bağımlı hale geldiğini düşündürebilmektedir. Ancak, sektörel veriler daha ayrıntılı bir şekilde incelendiğinde Malta ekonomisinin giderek daha çeşitli hale gelmiş olduğu görülüyor. Son gelişmeler, ekonomik faaliyetin oldukça bağımsız bir dizi (kıyı bankacılığı, online oyun, lisan okulları) niş sektörün ortaya çıkmasına ve genişlemesine yol açmıştır. Bu, Avrupa ticaret ortaklarının uzun süren kötü ekonomik koşulları karşısında Malta ekonomisinin direncinin önemli bir nedeni olarak değerlendirilebilir.

Dış ticaret

İhracat

Malta'nın temel ihraç ürünleri; rafine petrol ürünleri, entegre devreler ve paketlenmiş ecza ürünleridir. Rafine petrol ürünlerinin toplam ihracat içerisindeki payı %37.46, entegre devrelerin payı %22.85 ve ecza ürünlerinin ise %6.04 şeklindedir. Geriye kalan %36'lık kısım ise diğer imalat ürünleri, küçük aletler, uçak yedek parçaları ile tıbbi cihaz ve ölçüm aletlerinden oluşmaktadır. Petrol, rafine petrol ve diğer mineralleri de içeren gemiler arası sevkiyat ve re-export faaliyetleri Malta ekonomisi için oldukça önemli uluslararası ticaret faaliyetleridir.

Tablo 59: Malta Ürün Bazında İhracat (2013)

Sıra No	İhraç Edilen Ürün	Değer (USD)	Yüzde
1	Rafine petrol	2,614,628,423.05	37.46%
2	Entegre devreler	1,594,845,637.10	22.85%
3	Paketlenmiş ecza ürünleri	421,620,524.64	6.04%
4	Modeller ve doldurulmuş hayvanlar	178,156,407.19	2.55%
5	Düşük voltajlı koruma ekipmanları	128,922,288.92	1.85%
6	Posta pulları	89,053,560.88	1.28%
7	Yük ve yolcu gemileri	78,089,097.34	1.12%
8	Filet balık	76,925,252.09	1.10%
9	Uçak parçaları	68,421,386.92	0.98%
10	Diğer ürünler	1,728,563,303.37	24.77%
	Toplam	6,979,225,881.50	100.00%

Kaynak: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

Malta'nın ihracat ortakları: Çin %8, Singapur %8.67, Almanya %5.78, Hong Kong %5.08, Birleşik Amerika %4.02, İtalya %3.99, Güney Kore %3.98, Fransa %3.97, Libya %3.67, Mısır %3.64 ve Türkiye % 3.37, Birleşik Krallık %3.32 ve Hollanda %2.02 şeklinde sıralanarak en önemli ihracat ortakları konumundadırlar.

İthalat

Malta küçük bir ülke olması sebebiyle ithalat, ülke ekonomisinde önemli bir yere sahiptir. Toplam ithalatın %33'ü rafine petrol, %24'ü yük ve yolcu gemileridir. Malta aynı zamanda her biri yaklaşık %6'lık bir paya sahip olarak entegre devreler ve kimyasal ürünler ithal etmektedir. Daha az oranlarda olmasına rağmen önemli diğer ithal ürünleri ulaşım araçları, metaller, gıda, tekstil, ecza ürünleri, hava ulaşım araçları parçaları ve bilgisayarlar olarak göze çarpmaktadır.

Tablo 60: Malta Ürün Bazında İthalat (2013)

Sıra no	İthal Edilen Ürün	Değer (USD)	Yüzde
1	Rafine petrol	3,823,874,391.10	32.55%
2	Yük ve yolcu gemileri	2,774,172,451.58	23.61%
3	Entegre devreler	661,053,001.90	5.63%
4	Gezinti tekneleri	374,079,900.79	3.18%
5	Uçak/helikopter ve/veya uzay araçları	230,058,868.11	1.96%
6	Katran yağı	159,476,245.83	1.36%
7	Paketlenmiş ecza ürünleri	129,012,008.84	1.10%
8	Uçak parçaları	122,918,693.17	1.05%
9	Diğer	3,472,943,971.69	29.56%
Toplam		11,747,589,533.01	100.00%

Kaynak: <http://databank.worldbank.org/data/reports.aspx?source=world-development-indicators>

Malta'nın İthalat Ortakları: Güney Kore %23 ve İtalya %22 olarak en önemli ithalat yapılan ülkeler durumundadır. Daha küçük oran ve miktarlarda Rusya, Türkiye, Birleşik Krallık, Fransa, Almanya ve Çin'den de ithalat sağlanmaktadır.

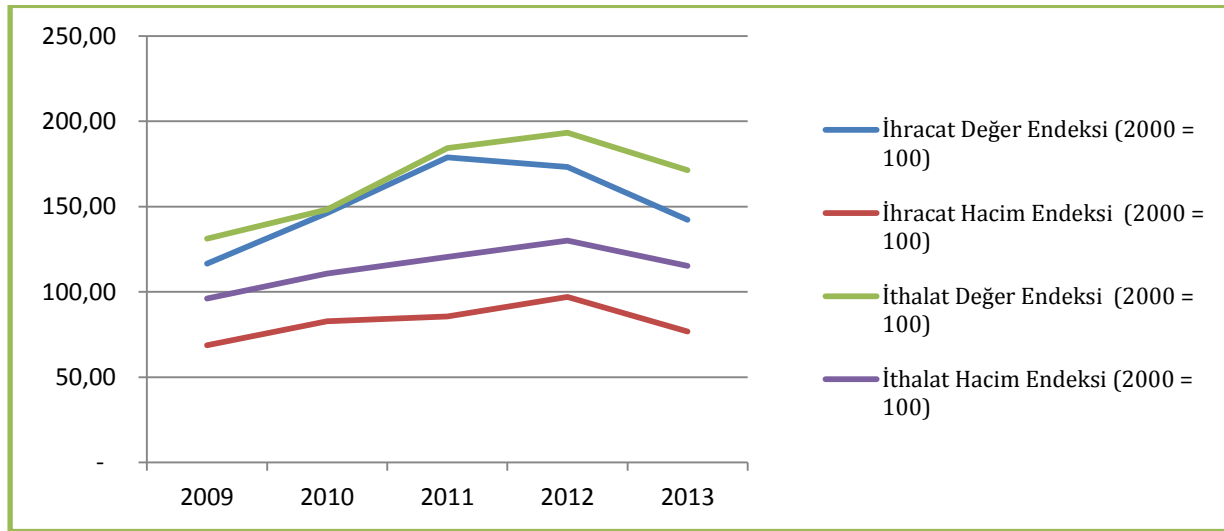
İthalat ve ihracat hacim ve değer endeksleri birbirine oldukça paralel ve doğru orantılı hareket etmekte olduğu aşağıdaki tablodan izlenebilmektedir (Tablo 61). Aralarında sıkı bir bağ olduğu kolayca anlaşılmaktadır. Oldukça yüksek ithalata dayalı üretim ve ihracat yapının bir göstergesi olarak değerlendirilebilir. Malta'nın en büyük ihracatı rafine petrol

ürünlerinden oluşmakta ve bunun da re-export yöntemiyle gemilere tedarik ve transfer şeklinde olduğu bilinmektedir. Bu kalemdaki ithalatın azalması ihracatı doğrudan etkilemekte olduğu veya ihracat olanaklarını azalması ithalatı önemli oranda etkilediği açıktır. Avrupa'daki daralma dönemlerinde dahi endeks sürekli yükselme eğiliminde olmasına rağmen Dünya Bankası verilerine göre 2013 yılında düşüş göstermiştir.

Tablo 61: Malta İthalat Ve İhracat, Hacim Ve Değer Endeksi (2009-2013), Endeks- (2000 = 100)

	2009	2010	2011	2012	2013
İhracat Değer Endeksi	116.49	146.19	178.79	173.27	142.26
İhracat Hacim Endeksi	68.60	82.75	85.54	97.11	76.70
İthalat Değer Endeksi	131.18	148.30	184.34	193.29	171.31
İthalat Hacim Endeksi	96.11	110.64	120.41	129.96	115.30

Malta İthalat Ve İhracat, Hacim Ve Değer Endeksi (2009-2013)

Malta'nın Sanayi Stratejisi

Rekabet ve ekonomik büyümeyi sağlamada İmalat Sanayinin temel rolü Avrupa'da giderek artmakta ve kabul edilmektedir. İmalat sanayi Malta'nın GSYİH'sine doğrudan ve dolaylı olarak önemli katkılar sağladığından bu görüş Malta Hükümetleri ve Malta Ticaret Odası tarafından da paylaşılmaktadır. Bu bağlamda, Malta Ticaret Odası içindeki İmalat Ekonomik Grubu Malta için önümüzdeki 7 yıllık Ekonomik Vizyonun, sağlam, verimli ve yenilikçi üretim

endüstrisini garanti edecek bir dizi tavsiyeler üretmiştir. 67 başlık halinde verilen bu tavsiyeler;

- yasal mevzuat değişiklikleri,
- verimlilik artışı ile ilgili uygulamalar,
- işgücünün eğitimi ve esnekliği,
- sektördeki maliyetlerin düşürülmesiyle ilgili öneriler,
- yenilikçilik ve araştırma geliştirme faaliyetlerinin desteklenmesi,
- verimli enerji kullanımı ile ilgili çözümler,
- Avrupa Birliği fonlarının kullanımı,

girişimciliğin artırılması ve teşvik edilmesiyle ilgili görüşler gibi, birçok tavsiye içermektedir.

Tüm bu tavsiyelere göre hazırlanmış sanayi stratejisi ve ekonomik vizyon çerçevesinde Malta yeteneğe dayalı olarak yüksek ücret veren ilaç, bio-teknoloji ve ileri teknoloji gerektiren yüksek katma değerli sektörlerde üretim yapmaya artarak devam edecektir. Yeni fabrikalar dahil geliştirilecek sanayi yatırımları ve endüstriyel bölgeler için teşvikler olacaktır. Kordin İş Kuluçka Merkezi (The Kordin Business Incubation Center) yeni işletmelere geliştirilmiş destek hizmetleri sunmaya devam edecektir. AB finansmanı ile finanse edilen programlar araştırmaya ve girişimciliğe teşvik sunacak. Hükümet ise Malta'nın hava ve deniz bağlantılarını geliştirmek için yatırımlara devam edecektir.

Özetle, Malta Sanayi Stratejisinin vizyonu, refahı, zenginliği ve ülkedeki verimliliği artıracak kaliteli, katma değeri yüksek sanayi üretimini gerçekleştirmek olarak saptanmıştır. Strateji; ancak canlı bir özel sektörün, topluma refah ve zenginlik yaratabileceğinin altını çizmektedir. Stratejiye göre Malta'nın odaklanması ve geliştirmesi gereken sektörler ise şöyle sıralanmıştır; Eğitim, sağlık, iş süreçlerinde dış kaynak kullanımı (BPO-Business Process Outsourcing), finans yönetimi, profesyonel danışmanlık, yaratıcı hizmetler, lojistik ve depolama, bio-teknoloji, bio-enformatik, ilaç sanayi, bilgi iletişim teknolojileri, yüksek teknoloji üretim ve hizmetler, denizcilik ve denizcilik bakım onarım, havacılık ve havacılık bakım onarım. Tüm bunların sağlam bir araştırma ve geliştirme stratejisi ile birlikte okunması ve anlaşılması gerektiği de vurgulanmaktadır. Bu amaç için kurulmuş bir de kurum (National Strategy for Research and Innovation, NSRI) Malta'da mevcuttur ve strateji geliştirilmiştir.

Kaynaklar

1. Eiu, Cia World Factbook, Un, World Economic Forum, Transparency International, Reporters Without Borders, World Bank.
2. Alexandra Dumitru Rabobank | Economic Research Department April 09, 2014
3. [Http://Data.Worldbank.Org/](http://Data.Worldbank.Org/)
4. Industry Strategy of Malta, 2007-2010
5. Economic_Survey_2014_Malta
6. Industrial Policy Booklet
7. Economic Update 9/2015 Central Bank of Malta, 2015
8. Doing Business 2015 Malta, Going Beyond Efficiency, Economy Profile Malta, The International Bank For Reconstruction And Development
9. Commission Staff Working Document, Country Report Malta 2015, Brussels, 26.2.2015
10. The Diversification of The Maltese Economy, Aaron G. Grech1policy Note Sept. 2015
11. Economic Vision For Malta 2014-2020, The Malta Chamber of Commerce, Enterprise & Industry
12. Industry Strategy For Malta: 2007-2010

7.5 Seçilmiş Ülkeler ile Kuzey Kıbrıs Kıyaslaması

7.5.1. Büyüklük ve Gelişmişlik

Tablo 62: Nüfus ve Ekonomik Büyüklük

Nüfus ve Ekonomik Büyüklük	Hırvatistan	G.Kıbrıs	Portekiz	Malta	K.Kıbrıs
Nüfus (Milyon Kişi)	4.20	0.90	10.40	0.40	0.28
GSYİH(\$)	57.2	21.9	229.6	10.6	4.0
Ekonomik Büyüme (%)	-0.4	-2.7	0.9	3.5	4.8
GSYİH(\$)/kişi	10.2	25.3	16.7	24.9	15.1

Toplam Gayri Safi Milli Hasıla ve/veya Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

Ülkeleri toplam GSMH veya GSYİH temelinde sıralayarak ülkelerin gelişmişlik düzeyini belirlemeye çalışmak çok kaba bir yaklaşım olacaktır. Çünkü toplam GSMH, ekonomilerin bir gelişmişlik düzeyinin göstergesi olmaktan çok, faaliyet hacmi ya da ekonomik büyüklük göstergesi olarak ele alınmalı ve değerlendirilmelidir. Bu büyüklük, gelişmişlik düzeyinden etkilenmekle birlikte daha çok ülke ekonomisinin üretim kapasitesi anlamında dünyadaki yerini ve dünya ekonomisi içindeki payını belirlemede yardımcı olmaktadır. Nitekim GSYİH düzeyleri temelinde söz konusu beş ülkeyi sıraladığımızda, aralarında önemli büyüklük farklılıklarının olduğu gözlenmektedir. Ekonomilerin büyüklüklerinin, ülkelerin nüfus büyüklüklerine doğru orantılı sıralandığı görülmektedir. En büyük nüfusa sahip olan Portekiz GSYİH bakımından birinci sırayı alırken, Hırvatistan ikinci, Güney Kıbrıs üçüncü, Malta dördüncü ve Kuzey Kıbrıs beşinci ve en küçük ekonomi olarak sıralanmaktadır.

Kişi Başına Gayri Safi Milli Hasıla ve/veya Kişi Başına Gayri Safi Yurtiçi Hasıla

GSMH ve/veya GSYİH büyüklüğünden ziyade, kişi başına GSMH ve/veya GSYİH gelişmişliğin ölçülmesinde sıkça kullanılan göstergelerden bir tanesidir. Kavramın ifadesinden anlaşıldığı gibi bu ölçüt, nüfus büyüklüğünün ekonomik büyüklüğe katılmasıyla daha duyarlı ve anlamlı hale gelmektedir. Bu bağlamda söz konusu beş ülke arasında; Güney Kıbrıs kişi başı 25.3 bin dolar milli gelir ile en gelişmiş ekonomi, 24.9 bin dolar milli gelir ile Malta ikinci, 16.7 bin

dolar milli gelir ile Portekiz üçüncü, 15.1 bin dolar milli gelir ile Kuzey Kıbrıs dördüncü sırayı alırken, Hırvatistan 10.2 bin dolar milli gelir ile en az gelişmiş ekonomi olarak görülmektedir.

Bu kıyaslamada ekonomik faaliyetlerin temel amacının insanların refahını sağlamak olduğu göz önünde bulundurulduğunda, “bir ülkenin gelişme durumunun en iyi göstergesi kişi başına düşen milli gelirdir” varsayımı temel alınmıştır. Ancak, bu gösterge ele alınırken, kişi başına düşen milli gelirin ortalama bir büyüklük olduğu unutulmamalıdır. Düşük kişi başı milli gelir, az gelişmişliğin bir göstergesi olmakla birlikte, milli gelirin yüksek olmasının gelişmişlik göstergesi olarak kullanılmasında değişik durumlarla karşılaşılabilir. Özellikle petrol ihracatçısı bazı ülkeler, bu ölçüte göre zengin, refah veya gelişmiş sayılabilmekte ancak, durum incelendiğinde bu ülkelerin gelişmiş değil, az gelişmiş ülkelerin çoğu özelliklerine sahip oldukları da kolayca görülebilmektedir.

Ülkelerin refah düzeyleri karşılaştırmalarında, kişi başına milli gelir ölçütü uzun zamandan beri kullanılmaktadır. Buna karşılık, bu ölçütün sakıncalarını ortaya koyan birçok araştırma da mevcut olduğundan ihtiyatlı kullanılması gereken bir göstergedir. Özellikle, kişi başına milli gelir rakamının ABD doları ile ifade edilmesinin sakıncalarının yanı sıra, başka göstergelerin de kullanılması gerektiği bilinmektedir.

7.5.2. Ekonominin Yapısı (Sektörel Dağılım)

Tablo 63: Ekonominin Sektörel Dağılımı (%)

Ekonominin Sektörel Dağılımı (Cari Fiyatlarla, 2013, %)	Hırvatistan	G.Kıbrıs	Portekiz	Malta	K.Kıbrıs
Hizmet Sektörleri (%)	69.2	81.7	75.2	73.3	86.3
Sanayi (%)	25.8	15.9	22.2	25.3	8.48
Tarım (%)	5.0	2.4	2.6	1.4	5.3
İmalat Sanayi (% GSYİH)	15.0	5.3	12.0	11.0	2.9
Sanayi Sektörü İstihdam Payı (%)	27.4	20.2	23.9	17.0	7.8

Hizmet Sektörü

Kıyaslanan beş ülke de hizmet sektörünün ağırlıkta olduğu ekonomilere sahiptir. Ancak Güney Kıbrıs %81.7 ve Kuzey Kıbrıs %86.3'lik oranlar ile oldukça yüksek bir bağımlılık düzeyinde hizmet sektörü payına sahip ülkeler olarak görülmektedir. Bu durum, hizmet

sektörü içerisinde en önemli paya sahip turizm alt sektöründe yaşanacak herhangi bir olumsuzluğun ekonomiye menfi etkisinin büyük olacağının göstergesidir. Nitekim belli bir sektöre aşırı bağımlılığın zararını, bankacılık sektöründe gerçekleşen kriz neticesinde, Güney Kıbrıs ciddi şekilde yaşamıştır. Beş ülkede de hizmet sektörü içerisinde en önemli pay turizm olmasına rağmen Kuzey Kıbrıs dışındaki diğer ülkelerin hizmet sektörü daha çeşitli faaliyetlerden oluşmaktadır. Örneğin Hırvatistan coğrafi konumu itibariyle önemli bir gemicilik, denizcilik ve liman hizmetleri sektörüne sahiptir. Öte yandan, deniz taşımacılığının Hırvat ekonomisine katkısı 1990'dan bu yana düşüş kaydetmesine rağmen, ülkenin coğrafi yapısı ve konumu nedeniyle ülke ekonomisi için büyük önem taşımaktadır. Toplam sayısı 350'ye ulaşan limanların 7 tanesi uluslararası taşımacılığa uygundur. Bu limanlar; Rijeka, Ploce, Split, Zadar, Sibenik, Pula ve Dubrovnik'te yer almaktadır. Bankacılık ve haberleşme sektörleri de son yıllarda gelişme içinde olan sektörlerdir.

Güney Kıbrıs da yine Turizm sektörü yanında oldukça önemli ve güçlü bir gemicilik ve liman hizmetleri sektörüne sahiptir. Uluslararası gemi sicil kayıtları itibariyle ise Avrupa'da üçüncü dünyada onuncu sıradadır. Dünyanın en büyük gemi işletme şirketlerinin bazılarının genel merkezi Limasol'da bulunmaktadır ve operasyonlarını buradan yürütmektedirler. Dünya filosunun yaklaşık %4'ünün Güney Kıbrıs'tan yönetildiği tahmin edilmektedir. Uluslararası bankacılık sektöründe son yıllardaki olumsuz gelişmelere rağmen sektör ekonomi için büyük öneme haizdir.

Hizmet sektörü en ağırlıklı sektör olmasına rağmen Güney Kıbrıs'ın ana sektörler itibariyle dağılımına bakıldığında zaman zaman sanayi sektörünün % 15.9 ve tarımın ise % 2.4'lük paya sahip olduğu görülmektedir.

Portekiz ise Kuzey Kıbrıs gibi ağırlıklı bir turizm sektörüne sahip olmasına ve hizmetler açısından daha fazla bir çeşitliliği olmamasını rağmen ekonominin diğer sektörleri olan sanayi ve tarımda da çeşitliliği yakalamış durumdadır.

Malta, geleneksel turizmin yanı sıra, lisan okulları, dalış okulları, yatçılık faaliyetleri, profesyonel hizmetler, bilgisayar programlama, bilgi teknolojileri ve kumar ile bahis oyunları gibi turizmin bazı özel oluşumları da yine son on yılda ortaya çıkan ve gelişen alt sektörler ile hizmetlerde ve ekonomide çeşitlenmeyi yakalamış durumdadır. Bu nedenledir ki Avrupa'da yaşanan ekonomik krizden de en az etkilenen ülke olmuştur.

Sanayi Sektörü

GSYİH içerisinde Hırvatistan % 25.8, Malta % 25.3, %22.2'lik sanayi payı ile de Portekiz Avrupa Birliği'nin 2020 için belirlediği %20 sanayi payı bandını aşmış durumdadırlar. Ancak, özellikle Kuzey Kıbrıs %8,5 gibi düşük bir sanayi payı ile son sırada yer alırken Güney Kıbrıs %15.9 ile Kuzey Kıbrıs'ın önünde yer almaktadır. Ülkelerin ihracat malları incelendiği zaman kıyaslanan beş ülkenin de sanayi ürünlerinin ve dolayısıyla imalat sanayi ürünlerinin ihracatları içerisinde en büyük paya sahip olduğu görülmektedir. İhracat ürünlerinin çeşitliliği ve katma değer yaratma kapasiteleri göz önüne alındığında zaman, Kuzey Kıbrıs'ın çok az çeşitlenmiş ve katma değer yaratma kapasitesi nispeten daha zayıf ve teknoloji düzeyi açısından düşük teknoloji gerektiren ürünler üreten bir ülke olduğu gözlemlenmektedir. Kuzey Kıbrıs haricinde diğer dört ülkenin ihracatları içerisinde makineler, motorlu araçlar, ecza ürünleri ve hatta uçak parçaları, ulaşım araçları gibi katma değeri yüksek, ileri teknoloji ve teknik bilgi (know how) gerektiren çeşitli ürünler bulunmaktadır.

Hırvatistan'nın ihracat ürünleri arasında “mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler” % 13.5, “makina, kazanlar, mekanik cihazlar, motorları ve parçaları” % 9.8 ve “elektrikli makine ekipmanları aksam ve parçaları” % 8.1'lik ihracat paylarıyla dikkat çeken ürünlerdir.

Güney Kıbrıs'ın ihracatı içerisinde ise “Mineral yakıtlar, yağlar ve bunların damıtılmasından ürünler” % 26.5, “Araçlar, Demiryolu / Tramvay Lokomotif, tekerlekli ve parçaları ve aksesuarı” % 5.1, “Makina, Kazanlar, Mekanik Cihazlar, Motorları ve parçaları” % 5.1 ve “Elektrikli Makine Ekipmanları Aksam ve Parçaları” % 5'lik payları ile göze çarpmaktadır.

Portekiz'in ihracat profili de Güney Kıbrıs ve Hırvatistan gibi daha teknoloji yoğun ve yüksek katma değerli ürünleri ihracat etmektedir. Portekiz'in toplam mal ihracatının % 14.7'si Makine ve parçaları, %10.9'u Motorlu araçlar ve diğer taşıma araçları ile parçaları, %8.5'i Mineral Yakıtlar, %8.2'si Genel metaller, %7.2'si Plastik ve lastikten mamuller, %6'sı Tarım, %6'sı Konfeksiyon (giyim), %5.4'ü Kimyasal ürünler, %5.3'ü Gıda ürünleri, %5'i Mineraller, %4.7'si Kağıt ve selüloz, %4'ü Ayakkabı şeklinde sıralanması suretiyle oldukça çeşitlenmiş bir ihracat ürün yelpazesi olduğu görülmektedir.

Malta'nın ihracat ürünleri arasında % 37.5'lik payı ile Rafine Petrol ürünler ve % 22.9'luk payı ile Entegre Devreler önemli yer tutmaktadırlar. Paketlenmiş ecza ürünleri % 6.04, Modeller ve

doldurulmuş hayvanlar %2.55, Düşük voltajlı koruma ekipmanları % 1.85, Posta Pulları % 1.28, Yük ve Yolcu Gemileri % 1.12, Filet Balık %1.10 ve Uçak Parçaları % 0.98 pay ile diğer önemli ihrac ürünlerdir. Bu ürünler de yine Kuzey Kıbrıs'ın ihracat yapısından oldukça farklı bir görünüm sergilemekte olup yüksek katma değer ve daha ileri teknoloji gerektiren üretimlerdir.

Kuzey Kıbrıs'ın ihrac ürünleri incelendiği zaman ise, ağırlıklı olarak süt ve süt ürünleri, narenciye, rakı, konfeksiyon, piliç, alçı taşı ve mermer gibi düşük teknoloji gerektiren ürünlerden oluştuğu ve ayrıca çeşitlilik açısından da önemli bir eksiklik arz ettiği olduğu açıkça görülebilmektedir. Kuzey Kıbrıs için tekrardan belirtilmesi gereken bir diğer önemli detay ise imalat sanayi başlığı altındaki ihrac ürünlerinin önemli bir kısmı da hellim gibi tarımsal sanayi ürünleridir.

Tablo 64: İhracatın Sektörel Dağılımı(%)

İhracatın Sektörel Dağılımı	Hırvatistan	G.Kıbrıs	Portekiz	Malta	K.Kıbrıs
Tarımsal Ürünler	18.0	14.2	9.9	14.5	32.4
Yakıt ve Mineraller	17.5	4.5	8.5	10.7	8.7
İmalat Sanayi Ürünleri	62.3	81.3	80.3	74.1	58.9
Mal İhracatının Mal İthalatını Karşılama Oranı	60.8	26.8	81.9	43.4	7.5

Yukardaki tabloda üzerinde durulması gereken ve belki de Kuzey Kıbrıs Sanayi sektörünün durumunu en kısa özetleyen gösterge ise 2014 yılına ait ihracatın ithalatı karşılama oranıdır. Dört ülke içerisinde en düşük orana sahip ülke 26.8 ile G.Kıbrıs olurken K. Kıbrıs için söz konusu değer sadece %7.5'dir. sadece bu değer bile sektörün gelişime olan ihtiyacını özetlemektedir.

7.5.3. Sanayi Stratejisine Bağlı Temel Hedefler

Kıyaslanan beş ülkeden Avrupa Birliği üyesi olan dört tanesi (Hırvatistan, Güney Kıbrıs, Malta, Portekiz) 2020 yılı yılına kadar olan sanayi stratejisi ve hedeflerini belirleyen belgelerini yayınlamışlar ve buna yönelik hareket planlarını hazırlamışlardır. Ülke raporları içerisinde özetlenmiş olan bu plan hedefler, ülkelerin kendi özelliklerine göre farklılıklar göstermesine rağmen bazı ortak tespit ve hedefler de içermektedir. Bunların en önemlileri, işgücü

verimliliğini artırmak, ileri teknoloji ürünleri üretimine yönelmek, sanayinin toplam GSYİH içerisindeki payını artırmak (%20'ye yaklaşmak), girişimciliği ve araştırma geliştirme faaliyetlerini teşvik etmek ile yerli ve yabancı yatırımları özendirmek bulunmaktadır.

Hırvatistan, istikrarlı bir yatırım ortamı yaratmayı, sanayi ve eğitim sektörlerinde stratejik işbirliğini teşvik etmeyi, kamu yönetiminin yeniden yapılandırılmasını ve sermaye piyasasını geliştirmeyi strateji eylem planının dört temel alanı olarak belirlemiştir. Sanayi'nin sürükleyici alt sektörlerini ise, temel eczacılık ürünleri ve preparatların üretimi, bilgisayar, elektronik ve optik ürünlerin imalatı, işlenmiş metal ürünleri imalatı, bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler (BİT), elektrik ekipmanları imalatı, makine ve teçhizat imalatı, gıda ürünlerinin imalatı ve mobilya imalatı olarak sıralamıştır. Bu stratejiye bağlı olarak 2014-2020 arasında yıllık ortalama % 2.85 ekonomik büyüme, 2020'ye kadar toplam % 30 ihracatta artış ve işgücü verimliliğinde % 69 gelişme beklemektedir.

Güney Kıbrıs, imalat sanayinin geleceği planlanırken ve ürünler seçerken bu ürünlerin pazar odaklı, bilgi-yoğun, fiyata ve rekabete duyarlı az olan ürünler olmasını hedeflemiştir. Yeni sanayi politikası hedeflerine ulaşmanın yolunun ise inovasyon ve girişimciliğin teşvik edilmesi ile gerçekleştirmeyi planlamıştır. Yeni sanayi politikası hedefleri de yeni yüksek teknoloji sanayilerin oluşturulması, özellikle bilgi-yoğun sektörlerde doğrudan yabancı yatırımının çekilmesi, geleneksel imalat sanayinin yeniden yapılandırılması ve desteklenmesi, verimlilikte iyileştirme şeklinde planlamıştır. Yeni sanayi stratejisi ile hükümet tarafından, “iş kuluçkalarının yaratılması ve çalıştırılması programı” ve “iş kuluçkaları aracılığı ile ileri teknoloji ve yenilik içeren girişin ve işletmelerin yaratılması programı” adında iki programı uygulamaya konmuştur.

Portekiz, 2020'ye kadar %20 üretim artışı ve imalat sanayinin milli gelirdeki payını %20'ye çıkarmayı hedeflemektedir. Strateji planında araştırma ve geliştirme faaliyetlerine önem verilmiş ve Ar-Ge'nin GSYİH içerisindeki payını %2'ye yükselmeyi planlamıştır. Turizmin yanı sıra diğer sürükleyici sektör olarak belirlenen yenilenebilir enerjiye yatırımı artırmayı ve bu sektördeki istihdamı 121,000 kişiye çıkarmayı planlamaktadır.

Malta, strateji planında, yetkinlik bazlı ücretlendirme yapan ilaç, bio-teknoloji ve ileri teknoloji gerektiren yüksek katma değerli sektörlerde üretim yapmaya artarak devam etmeyi hedeflemiştir. Yeni fabrikalar dahil, geliştirilecek sanayi yatırımları ve endüstriyel bölgeler

için teşvikler geliştirmeyi planlamıştır. Sanayi stratejisinde, yaratıcı ve yenilikçi fikirlere destek sunan Kordin İş Kuluçka Merkezi (The Kordin Business Incubation Center) aracılığıyla yeni işletmelere daha da geliştirilmiş destek hizmetleri sunmaya devam edeceği belirtilmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ın da, bu ülkelerin tecrübelerini ve kendisinin eksiklerini göz önüne alarak hazırlayacağı sanayi stratejisinde işgücü verimliliğini, araştırma geliştirme faaliyetlerini, yenilikçi ve yaratıcı fikirlere destek olacak oluşumları; üretimde çeşitliliği artırıcı, daha yüksek katma değer yaratan ileri teknoloji ürünlerin üretilmesini artıracak faaliyet ve önlemleri geliştirmeyi kendisine hedef alması gerekmektedir.

8. Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri

Bu Proje kapsamında, sanayi sektörünün mevcut durum analizinin yapılabilmesi yönünde en güncel ve detaylı veriyi elde edebilmek adına Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri çalışması yapılmış, sonuçları raporlanmıştır.

8.1. Envanter çalışmasında izlenen yöntem

Anket Sorularının Oluşturulması

Envanter raporunun hazırlanmasına girdi sağlayan anket çalışması için soruların oluşturulmasında Türkiye, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Avrupa Birliği'nde gerçekleştirilen araştırmalar incelenerek, araştırma amacına uygun, Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'ndeki sanayi firmalarına sorulabilecek sorular belirlenmiştir. Belirlenen sorular “Proje Yönlendirme Komitesi” ne sunulmuş ve onay alındıktan sonra “pilot çalışma” yapılmıştır. Pilot çalışma sonucu bazı sorular düzeltilmiş ve anket soruları son halini almıştır.

Anketörlerin Seçimi, Eğitimi, Veri Girişi

Anketörler bölgelere göre üniversite yüksek lisans, lisans öğrencileri arasından seçilmiştir. Saha çalışmasına katılacak anketörler envanter çalışması, NACE kodlama sistemi ve veri girişi ile ilgili eğitimden geçirildikten sonra KTSO üye firmaları ile anket yapılmaya başlanmıştır. Anket, tabletler (3G) kullanılarak çevrimiçi (on-line) yapılmış ve böylece toplanan veriler anında takip edilebilmiştir. Veri girişi için adım adım ilerleyen, hata payını minimize eden, eksik/tutarsız veri girişi halinde kullanıcıyı uyaran, verileri adım adım kaydeden ve yedekleyen kapsamlı bir özel yazılım geliştirilmiştir.

Anket yapılacak firma ile KTSO aracılığı ile önceden randevu alınmış ve anketöre de anket saat ve günü bildirilmiştir. Anket firma yöneticileri ile yüz yüze görüşme yöntemi kullanılarak tabletler üzerinden gerçekleştirilmiştir. Toplanan veriler proje uzmanları tarafından kontrol edilerek hatalı ve/veya eksik sorular bulunması halinde anketöre bildirilerek firmaya tekrar gidilmesi sağlanmıştır.

Anket Hedef Kitlesi ve Katılım

KTSO tarafından yapılan çalışmalar sonucunda anket yapılabilir 477 firma tespit edilmiştir. Verilen firmaların tamamına ulaşılmış ancak tüm uğraşlara rağmen 477 firmanın 425'inden (%90) sağlıklı, analize değer veri elde edilebilmiştir. 52 firma KTSO'nun tüm uğraşlarına rağmen, çeşitli nedenlerden dolayı anket soruları ile ilgili yanıt vermeyi kabul etmemişlerdir.

Araştırmada Karşılaşılan Zorluklar

Envanter raporuna girdi sağlayan saha anket çalışmasına katılmak istemeyen veya sorulan soruları cevaplamak istemeyen firma yetkilileri ile karşılaşılmıştır. Bu ve bunun haricinde yaşanan zorluklar aşağıdaki şekilde gruplanabilir:

- Birçok firmanın birden fazla alanda faaliyet göstermiş olması sebebiyle NACE kodlamasında sıkıntı yaşanması;
- İş yeri bilgilerinin mahrem olduğu belirtilerek bu bilgilerin paylaşılmaması;
- İş yoğunluğundan dolayı anket çalışmasına zaman ayıramayacağının belirtilmesi;
- Söz konusu çalışmanın kendileri için yararının olmayacağının düşünülmesi;
- Daha önce birçok defa çeşitli kurum ya da kuruluş tarafından yapılan anket çalışmalarının sonuçları hakkında kendilerine bilgi verilmemesi,
- Meslek odalarına olan tepki.

Pozitif Deneyimler

- Çalışmaya katılım oranı, benzeri çalışmalara göre oldukça iyi düzeyde olmuştur.
- KTSO üye iletişim bilgileri çoğunlukla güncellenmiştir.
- KTSO üyeleri büyük ölçüde NACE Kodlarına göre tanımlanmıştır.
- Soruların çok fazla olduğu yönünde genel şikayet iletmekle beraber, anket tamamlandığında genel olarak iyi bir amaca hizmet edecek olması yönünde umut ifade edilmiştir.
- Anketler tabletler üzerinden online olarak yapılmış olup, böyle bir çalışma ilk defa yapılmıştır ve bundan sonrası için örnek teşkil edecektir.
- Online çalışan (bulut teknolojisi ile) üye veritabanı programı kullanıma alınmıştır.
- Sanayi Envanteri çalışması ile NACE kodlarının yanı sıra Sanayi Stratejisi çalışmasına girdi sağlayacak birçok veri toplanmıştır.

8.2. Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri ve NACE Kodlaması

Kuzey Kıbrıs'ın rekabet edebilirliğinin artırılmasının ve ekonominin temelinde olan sanayi sektörlerinin ve bu sektörlerde yer alan işletmelerin uluslararası kodlama sistematığında (NACE) tanımlanarak ulusal bir veri tabanının oluşturulması, sanayi envanterinin çıkarılması, ileriye yönelik sektörel yol haritasının oluşturulması ve sanayi strateji belgesinin çıkarılması amacı ile yürütülen çalışma kapsamında envanter saha çalışması süresince firmaların NACE kodlarını tanımlamalarına yardımcı olacak bir sistem geliştirilmiştir.

Bu bağlamda; uluslararası kodlama sistemi ile uyumlu ve kademelerle ilerlenebilecek bir modül, veri girişin sistemine eklenmiştir. Bu sayede sırasıyla “kısım”, “bölüm”, “grup” seçimleri anket sırasında firma temsilcileri ile NACE kodlama sistemi ve veri girişi ile ilgili eğitimden geçirilen anketörler ile yapılmıştır. Hata payını en aza indiren bu sistem ile uluslararası kodlama sistemi içerisinde ilgili firmaların faaliyetlerini tanımlayabilmeleri sağlanmıştır. Anket sırasında on-line (çevrimiçi) olarak tabletler vasıtasıyla girilen kodlar ankete katılan firmalar ile de paylaşılmıştır. Birden fazla faaliyet yürüten firmaların ilgili faaliyetlere karşılık gelen NACE kodları ayrı ayrı tanımlanarak sisteme kaydedilmiş, son aşamada “ana faaliyet konusu” firmaya sorularak belirlenmiştir.

8.3. Envanter Anket Bulgularının Değerlendirilmesi

Kuzey Kıbrıs'ta KTSO üyelerine yönelik yapılan çalışma; firmaların yapısal durumları, faaliyet alanları, insan kaynakları yapıları, Ar-Ge ile ilişki durumları, marka ve patent durumları, dış ticaret ilişkileri, sahip oldukları sertifika ve belgeler, ilgili kurum ve kuruluşlarla ilişki durumları, üniversite-sanayi-kamu işbirliği durumu, rekabet güçleri, satış ve pazarlama alanları, maliyetleri ve Organize Sanayi Bölgeleri ile ilgili durum başlıkları altında toplanmıştır.

Bu bağlamda öne çıkan bulgular şunlardır:

- Firmalar ağırlıklı olarak (%61.2) Lefkoşa’da faaliyet göstermektedirler.
- Firmaların büyük bir çoğunluğu “Limited Şirket” (%86.2) statüsünde faaliyetlerini yürütmektedirler.
- Yapısal olarak firmalar incelendiğinde firmaların büyük çoğunluğunun (%76) “Aile Şirketi” olarak kurulduğu ve faaliyet gösterdiği tespit edilmiştir.
- Beşer yıllık periyodlara dikkate alındığında, 1995 yılı sonrasında yeni kurulan firma sayısında genel anlamda artış olduğu gözlenmiştir.
- Firmaların %84’ü e-posta kullanmalarını belirtmelerine rağmen, firmaların %56.9’unun web sayfası olmadığı gözlenmiştir.
- Alt sektörlerle bakıldığında firmaların bulunduğu ilk üç alt sektör sırası ile “Gıda Ürünlerinin İmalâtı”, “Fabrikasyon metal ürünleri imalâtı”, ve “Diğer metalik olmayan mineral ürünlerin imalâtı” alt sektörleridir.
- Firmaların faaliyet alanlarını seçme sebebi olarak en çok aile mesleği olması ifade edilmiş, daha sonra ise mesleki eğitim ile kişisel yetkinlik gösterilmiştir.
- Firmaların kullandıkları üretim yöntemi sorgulanmış ve firmalar en çok “Siparişe göre” üretim yaptıklarını belirtmişlerdir. En çok tercih edilen ikinci üretim yöntemi ise “Sürekli (Seri) Üretim” olmuştur.
- Firmaların büyük çoğunluğu (%67.6’sı) üretimde kullandıkları hammaddeleri Kuzey Kıbrıs’ta olmadığı için yurt dışından temin ettiklerini belirtmişlerdir.
- Firmaların %48.7’si beş yıl içerisinde yeni yatırım planı yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Firmaların %64.5’inde profesyonel yönetici olduğu belirtilmiştir.
- Firmaların %80.2’sinde iş tanımlarının yapılmış olduğu belirtilmiştir.
- Personel bulmada zorluk çeken firmaların en yüksek oranda (%44.7) “Meslek Lisesi” mezunu personel bulmada zorluk çektikleri belirtilmiştir.
- Firmaların %35.5’i Ar-Ge çalışması yaptıklarını belirtmişlerdir.
- Firmaların büyük bir çoğunluğu (%65.9) Ür-Ge çalışması yapmadıklarını belirtmişlerdir.
- Firmaların %60.2’si hâlihazırda kendi markasının var olduğunu belirtmişlerdir.
- Firmaların sadece %19.2’si ihracat yaptıklarını belirtmişlerdir.

- Firmalar tarafından ihracatta en fazla “Doğrudan ihracat” (%81.5) yöntemi tercih edilmektedir.
- İhracat yapamama nedenleri olarak “Sermaye yetersizliği” (%16.5), daha sonra sırası ile “Dış pazarı tanımama” (%14.8), “Uygun fiyata ürün sunamama” (%12.5), “Kaynak yetersizliği” (%12.2), “İç pazardan tatmin olma” (%9.9), “Talep edilen miktarda ürün sunamama” (%8.7), “Malzeme” (%7.8) “Aracı işletme bulmada yaşanan zorluk” (%6.1), “Teknoloji” (%6.1) ve “Talep edilen ürünü sunamama” (%5.4) üzerinde yoğunlaşmıştır
- Teşviklerden yararlananlar en çok %67.5 ile “Navlun desteği” nden yararlandıklarını belirtmişlerdir.
- Firmaların %53.4’ü hiçbir kalite belgesine sahip olmadığını belirtmiştir.
- Çoğu firma (%65.2) üniversite-sanayi-kamu işbirliği ifadesini duymadıklarını ve ne ifade ettiğini bilmediklerini belirtmişlerdir.
- Firmalar büyük oranda (%60.5) üniversitelerin sanayiye katkı sağladığını düşünmemektedir.
- Firmaların %78.4’lük bir oranı üniversite akademisyenleri ile ortak çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir.
- Firmaların büyük bir çoğunluğu (%81.4) istihdam yaparken yerli/yabancı üniversite mezun ayrımı yapmamaktadırlar.
- Firmaların büyük çoğunluğunun ek finansman, sermaye ve maliyetlerin düşürülmesi yönünde öncelikli ihtiyaçları bulunduğu açıkça görülebilmektedir. Bununla birlikte, yurtiçi ve yurtdışı ortaklıklar, yönetim danışmanlığı, bilgi teknolojileri ve e-ticaret konuları firmaların en az ihtiyaç hissettikleri konular olarak öne çıkmıştır.
- Firmaların bulundukları sektörde rekabet gücünü olumsuz yönde etkileyen faktörlerin başında maliyetler gelmektedir.
- Firmaların %63.3’ü kendi markaları ile satış yaptıklarını, yarısından fazlası da aracısız çalıştıklarını belirtmiştir. Hem aracılı, hem de doğrudan satışı tercih eden firmaların oranı ise %33.9 olmuştur.
- Çalışmaya katılan firmaların maliyetlerini etkileyen kalemler, toplam maliyetteki oranlarına bakılarak incelenmiştir. İşçilik, elektrik, hammadde ve yakıt giderlerinin toplam maliyetler üzerindeki oranları sıralandığında; en yüksek oranın hammaddede olduğu görülmektedir.

- Firmaların %57.6'sı yatırımlarını hem kredi kullanımı ile hem de öz kaynak kullanarak finanse ettiklerini belirtmişlerdir. Firmaların %21.9'u sadece kredi kullanarak, %16.7'si ise sadece öz kaynak kullanarak yatırımlarını finanse ettiklerini belirtmişlerdir.
- Firmalara Türk Lirası için faiz oranı beklentileri sorulmuştur. Firmaların %75.4'ünde Türk Lirası kredi alımlarında %5 ve altında faiz oranı beklentisi olduğu belirtilmiştir.
- Firmaların %54'lük çoğunluğu Organize Sanayi Bölgesinde bulunmamaktadır.

Kuzey Kıbrıs Sanayi Envanteri Çalışması, kapsamlı bir rapor halinde Yürütme Kurulu ile paylaşılmıştır.

8.4. NACE sisteminin kurulması ve uygulanmasında yol haritası

Bu çalışma ile Sanayi Odası üyelerinin NACE Standartlarına uygun sınıflandırılması, kodlanması ve sanayi envanterinin çıkarılması sağlanmıştır. Mevcut Durum Analizi çalışması ile elde edilen bilgi, eğilimler ve öneriler doğrultusunda, ekonomik faaliyetlerin ve aktörlerin sektör gruplandırmalarının ve kodlamalarının yer alacağı veri tabanı, teknoloji alt yapısı ve güncellemesi ile ilgili geliştirilecek konsept Yönlendirme Komitesine önerilmiştir. Burada hedeflenen; Sanayi Odası veri tabanının güncellenme yönteminin tanımlanması, planlanması ve veri tabanının oluşturulması; oluşturulan veri tabanının NACE Standartlarına uygun sınıflandırılıp kodlanabilmesi için şirket bilgileri, anket, raporlar, web siteleri ve görüşme yöntemi ile güncellenip doğrulanması; DPÖ, Sanayi Dairesi ve Sanayi Odası bünyesinde güncellenebilecek ve sürdürülebilir bir yazılımın (programın) geliştirilmesi, Sanayi Odası üyelerini kapsayan veri tabanının, güncellenmeye ve düzeltmelere açık olarak oluşturulması, NACE Standartlarına uygun kodlanması ve sanayi envanterinin çıkarılması, Ulusal veri tabanı alt yapısı için öneriler geliştirilmesidir.

Bu doğrultuda, KTSO'da ilgili paydaşların katılımı ile "Sürdürülebilir Envanter Workshop Çalışması" yapılmış, çalışma kapsamında sorunlar ve çözüm önerileri detaylandırılmış, çözüm yönünde sorumlu kurumlar tanımlanmış, sonuçlar raporlanarak paylaşılmıştır. Ortaya çıkan Sanayi Envanteri Yol Haritası, aşağıdaki gibi şekillenmiştir.

Sanayi Envanteri Yol Haritası

Sorunlar	Öneriler	Sorumlu Kurum
1 Firmaların NACE kodlamasına katılımcı olmaması	Envanter çalışmalarına katılımın yasal/idari düzenleme ile zorunlu hale getirilmesi	DPÖ, KTSO, ETS Bakanlığı
	Envanter çalışmasının sonunda üyelerin NACE kodları ile ilgili bilgilendirilmesi, değişiklik halinde bilgi vermelerinin talep edilmesi	KTSO
	NACE kodunu yanlış / eksik bildirilmesine yönelik idari tedbirlerin (işyeri tehlike sınıfı belirleme, teşvik ve desteklerden faydalanamama vb. ilgili düzenlemeler ile) belirlenmesi	DPÖ, KTSO, ETS Bakanlığı
	Envanter veri tabanının ticari işbirliklerini oluşturmaya yönelik veya geliştirici faaliyetler kapsamında kullanılacak şekilde firmaların sektör bazında gruplandırılması, bunların ilgili portaller, sanal fuarlar, iş ağı geliştirme toplantıları vb. ortamlarda paylaşılması	KTSO, KTTO
	Yetkili muhasip-murakıplara konu ile ilgili eğitimlerin verilmesi, bilgilendirmelerin yapılması	KTSO, ETS Bakanlığı, DPÖ
2 Firmaların NACE kodlamasında meydana gelen değişiklikleri güncellememesi	Hibe, teşvik, kredi vb. programlara başvuru yapacak firmaların NACE sınıflamasına uygun olarak tercih yapabilmeleri yönünde sınırlandırma yapılması	DPÖ, Kalkınma Bankası, ETS Bakanlığı, AB Program Destek Ofisi
	K.T. Sanayi Odası'ndan ve K.T. Ticaret Odası'ndan ilgili kurum ve kuruluşlara iletmek üzere resmi yazı talepleri halinde, NACE kodu ve gerekli firma bilgileri (envanter soru formunda cevapsız kalan) uygun / güncel olmayan firmalar için belge düzenlenmemesi	KTSO, KTTO
	KTSO üyelik veri tabanı ile envanter veri tabanının eşleştirilmesi / senkronize edilmesi / entegre edilmesi	KTSO, KREDO
	Oda kayıtlarının yenilenmesi aşamasında istenen ve güncel bilgilerin sağlanmasının zorunlu hale getirilmesi	KTSO, KTTO
	Yıllık üyelik yenilemelerinde envanter bilgisinin güncellenmiş olması gerekliliği, online, şifre ile veya KTSO ve KTTO'da yönlendirme ile. Bu bilginin Odaların web sitesinde üyelik yenileme gereklilikleri kısmında ilave edilerek yayınlanması, ilgili formların bu doğrultuda güncellenmesi	KTSO, KTTO
	Şirket kurulumu veya şirket ana sözleşme değişiklikleri aşamasında kod bilgisi girilmesi (ayrı bir form ile), kodlamada ve envantere ilişkin diğer önemli bilgilerdeki değişikliklerin olması halinde bildirmesi, güncellemeyi takip etmesi konusunda Yetkili Muhasip - Murakıpların	ETS Bakanlığı (Şirketler Mukayyitliği)

	yetkilendirilmesi	
	NACE kodlama sistemi ile ilgili Odalarda ve ilgili kurum / kuruluşlarda uzman personelin oluşturulması / eğitilmesi, değişiklik ve güncellemelerin ve yasal düzenlemelerin takip edilmesi, adapte edilmesi	KTSO, KTTÖ
	KTSO üyelerinin hammadde ithalatı, sınıflandırması vb. işlemlerde NACE kodlama sisteminin dikkate alınması, gümrüğe bu doğrultuda hazırlanmış belgelerin sunulması	KTSO, Maliye Bakanlığı (Gümrük ve Rüsumat Dairesi)
	KTSO bünyesinde (yasal düzenleme yapılana kadar TÜİK güncellemeleri ile) verinin güncellenmesi, yönetilmesi, değişikliklerin yapılması	KTSO
3	Firmaların bilgi paylaşımından kaçınması	DPÖ
	Odalar tarafından yapılacak envanter çalışmalarına katılımın yasal düzenleme ile zorunlu hale getirilmesi	
	Maliye bakanlığı ile firma bazında karşılıklı bilgilerin paylaşılması ve NACE kodu ile eşleştirilmesi. Maliye Bakanlığı kod sisteminin NACE kod sistemi ile eşleştirilmesi	Maliye Bakanlığı, ETS Bakanlığı, KTSO
	Mevcut software'in ortak portal (e-devlet bünyesine) alınması	Başbakanlık - Kamunet/E-devlet
4	Ulusal kodlama standart alt yapısının olmaması, farklı kodlama nedeniyle sınıflandırmada yaşanan sorunlar	Başbakanlık, DPÖ
	Devletin tüm kurumlarında sınıflandırmanın aynı sistemde olması	
	NACE kodlaması ile ilgili yasal düzenlemelerin yapılması	Başbakanlık, DPÖ
	KOBİGEM gibi KOBİ destek kuruluşlarının veri tabanının KTSO veri tabanı ile eşleştirilerek ortak veri tabanı kullanılması	ETS Bakanlığı, KTSO
	DPÖ tarafından ilgili/gerekli yasal düzenlemenin yapılması	DPÖ
	GTİP no.ları ile NACE kodlamasının eşleştirilmesi ve tek numarada / sistemde toplanması sistemine hazırlık / altyapı çalışması (ithalat ve ihracatta NACE kodlaması ile ilişkilendirilmesi - teşvik sistemine entegre edilmesi)	ETS Bakanlığı, DPÖ, Maliye Bakanlığı (Gümrük ve Rüsumat Dairesi)
5	NACE kodlamasına ve güncellemeye ilişkin teşvik ve müeyyidelerin tanımlı olmaması	ETS Bakanlığı (Şirketler Mukayyitliği)
	Şirket ana sözleşmelerinin faaliyet konusuna uygun düzenlenmesinin zorunlu hale getirilmesi	
	TC kaynaklı fonlar aracılığı ile yürütülen faiz destekli kredi programları (özel bankalar aracılığı ile yürütülenler dahil), hibe ve teşvik programları	ETS Bakanlığı

	başvuru ve değerlendirmelerinde firma seçiminin NACE koduna dayandırılması	
	AB vb. yabancı kaynaklı fonlamalarda firma başvurusunda NACE Kod bilgisinin talep edilir hale getirilmesi	AB Program Destek Ofisi
	İş güvenliği sistemi paralelinde tehlike sınıflarının NACE kodlamasına bağlı olarak belirlenmesi / mevcut tanımların bu yönde eşleştirilmesi	Çalışma Bakanlığı
6	NACE Kodlaması ve güncellemeye ilişkin yasal çerçevenin tanımlı olmaması	DPÖ
	İş güvenliği, çevre güvenliği gibi tehlike sınıfları belirleyen düzenlemelerde firmaların NACE konuda göre ayrıştırılması	Çalışma Bakanlığı
	Gümrük'te NACE kodlaması ile eşleştirme sisteminin değerlendirilmesi / KTSO tarafından verilen belgeler doğrultusunda işlem yapması, uyumsuzlukları bildirmesi	KTSO, Maliye Bakanlığı (Gümrük ve Rüsumat Dairesi)
7	NACE kodlamasına yönelik merkezi portal yapısının olmaması	KTSO
	Teknik sürdürülebilirliğin sağlanması ve veri tabanının başka projelere / çalışmalara entegre edilebilir hale getirilmesi için gerekli çalışmaların yapılması (yazılımın yerel servera taşınması, teknik bakımlar vb.)	
	Mevcut software'in ortak portal (e-devlet bünyesine) alınması	Başbakanlık, Kamunet/E-devlet

9. AB ile Uyum Çalışmaları ve Sanayi Sektörüne Etkisi

Raporun bu bölümünde Kuzey Kıbrıs'taki sanayi işletmelerinin olası bir Kıbrıs sorununa çözüm ve AB müktesebatına uyum konusunda mevcut durumları ve eksikliklerinin sektörel bazda analizi yapılmıştır.

KKTC Başbakanlık'a bağlı Avrupa Birliği Koordinasyon Merkezi tarafından AB kurumları ile işbirliği içerisinde hazırlanarak, yürürlüğe konabilmesi hedefi ile Avrupa Birliği Müktesebatına Uyum Programı (MUP) hazırlanmıştır. Program, adada varılacak bir çözüm durumunda AB müktesebatının Kuzey Kıbrıs'ta etkin bir şekilde adaptasyonunu ve uygulanmasını hızlandıracak ve çözümün tüm parametreleri ile gecikmeksizin uygulanmasını mümkün kılacak yasal düzenlemeler ile ilgili ışık tutan oldukça kapsamlı bir çalışmadır.

Sanayi işletmelerinin AB uyum süreci değerlendirilirken, üretim yöntemleri, kapasite ve üretimin içte ve dışta pazarlanması konularına genel bir bakış şarttır. Bu şekilde, Kıbrıs sorununun çözümü gündemde olsun olmasın işletmelerin gerekli düzenlemelere olan ihtiyaçları daha net anlaşılabilecektir.

Proje kapsamında yürütülen envanter çalışmasından edinilen bilgiler de incelendiğinde mevcut durumda firmaların yaklaşık %68'i, %70'in altında üretim kapasitesi ile çalışmaktadır. Bunun %33,5'i %50nin altında kapasite ile %36,5'i ise %50-70 arasında kapasite ile çalışmaktadır. Bu durumda iç piyasanın sınırlı oluşunun yanı sıra dış piyasalara erişim konusunda gerek teknik, gerekse siyasi durumdan kaynaklanan sıkıntıların etkili olduğu bilinmektedir. Zaten envanter çalışmasına katılan firmaların kapasite kullanımının düşük olmasının sebepleri ile ilgili olarak en fazla "talep yetersizliği" yorumunu yaptıkları görülmektedir. Bununla beraber üretim maliyetlerinin dış piyasalardaki rakiplere kıyasla yüksek oluşu da göz ardı edilmemesi gereken bir etkidir. Kuzey Kıbrıs'ta ithal hammadde ile üretim yapan firmaların ihracat yapma oranının tam da bu sebepten ötürü % 22 seviyelerinde kalması sürpriz değildir.

Makine ve ekipman alımı/yenilemesi ile üretim teknolojisinde zamana ayak uydurma ve üretim verimliliğinin artırılabilmesi için Türkiye Cumhuriyeti ve Avrupa Birliği kaynaklı hibeler yaygın olarak kullanılmaktadır. Ancak halihazırda tam olarak kullanılamayan üretim

kapasitesinin daha da artırılmasına yönelik bu ve bunun gibi faaliyetlerin yürütülmesinin bir stratejik plana ve ölçülebilir kriterlerle güçlendirilmiş hedeflere dayandırılabilmesi, aynı zamanda da atıl kapasitenin dış pazarlara açılma yönünde değerlendirilebilmesi için ortam hazırlanabilmesi açısından önemlidir.

Bu noktada, Kuzey Kıbrıs sanayi sektörü eliyle piyasaya sunulan ürünlerin AB müktesebatına uygun bir şekilde üretiminin sağlanması; imalatçı firmaların üretim süreçlerini bu yasal düzenlemelerle paralel olarak gözden geçirmesi ve bir sonraki aşamada söz konusu mevzuatın uygulandığı ülkelere ihracata uygun zeminin hazırlanabilmesi amacıyla ihtiyaçlar irdelenmiştir. İhtiyaçlar öncelikli konular bazında sınıflandırıldığında, imalat sektörü genelinde ve öne çıkan alt sektörler (tarıma dayalı gıda üretimi, inşaat malzemeleri üretimi ve bilişim) özelinde mevcut durum daha rahat anlaşılabilir.

Yasal düzenlemeye paralel olarak, Proje kapsamında öncelikli olarak irdelenen alt sektörlerde – gıda, inşaat malzemeleri üretimi, bilişim – yer alan sanayi firmalarının AB müktesebatına uyum çerçevesinde hazırlık yapmalarını gerektirecek çalışmaların kapsamına ve birbirleri ile ilişkilerine bakıldığında topyekün, planlı ve birbirleriyle uyumlu şekilde yürütülmesi ihtiyacı daha net görülebilmektedir.

AB müktesebatı incelendiğinde, bahse konu sektörleri doğrudan ve dolaylı olarak etkileyen düzenlemelerin farklı müktesebat başlıkları altında dağınık bir biçimde yer aldığı görülebilmektedir. AB içerisinde malların serbest dolaşımı, ürün güvenliği, tüketici sağlığı vb. konularda yürütülecek uyum çalışmaları yatay olarak tüm sektörleri, özellikle de imalat sektörlerini etkileyecektir. Dolayısıyla, AB mevzuatına uyum çalışmalarının sektörler ve alt sektörler açısından etkileri incelenirken konular bazında inceleme yapmak mantıklı olacaktır.

9.1. Tarıma Dayalı Gıda İmalatı Sektörü

Avrupa Birliği üye devletlerinin tarım politikalarını siyasi ve ekonomik anlamda bütünleştiren Avrupa Birliği Ortak Tarım Politikası (OTP) ve Kırsal Kalkınma politikası çerçevesinde teknik ilerlemenin teşvik edilmesi, tarımsal üretimin gerçekleştirilmesi, üretim ve iş gücü faktörlerinin optimum kullanımının sağlanması; tarım ile uğraşan kesimin bireysel kazançlarının artırılması yoluyla adil yaşam standartlarına kavuşması, piyasa istikrarının

sağlanması, ürün arzının garanti altına alınması ve tarım ürünlerinin tüketicilere uygun fiyatlarla ulaştırılmasının sağlanması; tarım sektöründeki rekabetin artırılmasını, çevreye duyarlı yerel ürünlerin geliştirilmesini, kırsal alanlarda ekonomik faaliyetlerin ve yaşam kalitesinin artırılması hedeflenmektedir.

“Tarım ve Kırsal Kalkınma” başlığı altında;

- Ortak Tarım Politikasının izlenmesi, yönetimi ve finansmanı ile ilgili kurallar;
- Kırsal Kalkınma destek kuralları
- Ortak Tarım Politikası altında çiftçilere doğrudan destek sağlayan kurallar;
- Arıcılık alanındaki faaliyetlerin uygulamasına ilişkin kurallar;
- Üçüncü ülkelerde ve iç pazarda tarımsal ürünlere ilişkin promosyon ve kurallara ilişkin önlemler
- Tarımsal ürünlerin ithalat ve ihracatı izni için gerekli başvuru ve belirli sertifikalandırma kuralları
- Çiftlik tavukları ve tavuk yumurtalarına ilişkin piyasa standartlarının uygulayıcı kuralları
- Kamu müdahalesi altında olan tarımsal ürünlerin alış ve satışı ile ilgili uygulayıcı kuralları;
- Süt sektörüne ilişkin belirli piyasa destek önlemleri kuralları;
- Meyve, sebze, işlenmiş meyve ve sebzeler, zeytinyağına ilişkin kurallar;
- Üçüncü devletlerde ve iç pazarda tarımsal ürünlere ilişkin promosyon önlemleri ve enformasyon kuralları;
- Organik ürünlerin üretimi, etiketlenmesi, kontrolü, ithali ve piyasaya sürülmesine ilişkin uygulayıcı kurallar;
- Tarımsal ürünlerin çeşitli pazarlama, sınıflandırma, etiketleme, ambalaj, tahlil, muayene ve izleme konularındaki kurallar;
- Et ve süt ürünlerini de kapsayan Ortak Tarım Piyasaları Düzeni’ni tesis eden Tüzük ile geleneksel özellikleri garanti edilen ve coğrafi işaret ya da menşe adı korumasından faydalanan tarım ürünleri ile ilgili düzenlemeler;

gibi tarımsal ürünleri işleme sureti ile imalat yapan sanayi kuruluşlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek düzenlemeler öngörülmektedir. Bu doğrultuda, halihazırda Devlet

Laboratuvarı'nın teknik ve fiziki kapasitesinin artırılması, akreditasyon sürecinin tamamlanması, insan kaynakları ve idari eksikliklerinin tamamlanmasına yönelik olarak çalışmalar devam etmektedir.

Gıda güvenliği, veteriner ve bitki sağlığı faslı, çiftlikten sofraya kadar olan süreçte tutarlı tedbirler ve yeterli izleme çalışmaları yolu ile Avrupa Birliği iç pazarının etkili biçimde işlemlerini sağlayarak, gıda güvenliği, hayvan sağlığı, hayvan refahı ve bitki sağlığını yüksek düzeyde korumayı hedefleyen Birliğin gıda güvenliği konusundaki entegre yaklaşımını yansıtmaktadır. Genel gıda ve yem ile ilgili AB mevzuatı çerçevesinde insan sağlığının ve tüketici menfaatlerinin yüksek seviyede korunması amacıyla gıda güvenliğine karşı olası tehlike ve risk durumunda gıda ürünlerinin denetim ve kontrolünü yapabilecek bir mekanizma oluşturulmasını, izlenebilirlik ve şeffaflık ilkeleri çerçevesinde gıda enformasyonunun doğru şekilde yapılmasını hedeflenmektedir. Ayrıca, gıda mevzuatı ile tüketici menfaatleri korunarak, gıda işletmecilerinin sorumlulukları ile gıdanın üretim, işleme, depolama, dağıtım, pazarlama, ithalat ve ihracatının tüm aşamalarında hijyen ve resmi kontrolleri sağlanması amaçlanmaktadır.

Veteriner alanındaki AB mevzuatı, ehil hayvanlar ile ilgili olarak hayvan sağlığının ve refahının korunmasını, hayvan hastalıklarının kontrol ve eradikasyon önlemlerinin düzenlenmesini, hayvan türlerinin ve işletmelerinin tanımlanması ve kaydı ile hayvan hareketlerinin izlenmesini kapsamaktadır. Aynı zamanda hayvanların yetiştirilmesinde kullanımı yasak maddeler, kalıntılarla ilgili kontroller, canlı hayvan ve hayvansal ürünlerin ithalat gereklilikleri ve iç piyasadaki hayvansal gıdaların güvenliğinin sağlanması için önemli olan ilkeleri belirleyip, uygulanmasına yönelik detaylı kuralları ortaya koymaktadır. Hayvan sağlığı ve refahının yanı sıra, bu mevzuat hayvanlardan insanlara bulaşabilen hastalıklara karşı önleyici tedbirleri ortaya koyarak, çiftlikten sofraya gıda güvenliği anlayışı ile tüketici sağlığının en üst düzeyde korunmasını amaçlamaktadır.

Bitki sağlığı mevzuatı ise, bitki kalitesini ve sağlığını güvence altına alırken bitkilerden elde edilen gıdaların güvenliğini sağlayacak temel kuralları ortaya koymaktadır. Bu kapsamda, AB içerisindeki bitki ve bitkisel ürünlerin ticaretini düzenleyerek, AB üye devletlerine ithal edilecek bitki ve bitkisel ürünlerin uluslararası bitki sağlığı standartları ve kuralları paralelinde yapılmasını sağlamaktadır.

Bitki koruma ürünleri ile ilgili AB mevzuatı, Birlik içerisinde bitki koruma ürünlerinin veya pestisitlerin kullanımı, satışı ve kalıntı miktarlarının düzenlenmesi ve denetlenmesi ile ilgili temel kuralları barındırmaktadır. Ayrıca, AB içerisinde kullanımı serbest ve piyasaya arzı yasaklı bitki koruma ürünleri bu mevzuat ile belirlenmiştir. Buna ek olarak, tohum ve diğer üretim materyallerinin üretimi, çoğaltılması ve ticareti (ithalat, ihracat, pazarlama) ile ilgili mevzuat, bitki sağlığını ve tarımsal üretimi koruyacak bir şekilde uygulanması ile ilgili temel ilkeler ve uygulama kurallarını içermektedir.

“Gıda Güvenliği, Veterinerlik ve Bitki Sağlığı” başlığı altında;

- Gıda maddelerinde hijyenle ilgili hükümler, gıda maddelerinde olması gereken mikrobiyolojik kriterler, ilgili resmi kontroller;
- İnsan tüketimi amaçlı hayvansal orijinli ürünlerin üretimi, işlenmesi, dağıtımı ve sunumu ile ilgili kurallar, hayvansal gıdalardaki aktif maddelerin farmakolojik kalıntı limitleri;
- Et ve süt ürünlerine ilişkin etiketleme kuralları ile kimyasal ve biyolojik güvenlik şartlarını (kalıntı ve hormonlar, gıda hijyeni, hayvan hastalıkları vb.) içeren düzenlemeler
- Gıda maddelerinde beslenme ve sağlık uyarılarının bulunması, tüketicilere bilgi verilmesi ile ilgili kurallar; gıda maddelerinde beslenme ile ilgili etiketleme kuralları;
- Gıda maddeleri ile temas eden madde ve malzemelerin üretimindeki iyi üretim uygulamaları;
- Bazı canlı hayvan ve ürünlerin Birlik içi ticaretinde uygulanacak veteriner kontrolleri ile ilgili kurallar;

gibi tarımsal ürünleri işleme sureti ile imalat yapan sanayi kuruluşlarını doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek düzenlemeler öngörülmektedir.

Diğer sektörlerle birlikte imalat sanayiini de doğrudan etkileyecek düzenlemeler “Çevre” başlığı altında sıralanmıştır. Avrupa Birliği’nin atık yönetim gereklilikleri, atık önleme girişimleri, kaynakların daha iyi kullanılması ve sürdürülebilir bir tüketim alışkanlığının teşvik edilmesi sonucu ortaya çıkan atığı önemli ölçüde azaltarak bu atığın geri dönüşümünü amaçlamaktadır. Endüstriyel faaliyetlerden kaynaklanan emisyonların kontrol edilmesi ayrıca atık üreten, hava ve su gibi kaynakların temel kirletici ya da risk potansiyeli olan endüstriyel

kuruluşlar ve diğer kuruluşların risk yönetimi de bu bağlamda kapsamaktadır. Konu ile ilgili genel hatlarıyla öngörülen düzenlemeler; atık yönetimi, hava kalitesi, kimyasallar, endüstriyel kirlilik kontrolü ve gürültü anlamında düzenlemeler öngörülmektedir.

9.2. İnşaat Malzemeleri Üretimi

MUP'ta öncelikle irdelenen malların serbest dolaşımı faslı çerçevesinde, AB üye devletleri tarafından Birlik iç pazarına sunulan sanayi ürünleri ile belirli kurallar çerçevesinde Birliğe ithal edilen üçüncü ülke sanayi ürünlerinin herhangi bir teknik engelle karşılaşmadan Birlik dahilinde serbest dolaşımı hedeflenmektedir. İnşaat malzemeleri özelinde bu kurallar ürün güvenliği başlığı altında yoğunlaşmaktadır.

Malların serbest dolaşımının sağlanması için Kuzey Kıbrıs'taki teknik mevzuatın uyumlaştırılması gerekmektedir. Bunun yanı sıra, pazara giren ürünlerin üretildikleri mevzuata olan uygunluğunu kontrol edecek kamu kurum ve kuruluşları; ürünlere pazara arz edilmeden önce yapılması gereken test ve belgelendirme işlemlerini yapacak özel kurumlar, uygunluk değerlendirme kuruluşları ve onaylanmış kuruluşlar için gerekli altyapının kurulması, değerlendirme ve denetim mekanizmalarının birbirlerinden bağımsız ancak merkezi seviyede koordinasyon ve denetime tabi olarak faaliyet göstermelerinin sağlanması gerekmektedir.

Bu konu başlığı altındaki gerekli düzenlemeler; malların serbest dolaşımının sağlanması ve karşılıklı tanıma ilkesinin uygulanması için takip edilecek kurallar, ürünlerin pazarlanmasına ilişkin ortak çerçeve düzenlemeleri, akreditasyon ve piyasa gözetimi ile ilgili ürünlerin pazarlanmasına ilişkin hususların düzenlenmesi gibi mevzuat değişikliklerini içermektedir. Bununla beraber; halihazırda Kuzey Kıbrıs'ta bulunmayan düzenleyici, standart belirleyici, akreditasyon ve uygunluk bildiriminden sorumlu kurum ve kuruluşların kesin olarak belirlenmesi şarttır. Ancak bu şekilde ilgili direktiflerin uygulanabilmesi mümkün olabilecektir. Bu kurumun tesis edilebilmesiyle aynı zamanda laboratuvarların ve test/değerlendirme merkezlerinin teknik olarak yeterliliklerinin ulusal düzeyde belgelendirilmesi, kullanılacak olan cihazların ölçme kabiliyetlerinin düzenlenmesi ve teknik mevzuatın uygulanmasını sağlayacak AB standartlarının benimsenmesi, uygulanması ve bu

çerçevede Avrupa standardizasyon kuruluşlarına tam üyeliğin sağlanması mümkün olabilecektir.

Standardizasyon, denetim ve belgelendirmenin yanı sıra malların serbest dolaşımı ile ilgili olarak; gümrük tarifelerinin AB tarifelerine uygun olarak güncellenmesi, gümrük sisteminde otomasyona geçilmesi ve bu yönde altyapı ve insan kaynakları ihtiyacının giderilebilmesi, teknik kapasitenin artırılması bir diğer sorunluluk olacaktır.

İmalat sektörü özelinde düşünüldüğünde, AB sürecinin getirdiği rekabet ortamının adil temellere oturtulabilmesini teminen ithalat ve ihracat uygulamalarında gümrük operasyonlarının uyumlaştırılması önemlidir. Bu, hem Kuzey Kıbrıs'a ithal edilen ve yerli üretimin rakibi konumundaki ürünlerin ülkeye girişinde uygulanacak şartların netleştirilmesi, hem yerli üründe kullanılan ithal hammaddenin aynı şekilde uyumlu uygulamalarla ülkeye girişinin sağlanması, hem de yerli üretimin AB'ye ihracatı için karşılaması gereken şartları ve bu ürünlere uygulanacak gümrük uygulamalarının tesis edilmesi anlamında önemli sonuçlar doğuracaktır.

Mevcut durumda Kuzey Kıbrıs gümrüklerinde otomasyona geçilmemesi, menşe kuralları, katma değer hesaplamaları, belgelendirme, beyan ve denetimler vb. konularda AB düzenlemeleri ile uyumun sağlanamamış olması, (çözümünden önce dahi) entegre bir sistemin uygulanmasını engellemektedir.

“Malların Serbest Dolaşımı” başlığı altında;

- sektöre ilişkin temel kuralları getiren Yapı Malzemeleri Direktifi ile Eko-Tasarım Direktifi,

“Çevre” başlığı altında;

- yapı malzemelerini de kapsayan çevresel yükümlülöklere ilişkin Entegre Kirliliğin Önlenmesi ve Kontrolü Direktifi ve kimyasallara ilişkin REACH Tüzüğü gibi düzenlemeler;

“Enerji” başlığı altında;

- ürünlerin enerji ve diğer kaynak tüketimlerinin etiketlerde belirtilmesine ilişkin direktifler,

“Fikri Mülkiyet Hukuku” başlığı altında;

- tasarımların ve buluşların korunması

ile ilgili düzenlemeler, inşaat malzemeleri imalatı ile ilgili sanayi işletmelerinin özellikle etkileneceği düzenlemeler olacaktır.

İlgili kontrol ve testleri yürütecek kamu laboratuvarları ile ürünlere pazara arz edilmeden önce yapılması gereken test ve belgelendirme işlemlerini yapacak özel laboratuvarlar (uygunluk değerlendirme kuruluşları ve onaylanmış kuruluşlar) için gerekli altyapının kurulması ve kamu ile özel sektörde yer alan bu iki laboratuvar grubunun birbirlerinden bağımsız olarak faaliyet göstermelerinin sağlanması da gerekmektedir¹⁶.

9.3. Bilişim Sektörü

Müktesebata uyum sürecinde bilişim sektörü ile ilgili olarak bilgi ve veri güvenliği, kişisel verilerin işlenmesi ve serbest dolaşımı başta olmak üzere, ara bağlantı, yerel erişim, dijital imza gibi konu başlıklarında birçok düzenleme yapılması öngörülmektedir.

Bu bağlamda;

“İstatistik” başlığı altında:

- veri güvenliğinin sağlanması ve istatistiksel gizliliğin uygulanması,
- kişisel verilerin gizliliği ve korunması,

“Fikri Mülkiyet Hukuku” başlığı altında:

- telif hakları ile ilgili, uydu yayıncılığı ve kablolu yayınlara uygulanacak olan belirli kuralların koordinasyonu;
- veri tabanlarının korunması (bilgi toplumunda eser sahibinin ve komsu haklarının uyumlaştırılması);
- eser sahibinin veya komşu (bağlantılı hak sahiplerinin dijital ortamlardaki haklarının da korunması, uygulanması ve sınırlandırmaları;

¹⁶ Avrupa Birliği Muktesebatına Uyum Programı 2014 – 2016

- orijinal programların çoğaltma, tercüme, düzenleme dağıtım ve kamuyla paylaşım kuralları;
- telif haklarının korunması ve uygulanması;

gibi bilişim sektöründe imalat yapan yapan kuruluşları doğrudan veya dolaylı olarak etkileyecek düzenlemeler öngörülmektedir.

AB müktesebatında, bunların yanı sıra, sektör ayrımı yapılmaksızın tüm işletmeleri etkileyen yatay düzenlemeler de bulunmaktadır. Bu düzenlemeler, “Sosyal Politika ve İstihdam”dan “Şirketler Hukuku”na, “Vergilendirme”den “Rekabet”e kadar uzanan geniş bir yelpazede, farklı müktesebat başlıkları altında incelenmektedir¹⁷.

Proje kapsamında öncelikle dikkat çekilmesi hedeflenen ve halihazırda bazı alanlarda yasal mevzuat çalışmalarının da başlatıldığı konular altında Kuzey Kıbrıs’ta imalat yapan işletmelerin AB müktesebatına uyum yolunda mesafe alabilmelerini teminen eksikliklerin giderilmesi yönünde eyleme geçilmesi gereklidir.

AB uyum sürecinde sanayi sektörünü özellikle ilgilendiren malların serbest dolaşımı ile ilgili düzenlemelerin yanı sıra fikri mülkiyet, kamu ihaleleri, rekabet, tarım ve kırsal kalkınma; gıda güvenliği, veteriner ve bitki sağlığı; çevre, tüketicinin ve sağlığın korunması başlıkları altında da uyumlaştırılması hedeflenen mevzuat ve idari düzenlemeler bulunmaktadır.

9.4. İdari Faaliyetlerde Uyum

Söz konusu yasal düzenlemeler ile paralel olarak hayata geçirilmesi gereken idari faaliyetler de MUP kapsamında listelenmiş; yasal düzenlemelerde olduğu gibi amaç, yasamaya gönderilmesi hedeflenen tarih, sorumlu kurum bilgileri ile birlikte oldukça kapsamlı bir faaliyet planı çıkarılmıştır. Bu idari faaliyetlerin arasında malların serbest dolaşımı alanında AB müktesebatına uyum amacıyla orta vadeli danışmanlık hizmeti alınması, enerji verimliliği konusunu takip edecek bir birimin oluşturulması ve faaliyete geçmesi, yapı malzemeleri ile ilgili Bayındırlık işlerinden sorumlu Bakanlık bünyesinde ilgili dairesinde birimin hayata geçirilmesi, ilgili mevzuattan etkilenecek kesimlerin bilgilendirilmesi ve eğitimcilerin eğitilmesi, gümrük tarifelerinin ve istatistik sisteminin AB tarifelerine uygun olarak

¹⁷ Avrupa İşletmeler Ağı - İstanbul, AB Uyum Sürecinde Sektör Rehberleri

güncellenmesi, Ekonomi işlerinden sorumlu Bakanlık bünyesinde yürütülmekte olan AB mevzuatlarına ilişkin çalışmaları koordine edecek birimin oluşturulması gibi faaliyetler listelenmiştir.

Söz konusu uyum çalışmaları aşamaları; hedeflenen değişiklikler, sektöre olası etkileri, yumuşak geçiş yöntemleri, geçiş dönemini yaşamış diğer AB üye devletlerinden edinilmiş tecrübe örnekleri vb. kapsayan ve üniversiteler, kamu ve devlet işbirlikleri içerisinde bilgilendirme, eğitim ve danışmanlık faaliyetleri ile desteklenmesi sürecin sektör tarafından sahiplenilmesini kolaylaştıracaktır.

10. TC'den Kuzey Kıbrıs'a Su Temin Projesi'nin Tarımsal Sanayiye Olası Etkileri

Tarıma uygun iklimi, toprakları, nitelikli tarımsal işgücü, esnek üretim yapısı, önemli dış pazarlara yakınlığı, uluslararası ticarete erkencilik avantajına sahip olması vs. gibi temel özellikler tarım sektörünü günümüzde Kuzey Kıbrıs ekonomisi içerisinde önemli bir yere koymaktadır. Gelecekte Kuzey Kıbrıs Ekonomisinin dünya piyasalarına olası bir entegrasyonu durumunda da tarım sektörü yüksek dış rekabet gücüne ve ihracat potansiyeline sahip sınırlı sektörlerden bir tanesi olacaktır. İhracat potansiyelinin ötesinde, ülkede mevcut yüksek eğitim sektörü ve yeni turizm yatırımları düşünüldüğü zaman sadece iç piyasanın taleplerini karşılamak dahi önemli bir ekonomik aktivitenin gerekliliğini ortaya koymaktadır. Eğitim ve turizm gibi hizmet sektörlerinin temel gıda ihtiyaçlarının iç piyasadan uygun fiyat ve kalitede tedarikinin sağlanması ise bu sektörlerin rekabet güçleri ile doğrudan bağlantılıdır. Rekabet gücünü etkileyen en önemli unsur olan girdi maliyetleri bağlamında da su günümüzde tarımsal üretimde karşılaşılan en problemlili ve kıt girdidir. Ayrıca su, küresel ısınma ve azalan yağışlar nedeniyle, aynı coğrafyada üretim yaptığımız ve ilerde rekabet içinde olunması mümkün ülkelerde de en önemli sorun olarak ortaya çıkmaktadır.

TC'den Kuzey Kıbrıs'a Boru Hattı ile Su Temini Projesi kapsamında 2015 yılı içerisinde gelmeye başlayan suyun tarımsal kullanımı (dağılımı) ile ilgili henüz net bir strateji

belirlenmemiştir. Ancak bu suyun önemli bir bölümünün tarım sektörünün kullanımında olacağı düşünülürse; tarımsal üretimde yeni bir dönemin başlayacağını söylemek iddialı olmayacaktır. Bu koşullar altında, suyun getireceği fırsatları hayata geçirmek ve buna bağlı olarak tarım sektöründe dönüşümü sağlamak ülke ekonomisinin günümüzde ve gelecekte elde edeceği faydaları maksimize etmek için zaruret arz eden bir durum olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda suyun yaratacağı fırsatları hayata geçirebilmek için tarım sektöründe yaşanılması kaçınılmaz hale gelen yeniden yapılanma; günümüzde ve gelecekte dış pazarlara erişim, ihracat potansiyelimiz ve dış rekabet gücümüzü artırma anlamında pek çok olumlu sonuç doğuracaktır. Ancak yapılması gereken pek çok reform nitelikli uygulama, iç piyasanın ve yerli tüketicilerin taleplerini karşılama anlamında da elzem olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu bağlamda başlıca yapılması gereken unsurların bazıları şu şekilde sıralanabilir: eksiksiz ve sürdürülebilir bir kayıt sisteminin kurulması ile devletin pahalılık yaratmayan ve gerçek üreticiyi destekleyen alternatif destekleme sistemlerine geçişi için gerekli çiftçi, hayvan, işletme vs. kayıt sistemi hayata geçirilmeli, sistemin sürdürülebilirliği için gerekli yasal düzenlemeler hazırlanmalıdır. Aynı şekilde tarladan sofraya denetim altyapısı kurularak Tarım Bakanlığının yapısı ve işlevleri sadece üretici desteklemekle sınırlı kalmamalı, tüm dünyada olduğu gibi ürün kalitesini “tarladan sofraya” denetleyecek bir sistem yasal ve teknik anlamda eksiksiz kurulmalıdır. Kurulacak sistemin dış piyasalarda geçerliliği olması için gerekli gıda kontrol altyapısı, akreditasyonlar vs. oldukça dikkatli planlanmalıdır. Yapılması gerekli bir diğer reformsal nitelikli unsur da üretim planlamasıdır. Bunun için başta dış piyasalardaki en önemli ihraç ürünümüz olan hellim ile ilgili AB nezdinde devam eden hukuksal süreç düşünülerek süt üretimimizin önceden planlanması yapılmalı ve ilgili destekler ona göre kurgulanmalıdır. Tarımsal katma değer yaratma konusu da suyun yaratacağı fırsatları hayata geçirme bağlamında değerlendirilmeli ve tarımsal sanayiye sağlanan destekler ile tarımsal ürün işleme kapasitesi geliştirilmeli, iç piyasadaki arz fazlası ürünlerin işlenerek tüm yıl talebe cevap vermesi sağlanmalıdır.

Suyu Yüksek Katma Değerli Ürünlerin Kullanımına Vermek

Bu raporun hazırlandığı dönemde, Türkiye’den suyun gelme süreci yeni tamamlanmış ve henüz ada çapında dağılımına başlanmamıştır. Ayrıca suyun tarımsal üretime hangi

koşullarda verileceği de henüz netleşmemiştir. Bu koşullardan en önemlisi olan suyun fiyatı tarımsal üretimi en çok etkileyecek olan değişkendir. Tarımsal üretimin elverişli (fizibil) olmaması da ilgili alt sektörde tarımsal sanayinin gelişmemesi anlamına gelmektedir. Ancak gerek enerji ve arıtma gibi cari giderler, gerekse projenin bundan sonraki aşamalarındaki yatırım maliyetlerinin suyun fiyatına dahil edileceğini kabul edersek söz konusu su fiyatının aşırı düşük olması beklenmemektedir. Tüm bu ve benzeri unsurlar da suyun kullanımının katma değeri yüksek alanlara yönlendirilmesinin ekonomik mantığa da uygun bir yaklaşım olacağını göstermektedir.

Tarım sektöründe ihracat potansiyelimizi artırmak için ele alınması gerekli yeni politika önerilerini ve yaklaşımları hayata geçirmek gerek iç piyasanın güncel taleplerine cevap verebilmek, gerekse uluslararası ticaretten elde edeceğimiz faydaların maksimize edilmesi için oldukça önemlidir. Ancak unutulmaması gerekir ki, tüm avantajlarımıza ve suyun getireceği fırsatlara rağmen tarım sektörünün ölçek sorunu vardır. Ölçeğin yanı sıra, toprak gibi doğal kaynaklarımız da oldukça sınırlı ve emek faktörümüz de göreceli olarak pahalıdır.

Bu ve benzeri kısıtlamaların ifade ettiği de üretimimizin dünya ölçeğinde göreceli olarak sembolik sayılabilecek kadar küçük olmasıdır. Uluslararası piyasalarda küçük olmak avantaj ve dezavantajları da beraberinde getirir. Dezavantajların en önemli başlıklarından bir tanesi de yüksek birim maliyetidir. Kuzey Kıbrıs gibi küçük ölçekli ekonomilerde birim maliyetlerin yüksek olması da dış ticaretten elde edilebilecek kazançları sınırlayan en önemli kısıtlardan bir tanesidir. Dolayısıyla, Kuzey Kıbrıs özelinde düşünüldüğü zaman tarımsal ürünlerde dış ticarete rekabet avantajına sahip olabilmek için başlıca iki unsur karşımıza çıkmaktadır: erkencilik avantajı ve niş ürünler üretebilmek. Erkencilik oldukça önemli ancak sınırlı bir avantajdır. Önemlidir çünkü ürünü piyasanın en uygun zamanında çıkarabilmek mümkündür; sınırlıdır çünkü büyük üreticiler piyasaya arz etmeye başladıkları zaman sizin ihracatınız durma noktasına gelebilir. Dünya ile entegre ve Kuzey Kıbrıs ile benzer özelliklere sahip açık ekonomilerin tecrübelerine bakıldığı zaman büyük üretici ülkeler arza başladıkları zaman küçük ekonomilerde ihracatın azalmasının ötesinde iç piyasada dahi sıkıntı yaşanabilmektedir. Dolayısıyla, niş ürünler üretip pazarlayabilmek ve ihracat gelirlerini maksimize etmek, ihracatın sürdürülebilirliği açısından oldukça önem arz etmektedir.

Kuzey Kıbrıs bağlamında niş ürünleri düşündüğümüz zaman öncelikle karşımıza hellim çıkmaktadır. Ancak sadece hellime odaklanmak tarım sektörünün potansiyelini gerçek anlamda değerlendirememek demektir. İklim ve toprak koşulları daha pek çok meyve sebze türünde de niş ürünlerin üretilebilmesi için elverişlidir ve buradan daha fazla kazanç elde edilebileceği açıktır. Bu ürünlerin başında da günümüzde en hızla gelişen dış ticaret pazarlarından olan sertifikalı ve daha da önemlisi organik ürünler gelmektedir.

Uluslararası pazarlarda gelişmekte olan ülkeler için mevcut olan sınırlı fırsatlar içinde tarımın yadsınamayacak bir önemi vardır. Ancak, pek çok gelişmekte olan ülke için temel tarımsal ürünlerde gelişmiş ülkelere ihracat olanakları entansif tarımın rekabet gücünden dolayı oldukça sınırlıdır. Diğer bir deyişle gelişmekte olan ülkeler et, süt veya tahıllar gibi temel ürünlerde AB veya ABD pazarına pek girememekte, bu şansı ancak muz gibi gelişmiş ülkelerin üretemeyeceği bazı meyve ve sebzelerde yakalayabilmektedirler. Günümüz koşulları altında organik tarım gibi alanlar, gelişmekte olan ülkeler için özellikle yüksek alım gücüne sahip AB, Kuzey Amerika veya Japonya pazarlarının sağladığı ekonomik fırsatlar sebebiyle önemli bir imkân sunmaktadır. Ayrıca, organik tarım, ürün çeşitliliği ve katma değer yaratımı anlamında da yeni fırsatlar sunmaktadır. Organik ürünler, özellikle son yıllarda bilinçli veya marjinal tüketici guruplarının ilgi alanı olan bir 'niş pazar' olmaktan çıkıp toplumsal bir olgu haline gelmeye başlamış ve 2015 yılı itibariyle yaklaşık 80 milyar dolarlık dev bir küresel pazar halini almıştır. Yakalanan hızlı ve istikrarlı büyüme oranının önümüzdeki yıllarda devam etmesi ve pazarın büyüklüğünün 2020'de 100 milyar ABD dolarını bulması beklenmektedir.

Kuzey Kıbrıs tarım sektöründe, yukarıda da bahsedildiği gibi, gerek bitkisel üretimde gerekse hayvansal üretimde bir ölçek sorunu mevcuttur. Bu sorunun da küçük bir ada ekonomisi olduğumuz noktasından hareketle tam olarak ortadan kalkması gelecek olan suya bağlı olarak dahi mümkün değildir. Sektörün genelini oluşturan küçük ölçekli üreticiler için ise organik tarım, kazancı yüksek alternatif bir gelir kaynağı olarak karşımıza çıkmaktadır. Ortalama işletme büyüklüğü düşük olan işletmelerin en önemli kısıtı olan yüksek birim maliyetleri onların işletmelerini rantabl bir şekilde ikame ettirmelerini ve ticaretten para kazanmalarını engellemektedir. Ancak, organik ürünlerin konvansiyonel ürünlere göre anlamlı bir fiyat farkıyla pazarlanıyor olmaları, tüm gelişmekte olan ülkelerde olduğu gibi Kuzey Kıbrıs özelinde de küçük işletmelere ekonomik kazanç fırsatları sunmaktadır. Ortalama işletme büyüklükleri ve verim anlamında kat kat üstümüzde olan Hollanda, Danimarka gibi ülkelerin

domine ettiği AB pazarında kazanç şansımız şu anda ağırlıklı olarak hellim veya organik diğer ürünler gibi niş ürünlerdedir. Bu noktada belirtilmesi gereken bir diğer olumlu unsur da 80 milyar dolarlık küresel pazarda en önemli bölgenin AB olduğudur. AB'nin organik ürünler konusunda tüm ürünlerde çok önemli oranda arz açığıının olması, ayrıca talep ve arzın üretim artış hızları da dikkate alındığında, AB pazarında bu alanda büyük fırsatlar olduğu açıktır. Pazara girişi olumlu etkileyen bir diğer unsur da organik ürünlerde hiçbir tarife ve tarife dışı engelin uygulanmamasıdır. Mevcut AB yasaları gereği ülkeler akredite olmuş sertifika kuruluşlarının verdiği ürün belgelerini tanımak zorundadırlar. Bu durum ise, Kuzey Kıbrıs gibi tanınma sorunlarıyla karşı karşıya olan bir ülkenin mevcut koşullarda dahi olanaklar yaratabileceği bir fırsat penceresi olarak görölmektedir. Bu önemli fırsatın kullanılarak hayata geçirilmesi, gelecekte rekabet gücünü artırıp ekonominin elde edebileceği kazançları artırabilmenin ötesinde, mevcut koşullarda dahi yeni fırsat pencereleri yaratabilecektir.

Sonuç olarak, TC'den Kuzey Kıbrıs'a boru hattı ile intikal eden su, bedelsiz olsa dahi projenin cari giderleri nedeniyle ucuz olmayacağı tahmin edilmektedir. Dolayısıyla, suyun gerek bakım maliyetleri, gerekse ülkede kullanılacak enerji maliyetlerinin yüksekliği nedeniyle, fırsat maliyetini ve çevresel etkilerini dikkate alarak tarımda dış ticaret fırsatları bağlamında en doğru şekilde ve alanlarda kullandırılması gerekmektedir. Bu alanların başında sertifikalı ve organik üretim gelmektedir. Buna bağlı olarak tarımsal sanayide ilgili alanlarda ürün işleme, paketlenme vs. gibi konularda gelişmeler olması kaçınılmaz olacaktır. Bunun ötesinde Kuzey Kıbrıs'a gelen suyun yüksek katma değerli ürünler yerine mevcut tarımsal deseninde kullanılmaya devam edilmesi halinde; tarımsal sanayinin gelişimi ve üretimin uluslararası alanda pazarlanmasında potansiyelin altında bir gelişim görölebilir. Su, kaçınılmaz olarak narenciye gibi alt sektörlerle olumlu bir ivme kazandıracaktır. Ancak bu kazançlar, kaliteli suyun yüksek katma değerli alanlara kullanılması durumunda elde edilecek kazançların çok altında olacaktır.

11. Pilot Firma Analizleri

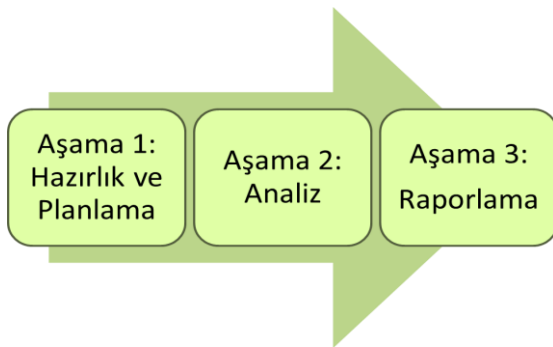
11.1. Çalışmanın Amacı Ve Kapsamı

Bu rapor; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti Sanayi Stratejilerinin Belirlenmesi Projesi kapsamında ülkenin önde gelen sektörlerinden bu sektörlerde faaliyet gösteren örnek firmaların analiz edilerek analiz edilen firmalardan hareketle sektör firmalarına yönelik strateji belirlemek amacıyla grup bazında gelişmeye açık yanların belirlenmesi ve kurumsal sürdürülebilirlik açısından iyileşme alanlarına yönelik önerilerin geliştirilmesini hedeflemektedir.

11.2. Çalışma Metodolojisi

Danışmanlar ve proje paydaşı kurumların da görüşü alınarak belirlenmiş olan 25 firmanın kurumsal gelişim ihtiyaçlarının belirlenmesine yönelik çalışma 3 aşamalı olarak planlanmış ve gerçekleştirilmiş olup, aşamalar aşağıdaki gibidir:

Şekil 35: Proje Aşamaları

Aşama 1: Hazırlık ve Planlama

Bu adımda;

- Proje planlaması yapılmış ve görüşmeleri yapacak olan danışman projenin amacı ve hedefleri konusunda bilgilendirilmiştir.
- Saha çalışmalarının sağlıklı yürütülebilmesi için gerekli lojistik destekler sağlanmıştır.

- ICC-KREDO uzmanları firmaların ihtiyaçlarını analiz etmeye yönelik olarak üç bölümden oluşan ihtiyaç analizi formunu hazırlamıştır.
- KTSO ilgilileri ziyaret edilerek 25 firmaya yapılacak analiz konusunda bilgilendirme yapmıştır. Görüşülen firmaların listesi analizin sonunda sunulmaktadır.
- Ziyaret için randevular alınmış ve saha ziyareti programı oluşturulmuştur. Firmalar randevu vermede proje takvimine uygun davranmamış, bu nedenle ziyaret takvimi uzamıştır. 25 firma ve ziyaret tarihleri aşağıdaki gibidir. 25 firmadan 24'ü ile görüşülmüş, biri ile randevu alınan yöneticinin son anda yurt dışına çıkmasından dolayı görüşülememiştir.
- 25 firmaya ek olarak, değer analizi kapsamında Turizm sektörünü temsil eden 10 otel ile görüşülmüş ve harcama alışkanlıkları değerlendirilmiştir.

Aşama 2: Analiz

Bu adımda yapılan çalışmalar aşağıdaki gibidir:

- Seçilen kuruluşların üst yönetimleri ile görüşme yapılarak şirketlerin mevcut durumu ve yetkinlikleri hakkında bilgi temin edilmiştir.
- Saha ziyaretini müteakip danışmanlar analiz formları ve firma ziyaretleri esnasındaki gözlem ve görüşmelerini dikkate alarak firma ve sektör bazında değerlendirmeler yapmışlar, yetkinlik kataloğu üzerinden kurumsal yetkinlik analizi yapılmış ve yetkinlikler dikkate alınarak kurumsal gelişim gereksinimleri belirlenmiştir.

Yetkinlik değerlendirme metodu aşağıdaki gibidir:

- Firmaların kimlik bilgileri, firmalara sorulan sorulara alınan yanıtlar, firma ziyareti esnasında edinilen izlenimler doğrultusunda derecelendirme yapılmıştır. Derecelendirme yönetsel ve teknik yetkinlikler boyutunda incelenmiştir.
- Yönetsel yetkinlikler:
 - Stratejik yönetim
 - İnsan kaynakları yönetimi
 - İşbirliği ve ortaklıklara açıklık
 - Teknoloji ve sistem yönetimi

- Finansal yönetim
- Teknik yetkinlikler
 - Standart ve mevzuata uygunluk
 - Süreç yönetimi
 - Pazarlama ve satış
 - Üretim yönetimi
 - Üretim Teknolojisinin Etkin Kullanımı
 - Müşteri (iç/dış) ve kalite odaklılık
 - Çevre ve iş güvenliği

başlıklarında bir seri sorunun 1'den 5'e derecelendirilmesi ile firmaların her boyuttaki yetkinlik puanı hesaplanmış ve sonuç olarak firma genel yetkinlik puanı elde edilmiştir. 1'den 5'e derecelendirmede tanımlar aşağıdaki gibidir:

1: Çok zayıf

2: Zayıf

3: Orta

4: İyi

5: Çok iyi

Kurumsal gelişim ihtiyaçları yetkinlik düşüklüğü olan alanlar için danışmanlar tarafından tanımlanmıştır.

Aşama 3: Raporlama

Bu aşamanın amacı önceki aşamalarda temin dilen bilgilerin raporlanmasıdır. Raporlamada izlenen metodoloji aşağıdaki gibidir:

- Katılımcıların genel değerlendirmesi
- Firma profili
- Yönetsel yetkinlikler
- Teknik yetkinlikler
- Kurumsal gelişim planlaması
- Firma bazında değerlendirmeler

- Firmaların yönetsel yetkinliklerinin değerlendirilmesi
- Firmaların teknik yetkinliklerinin değerlendirilmesi
- Firma kurumsal gelişim önerileri.

11.3. Kısıtlar

İhtiyaç analizi çalışması firmalara yayınlanan ve üç bölümden oluşan analiz formunda firmalar tarafından belirtilen hususlar, danışmanımızın saha ziyaretindeki görüşme bilgileri ve firma başına ayrılan 2 saatlik sürede edinilen gözlemler doğrultusunda hazırlanmış olup, detaylı firma yapısı incelemesine dayanmamaktadır.

Raporda firma bazında analiz edilen ve genel değerlendirmede kullanılan yetkinlik derecelendirmesi bu kısıtlı bilgi ve gözlem sonucunda yapılan yorumlara dayalı olup önerilen danışmanlık hizmetleri kapsamında seçilen firmaların yapısının ayrıntılı analiz edilmesi ve bu analizler doğrultusunda firmaların kurumsallaşmasına yönelik danışmanlık hizmetleri üretilmelidir. Bu çalışma alınan bilgiler ve danışman gözlemleri doğrultusunda yetkinlik değerlendirme ve bu değerlendirme sonucunda sektör firmalarına yönelik olası danışmanlık ve eğitim ihtiyaçlarını tanımlamayı hedeflemektedir.

11.4. Analiz ve Değerlendirme

Sürdürülebilir Kurumsallaşma İçin Gereklilikler

KOBİ'lerin global iş dünyasına uyumu ve rekabet üstünlüğü yaratabilmeleri için olmazsa olmaz koşul kurumsallaşma ve sürdürülebilir dinamik bir değişim evrimi içinde olmaktadır.

KOBİ'lerin ve özellikle aile şirketlerinin en temel sorunları iddia edildiği gibi finansman değildir. Aslında en temel sorun kurumsallaşamamak ve kurumsal sürdürülebilirliği sağlayacak sistem ve yetkinliklere sahip olmamaktır.

Şirketlerin faaliyetini uzun vadede sürdürebilmesi ve gelişebilmesi için;

- pazarın talep ve beklentilerine son derece duyarlı ve öngörülü olmak,
- teknolojik gelişmeleri takip ederek teknolojilerini yenilemeye açık olmak,
- kaynakları çok verimli kullanmak,

- kaliteli insan gücünü oluşturmak, geliştirmek ve elde tutmak,
- toplumsal duyarlılık içinde olmak,
- sürekli değişime ve gelişmeye açık olmak,
- Yenilikçi ürün ve hizmet gelişimine olanak sağlayacak alt yapı ve işbirliklerine sahip olmak kritik yönetim alanları olarak görülmektedir.

Kurumsallaşma patron yönetiminden “sistem yönetimi” ne geçiş demektir. Sistem yönetiminde yönetimin ve iş yapmanın kuralları vardır, neyin nasıl yapılacağı, hangi durumda nasıl davranılacağı tanımlanmıştır, paylaşılan strateji ve hedefler, denetim ve değerlendirmenin objektif kriterleri ve prosedürleri vardır, tanımlanmış görev, yetki ve sorumluluklar çerçevesinde işletmedeki her çalışan işin gerçekleştirilmesinde yetki ve sorumluluğa sahiptir.

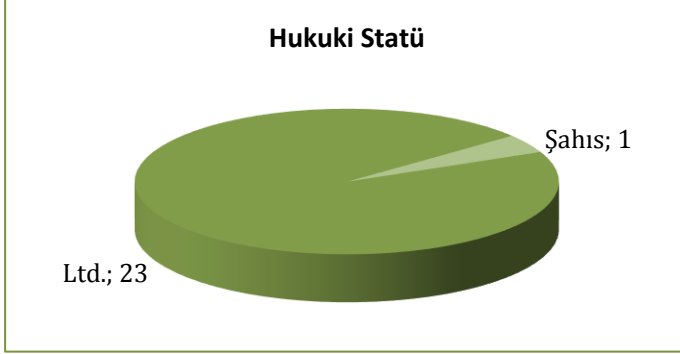
Kurumsal sürdürülebilirlik için gereklilikler:

- Gerçekleştirilebilir vizyon ve stratejik hedeflerin tanımlanmış olması. Vizyon ve stratejik hedeflerin gerçekleştirilebilmesi için yeterli kaynakların (pazara uygun ürün, hammadde, teknolojik alt yapı, bilgi, insan, finans, marka, lisans) varlığı;
- Stratejik hedefler ile uyumlu, yüksek kalitede ürün, hizmet, iş programının olması;
- İnsan kaynağının etkin ve verimliliğinin sürdürülebilmesinin sağlanması. Yetki ve sorumluluklarını bilen, görevlerini yerine getirmek üzere yeterli donanıma sahip personelin varlığı ile personelin gelişimi için eğitim olanaklarının sağlanması;
- Finansal sürdürülebilirliğin sağlanması. Yukarıdaki üç gereklilik yeterince sağlanamadığı durumda, yeterli parasal kaynak yoksa finansman sorunları kaçınılmazdır. Ancak, parasal kaynak yeterli olsa da olmasa da, finansal sürdürülebilirlik için iki uygulamanın olması gereklidir;
- Finansal rezervin kriz başlamadan sağlanması;
- Planlamada finansal ihtiyatı elden bırakmamak; programın sapması durumunda alternatif planların hazır olması.

İhtiyaç Analizi Yapılan Firma Profili

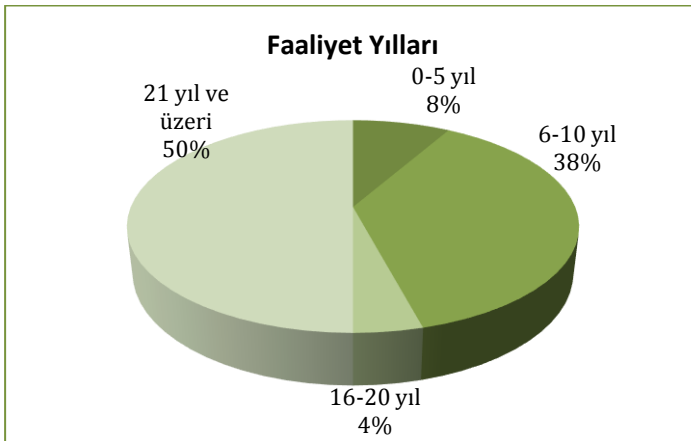
Görüşülen 24 firmanın hukuki statüsü incelendiğinde biri hariç 23 firmanın limitet şirket olduğu görülmektedir.

Şekil 36: Görüşülen Firmaların Hukuki Statüsü

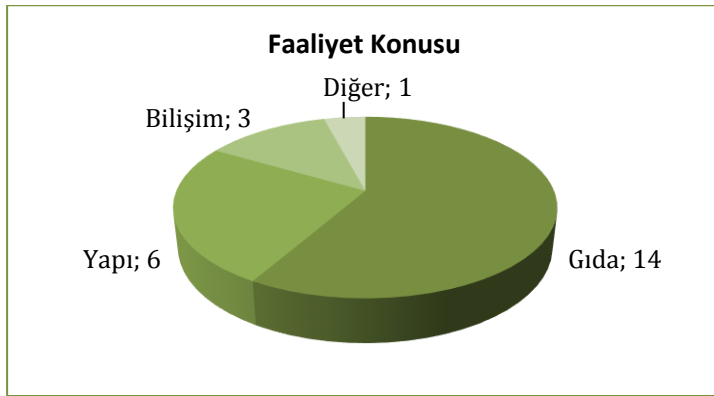
İhtiyaç analizi neticesinde değerlendirilen firmaların kuruluş tarihlerine bakıldığında 12 firmanın yaşı 21 yıl ve üzeri olup oran olarak %50'ye tekabül etmektedir. Buna ek olarak, görüşülen firmaların %4'ünün 16-20 yıllık, %38'inin 6-10 yıllık, %8'inin 0-5 yıllık firmalar oldukları gözlemlenmiştir.

Şekil 37: Görüşülen Firmaların Faaliyet Yılları

Görüşülen 24 firmanın faaliyet konuları incelendiğinde 14'ünün gıda, 6'sının yapı malzemeleri, 3'ünün bilişim ve 1'inin de diğer sektörlerden olduğu görülmüştür.

Şekil 38: Firmaların Faaliyet Konuları

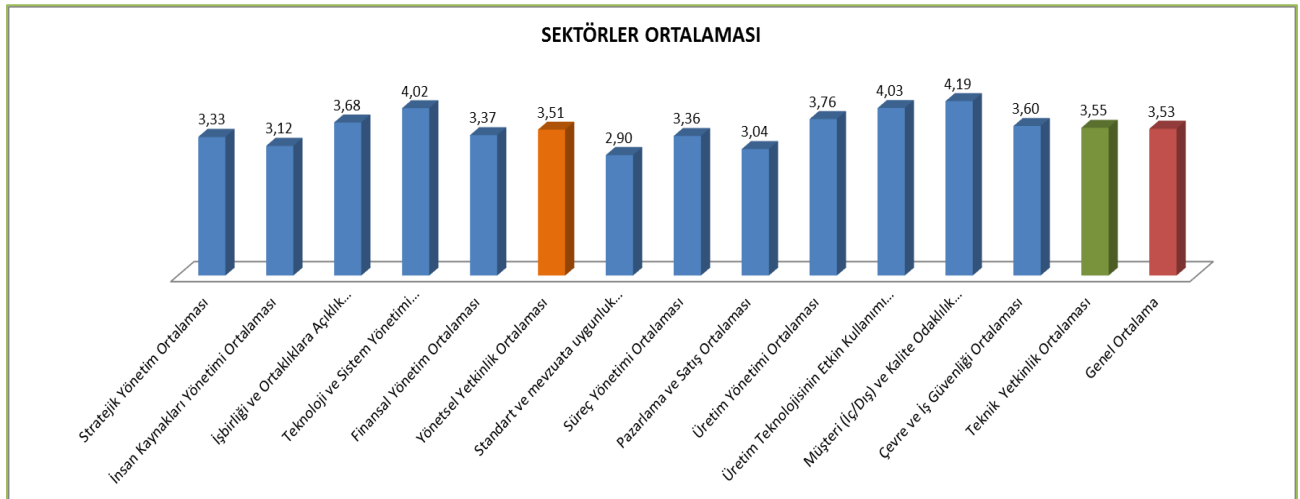

11.4.1 Yetkinlik Değerlendirme

Yetkinlikler firmaların kurumsal kapasitesinin yönetsel ve teknik açıdan yeterlik seviyesini gösteren tanımlardır. Kurumların başarısını oluşturan en temel göstergeler ölçüm amaçlı olarak tanımlanmış olup, 24 firmanın; yönetsel ve teknik yetkinlikleri analiz edilmiştir. Bu bölümde analiz edilen firmaların yönetsel ve teknik alanlarda genel yetkinlik değerlendirme yapılmaktadır.

Yönetsel ve Teknik Yetkinliklerin Genel Değerlendirmesi

Şekil 39: Yönetsel Ve Teknik Yetkinlik Ortalaması

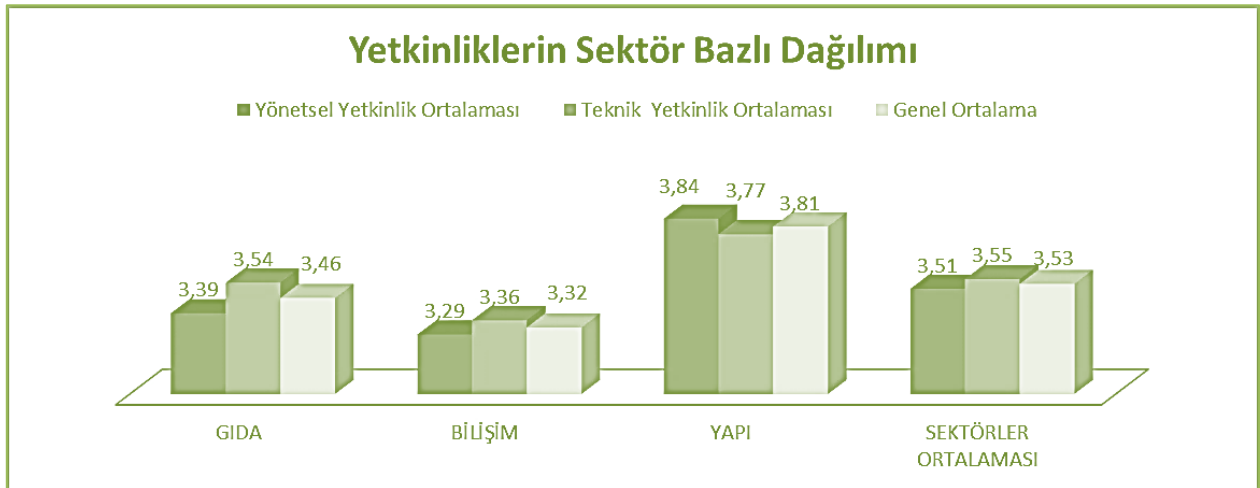

Firmaların yönetsel yetkinlik açısından sıralaması yukarıdaki grafikte gösterilmektedir. Analiz edilen firmaların özellikle yönetsel yetkinlik açısından iyileştirmeye açık alanlarının oldukça fazla olduğu görülmektedir. Firmaların yönetsel yetkinlik ortalaması 3,51 olup, en düşük

yetkinlik alanları 3,12 ile insan kaynakları yönetimi, 3,33 ile stratejik yönetim ve 3,37 ile finansal yönetim alanlarıdır. Firmaların işbirliği ve ortaklıklara açıklık, teknoloji ve sistem yönetimi yetkinlik alanlarında ortalamanın üzerinde yetkinlik derecesine sahip olduğu görülmektedir.

Teknik yetkinlikler açısından değerlendirmede ise firmaların ortalama teknik yetkinlik puanının 3,55 olduğu ve yetkinlik ortalamasında bulunduğu görülmektedir. Ancak, özellikle standart ve mevzuata uygunluk (2,90), pazarlama ve satış yönetimi süreç ve organizasyonları (3,04), süreç yönetimi (3,36) alanlarında yetkinliklerin ortalamanın altında olduğu ve bu alanlarda gelişime ihtiyaç olduğu görülmektedir.

Şekil 40: Yönetsel ve Teknik Yetkinliklerin Sektör Bazlı Dağılımı

Sektörlerin kendi içindeki ortalamalara göz atıldığında;

- Gıda sektöründeki 14 firmadan 8'inin yetkinlik ortalaması olan 3,50'nin altında yetkinlik puanı aldığı görülmüştür. Bu veriler ışığında ortaya çıkan sonuca göre gıda sektörü 3,46 genel yetkinlik puanı ile başarı ortalamasının hemen altında yer almaktadır.
- Bilişim sektöründeki üç firma ile gerçekleştirilen görüşmelerin neticesinde, iki firmanın genel yetkinlik puanlarının başarı ortalaması olan 3,50'nin altında olduğu tespit edilmiştir. Sektörel değerlendirmeye olanak verecek büyüklükte bir örneklem olmadığı için bu alanda analiz edilen firmaların seçilen firmalara kıyasla yetkinlik

değerlendirmeleri ele alınmakta olup, genel yetkinlik puanına göre 3,33 ile başarı ortalamasının altında bulunmaktadır.

- Yapı malzemeleri sektöründen toplam 5 firma ile görüşülmüş ve bunların arasında 4'ünün 3,50 başarı ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. Buna göre yapı sektörünü temsil eden firmaların genel yetkinlik ortalaması 3,81 olarak tespit edilmiştir.

Yönetmelik yetkinlikler; analiz edilen şirketlerin kurumsal sürdürülebilirliğinde önemli olan;

- Stratejik yönetim,
- Şirket organizasyonunun stratejiler ile uyumlu olarak yapılandırılması, görev, yetki ve sorumlulukların tanımlanması
- İnsan kaynakları yönetimi sistemlerinin (işe alma, yetkinlik geliştirme, performans yönetimi, ödüllendirme, kariyer yönetimi vb.) yapılandırılması ve etkin uygulanması
- İşin gelişmesine ve büyümesine olanak sağlayacak işbirliklerinin geliştirilmesi, know-how ve teknoloji transferi, uluslararası ticari işbirlikleri ve stratejik ortaklıkların geliştirilmesi,
- Teknolojik alt yapı alanında iyileşmeye açık yetkinliklerin geliştirilmesine yönelik teşvik, destek ve işbirliklerinden faydalanmak, gerekli alt yapıları kurmak,
- Yönetici kadrolarının yönetmelik yetkinliklerinin geliştirilmesine yönelik eğitim ve gelişim planlarını uygulamaya almak önerilmektedir.

Şirketlerin iş bilgisi ve işin operasyonel yetkinliğini ölçümlemesi konusunda belirlenmiş olan ve yukarıdaki şekilde tanımlı bulunan alanlarda; Teknik yetkinlik ortalamasının 3,55 olduğu ve 3,5 olarak belirlenen ortalama değer düzeyinde olduğu görülmektedir.

Analiz edilen firmaların teknik yetkinlik alanlarında ihtiyaç duyduğu kurumsal gelişim alanları ise aşağıda özetlenmektedir.

İş Kalite ve Verimliliğinin Artırılması

Özellikle üretim süreç ve teknolojilerinin bu kapsamda analiz edilmesi ve mevcut kapasitenin etkin ve verimli kullanılarak kayıpların azaltılması, üretim kalite ve miktarının artırılması hedeflenmelidir. Bu kapsamda;

- Girdi maliyetlerinin azaltılmasına yönelik iyileşmeye yönelik alanların analizi ve uygulamanın başlatılması
- Teknoloji ağırlıklı üretim ile işgücüne dayalı üretimin azaltılması
- Satın alma ve tedarik yönetiminde ortak satın alma planlamasına olanak sağlayacak kümelenmelerin yapılması
- Firmalarda iş süreçlerinin müşteri memnuniyetini ve güvenini sağlayacak şekilde performans odaklı olarak yapılandırılması ve sürekli iyileştirilmesini sağlayacak yönetsel ve teknik yetkinliklerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Pazar Araştırma ve Pazarlama Stratejilerinin Geliştirilmesi

Birçok firma hedef pazar, müşteri, ülke belirleme ve ülkelerle dış ticaretin gelişimi konusundaki faaliyetleri planlı bir pazarlama stratejisine dayalı değildir. Araştırmaya katılan firmaların Stratejik Pazar planlaması, rekabet analizi ve kurum markasının pazar hedefleri doğrultusunda yerleştirilmesi satış yönetimini destekleyen en önemli pazarlama süreçleridir ve bu süreçlerin etkinleştirilmesi önemle tavsiye edilmektedir. Firmaların iç ve dış pazarlarda konumlanmak üzere pazarlama stratejileri geliştirmesi, hedef ülke ve ürünleri belirlemesi, pazar ve rekabet araştırması yapması ve bu araştırmalara dayalı stratejilerle pazarlarda konumlanması şiddetle tavsiye edilmektedir.

Yenilikçi Alt Yapıların Geliştirilmesi

Yeni ürün geliştirme ve geliştirilen ürünlerin haklarının marka ve patent altında korunması ticari açıdan karşılaşılabilecek engellerin ve haksız rekabetin önlenmesi açısından önemlidir. Firmaların yeni ürün ve hizmet geliştirmeye yönelik organizasyon ve süreçlerini yapılandırmaları ve teknolojik alt yapı ile desteklemeleri önemlidir. Rekabetçiliğin en önemli unsurlardan birisi de yenilikçi ürün ve hizmetlerin geliştirilerek proaktif bir şekilde rekabet gücünü artırmaktan geçmektedir.

11.4.1.1. Yönetmelik Yetkinlikler

Stratejik Yönetim

Firmalar, küresel rekabet ortamında sürdürülebilirliklerini sağlamak için ya ölçek ekonomilerini yakalamak üzere büyümek veya özgün bilgi ve beceri gerektiren ürün ve

hizmetlere yönelmek durumundadır. Yapılan analizlerde planlı satışa bağlı üretim, stok ve finansman yönetimi yapabilen firmaların yatırım yapıp büyüdükleri görülmektedir. Büyüme evresinde olan firmaların stratejik yönetim sistemlerini yapılandırma eşiğini kaçırmaları ve kurumsal yapıya kavuşamamaları durumunda bu firmaların da rekabet şansları ve firmaların sürdürülebilirlikleri tehdit altında olacaktır.

Yapılan çalışmada ortaya çıkan sonuçlara göre işletmelerin stratejik yönetim ortalaması 3,33 puan ile başarı ortalamasının hemen altında bulunmaktadır. Detayları inceleyecek olursak, işletmelerin hedefleri ile uyumlu bir organizasyon yapısının bulunmaması, departmanların yapılandırılmamış, görev yetki ve sorumlulukların tanımlanmamış olması zayıf noktalar arasında göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, işletmelerin birçoğunda tanımlı bir vizyon ve misyon bulunmamakta, stratejik planlama süreçleri uygulanmamakta ve daha çok günü birlik, genel veya kısa vadeli hedefler ile çalışılmaktadır. Şirket yönetimleri çalışanlarını şirket hedeflerini gerçekleştirmeye yönelik ayrıntılı iş planları ile yönlendirmede yetersizdir. Ürün geliştirme çalışmaları etkin bir pazarlama ve satış planlamasına dayanmaktan çok, reaktif olarak yürütülmekte, piyasa şartlarının ve rekabetin zorladığı ölçüde gerçekleşmektedir.

Stratejik yönetim ile ilgili ortaya çıkan en güçlü yan ise işletmelerin ürününü/şirketini pazarda konumlandırma konusunda gerçekçi bir bilinçe iyi derecede sahip olmalarıdır. Aynı zamanda birçok işletme yönetimi sektördeki, iç ve dış pazardaki gelişimleri takip ederek kendi konusunda yeni fırsatları öngörmekte ve bu fırsatlardan yararlanılması için öneriler ve uygulamalar geliştirmektedir. Firmaların gelecek planlamasında pazar ve rekabet analizi, hedef müşterilerin beklentilerinin analizi kritik öneme sahiptir. Ancak bu yöntemle pazardaki fırsat ve tehditler fark edilebilir, uygulamalarda dikkate alınabilir. Stratejik yönetim ve planlama çalışmasının sağlayacağı faydalar aşağıdaki gibi sıralanabilir:

- Kurumsal yapı gelişir
- Organizasyonel yetkinlik gelişir
- Operasyonel yetkinlik gelişir
- Ürün ve hizmetler pazarda gerçekçi bir bilinçle konumlandırılabilir
- Yeni ürün ve hizmet geliştirmeye yönelik yetkinliğin (alt yapı, teknoloji, personel vb.) gelişmesini tetikler
- Etkili bir kaynak planlaması sağlar, karlılığı ve verimliliği artırır

- Satış planlamasının stratejik pazar planlamasına dayandırılmasını sağlar ve satışların artmasına yardımcı olur
- Rekabet gücünü artırır

Analize katılan gıda ve yapı sektöründe bulunan firmaların ortalamada büyümeyi sağlayacak mali güce sahip oldukları görülmektedir. Ancak bilişim sektöründe faaliyet gösteren firmaların yetkinlik puanı 2,67 olup, bu firmaların finansal olarak güçlendirilmesini sağlayacak programların geliştirilmesi öngörülmelidir. Pazar ihtiyaçları doğrultusunda büyüme stratejilerinin geliştirilmesinde mali yapının kuvvetli olması kritik konulardan birisidir. Teşvik ve desteklerden faydalanma konusunda öncelikli olarak yapı sektörü firmaları oldukça aktif görülmekle beraber, gıda sektörü ortalama yetkinlik puanında, bilişim sektörü ise zayıf görülmektedir.

Analize katılan firmalar genel olarak büyüme stratejisinin olduğundan bahsetmiştir. Firmaların büyümesinin önündeki engeller ve sahip oldukları temel sorunlar aşağıdaki gibi tanımlanmıştır:

- Pazar bilgisi eksikliği
- Daha üst müşteri segmentlerine üretim yapacak teknolojilere ve metot bilgisine sahip olmama
- Ar-ge süreçlerinde yetersizlik
- Finansal yetersizlik
- Yurt dışı pazarlara açılma ve portföy dengeleme
- Pazar payını artırma
- Üretim kalitesini artırma
- Karlılığı artırma
- Markalaşma ihtiyaçları

Organizasyonel yetkinlik açısından bakıldığında; gıda sektörü yetkinlik puanını 2,79, bilişim sektörünü temsil eden firmaların 2,67 ve yapı sektörünü temsil eden firmaların ise 3,83 olduğu görülmektedir. Firmaların stratejileri ile uyumlu ve benzer sektördeki başarılı yapılanma modellerini de analiz ederek şirketleri için uygun organizasyonel yapıyı tanımlama, ilgili departmanları oluşturma, görev, yetki ve sorumlulukları tanımlayarak doğru

personelin doğru işi yapmasını sağlayacak yapıları uygulamaya almaları gereklidir. Bu alandaki sektörlerin yetkinlik ortalaması 3,10 olup, düşüktür.

Şekil 41: Organizasyonel Yetkinlik

Analize katılan firmaların yarısının stratejik pazar araştırma ve planlama konusunda eksikliği vardır. Bu nedenle yurt içi ve yurt dışı pazarlara entegrasyon konusunda sıkıntı yaşanacak ve istikrarlı müşteri ilişkileri kurulamayacaktır. Pazar analizi ve araştırması iş yapma süreçlerinin bir parçası olmalı ve pazarda farklılaşmak ve rekabet gücünü artırmak için en özellikli süreç olarak görülmelidir. Bu suretle pazarlama, satış, rekabet ve yeni ürün geliştirme stratejileri üretilebilecek ve pazarda kalıcı ve istikrarlı bir yer edinilebilecektir.

İnsan Kaynakları Yönetimi

İnsan Kaynakları Yönetiminin amacı, insan kaynaklarını en verimli şekilde firmaların stratejik ihtiyaçlarına göre harekete geçirmesi ve firma hedeflerinin hayata geçirilmesinde en önemli paydaşı olarak iş süreçlerinin gerçekleştirilmesinde operasyonları gerçekleştirmesini sağlamaktır.

Firmaların ulusal/uluslararası rekabet ortamında ayakta kalabilmesi, artan teknolojik gelişim hızını takip edebilmesi, karmaşık bir ortamda başarılı olarak yönetilmesi için “insana dönük” daha mükemmel stratejilerin geliştirilmesi gerekliliğini vurgulamakta yarar vardır. Firma stratejileri ile insan kaynakları stratejileri uyumlu olmalıdır. Firmaların stratejilerinin hayata geçirilmesinde insan kaynakları yönetimi stratejik önem taşımaktadır.

İnsan Kaynakları ile ilgili fonksiyonlar özetle aşağıda açıklanmıştır:

- İşe alma, işten çıkış süreçleri, özlük haklarının takip edilmesi ve işlenmesi fonksiyonları.
- Ücret yönetimi süreçleri,
- Yetkinlik gelişim ve eğitim süreçleri,
- Kariyer planlama süreçleri,
- Performans değerlendirme faaliyetlerinin organize edilmesi ile ilgili faaliyetler,
- Personel yemek, servis vb. sosyal yan haklar.

Analiz edilen firmaların insan kaynakları yönetimi alanındaki yetkinlikleri incelendiğinde;

- Performans yönetim sisteminin varlığı ve uygulanması konusunda gıda sektörünü temsil eden firmaların ortalama yetkinliği 2,57, bilişim sektörü 1,67, yapı sektörü ise 2,67 olup, genel olarak tüm firmalarda performans yönetimi uygulaması bulunmamaktadır. Firma hedeflerinin başarı ile hayata geçirilmesinde ve insan kaynaklarını bu hedeflere yöneltmede performans yönetimi ve buna bağlı motivasyonel sistemlerin önemi büyüktür.
- Çalışanların mesleki yetkinliklerinin işin ihtiyaçlarına bağlı olarak eğitimler ve çeşitli gelişim programları ile planlı bir şekilde geliştirilmesi konusunda da analiz edilen grubun genel ortalaması 2,88 olup gelişmeye açık bir yandır. Personelin yetkinlikleri işin ihtiyaçlarına bağlı olarak geliştirilmez ise iş kalitesi ve verimliliğinin artırılması da mümkün olmayacaktır.
- İşe alımlarda görev gerekliliklerinin gözetilmesi ve işe uygun personel alınması alanında ortalama yetkinlik 4 olup, ortalama puanın üzerindedir.

İnsan kaynakları yönetiminde genel ortalama ise 3,12 olup, başarı ortalamasının altındadır. Burada ortalamaı düşüren en önemli iki faktörün, işletmelerde stratejilerle uyumlu insan kaynakları politikasının olmaması ve işletmelerde etkin bir şekilde performans sisteminin uygulanmaması olduğu tespit edilmiştir. Yukarıda açıklandığı üzere iki faktör de yetkinlik puanlamasında 3'ün altında puan alarak ön plana çıkmıştır. Bir başka önemli zayıf nokta ise, çalışanların mesleki yetkinliklerinin işin ihtiyacına bağlı olarak eğitimlerle veya gelişim

programlarıyla planlı bir şekilde geliştirilmemesidir. Çok az sayıda işletme, profesyonel gelişim için çalışanlarını eğitime göndermektedir.

Stratejik planlama kısmında da belirtildiği gibi, işletmelerin çoğunun hedefleri ile uyumlu bir organizasyon yapısının olmaması, bölümler ve kişiler arası yetki, görev ve sorumlulukların tanımlanmamış olması da bir diğer zayıf noktadır.

İnsan kaynakları yönetimi ile ilgili ortaya çıkan en önemli güçlü yanlar ise, görüşülen birçok işletmede şirket faaliyetlerinin yürütülmesinde kilit önem taşıyan personel ve yöneticilerin çalışmaktan memnun olması ve uzun zamandan beri işletmede çalışıyor olmasıdır. Buna ek olarak işe alımlarda görev gerekliliklerinin gözetilmesi ve işe uygun personel alınmasına önem verilmesi ortalamanın üzerindedir.

Tüm firmaların insan kaynakları yönetimi organizasyon ve süreçlerini kurması veya etkin bir şekilde yapılandırması ve yetkin personel ile kuvvetlendirmesi önerilmektedir. Ayrıca çalışan memnuniyeti ve bağlılığının artmasında temel olan insan kaynakları sistemleri oluşturulmalı ve etkin olarak uygulanmak üzere uygulamaya alınmalıdır. Nitelikli personelin elde tutulamamasının temel nedenlerinden birisi de halen personel anlayışından insan kaynakları anlayışına geçilememesi ve yönetim politikalarının firma hedefleri ile uyumunun sağlanamamasıdır.

İşbirliği ve Ortaklıklara Açıklık

Rekabet koşulları, şirketlerin işbirliğine açık bir tavır sergilemeleri ve fırsatların açıklanmasıyla görüşlerin olumlu yönde geliştiği anlaşılmaktadır.

Firmaların büyümesi ve gelişmesinde önemli konular;

- İşbirliği ve ortaklıklara açık bir yönetim politikasının olması
- Kurumsal yapının; alt yapı, mali güç, ürün kalitesi ve kapasitesi açısından işbirliği ve ortaklıklar için fırsat yaratacak yapıya kavuşturulmasıdır.

Analiz edilen firmalar incelendiğinde; İşletmelerin genel olarak işbirliğine ve ortaklıklara açık olduğu, ortaya çıkan 3,68'lik yetkinlik ortalamasından görülmektedir. Ancak gerçekleştirilen görüşmelerde ortaya çıkan bir detay bulunmaktadır. İşletmelerin aynı sektörde çalışan

rakipleri ile işbirliği yapmaktan çok, iş bölümü yapmaya yatkın olduğu, örneğin kendisinin üretmesi, başkasının dağıtması gibi, işbirliklerine daha açık oldukları gözlemlenmiştir.

Bunun yanı sıra işletmelerin, kendilerinden hacim ve kapasite olarak çok daha büyük, uluslararası işletmelerle işbirliği yapmaya da sıcak baktıkları gözlemlenmiştir. Her ne kadar yapılan çalışmada işletmeler ortalama seviyenin üzerinde ihracatı geliştirici ortaklıklara açık oldukları belirseler de, ortak girişimler ve kümeleme çalışmalarının yukarıda bahsedilen hassasiyetler dikkate alınarak planlanması faydalı olacaktır.

Şirketlerin kurumsal ve mali yapısı finansal işbirlikleri açısından yeterli görünmektedir.

Teknoloji ve Sistem Yönetimi

Firma faaliyetlerinin etkin ve verimli yönetilmesinde;

- Sahip olunan bilgi ve iletişim alt yapısının güncel teknolojileri içermesi
- Firma faaliyetlerinin etkin yönetilmesini sağlayacak yazılımlar ile donatılmış olması
- Bilişim alt yapısının (yazılım ve donanım) yönetim sistemleri ile üretim ve pazarlama faaliyetlerini destekleyebilecek entegre bir yapıda olması
- Çalışanların bu sistemleri kullanma konusundaki yetkinlikleri büyük önem taşımaktadır.

Araştırmaya katılan firmaların neredeyse tamamı faaliyet ve kaynaklarının yönetiminde teknoloji kullanımının önemine inanmaktadır ve bu alandaki yetkinliğin geliştirilmesi konusunda karardır. Analiz edilen firmalarda;

- Firma yönetimi firma kaynaklarının ve faaliyetlerinin etkin yönetilmesini hedefleyen teknolojilerin uygulamaya alınmasında gerekli desteği karardılıkla uygulama konusunda yetkinlik ortalamaları 4,20
- Bilişim altyapısı (yazılım ve donanım) yönetim sistemleri ile üretim ve pazarlama faaliyetlerini destekleyebilecek entegre bir yapıya sahip olunması da 4,20 yetkinlik puanına sahip olup, oldukça başarılı görölmektedir.

Çalışmanın gerçekleştirildiği işletmelerde, yazılım ve donanımı içeren bilişim altyapısının üretim ve pazarlama faaliyetlerini destekleyecek şekilde entegre bir yapıya sahip olduğu

görülmüştür. Bir yandan bu sevindirici bir gelişme olmakla beraber, görüşülen işletmelerin %75'inin sektöründe önemli rol oynayan, belli bir hacmin üstünde veya uzun yıllardır sektörde faaliyet gösteriyor olmalarının bu durumu olumlu yönde etkilemiş olabileceği ve genel ortalamanın biraz daha düşük olabileceği düşünülmektedir. Burada özellikle belirtilmesi gereken bir bulgu ise, şirket yönetimlerinin kaynakları ve faaliyetleri etkin olarak yönetmeyi hedefleyen teknolojileri uygulamaya almakta kararlılıklarının çok iyi derecede olmasıdır.

İşletmelerin performansı yüksek iş yapmalarında ve rekabetçi yapılarının desteklenmesinde; muhasebe ve maliyet sistemleri, depolamadan üretime ve satışa kadar tüm faaliyetlerin planlamasını, raporlamasını ve ölçümlemesini yapabilecek birbiri ile entegre yazılımların varlığı ve etkin kullanımı şirket açısından kritik öneme sahip varlıklardandır. Ayrıca bu sistemlerle entegre insan kaynakları sistem yazılımları, kurum karnesi yazılımları ve müşteri ilişkileri yönetimi hizmeti sunan yazılımların varlığı da kurum faaliyetlerinin ve performansının etkinleştirilmesinde yönetimin en önemli karar araçları olacaktır.

İşlevsel ve şebeke yapısı kuvvetli ağ sistemlerinin varlığı, bu sistemlerin güçlü bir web tasarımı ile desteklenmesi de firmaların rekabetçi yapısının gelişmesine katkıda bulunacak kritik konulardandır. Tedarik zinciri üzerinde yer alan tüm tarafların bu ağ üzerinden iletişimde bulunması ve ticaret yapması da süreçlerin hızını ve verimliliğini artırmaktadır. Bu araştırmaya konu firmaların web sitelerini ve bilgi-iletişim alt yapılarını ve bu konuda çalışan personel yetkinliğini geliştirme konusunda yapacakları yatırım iş hacimlerinin gelişmesine ve iş süreçlerinin hızlanmasına katkıda bulunacaktır.

Şirketlerin kurumsal yapısının ve üretim yetkinliklerinin tanıtılmasında ve kurumsal imajın kuvvetlenmesinde önemli araçlardan birisi olan firma web sitelerinin e-ticaret yapacak ve ürün kataloglarının pazarlanmasına katkıda bulunacak şekilde yapılandırılması firma gücünü artıracaktır.

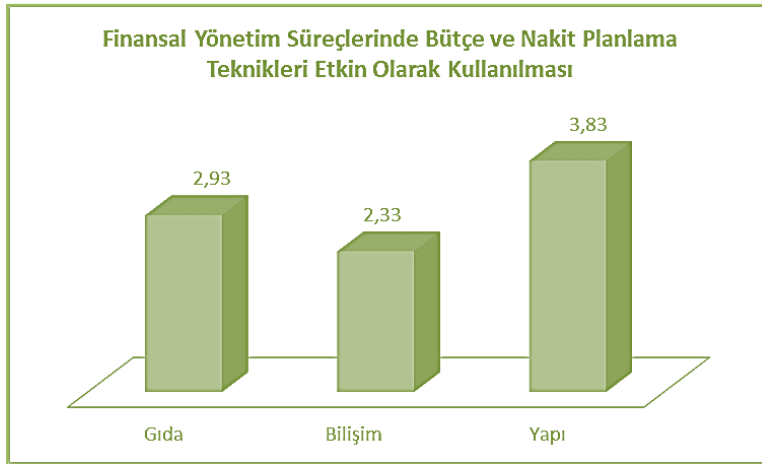
Finansal Yönetim

Firmaların başarısının hatta varlığını sürdürmesinin, üretime devamının, duran ve dönen varlıklara yatırım yapma gücü ve isteğinin, büyük ölçüde izlediği ve izlemekte olduğu finansman politikasına, aldığı finansal kararlara bağlıdır. Stratejik planlar ve şirket hedeflerinin yıllık bütçe planlarında dikkate alınmaması ve en doğru tahminler ile bütçe planlamasının ve nakit akış planlamasının yapılmaması belirsizliği artıracak ve şirket yönetiminin karar alma süreçlerinde hata oranının da artmasına sebep olacaktır. Hatalı finansman stratejisi ile firma yönetiminde kontrolün elden kaçırılması gibi kararlar ve politikalar, firmaları başarısızlığa sürükleyen, hatta varlığını tehlikeye düşüren ne-denler listesinin başlarında yer almaktadır.

Gerçekleştirilmiş olan analizde işletmelerin finansal yönetim yetkinliği 3,37 puan ile başarı ortalamasının altında yer almıştır. Ortalamayı aşağıya doğru çeken en önemli faktör, finansal yönetim süreçlerinde bütçe ve nakit planlama teknikleri kullanımının yetersiz düzeyde olmasından kaynaklanmaktadır.

Aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere Finansal süreçlerin etkinliği, bütçe ve nakit planlaması ile şirket yönetimi açısından katılımcı şirketlerden gıda sektörünü temsil edenler 2,93, bilişim sektörünü temsil eden firmalar 2,33, yapı sektörünü temsil edenler ise 3,83 yetkinlik ortalamasına sahiptir.

Şekil 42: Finansal Yönetim Süreçleri Yetkinlik

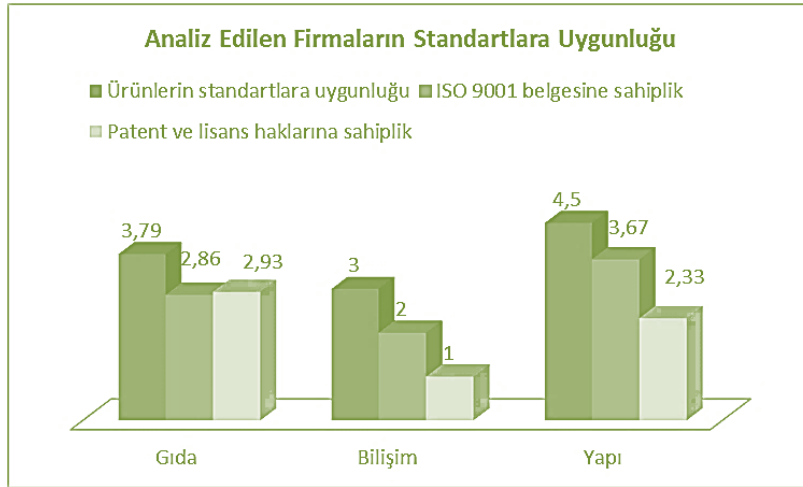
Görüşülen işletmelerin sadece bir kısmının yerel ve uluslararası finansal desteklerden faydalandığı ancak tamamının bu programlardan haberdar olduğu görülmüştür. İşletmelerin birçoğu büyümeye ve gelişmeye odaklı olarak finansal risk aldığını ve bu kapsamda bankalarla güçlü ve güvenli işbirlikleri olduğunu beyan etmiştir. Bu kapsamda yetkinlik puanı en yüksek grup 4,17 yetkinlik puanı ile yapı sektörü, 3,93 ile gıda sektörünü temsil eden firmalardır. Bilişim sektörünü temsil eden firmalar ölçek olarak küçük olduğundan yetkinlik ortalamaları 2,67’dir. Şirketlerin finansal planlama ve analiz konularında yetkinliklerinin geliştirilmesi önerilmektedir.

11.4.1.2. Teknik Yetkinlikler

Standart ve Mevzuatlara Uygunluk

Firmaların rekabet üstünlüğü sağlamasında, ürünlerinin ulusal ve uluslararası ticarete kabul görmesinde ulusal ve uluslararası standartlara uygunluk ve uluslararası düzeyde kabul gören belgelere (ISO 9001, ISO 14001, OHSAS 18001, ISO 22000, ISO 27001, CE Belgesi, ürün onayları vb.) sahip olmaları gerekmektedir.

Şekil 43: Finansal Yönetim Süreçleri Yetkinlik

Standart ve mevzuata uygunluk ile ilgili gerçekleştirilen analizin sonuçları hakkında yorum yapmadan önce, Kuzey Kıbrıs'ta birçok ürünün standartlarının henüz belirlenmediği veya belirlense bile denetim mekanizmasının çok sağlıklı çalışmadığı göz önünde bulundurulmalıdır. Bu çıkarım, çeşitli sektörlerde faaliyet gösteren sanayiciler ile yapılan yüz yüze görüşmelerden ve gerçekleştirilen GZFT çalıştay neticesinde elde edilmiştir.

Analiz çalışmasında çıkan puanlamaya göre standart ve mevzuata uygunluk 2,90 puan ile başarı ortalamasının altındadır. Üretilen ürünlerin çoğunlukla patent ve lisansları bulunmamaktadır. Özellikle gıda ve bilişim sektöründe geliştirilen ürünlerin patentlerini almak hem rekabet gücünü artıracak ve taklit edilebilirliği azaltacak, hem de şirket değerini artıracaktır. Patent hakları şirketlerin ürün geliştirme ve ticarileştirme konusundaki yetkinliğini de göstermektedir.

Görüşülen işletmeler arasında güncel ISO9001 Kalite Yönetim Sistemi belgesine sahip işletme ortalaması oldukça düşüktür, gıda sektörünü temsil eden firmaların bu alandaki yetkinlik puanı 2,86, bilişim sektörünü temsil eden firmaların yetkinlik puanı ise 2 olup ortalama yetkinlik puanının altındadır. Şirketlerin kurumsallaşmasında asgari standardı sağlayan ve uluslararası sistem güvencesi sağlayan ISO 9001 belgesine sahip olmaları teşvik edilmelidir.

Süreç Yönetimi

Firmaların etkin ve verimli yönetilmesinde operasyonel faaliyetlerinin verimli işletilmesinde ve kalite güvencesinin sağlanmasında süreç yönetimi firma yönetiminin en önemli araçlarından birisidir. Çalışma prosedürlerinin varlığı, iş süreçlerinin bu prosedürlere göre yürütülmesi, süreçlerin yalın, verimli, hızlı çalışmasını sağlayacak iyileştirmelerin sürekli kılınması firmaların başarısı için kaçınılmazdır.

Analize katılan firmaların yarısında süreç yönetimi alt yapısı ya bulunmamaktadır ya da etkin işletememektedirler. Sanayi işletmelerinin süreç yönetimi 3,36 puanla başarı ortalamasının hemen altında bulunmaktadır. Firmalarda süreçlerin tanımlı olmadığı ve süreçlerin sürekli gözden geçirilerek iyileştirildiği sistemler ve prosedürlerin olmadığı veya yetersiz olduğu görülmektedir. Bu nedenle verimsizliğe müdahale geç yapılmakta veya hiç yapılmamaktadır. Aynı zamanda, çalışanların gereksiz işler ve katma değer yaratmayan faaliyetlerle ilgili iyileştirme önerileri sunması sınırlıdır. Buna karşın şirket yönetimlerinin birçoğu, müşteri odaklı hizmet kalitesinin artırılması için iş yapış şekillerini iyileştirmeye yönelik geliştirilen yaratıcı önerilerin uygulanmasını sağlamaktadır.

Neredeyse tamamı KOBİ kapsamında olan sanayi işletmelerinde firma sahipleri, doğrudan üretim süreci ile birebir ilgilenmekte, varsa profesyonel yöneticiler ile birlikte üretim sürecinin takibini gerçekleştirmektedirler. Bu nedenledir ki, şirket üretim süreçlerinde çalışan yöneticilerin teknik bilgi ve deneyimi ölçüldüğünde, şirket hedeflerini gerçekleştirmek için yeterli düzeyde olduğu tespit edilmiştir.

Firmalarda iş süreçlerinin müşteri memnuniyetini ve güvenini sağlayacak şekilde performans odaklı olarak yapılandırılması ve sürekli iyileştirilmesini sağlayacak yönetsel ve teknik yetkinliklerin geliştirilmesi önerilmektedir.

Pazarlama ve Satış

Şirketlerin rekabet şartlarında ayakta kalması, sektör ve piyasa dinamiklerini iyi anlaması, trendleri takip etmesi ve etkin bir pazarlama ve marka planı ile satış teşkilatını yönlendirmesi kritik öneme sahiptir. Pazarlama planlamasına dayalı yurt içi ve yurt dışı satış organizasyonunun kurulması, geliştirilmesi ve satış planlaması pazarda etkinliği ve rekabet

gücünü artıracaktır. Teknik yetkinliklerin en önemlilerinden biri olan pazarlama ve satış yetkinliğinin 3,04 puan ile başarı ortalamasının altında kaldığı tespit edilmiştir.

Şekil 44: Pazarlama ve Satış Organizasyonu ve Süreçleri

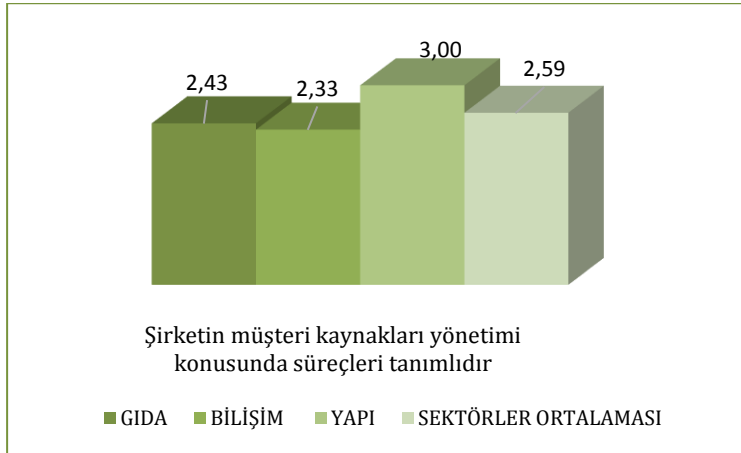

Ortalamayı düşüren en önemli faktörlerin arasında; ürünlerin yurtiçi ve yurt dışı pazarlara ve müşterilere etkin olarak ulaştırılmasını sağlayacak satış organizasyonunun yapılandırılmış olmaması ve işletmelerin net, tanımlı satış hedeflerinin bulunmaması ön plana çıkmaktadır. Yukarıdaki grafikten de görüldüğü üzere şirketlerin pazarlama ve satış organizasyonunun varlığı açısından en düşük yetkinlik puanı 2 olup bilişim sektörünü temsil eden firmaların ortalama yetkinliğidir.

İşletmede ihracat potansiyeli olsa da, yönetimin yurt dışı pazarlar hakkında bilgiye ve potansiyel müşterilere ulaşma konusundaki yetkinliği yetersizdir. Buna ek olarak, çoğu işletmede müşteri kaynakları yönetiminin olmaması; müşteri memnuniyetini ölçümlemeye yönelik süreçler ve sorumlulukların tanımlı olmaması, ortalamayı düşüren olumsuzluklar arasında yer almaktadır.

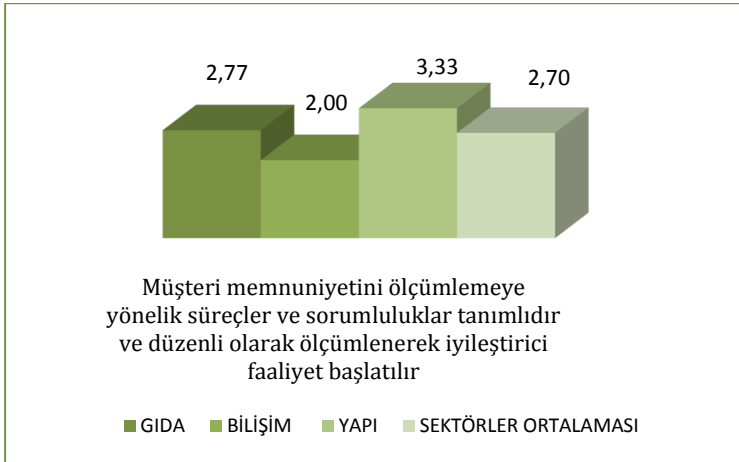
Birçok işletmede ürün ve hizmetlerin hedef pazarlara tanıtımına yönelik planlı ve sistematik çalışmalar yetersizdir. Pazarlama ve satış yönetimi ile ilgili yetkinliklerin arasında olumlu olan faktörlere bakıldığında ise, görüşülen işletmeler arasında ortalamanın üzerinde işletmenin ürün ve hizmetlerini tanıttığı bir web sayfasının bulunduğu görülmektedir.

Şekil 45: Müşteri İlişkileri Yönetimi ve Süreçleri

Yukarıdaki grafikten de görüleceği üzere şirketlerin müşteri kaynakları ve ilişkileri yönetimi konusunda organizasyon ve süreçlerinin tanımlı olup olmadığı incelenmiş olup, bu alanda gıda sektörünü temsil eden firmaların yetkinlik puanı 2,43, bilişim sektörünü temsil eden firmaların ortalama yetkinlik puanı 2,33, yapı sektörü için ise 3'dür. Sektörler ortalaması ise 2,59'dur. Şirketlerin rekabet gücünün artması ve kurumsal yapılarının sürekliliğinin temelinde müşterilerin segmente edilerek müşteri segmenti yapısı, kültürü, beğenileri ve ihtiyaçları doğrultusunda bu kaynakların yönetimi, ürün ve hizmetlerin bu doğrultuda geliştirilmesi yatmaktadır. Başarılı şirketler müşteri bağlılığı ve sürekliliğini sürekli geliştirmeye yönelik olarak segment bazında ihtiyaç ve beklentileri düzenli analiz etmekte, süreçlerini, kurumsal ve bireysel yetkinliklerini bu doğrultuda geliştirmektedir. Şirketlerin müşteri kaynaklarını etkin yönetmek için müşteri ilişkileri yönetimini etkinleştirecek süreçleri yapılandırmaları ve bu süreçleri Müşteri İlişkileri Yönetimi (CRM) sistem alt yapısı ile desteklemeleri önerilmektedir.

Şekil 46: Müşteri Memnuniyeti Ölçümleme

Müşteri memnuniyeti düzenli olarak ölçümlenmese de, işletmeler müşteri şikayetlerini çözümlmeye yönelik çalışmalara önem verdiklerini belirtmektedirler. Ancak yapılan yetkinlik analizinde müşteri memnuniyetini ölçümlemeye yönelik süreç ve organizasyonel sorumlulukların özellikle gıda ve bilişim sektörünü temsil eden firmalarda çok düşük olduğu, yapı sektöründe de ortalamanın altında olduğu görülmektedir. Müşteri memnuniyet ölçümlemesi ve buna yönelik süreçlerin ve pozisyonların varlığı müşteri ilişkileri yönetimi süreçlerinin en önemli unsurları arasındadır. Tüm şirketlerin sürdürülebilir müşteri ilişkileri ve kaliteli ürün ve hizmet sunumu için bu süreçleri ve gerekli alt yapıları oluşturması gereklidir.

Pazarlama süreçleri ise hiçbir firmada tam ve etkin olarak uygulanmamaktadır. Stratejik pazar planlaması, rekabet analizi ve firma markalarının pazar hedefleri doğrultusunda yerleştirilmesi satış yönetimini destekleyen en önemli pazarlama süreçleridir ve bu süreçlerin etkinleştirilmesi önemle tavsiye edilmektedir.

Firmaların ürünlerinin müşteriler tarafından kabulünde ve karşılıklı ticari ilişkilerin güçlendirilmesinde en az kalite kadar önemli bir unsur da son üründe rekabetçi fiyatlandırmanın sağlanmasıdır. Müşteri tabanında istikrarsızlığın en önemli unsurlarından birisi fiyatlandırmada rekabetçi olunmamasıdır. Firmaların rekabetçi fiyatlama yapabilmek için; iç verimlilik oranlarını artırmaları, maliyet hesaplarını etkin yapmalarını sağlayacakları; üretim ve kaynak planlama çalışmalarını ve maliyet muhasebesi sistemini etkinleştirmeleri gereklidir. Bunun için etkin bir süreç yönetimi ve planlama yanı sıra uygun bir yazılım alt yapısının ve uzmanlık bilgisinin gerektiği de aşıkardır.

Analize katılan firmaların tamamı ürünlerin fiyatlandırması konusunda bir sistematığe sahip olduklarını belirtmişlerdir. Ancak rekabetçi fiyat belirlemede maliyet azaltıcı faaliyetlerin başlatılması, yönetim ve üretim süreçlerinde verimli çalışma yapılmasını sağlayacak önlemlerin alınması, sistemlerin kurulması ve kurum içinde verimli ve performans bazlı çalışma kültürü geliştirilmelidir.

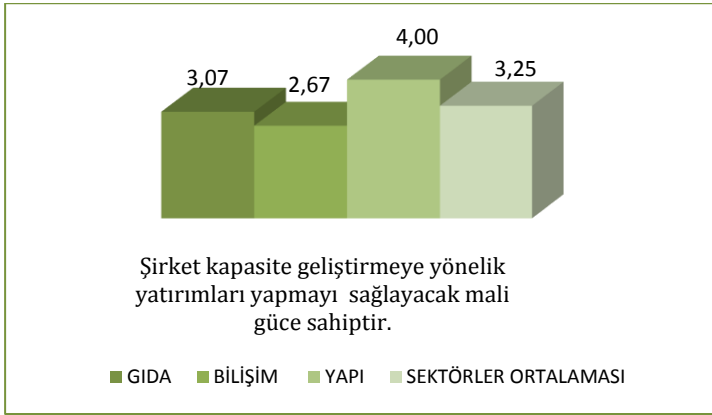
Üretim Yönetimi

Rekabetçi önceliklere verilen önem firmalara göre farklılaşmakla birlikte, temelde kalite-fiyat-termin üçlüsünün geçerli olduğu üretim sektöründe;

- Teslimat güvenirliği
- Kalite ve spesifikasyonlara uygunluk
- Güvenilirlik
- Yeni ürün geliştirme
- Mevcut ürünü geliştirme
- Ürün gamını değiştirebilme esnekliği
- Kapasite geliştirme
- Ürün fiyatlandırması, rekabetçilikte ön plana çıkan unsurlardır.

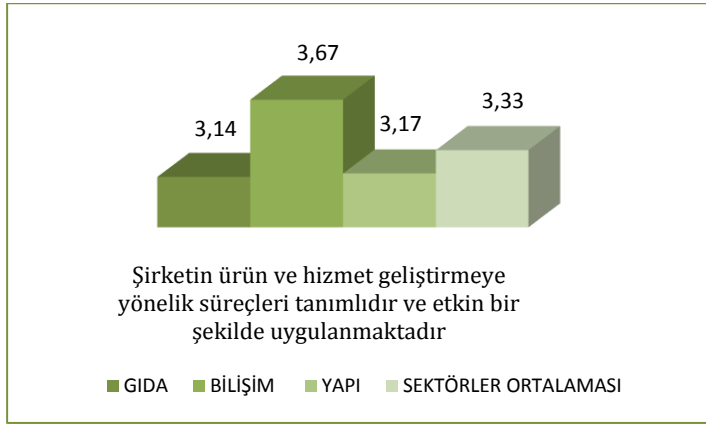
Üretim yönetimi sektörler yetkinlik ortalaması 3,76 olup iyi düzeye yakın olduğu söylenebilir. Üretim yönetimi konusunda gıda sektörünü temsil eden firmaların yetkinlik ortalaması 3,91, yapı sektörünün 4 olup ortalamanın üzerinde ve hatta iyi seviyededir. Ancak bu yetkinlik bilişim sektöründe yeterli düzeyde değildir. Bilişim sektörünü temsil eden firmaların ürün veya hizmet geliştirme proje döngüsünü ve süreçlerini yapılandırmaları ve yeni yazılım veya ürün geliştirme süreçlerinin izlenebilirliğini ve ölçeklenebilirliğini sağlayacak alt yapı ve sistemleri kurmaları tavsiye edilmektedir.

Şekil 47: Kapasite Gelişimine Yönelik Maddi Güç

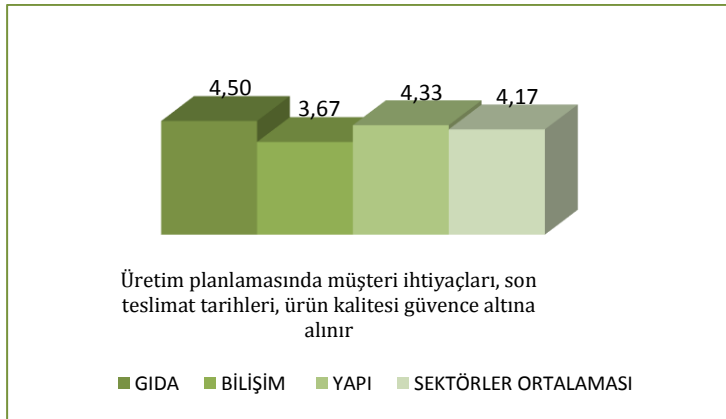
Analiz edilen işletmelerin büyüme sürecinde kapasite artırımı yapabilecek mali güce sahip olup olmadığı sorgulandığında, bu alanda yetkinlik ortalaması en yüksek sektör temsilcileri yapı sektöründendir. Bilişim ve gıda sektörünü temsil edenlerin kapasite artırımında mali gücünün yetersiz olması dikkat çekmektedir. Bu kapsamda karlılığın ve verimliliğin artırılması ve işletme sermayesinin güçlendirilmesi büyük önem taşımaktadır. Şirketlerin mali olarak güçlenmesini sağlayacak mali analizler yapılmalı, verimlilikleri ve karlılıkları analiz edilmeli ve sonuçları doğrultusunda aksiyonlar planlanmalıdır. Özellikle verimliliğin artırılarak karlılığın olumlu yönde etkilenmesine yönelik teşvik ve desteklerin verilmesi de bu süreci hızlandıracaktır. Ayrıca kapasite artırımında ihtiyaç duyulan yatırım teşvikleri de geliştirilmelidir. Ürün/hizmet geliştirmeye yönelik süreçlerin ve satın alma süreçlerinin tanımlı olup olmadığı konusunda yapılan analizde, Gıda sektöründe yetkinlik puanı 3,14 ile en düşük olup, yapı sektöründe ise 3,33'dür. Her iki sektör temsilcisi firmaların ürün ve hizmet geliştirme süreçlerini ve alt yapılarını geliştirmeleri rekabet güçlerinin gelişmesi açısından önemlidir.

Şekil 48: Ürün ve Hizmet Geliştirmeye Yönelik Süreçler

Müşteri memnuniyeti üzerinde en fazla etkide bulunan unsurlardan birisi de ürün ve hizmetlerin beklenen kalite ve sürede teslim edilmesi veya sunulmasıdır. Şirketlerin tamamı üretim planlamasında müşteri ihtiyaçları, son teslimat tarihleri ve ürün kalitesinin güvence altına alınması gerçekliğinin farkında olarak kaliteli ve zamanında ürün veya hizmet sunmaya yönelik faaliyetler göstermektedirler. Sektörler ortalama yetkinlik puanı 4,17'dir.

Şekil 49: Üretim Planlaması ve Teslimat

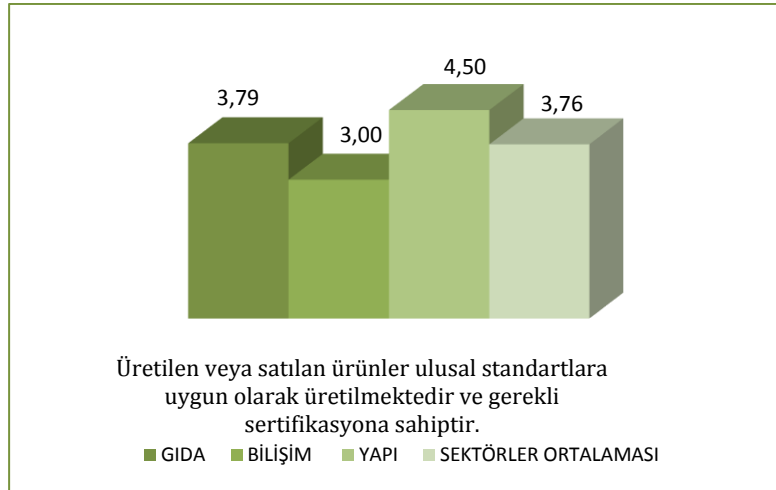

Buna ek olarak işletmelerin tedarikçi firmaları belirlenen kalite standartları ve prosedür çerçevesinde seçtiği, sürekli ve güvenilir bir işbirliği ortamında çalıştığı görülmüştür.

Sektörde ve mevzuatta tanımlı olsun veya olmasın, birçok işletmenin kendi içinde ürün standartları tanımlıdır ve kurumsal müşterisi veya bayisi oldukları kuruluşun standartlarını karşılamaktadırlar. Aşağıdaki grafikten de görüleceği üzere kalite standartlarına uygunluk

konusunda yapı sektörü temsilcisi firmaların yetkinlik puanı 4,50 ile mükemmele yakın görülmektedir. Bu yetkinlik gıda sektörü için 3,79 olup ortalamanın üzerindedir. Ancak bilişim sektörü temsilcisi firmaların yetkinliklerinin gelişmeye açık olduğu görülmektedir. Bu sektör temsilcisi firmaların ürünlerinin kalite standartlarını güvence altına alacak süreçleri oluşturmalı ve gerekli sertifikasyonları sağlamalıdır.

Şekil 50: Standartlara Uygunluk

Birçok işletme küçük ölçekten dolayı üretim kapasitesinin altında çalışmaktadır. Bu nedenle, işletmelerin ürün ve üretim yeterliğine ilişkin kapasitesi yurt içi ihtiyaçlarını karşılamakta ve ihracata yönelik fırsatlar sunmaktadır.

Aynı şekilde ortalamanın üzerinde işletmenin üretim/tedarik kapasitesi kısa sürede artırılacak kadar esnektir. Yine birçok işletmede stok yönetimi ve takibine ilişkin süreçlerin ve sorumlulukların tanımlı olduğu, tedarikten sevkiyata stok takibi ve yönetiminin etkin bir şekilde yapıldığı görülmüştür.

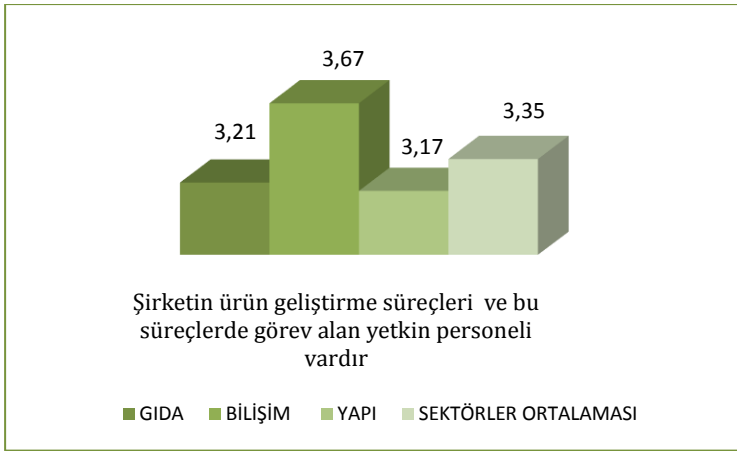
Üretim Teknolojisinin Etkin Kullanımı

İşletmelerde üretim teknolojisinin etkin kullanımı incelendiğinde sektörler ortalamasının 4,03 puan ile başarı ortalamasının üzerinde olduğu tespit edilmiştir. İşletmelerin, ürün ve hizmetlerin kaliteli ve hızlı bir şekilde sunulması için teknolojiyi etkin bir şekilde kullandığı ve üretim teknolojilerinin müşteri ihtiyaçlarını karşılamak üzere ürün farklılaştırılması

konusunda esnek olduğu görülmüştür. Küçük ölçekli ve sınırlı ihracatın gerçekleştiği sanayi sektöründe ürün farklılaştırması, gelirlerin artırılması ve daha farklı segmentlere hitap edilebilmesi için yaygın olarak kullanılan bir araç olarak ortaya çıkmaktadır.

Şirketlerin araştırma ve geliştirme ve ürün geliştirme süreçleri ile bu süreçlerde görev alan yetkin personeli varlığı analiz edildiğinde bilişim sektörünü temsil eden firmalarda yetkinlik düzeyi 3,67 ile ortalamanın üzerindeyken, bu süreçlerin gelişmiş olması beklenen gıda sektöründe yetkinlik 3,21 olup ortalama puanın altındadır ve şirketlerin bu alanda hem alt yapı ve hem de nitelikli personel ihtiyacı olduğu görülmektedir. Gıda sektöründe Ar-ge ve Ür-ge süreçlerinin yapılandırılması ve yetkin personel istihdamı konusunda teşvikler geliştirilmelidir. Yapı sektöründe ise yetkinlik puanı 3,17 ile en düşük seviyededir. Yapı sektöründe gelişimi teşvik edecek iş kollarında da benzer süreçlerin geliştirilmesi ve teşvik edilmesi önerilmektedir. Ancak desteklenecek alt sektörlerin yerli hammadde kullanım oranının yüksek olması kriteri dikkate alınmalıdır.

Şekil 51: Ar-Ge ve Ür-Ge Süreçlerinde Yetkin Personel Varlığı

Müşteri ve Kalite Odaklılık

Gerçekleştirilen analizde bulunan yetkinlik faktörlerinin arasında müşteri ve kalite odaklılık, 4,19 puan olarak ortalamada en yüksek başarı puanı alan yetkinlik olmuştur. Bulgulara göre işletmeler, mevcut müşterilerde yeni iş yapma imkanlarını araştırmakta, müşterileri ile güvene dayalı sağlam ilişkiler kurmakta ve istikrarlı ürün/hizmet kalitesi sunmaktadır. Buna ek olarak, işletmelerdeki yönetim ve çalışanlar ifade edilen ve edilemeyen müşteri ihtiyaçlarını analiz etmekte ve tanımlayarak doğru ürüne/hizmete dönüştürmektedirler.

Bununla birlikte, sorunlu ve takip gerektiren durumlarda ise müşterilerine belirlenen zamanda ve doğru bilgi vermektedirler¹⁸.

Çevre ve İş Güvenliği

Gerçekleştirilen analizde, işletmelerin çevre ve iş güvenliği yetkinliği konusunda başarı ortalamasının hemen üzerinde, 3,60 puan aldığı görülmüştür. Birçok işletme çevresel yükümlülüklerini tam olarak yerine getirdiğini, mevzuat ve standart gerekliliklerini karşıladığını belirtmiştir. Burada not etmek gerekir ki Kuzey Kıbrıs'ta bu konuda mevzuatta eksiklikler bulunmakta ve denetim mekanizmasının da sağlıklı işlemediği görülmektedir.

Bunun yanı sıra, işletmeler çevresel yükümlülüklerini karşılasalar da, belediyeler ve ilgili kamu kuruluşlarının altyapı eksiklikleri bu konudaki yürütmenin tam anlamıyla gerçekleşmesini engellediği, çevre, iş güvenliği ve enerji verimliliği ile ilgili çok yol kat edilmesi gerektiği söylenebilir.

Analiz sonuçlarına göre görüşülen işletmelerin birçoğu, çevre ve iş güvenliği konusunda yükümlülüklerini yerine getirmekte, mevzuat ve standart gerekliliklerini karşılamaktadırlar. Aynı şekilde işletmeler, iş sağlığı ve iş güvenliği konusunda mevzuat ve standart gereklilikleri etkin şekilde karşılamaktadırlar. Birçok işletmenin enerji verimliliği alanında çalışmaları bulunmaktadır.

Burada ortaya çıkan tek zayıf nokta ise, çevre ve iş güvenliği konusunda tüm çalışanların bilinçli bir şekilde uygulamalara destek vermesinin yetersiz olduğudur. Özellikle bireysel iş güvenliği yükümlülüklerini yerine getirme konusunda çalışanların gereken önemi vermedikleri görülmektedir.

11.4.2 Değer Zinciri Analizi

Analiz edilen sektör firmaları açısından değer zinciri özetle aşağıdaki gibi tanımlanmaktadır.

Gıda sektörü

Gıda sektörünün ülke ekonomisine katkısı ana başlıkları ile aşağıdaki gibidir:

¹⁸ Burada analize katılan sanayi işletmelerinin sektöründe lider durumda olan veya uzun zamandır faaliyet gösteren ya da niş ürün üreterek farklılaşan firmalar oldukları göz önünde bulundurulmalıdır. Bu bulgunun rekabetin daha alt seviyelerinde bulunan sanayi işletmelerinde geçerli olup olmadığı bilinmemektedir.

- Genel tüketim yanı sıra, turizm ve eğitim sektörü için önemli bir girdidir,
- Niş ürünler ile turistik ve uluslararası ticari öneme sahiptir,
- Ürettiği ekonomik değer ile ülke ekonomisi açısından ürettiği katma değer yüksektir,
- Tarıma dayalı üretim için önemli bir müşteridir ve tarım sektörü açısından katma değer üretir,
- Gıda makinesi üreticileri için katma değer üretir,
- Lojistik sektörü için ekonomik değer oluşturur,
- Satış pazarlama firmaları için ekonomik değer oluşturur.

Gıda sektörü değer zinciri; tarım üreticileri, hammadde sağlayıcıları, makine sektörü, bilgi teknolojileri sektörü, lojistik sektörü, hizmet sektörü.

Bilişim sektörü

Bilişim sektörünün ülke ekonomisine katkısı ana başlıkları ile aşağıdaki gibidir:

- Ülke genelinde ekonomik sektör temsilcilerinin teknolojik gelişimine katkıda bulunmak,
- Bölge coğrafyasında önemli bir bilişim merkezi olmak ve hizmet ihracatı ile katma değer üretmek

Bilişim sektörü değer zinciri; Donanım üreticileri, tüm kamu-özel-sivil toplum örgütü vb. kurum ve kuruluşları kapsayan sektörler olarak tanımlanabilir.

Yapı sektörü

Yapı sektörünün değer zinciri ise; Lojistik, ticari araç üretimi, araç servis merkezleri, inşaat sektörü, yenileme ve tadilat piyasaları olarak tanımlanabilir.

Küme firmalarının bu değer zincirinde yer alan tüm unsurları içerecek şekilde öncelikle kendi kurumsal kapasitelerini geliştirmesi ve her düzeyde katma değer yaratacağı işbirliği modellerini yaratması önerilmektedir. Bu kapsamda;

- Kurumsal düzeyde
- Ulusal düzeyde

- Uluslararası düzeyde

değer zincirinin tüm halkalarını içerecek bir yol haritası hazırlanmalıdır.

Bu yol haritasının hazırlanmasında mesleki örgütler, birlikler ve sektörün önde gelen firmalarının işbirliği, üniversite işbirliği büyük önem taşımaktadır.

Önerimiz sektörün rekabet gücünün analizi ve sektörle dikey iletişimi olan ve bu değer zincirinin önemli bir parçası olan sektörlerin (tarım, makine, inşaat (müteahhitlik, müşavirlik, mimarlık), lojistik vb. gibi) ve sektörün bu sektörlerle ilişkileri analiz edilmeli ve karşılıklı olarak rekabet gücünün artırılmasına yönelik işbirliği ve gelişim modelleri oluşturulmalıdır.

Değer Zinciri Açısından Gıda-Turizm Sektörü İncelemesi

Gıda sektörü açısından turizm sektörünün yaratacağı değeri analiz etmek amacıyla seçilen on turizm tesisinde satın alma yöneticileri ile görüşülmüş ve elde edilen bilgiler doğrultusunda bir değerlendirme yapılmıştır.

Tablo 65: Otellerin Tüketim Grupları Ve Harcama Analizi

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Gıda Grubu	39,66%	27,66%	12,00%
İçecek Grubu	13,25%	3,41%	9,84%
Bakım Onarım	20,03%	5,08%	14,96%
Kat Hizmetleri Grubu	16,49%	0,87%	15,62%
Diğer Genel Giderler	10,57%	8,87%	1,70%
Toplam	100,00%	45,88%	54,12%

Yukarıdaki tablodan da görüleceği üzere; Turizm sektörü açısından beş ana gider alanı bulunmakta olup, bu alanların sektör tüketimindeki yüzdeleri aşağıdaki gibidir;

- Gıda 39.66%
- İçecek 13,25%
- Bakım Onarım 20.03%

- Kat Hizmetleri 16,49%
- Diğer 10,57%

Gıda ve diğer giderlerde yerli ürün tercihi yabancı ürün tercihinden daha fazla olup, bakım onarım, içecek ve kat hizmetleri giderlerinde yabancı ürün alımı daha fazladır. 100 birimlik Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin 45.88 Birimi yerli ürünlere, 54.12 birimi ise yabancı ürünlere harcanmaktadır.

Sonuç ve öneriler

Yerli ürünlerin tercihinde önemli bir etken olan ürün kalitesi ve kalite güvencesini gösteren ürün onaylarıdır. Yerli ürünlerin kalitesinin ve müşteri açısından kalite algısının artırılmasına yönelik olarak;

- Rekabet gücü yüksek olabilecek ve ağırlıklı olarak hammadde girdisi yurt içinden temin edilen sektörlerin belirlenmesi ve bu sektör firmalarına yönelik olarak kaliteyi artırmaya yönelik olarak; ürün geliştirme ve kontrolüne yönelik alt yapının kurulması, üretim ve bilgi sistemleri teknolojilerinin etkin kullanımı, nitelikli personel temini, ürün standartlarının tanımlanması ve üretimde verimliliğin artırılması gibi alanlarda teşvik ve desteklerin geliştirilmesi,
- Destek kapsamına almak üzere belirlenen ürünlerin kalite standartlarının tanımlanması ve ilgili yönetmeliklerin yayınlanması,
- Ürün güvenilirliğinin ve kalitesinin kontrolüne yönelik denetim yönetmeliğinin yayınlanması ve denetim organizasyon ve süreçlerinin yapılandırılarak denetimlerin başlatılması,
- Kalite yönetimi kültürünün geliştirilmesine yönelik eğitim, tanıtım ve kampanyaların geliştirilmesi önerilmektedir.
- Yapılan araştırma ve analizlerde ambalaj ve pazarlama teknikleri açısından da talebin yabancı ürünlere doğru kaydığı görülmektedir. Ambalaj ürün kalitesi konusunda da ön yargı oluşumunda çok stratejik pazarlama araçlarından birisi olup, bu alandaki gelişimin sağlanması için;
- Ürün ambalajlamasında profesyonel yaklaşımın geliştirilmesine ve ambalajlamanın teknik ve tasarımsal öneminin anlaşılmasına yönelik eğitimlerin düzenlenmesi,

- Ambalajlama teknikleri ve tasarımına yönelik desteklerinin verilmesi ve şirketlerin bu alanda yetkinleşmesinin sağlanması,
- Ambalajlama konusunda teknolojilerin ve alt yapının teminine yönelik teşvik ve destekler geliştirilmesi,
- Coğrafi işaret kapsamında çalışması yapılan ürünler için markalaşmaya yönelik logo tasarımı ve bu ürünlerin ambalajlanmasına yönelik standart ve kriterlerin tanımlanması,
- Standartlar doğrultusunda şirketlerin ambalajlama yeterliğinin denetimi önerilmektedir.
- Şirketlerin ürünlerini profesyonel bir şekilde yurt içi ve dışındaki müşterilerine pazarlanmasına ve tanıtmasına yönelik aşağıdaki desteklerin sağlanması önerilmektedir;
- Pazarlama ve pazar araştırma desteği
- Web sitelerinin e-ticarete uygun alt yapıda tasarlanması
- Markalaşma ve tanıtım
- Pazarlama dokümanlarının (broşür vb.) oluşturulması
- Yabancı ürünlerin marka bilinirlikleri ile rekabet edemeyecek ürünlerde (örneğin, alkollü ve alkolsüz içecek markalarında) yüksek kaliteli butik üretim ve markalaşma ile rekabette farklılaşma sağlanmalıdır.

11.4.3 SWOT Analizi

Analiz edilen firmalardan hareketle tespit edilen güçlü ve zayıf yanlar, fırsat ve tehditler özetle aşağıdaki gibidir:

11.4.3.1. Güçlü Yanlar

Güçlü yanlar aşağıdaki gibidir:

- Firmaların çoğunluğunun limitet şirket olması
- %54'ünün 15-50 yıl aralığında faaliyet gösteriyor olması

- Şirketlerin; işbirliği ve ortaklıklara açıklık, teknoloji ve sistem yönetimi, üretim yönetimi, üretim teknolojilerinin etkin kullanımı, müşteri ve kalite odaklılık konusunda ortalamanın üzerinde yetkinlik puanına sahip olmaları

11.4.3.2. Zayıf Yanlar

Zayıf yanlar aşağıdaki gibidir:

- Firmaların; insan kaynakları yönetimi, stratejik yönetim ve finansal yönetim alanlarında kurumsal kapasitelerinin zayıf olması.
- Firmaların; standart ve mevzuata uygunluk, pazarlama ve satış yönetimi süreç ve organizasyonları, süreç yönetimi alanlarında yetkinliklerin ortalamanın altında olması ve bu alanlarda gelişime ihtiyaç duymaları.
- Yerli ürünlerin kalitesinin ve müşteri açısından kalite algısının artırılmasına ihtiyaç duyulması
- Şirketlerin müşteri kaynakları ve ilişkileri yönetimi konusunda organizasyon ve süreçlerinin tanımlı olmaması

11.4.3.3. Fırsatlar

Fırsatlar aşağıdaki gibidir:

- Sanayinin gelişmesine olanak veren hizmetler sektörünün gelişmesi
- Eğitimli ve yabancı dil bilen personel
- Üniversitelerin gelişmesi ve uluslararası bilgi ve birikimi aktarma konusunda işbirliği fırsatları
- Ar-ge ve yenilikçi çalışmalar kapsamında üniversite sanayi işbirliği imkanlarının olması
- AB uyumu konusundaki çalışmalar
- Gıda sektörünün gelişmesine olanak sağlayacak değer zincirinin gelişmesi
- Bilişim sektörünün gelişmesine olanak sağlayacak değer zincirinin gelişmesi
- Uluslararası fon ve destekler
- Uluslararası markalaşabilecek niş ürünlerin varlığı

11.4.3.4. Tehditler

Tehditler aşağıdaki gibidir:

- Firmaların finansal araçlara ulaşması
- Aile şirketlerinin kurumsal sürdürülebilirliğini sağlayacak düzenlemelerin olmaması
- Kalite, çevre ve iş güvenliği alanlarında devlet denetim mekanizmalarının yetersizliği
- İç talepte değer zincirindeki müşterilerin talebinin ambalaj ve pazarlama teknikleri açısından yabancı ürünlere doğru kayması
- Ürün ve kalite standartlarının tanımlı olmaması ve bu alandaki denetim eksiklikleri

11.4.4 Sonuç ve Öneriler

Örnek olarak seçilen sektör firmalarının analizinde tespit edilen gelişmeye açık yanlar ele alındığında firmaların rekabet gücünün artırılmasında sektörel gelişimin sağlanması büyük önem taşımaktadır. Sektöre yatırımlar o kadar artacak, sektörü temsil eden firmaların ürün kaliteleri, karlılık ve verimlilik düzeyleri artacaktır. Ayrıca kurumsal kapasitelerin geliştirilmesi ve kurumsal sürdürülebilirlik rekabetçilik açısından büyük önem taşıyan kriterler olup, rapor içerisinde çeşitli bölümlerde bahsedilen öneriler dışında aşağıda önerilen iyileştirmelerin öncelikli olarak ele alınması gerekli görülmektedir.

11.4.4.1. Sektörel Gelişim Destekleri

Yerli sanayinin rekabet gücünü geliştirmeye ve değer zincirindeki sektörlerin gelişimine yönelik olarak;

- Yabancı ikamesi olabilecek yerli ürünlerin tespiti
- Kalite standartlarının tanımlanması ve ilgili yönetmeliklerin yayınlanması
- Ülkeye özel niş ürünlerin belirlenmesi ve bu ürünlerin kalite standartlarının tanımlanması, uluslararası kabul görecektir şekilde ülke tescilinin yapılması ve bu ürünlerin üretimi ve markalaşmasına yönelik desteklerin geliştirilmesi sağlanmalıdır.

Sektör firmalarının ar-ge ve yenilikçilik kapsamında kapasitelerini geliştirmeye yönelik teknoloji geliştirme merkezleri, ortak laboratuvar, kuluçka merkezleri ve Ar-Ge destekleri geliştirilmeli ve uygulaması etkinleştirilmelidir.

11.4.4.2. Analiz Edilen Sektör Firmaları Danışmanlık İhtiyaçları

Yetkinlik analizi kapsamında örnek olarak seçilen firmalar dikkate alınarak, sektörel firmaların kurumsal kapasitelerinin ve rekabet gücünün geliştirilmesi, istikrarlı bir yurt içi ve yurt dışı müşteri tabanının oluşması için önerilen gelişim alanları aşağıdaki gibidir:

- Stratejik Planlama, Kurumsal Performans Yönetimi ve performans bütçeleme sistematığının oluşturulması ve ilgili yazılımlar ile desteklenmesi,
- Kurum hedefleri ile uyumlu organizasyon yapısının oluşturulması, görev yetki ve sorumlulukların yazılı hale getirilmesi,
- İş süreçlerinin hedef ve performans odaklı yapılandırılması ve çalışma prosedürlerinin oluşturulması
- Üretimde kalite güvencenin sağlanmasına yönelik ürün ve sistem sertifikasyonunun sağlanması,
- Maliyetlendirme ve maliyet muhasebesi alt yapısının kurulması, ilgili yazılımlarla desteklenmesi, fiyatlandırma sisteminin oluşturulması,
- Entegre kaynak planlama konusunda yetkinlik gelişimi, ilgili süreçlerin yapılandırılması ve yazılımlar ile desteklenmesi,
- İnsan kaynakları sistemlerinin kurulması (performans yönetimi, ödüllendirme, eleman seçme ve yerleştirme, eğitim ve gelişim, ücret yönetimi, kariyer yönetimi sistemleri) ve insan kaynağı yetkinliklerinin geliştirilmesi,
- Üretim süreçlerinde verimlilik analizinin yapılması ve verimlilik artırma projeleri,
- Ar-Ge ve Ür-Ge süreçlerinin bir bütün olarak geliştirilmesi ve buna yönelik desteklerin verilmesi,
- Stratejik pazarlama sistem alt yapısının oluşturulması ve gerekli yetkinliklerin geliştirilmesi, pazar araştırma, pazarlama planlaması ve pazar geliştirme alanlarında teşvik mekanizmalarının tanımlanarak uygulanması,
- Markalaşma ve marka yönetimi konusunda desteklenmeleri,
- Tanıtım ve pazarlama dokümanlarının ve sistemlerinin (Basılı doküman, CD, Web sayfası vb.) oluşturulması/geliştirilmesi,
- Aile şirketlerinin kurumsallaşması kapsamında şirketlerin patron şirketinden kurumsal yapıya dönüşümüne destek verilmesi, şirketlerin sürdürülebilirliğinin

güvencesi olan aile anayasasının geliştirilmesi ve aile fertlerinin profesyonelleşmesinin sağlanması.

11.4.4.3. Sektör Firmalarına Yönelik Eğitim İhtiyaçları

Yapılan yetkinlik analizi sonucunda tespit edilen ve tüm katılımcıların ihtiyaçları dikkate alınarak oluşturulmuş ve öncelik sırasına göre düzenlenmiş olan eğitim konuları aşağıdaki gibidir:

- Stratejik yönetim becerilerinin geliştirilmesine yönelik eğitimler;
 - Stratejik Pazarlama Yönetimi ve Rekabetçi Pazarlama, Pazarlama Karar Alanları ve Planlama
 - Stratejik Yönetim
 - Stratejik Planlama ve Kurumsal Performans Yönetimi
 - İş Planı ve Kaynakların Doğru Kullanımı
 - Performans Yönetimi ve Değerlendirilmesi
 - Firma Analizi ve Finansal Planlama
- Organizasyon ve İnsan Kaynakları;
 - Kurum Kültürü Oluşturma ve Kurumsallaşma
 - Motivasyon ve Verimlilik
- Standart ve Mevzuata Uygunluk;
 - Çevre, Gıda, İş Güvenliği ve Sağlık Yönetim Sistemleri
- Süreç Yönetimi;
 - İsrafları Önleme ve Verimlilik Artırma Teknikleri
 - Satın alma Sözleşme Yönetimi
 - Üretim Planlama ve Stok Kontrol
 - Ürün Fiyatlandırma
 - Satış ve Satın alma Sözleşmeleri Hukuksal Kriterler
- Pazarlama ve Satış;
 - Uluslararası Pazarlama ve Müşteri Bulma Yöntemleri
 - Dış Ticaret Eğitimi

- Dış Ticarete Ödeme Yöntemleri
- İhracat Prosedürleri
- Dış Ticaret Mevzuatı
- Dış Ticarete Kullanılan Teslim Şekilleri
- Dış Ticarete Nakliye ve Sigorta İşlemleri
- İhracat Teşvikleri Kapsamında Devlet Teşvikleri
- Dış Ticaret Muhasebe İşlemleri
- Gümrük İşlemleri Gümrük Mevzuat Ve Uygulamaları
- İhracat İşlemleri & Ambalajlama
- Pazarlık-İkna-Müzakere Becerilerini Geliştirme
- Müşteri İlişkileri Yönetimi
- Üretim Yönetimi;
 - Maliyet Düşürme Teknikleri
 - İstatistiksel Proses Kontrol (IPK)
 - İnovasyon ve Teknoloji Yönetimi

Görüşülen Firmalar Listesi

No	Firma	İlçe	Mahalle/Köy	Ana Sektör
	Tarımsal Üretim			
1	Alnar Narcılık Ltd.	Güzelyurt	Güzelyurt	10.3 Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
2	Devay Veteriner Danışmanlık Ltd.	Güzelyurt	Akçay	01.2 Çok yıllık (uzun ömürlü) bitkisel ürünlerin yetiştirilmesi
3	Arsal Gıda Sanayi	Mağusa	Mağusa	10.3 Sebze ve meyvelerin işlenmesi ve saklanması
4	Akgöl Sütçülük Gıda & Paketleme San. Ltd.	Mağusa	Mağusa	10.5 Süt ürünleri imalatı
5	Con Trading Ltd.	Lefkoşa	Org. Sanayi	10.8 Diğer gıda maddelerinin imalatı
6	Mis Yoğurtları	Lefkoşa	Org. Sanayi	10.5 Süt ürünleri imalatı
7	Kıbrıs Narenciye Üreticiler Ltd	Güzelyurt	Güzelyurt	46.3 Gıda, içecek ve tütün toptan ticareti
8	Çaluda Gıda Sanayi Ltd.	Lefkoşa	Org. Sanayi	11.0 İçeceklerin imalatı
9	Azbom Trading Ltd.	Lefkoşa	Org. Sanayi	10.7 Fırın ve unlu mamuller imalatı
10	Everlast Food Company (Kibet)	Girne	Çatalköy	10.1 Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı
11	Marşıl Dondurma (Mardo)	Lefkoşa	Demirhan	10.5 Süt ürünleri imalatı
12	Reşat Günhan İşletmeleri Ltd. (Kıbrıs Evi)	Girne	Doğanköy	10.1 Etin işlenmesi ve saklanması ile et ürünlerinin imalatı
13	Mey İçki Sanayi Ltd.	Mağusa	Mağusa	11.0 İçeceklerin imalatı
14	Cypri-Cola Company Ltd (EV SU)	Lefkoşa	Alayköy	11.0 İçeceklerin imalatı
	Yapı Malzemeleri			
15	Eniz Mehmet Turizm Mutfak Servis Hizmetleri Ltd.	Lefkoşa	Alayköy	28.9 Diğer özel amaçlı makinelerin imalatı
16	Gürdağ Tuğla	Lefkoşa	Haspolat	23.3 Kilden inşaat malzemeleri imalatı
17	Kemal Paralik Metal İşleri Ltd	Lefkoşa	Org. Sanayi	28.2 Genel amaçlı diğer makinelerin imalatı

18	Ciddi Mutfak Ltd.	Lefkoşa	Alayköy	31.0 Mobilya imalatı
19	Darem Trading Ltd.	Lefkoşa	Haspolat	25.6 Metallerin işlenmesi ve kaplanması; makinede işleme
20	İzmer Ticaret	Lefkoşa	Haspolat	43.2 Elektrik tesisatı, sıhhi tesisat ve diğer inşaat tesisatı faaliyetleri
21	Dağlı Ltd.	Mağusa	Mağusa	20.4 Sabun ve deterjan, temizlik ve parlaticı maddeleri; parfüm; kozmetik ve tuvalet malzemeleri imalatı
	Bilişim Sektörü			
22	Niyel Technologİes Ltd.	Lefkoşa	Ortaköy	62.0 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler
23	Akçaba Communications	Lefkoşa	Kumsal	27.3 Kablolamada kullanılan teller ve kablolar ile gereçlerin imalatı
24	Gigabyte Ltd.	Lefkoşa	K. Kaymaklı	62.0 Bilgisayar programlama, danışmanlık ve ilgili faaliyetler

12. Üniversite, Turizm ve Yapı Sektörleri Harcamalarının Sanayi Açısından İncelenmesi

12.1. Üniversite Sektörü

Üniversitelerin Kuzey Kıbrıs ekonomisine etkisini inceleyen çeşitli çalışmalar yapılmıştır. 2015 yılında KKTC Başbakanlık ve Doğu Akdeniz Üniversitesi ile ortaklaşa yapılan “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti’nde İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme – Sektör Temelli Analiz ve Politika Önerileri” isimli çalışmanın bulguları aşağıda sunulmuştur.

2015 yılında hazırlanan “Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme, Sektör Temelli Analiz ve Politika Önerileri, Gazimağusa” raporunda yükseköğrenim sektörünün Kuzey Kıbrıs ekonomisi içerisinde yıllar içerisinde artan bir rol oynadığı sonucuna varılmıştır. Raporun devamında son yıllarda üniversite sayısında hızlı bir artış yaşandığı belirtilmiştir. Üniversiteler tarafından belirtilen öğrenci sayıları son 10 yılda 40,600 öğrenciden 73,894 bin öğrenciye yükselmiştir. Bu dönem içerisinde TC ve Kuzey Kıbrıs dışından gelen öğrenci oranı toplam üniversite öğrencisi sayısı içerisinde %8’den %27’ye yükselmiş, TC’den gelen öğrenci oranı ise toplam öğrenci sayısı içinde %68’den %55’e gerilemiştir. Öğrencilerin %34’ü Yakın Doğu Üniversitesi, %25’i Doğu Akdeniz Üniversitesi, %17 Girne Amerikan Üniversitesi, %11 Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi, %7 Lefke Avrupa Üniversitesi ve geriye kalan %5 ise Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Akdeniz Karpaz Üniversitesi, İstanbul Teknik Üniversitesi, Girne Üniversitesi, Lefkoşa Britanya Üniversitelerinde eğitim görmektedir.

Bu çalışmadaki bulgulara göre kuruluş yılları itibarı ile üniversiteler aşağıda verilmiştir. Bu üniversitelerden 11 tanesi faaliyetini yürütmekte, 7 tanesi ise ön onay almış ancak tam olarak faaliyetlerine başlamamıştır.

1. Doğu Akdeniz Üniversitesi (1979)
2. Girne Amerikan Üniversitesi (1985)
3. Yakın Doğu Üniversitesi (1988)
4. Lefke Avrupa Üniversitesi (1990)
5. Uluslararası Kıbrıs Üniversitesi (1997)
6. ODTÜ Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi (2003)

7. İstanbul Teknik Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Yerleşkesi (2011)
8. Akdeniz Karpaz Üniversitesi (2012)
9. Girne Üniversitesi (2013)
10. British University of Nicosia (2013)
11. Kıbrıs Amerikan Üniversitesi (2015)
12. Çukurova Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü (ön onay almıştır - 2009)
13. Gazi Üniversitesi Kuzey Kıbrıs Kampüsü (ön onay almıştır - 2009)
14. Akdeniz Araştırma ve Bilim Üniversitesi (ön onay almıştır - 2014)
15. Anadolu Üniversitesi – Metal Sen (ön onay almıştır - 2015)
16. Metropolitan Üniversitesi (ön onay almıştır - 2015)
17. Lefkoşa Kozmopolitan Üniversitesi (ön onay almıştır - 2015)
18. European Leadership University (ön onay almıştır - 2015)

Üniversitelerin Ekonomiye Katkısı

Bu bölümde, aşağıda kaynağı belirtilen 2012 ve 2015 yıllarında üniversite sektörüne yönelik yapılan çalışmalardan elde edilen bulgular paylaşılmıştır¹⁹. 2012 yılında yapılan araştırmanın bulguları Kuzey Kıbrıs'taki yükseköğrenim sektörünün ekonomiye olan etkilerini ortaya koymaktadır. Yapılan bu çalışmada öğrenci başına düşen harcamalar anket yöntemi ile hesaplanmış ve aşağıdaki bölümde verilmiştir.

Kuzey Kıbrıs'ta sektörel istatistiklerin yetersizliğinden dolayı sektörlerin birbiriyle ilişkilerine ve genel olarak ekonomiye katkılarına ilişkin reel veriye dayalı bir analiz yapılamamaktadır. Öte yandan, bu çalışma kapsamında gerçekleştirilen saha araştırmalarında, Kuzey Kıbrıs'ta öğrenci başına temel harcamalara ilişkin bulgular tespit edilmiştir. Buna göre, üniversite öğrencileriyle yapılan anketlerin sonuçlarına dayanarak hesaplanan temel harcamalara ilişkin kişi başı harcamalar baz alındığında, 2011-2012 döneminde Kuzey Kıbrıs'ta öğrenim gören 47.063 öğrencinin bir yıl içinde Kuzey Kıbrıs'ta toplam yaklaşık 1,1 milyar TL harcama yaptığı tahmin edilmektedir. Bu harcamalar yalnızca öğrencilerin temel harcamalarını kapsamakta olup, bunlara ilave olarak bireysel tüketim alışkanlıklarına bağlı olarak farklı harcama kalemleri de olabileceğinden toplam harcamaların

¹⁹ Kuzey Kıbrıs Yükseköğrenim Stratejisi ve Eylem Planı Önerisi, 30 Ekim 2012; Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyetinde İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme, Sektör Temelli Analiz ve Politika Önerileri, Gazimağusa, 2015

bu tutarın da üstünde gerçekleştiği tahmin edilmektedir. Ayrıca akademisyenlerin, öğrenci aileleri ve arkadaş çevrelerinin Kuzey Kıbrıs'ta bulundukları sürece yaptıkları harcamalar da sektörün Kuzey Kıbrıs ekonomisine yaptığı katkıyı artırmaktadır (konuya ilişkin veri olmadığından söz konusu katkının rakamsal büyüklüğünü belirtmek mümkün olamamaktadır). Çalışma kapsamında mali verileri temin edilmiş olan üniversitelerin 2010 yılı akademik gelir gerçekleştirmeleri ile diğer üniversitelerin ilan ettikleri eğitim ücretleri⁷ üzerinden bir hesaplama yapıldığında, üniversitelere ödenen eğitim ücretlerinin yıllık yaklaşık 416 milyon TL (öğrencilerin Kuzey Kıbrıs'ta yaptıkları toplam harcamaların %28'i) tutarında olduğu tahmin edilmektedir. Sonuç olarak, üniversite öğrencilerinin Kuzey Kıbrıs ekonomisine yaptıkları toplam katkının yaklaşık 1,5 milyar TL olduğu öngörülmektedir. Buna göre, öğrenci başına yıllık harcamanın yaklaşık 31.532 TL seviyesinde gerçekleştiği tahmin edilmektedir.

Üniversite öğrencilerinin Kuzey Kıbrıs'taki toplam harcamalarının %28'i eğitim ücretlerinden kaynaklanmaktadır. Bu veri ışığında, üniversite öğrencilerinin Kuzey Kıbrıs'taki toplam harcamalarının sadece yaklaşık %25-%30'unun üniversitelere gittiği, geri kalan harcamaların ülkedeki diğer sektörlerle ekonomik katkı sağladığı tahmin edilmektedir. Çalışma kapsamında esnaf, ev sahibi ve diğer hizmet sağlayıcılarla yapılan mülakatlar da üniversite öğrencilerinin Kuzey Kıbrıs ekonomisine yaptıkları katkının önemini doğrulamaktadır. Görüşülen kesimler, yükseköğrenimi, Kuzey Kıbrıs için diğer önemli bir sektör olan turizmle karşılaştırmışlar; üniversite öğrencilerinin ülkede kalış sürelerinin turistlere göre daha uzun olması ve zorunlu harcamalarının çeşitliliği nedeniyle pek çok sektöre katkı yaptığını vurgulamışlardır. Turizmden elde edilen gelirin daha çok oteller, tur operatörleri ve taşımacılık şirketleri arasında paylaşıldığını; dolayısıyla da yükseköğrenim sektörünün turizmden farklı olarak gelirin tabana ve daha geniş kesimlere yayılmasını sağlayan stratejik bir sektör olduğunu belirtmişlerdir. Ayrıca, üniversite öğrencilerinin, bütçe kısıtlarından ötürü yüksek miktarda harcama yapamamalarına rağmen ekonomide yarattıkları canlılık sayesinde (nakit dolaşım hızını artırmalarından ötürü) dolaylı biçimde çarpan etkisi yoluyla tüm vatandaşların gelirlerini etkilediklerinin altını çizmişlerdir²⁰.

²⁰ Kuzey Kıbrıs Yükseköğrenim Stratejisi ve Eylem Planı Önerisi, 30 Ekim 2012.

Bu araştırma bulgularından da görüleceği üzere üniversitelerin Kuzey Kıbrıs ekonomisine doğrudan veya dolaylı katkısı olmaktadır.

Kuzey Kıbrıs'ta Öğrenci Harcamaları

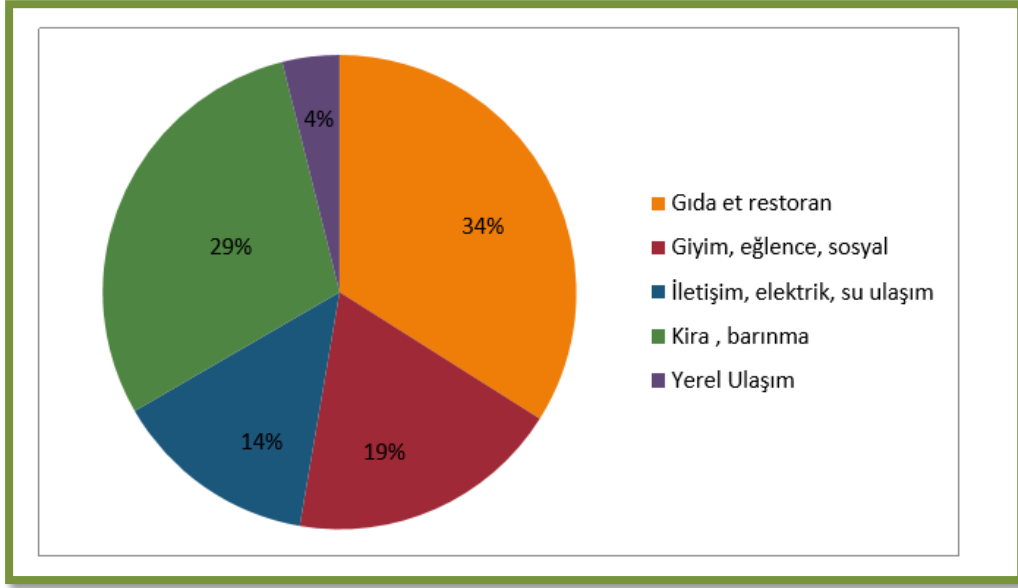
Hizmetler ağırlıklı ekonomik yapısıyla Kuzey Kıbrıs'ta turizm sektörü kadar yükseköğrenim de ekonomik açıdan önemlidir. 2014-2015 öğretim yılı itibarıyla yükseköğrenimde toplam öğrenci sayısı 73 bini aşmıştır. Bu öğrencilerin 40 bini Türkiye'den gelirken 20 bine yakını da 3. Ülkelerden gelmektedir. Bu bağlamda yurt dışından gelen öğrencilerin harcamalarının ne kadar olduğu, harcamalarını hangi mal ve hizmet sekmenlerine yaptıklarını anlamak, politika geliştirmede önemli veri sayılabilecektir.

Üniversite öğrencileri harcamalarını hangi ürünler için yaptıklarını belirlemek için pilot çalışması yapılmış ve harcama kalemler belirlenmiştir. Yurtdışından gelen 438 üniversite öğrencisi ile yapılan anket sonuçlarına göre öğrencilerin temel harcamaları hesaplanmıştır.

Elde edilen verilerin ağırlıklı ortalama ve medyan yaklaşımları kullanılarak toplam harcamalar belirlenmeye çalışılmıştır. Medyan yaklaşımı ağırlıklı ortalama yaklaşımına nispeten daha tutarlı sonuçlar verdiği için yabancı öğrencilerin toplam harcamaları medyan yaklaşımla elde edilen sonuçlar kullanılarak hesaplanmıştır.

Aşağıdaki harcama dağılımından da takip edileceği üzere üniversite öğrencileri harç dışı harcamalarının önemli bir payını, gıda ve barınmaya harcamaktadırlar. Bu paylar TC ve 3. Ülke uyruklu öğrencileri için gıdada eşit barınmada da çok benzerdir. Bu ana harcama kalemleri sonrasında sırasıyla giyim ve eğlence, iletişim ve son olarak da yerel ulaşım almaktadır. Birçok üniversitenin ücretsiz taşımacılık hizmetleri sunması yerel ulaşımın düşük olmasına neden olmaktadır.

Şekil 52: TC Uyruklu Öğrencilerin Harcama Dağılımı

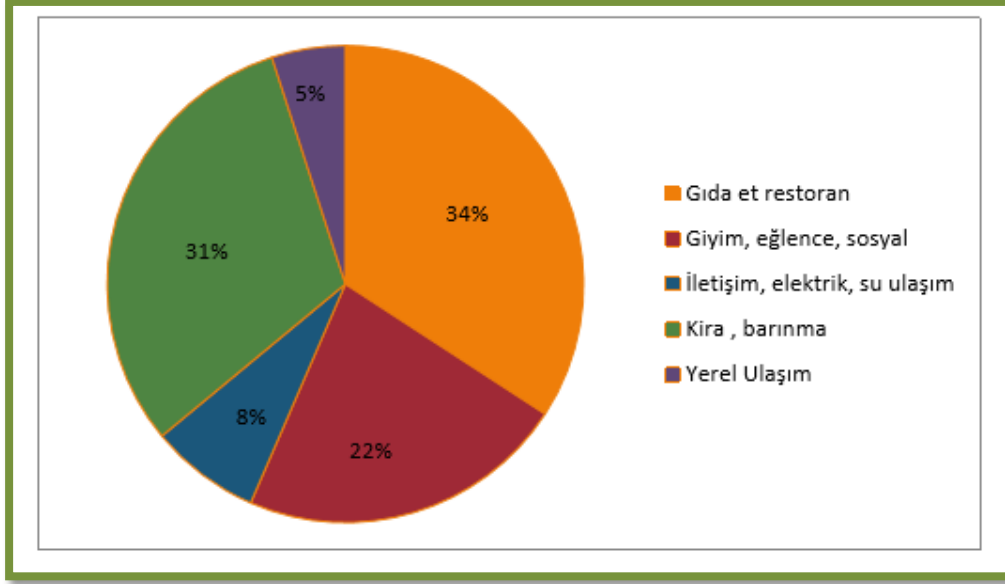

Yukarıdaki şekilde TC uyruklu öğrencilerin harcama dağılımları gösterilmektedir. TC uyruklu öğrenciler en çok (%34) gıda, et ve restoran için, daha sonra ise bütçelerinin %29'unu kira ve barınma amaçlı harcadıklarını belirtmişlerdir. Üçüncü en çok harcama yaptıkları ürün çeşidi ise %19 ile giyim, eğlence ve sosyal amaçlı olmaktadır.

3. ülke öğrencileri ile TC uyruklu öğrencilerin harcama grupları karşılaştırıldığında genel olarak benzerlikler çoktur. Yalnız 3. ülkeler uyruklu öğrencilerin toplam harcamaları içerisinde barınma ve giyime TC uyruklu öğrencilere görece olarak daha yüksek pay ayırdıkları diğer taraftan iletişime daha az harcadıkları ortaya çıkmaktadır.

Aşağıdaki şekil ise 3. ülkeler uyruklu öğrencilerinin harcama dağılımını göstermektedir.

Şekil 53: 3.Ülkeler Uyruklu Öğrencilerin Harcama Dağılımı

Bu harcama eğilimleri ile TC uyruklu öğrenciler aylık toplam 2,493TL harcadıkları hesaplanmıştır. Benzer medyan yaklaşımı ile 3. Ülkeler uyruklu öğrencilerin için aylık harcama 1.924 TL olarak ölçülmüştür. Öğrencilerin toplam harcamaları içerisinde harçlar da önemli bir yer tutmaktadır.

Tablo 66: Yabancı Öğrencilerin Toplam Harcamaları (TL, 2014) ²¹

	TC	3.ÜLKE
	Medyan (TL)	Medyan (TL)
Kira	585	418
Yerel ulaşım	100	100
Hediyelik eşya	100	100
Gıda	200	200
Et, balık	100	100
Sigara ve alkol	300	160
Araba-yakıt	245	50
Sabun, şampuan, çamaşır suyu	50	54
Elektrik	100	112
Su ve belediye	50	55
Restoran	170	120
Cep telefonu	52,5	50
Eğlence	100	60
Kültürel	80	50
İnternet	60	50
Yemek ve ısınma için gaz	50	50
Kıyafet	100	145
Gazete, dergi, kitap	50	50
Aylık Toplam Harcama	2.493	1.924
Yıllık sağlık	175	320
Yıllık malzeme(kitap, kırtasiye, fotokopi vb.)	450	380
Yıllık Toplam (10 ay kira, 9 ay diğer harcamalar)	23.018	17.734
Yıllık üniversite harç	6700	6740
Yıllık Toplam Harcama	29.718	24.474
Öğrenci sayıları	40.687	19.631
Toplam öğrenci harcamaları	1.209.115.923	480.449.094
Toplam Öğrenci Harcamaları	1.689.565.017	
GSYİH(2014 DPÖ tahmini)	8.651.300.000	
Toplam Harcama/GSYİH	19,5%	

Üniversitelerin Kuzey Kıbrıs ekonomisine katkılarını daha net görebilmek amacı ile bir özel bir de devlet üniversitesinin yaptığı harcama kalemlerinin hangi oranda yerli ve hangi oranda dışarıdan yabancı ürün satın aldıkları sorgulanmıştır. Ayrıntılı harcama bütçelerinin yerli ve yabancı ürün ayırımı olmamasından dolayı, aşağıdaki tablodaki oranlar üniversitelerin satın

²¹ Kuzey Kıbrıs Türk Cumhuriyeti'nde İstikrarlı ve Sürdürülebilir Ekonomik Büyüme, Sektör Temelli Analiz ve Politika Önerileri, Gazimağusa, 2015.

alma sorumlularının cevaplarını yansıtmaktadır. Her iki üniversitenin satın alma sorumluları ile yüz yüze yapılan mülakat yöntemi kullanılarak aşağıdaki veriler elde edilmiştir. Elde edilen cevaplar aşağıdaki tabloda verilmiştir.

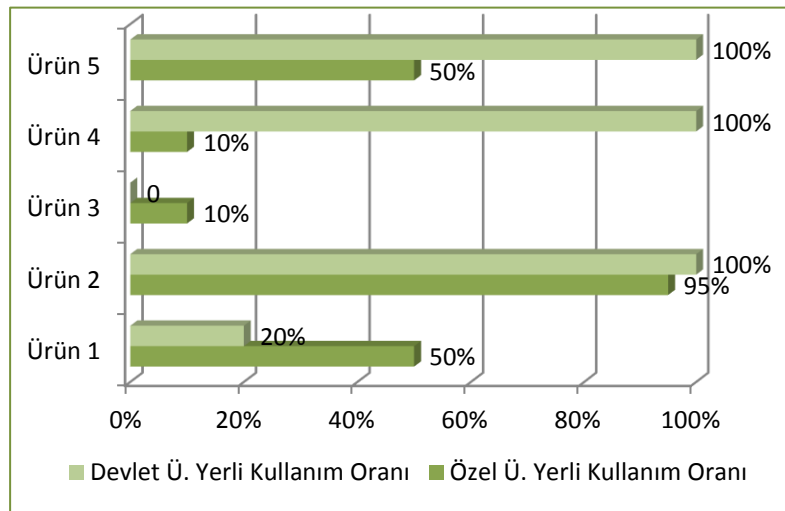
Tablo 67: Devlet Ve Özel Üniversitelerin Yerli ve Yabancı Menşeli Ürün Satın Alma Oranları

Sektör/ Ürün	Özel Üniversite		Devlet Üniversitesi	
	Yerli Kullanım Oranı %	Yabancı Kullanım Oranı %	Yerli Kullanım Oranı %	Yabancı Kullanım Oranı %
Temizlik gereçleri(mop, süpürge, bez)	50	50	20	80
Su	95	5	100	0
Tuvalet kağıdı	10	90	0	100
Kağıt havlu/peçete	10	90	100	0
Bulaşık deterjanı	50	50	100	0
Sıvı sabun	50	50	100	0
Çamaşır suyu/kireç çözücü	50	50	100	0
Yüzey temizleyicileri	50	50	100	0
Poşet (Çöp poşeti, market poşeti, her türlü plastik poşet)	20	80	0	100
Plastik ürünler (kova vb.)	20	80	20	80
PVC/aluminyum	0	100	100	0
Perde	10	90	20	80
Giyim/kıyafet	40	60	50	50
İnşaat malzemeleri (tuğlalar, kiremitler, ısı izolasyon malzemesi, alçı vs)	15	85	50	50
Beton Ürünleri (bims beton parke, bahçe taşları, briket,vs)	15	85	100	0
İnşaat kimyasalları (iç cephe boyası, dış cephe boyası vs)	0	100	0	0
Plastik Yapı Ürünler (içme ve kullanım suyu plastik boru sistemleri, telekomünikasyon boru sistemleri vs)	0	100	0	100
İşlenmiş metal ürünler (tavan kaplama sistemleri, çelik konveyör sistemleri, metal alçıpan profilleri vs)	20	80	0	100
Diğer yapı malzemeleri (Duvar panel, sandviç panel vs)	20	80	0	100

Tablodan da görüleceği üzere devlet üniversitesi ve özel üniversitenin kullandıkları ürünlerin menşei, ürüne göre değişiklik göstermektedir. Temizlik gereçleri satın alımında devlet üniversitesi satın alma biriminin %80 yabancı menşeli, özel üniversitedeki satın alma birimin ise %50 yabancı menşeli ürün kullandıkları yönünde yanıt vermiştir.

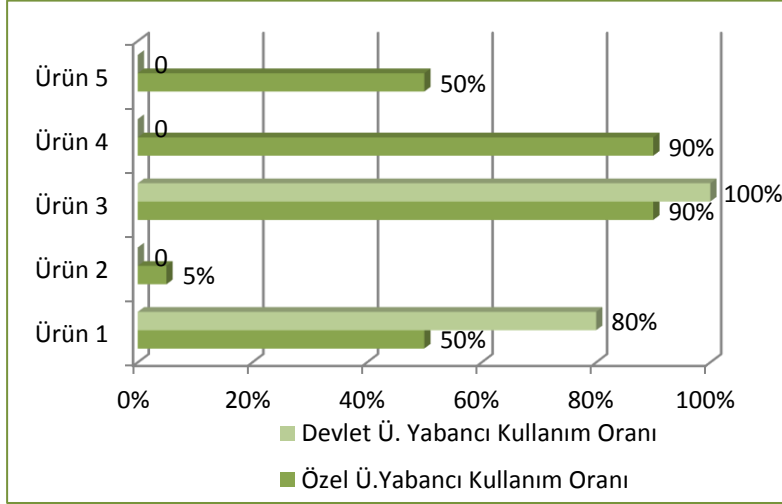
Bulaşık deterjanı, sıvı sabun, çamaşır suyu / kireç çözücü ve yüzey temizleyici ürünlerine bakıldığında devlet üniversitesindekilerin tamamen yerli, özel üniversitedekilerin ise %50 yerli %50 yabancı menşeli temizlik ürünleri kullandıkları saptanmıştır. Özel ve devlet üniversitesinin yerli ve yabancı menşeli ürün kullanma oranları karşılaştırmalı olarak da aşağıdaki grafiklerde gösterilmektedir.

Şekil 54: Temizlik Gereçleri (Mop, Süpürge, Bez), Su, Tuvalet Kağıdı, Kağıt Havlu/Peçete Ve Bulaşık Deterjanı Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 1	Temizlik gereçleri (mop, süpürge, bez)	Ürün 4	Kağıt havlu/peçete
Ürün 2	Su	Ürün 5	Bulaşık deterjanı
Ürün 3	Tuvalet Kağıdı		

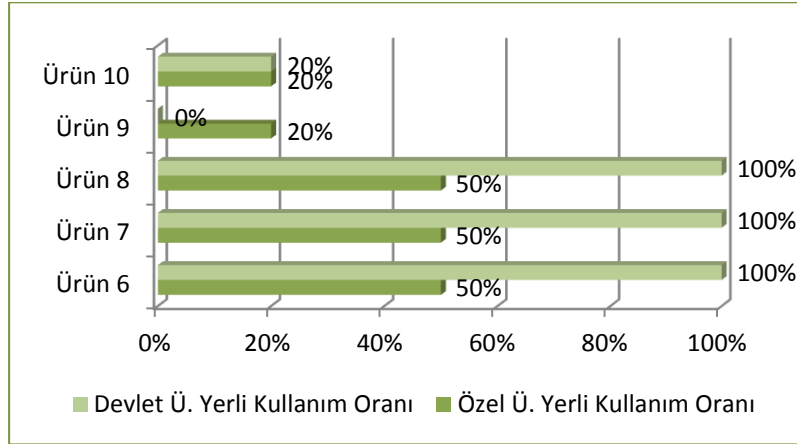
Şekil 55: Temizlik Gereçleri (Mop, Süpürge, Bez), Su, Tuvalet Kağıdı, Kağıt Havlu/Peçete ve Bulaşık Deterjanı Ürünlerinin Özel ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 1	Temizlik gereçleri (mop, süpürge, bez)	Ürün 4	Kağıt havlu/peçete
Ürün 2	Su	Ürün 5	Bulaşık deterjanı
Ürün 3	Tuvalet Kağıdı		

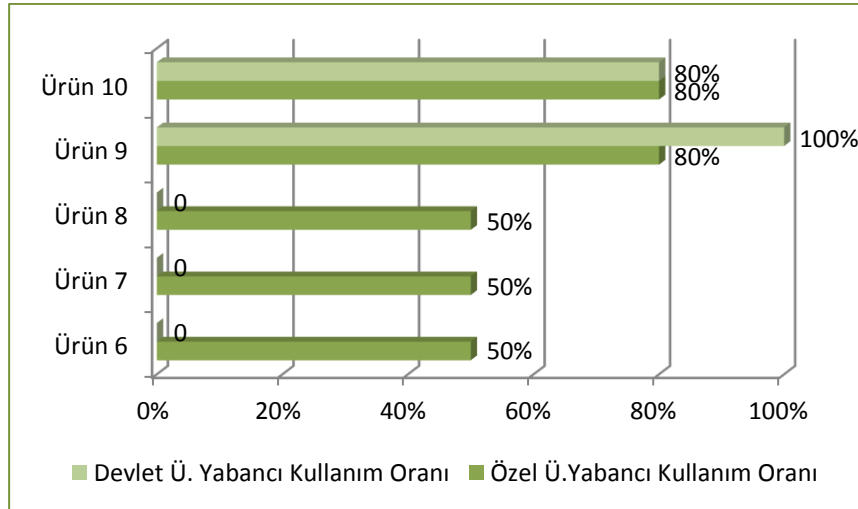
Şekil 54'den de görüleceği üzere su kullanımında (ürün 2), hem devlet hem de özel üniversite satın alma birimleri tarafından yerli menşeli ürün tercih edilmektedir. Bunun yanında ürün 4 ve ürün 5'i devlet üniversitesinin yerli menşeli ürün olarak kullanma yönünde tercihini yapmakta, ürün 3 ve ürün 5'te ise özel üniversitenin kullanım tercihi yabancı menşeli ürün yönünde olmaktadır.

Şekil 56: Sıvı Sabun, Çamaşır Suyu/Kireç Çözücü, Yüzey Temizleyicileri, Poşet (Çöp Poşeti, Market Poşeti, Her Türlü Plastik Poşet), Plastik Ürünler (Kova, Mop Kovası Vs.) Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 6	Sıvı sabun	Ürün 9	Poşet (Çöp poşeti, market poşeti, her türlü plastik poşet)
Ürün 7	Çamaşır suyu/kireç çözücü	Ürün 10	Plastik ürünler (kova, mop kovası vs)
Ürün 8	Yüzey temizleyicileri		

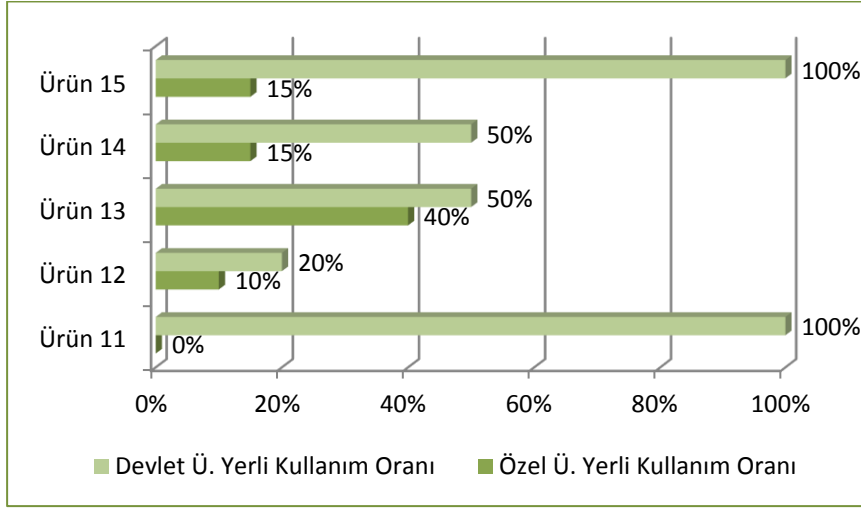
Şekil 57: Sıvı Sabun, Çamaşır Suyu/Kireç Çözücü, Yüzey Temizleyicileri, Poşet (Çöp Poşeti, Market Poşeti, Her Türlü Plastik Poşet), Plastik (Kova, Mop Kovası Vs) Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 6	Sıvı sabun	Ürün 9	Poşet (çöp poşeti, market poşeti, her türlü plastik poşet)
Ürün 7	Çamaşır suyu/kireç çözücü	Ürün 10	Plastik ürünler (kova, mop kovası vs)
Ürün 8	Yüzey temizleyicileri		

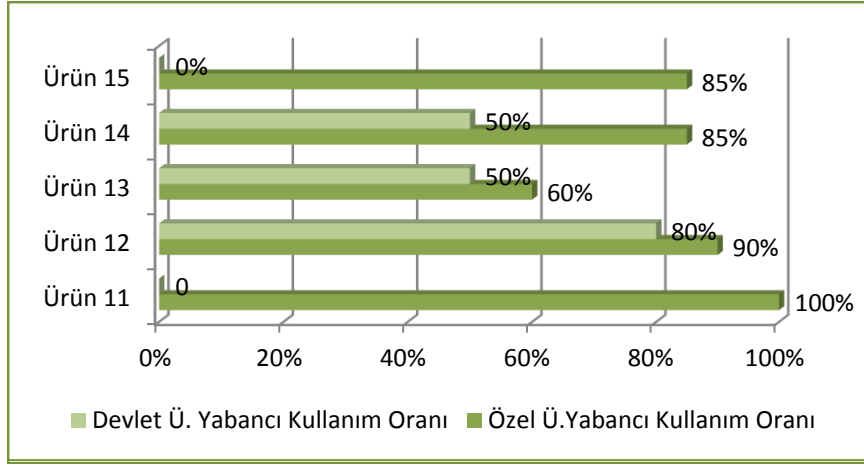
Ürün 6, ürün 7 ve ürün 8'deki kullanım tercihinde devlet üniversitesi satın alma birimi tamamen yerli menşeli ürün tercih etmekte, aynı ürünlerde özel üniversitenin yarısını yabancı menşeli ürün yönünde tercih kullanmakta olduğu görülmektedir. Ürün 9 ve ürün 10'da ise her iki üniversitenin kullanım tercihi yabancı menşeli ürünler yönünde olmaktadır.

Şekil 58: PVC/Alüminyum, Perde, Giyim/Kıyafet, İnşaat Malzemeleri (Tuğlalar, Kiremitler, Isı İzolasyon Malzemesi, Alçı Vs.), Beton Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 11	PVC/ alüminyum	Ürün 14	İnşaat malzemeleri (tuğlalar, kiremitler, ısı izolasyon malzemesi, alçı vs.)
Ürün 12	Perde	Ürün 15	Beton ürünleri
Ürün 13	Giyim/kıyafet		

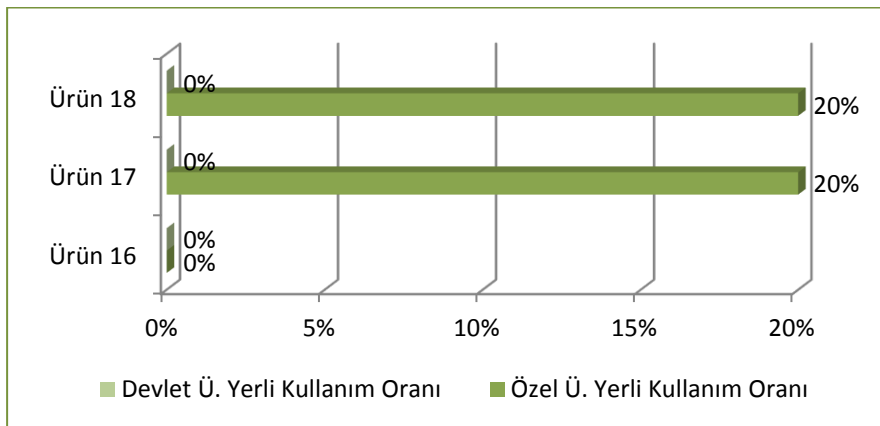
Şekil 59: PVC/ Alüminyum, Perde, Giyim/Kıyafet, İnşaat Malzemeleri (Tuğlalar, Kiremitler, Isı İzolasyon Malzemesi, Alçı Vs.), Beton Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 11	PVC/ alüminyum	Ürün 14	İnşaat malzemeleri (tuğlalar, kiremitler, ısı izolasyon malzemesi, alçı vs.)
Ürün 12	Perde	Ürün 15	Beton ürünleri
Ürün 13	Giyim/kıyafet		

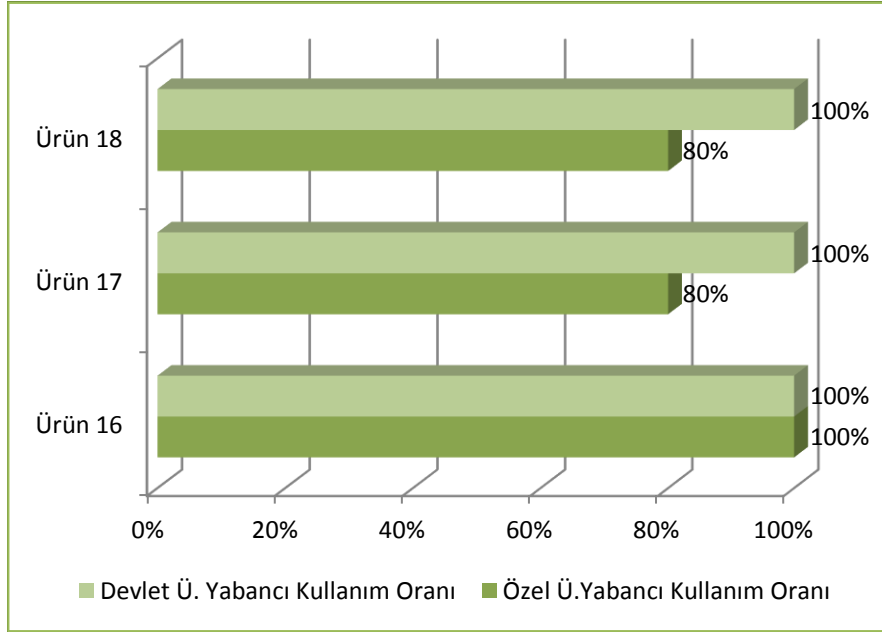
Ürün 11 ve ürün 15'teki kullanım tercihinde devlet üniversitesindeki satın alma birimi tamamen yerli ürün tercih etmekte, aynı ürünlerde özel üniversite satın alma birimi ise kullanımının yabancı menşeli ürün yönünde olduğu görülmektedir.

Şekil 60: İnşaat Kimyasalları Plastik Yapı Ürünler (İçme Ve Kullanım Suyu Plastik Boru Sistemleri), İşlenmiş Metal Ürünler, Diğer Yapı Malzemeleri Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yerli Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 16	Plastik yapı ürünler (içme ve kullanım suyu plastik boru sistemleri)
Ürün 17	İşlenmiş metal ürünler
Ürün 18	Diğer yapı malzemeleri

Şekil 61: İnşaat Kimyasalları Plastik Yapı Ürünler (İçme Ve Kullanım Suyu Plastik Boru Sistemleri), İşlenmiş Metal Ürünler, Diğer Yapı Malzemeleri Ürünlerinin Özel Ve Devlet Üniversitesi Arasında Yabancı Menşeli Ürünlerin Kullanım Oranları

Ürün 16	Plastik yapı ürünler (içme ve kullanım suyu plastik boru sistemleri)
Ürün 17	İşlenmiş metal ürünler
Ürün 18	Diğer yapı malzemeleri

Ürün 16, ürün 17 ve ürün 18'deki kullanım tercihinde hem devlet hem de özel üniversite satın alma birimleri yabancı menşeli ürün yönünde karar vermişlerdir.

Üniversite – Sanayi İşbirliği

Bilimsel gelişmenin temel üreticisinin üniversiteler, yeni teknolojilerin ve ekonomik gelişmenin temel aktörlerinin de sanayi olduğu düşünüldüğünde bu iki kesimin işbirliğinin önemi kolayca anlaşılabilmektedir. Misyon ve değerleri birbirinden farklı iki kesim arasındaki ilişkinin bu kadar önemli hale gelmesinin nedenlerinden biri üniversite-sanayi işbirliğinin temel olarak ileri bir teknoloji transfer yöntemi olmasıdır. Buna karşın, bu iki kesimin önceliklerinin farklı olması da, işbirliği önündeki en temel engellerdendir.

Teknoloji transferinde yaşanan zorlukların yanısıra, işletmelerin yönetim becerileri konusunda da eksikliklerinin olduğu bir gerçektir. Bu nedenle teknoloji yanında pazarlama yönetimi, örgütsel davranış, bütçe, iş planı hazırlanması ve karar verme süreçleri ile ilgili konularda da büyük eksiklikler bulunmaktadır.

Bu eksikliğin giderilmesi için 2005 yılında kabul edilen 2/2005 sayılı Teknoloji Geliştirme Bölgeleri Yasası uyarınca Gazimağusa’da teknoloji geliştirme bölgesi kurulmuştur. Bölgenin kurucu ortakları, Doğu Akdeniz Üniversitesi(%70), Lefke Avrupa Üniversitesi(%15) ve Kıbrıs Türk Sanayi Odasıdır(%15). Bölgeye ait Teknopark binası yaklaşık 3 milyon dolarlık bir yatırım yapılarak, Doğu Akdeniz Üniversitesi yerleşkesi yanında Gazimağusa Organize Sanayi Bölgesi girişinde inşa edilmiş ve 2005 yılında hizmete girmiştir.

Kuruluşunda amaçlanan;

- Yükseköğretim Kurumları ile sanayiciler ve girişimciler arasında işbirliği ortamını hazırlayarak, teknolojik bilgi üretmek,
- Yeni ürünler ve üretim yöntemleri geliştirmek,
- Ürün kalite veya standardını yükseltmek, verimliliği artırmak, üretim maliyetlerini düşürmek,
- Teknoloji kullanmayı özendirmek,
- Teknolojik bilgiyi ticarileştirmek, bu alandaki araştırmacılar ve girişimcilere olanak sağlamak
- K.K.T.C. ekonomisine uluslararası alanda rekabet gücü kazandıracak teknolojik alt yapıyı sağlamak gibi konularda birçok farklı nedenlerden dolayı başarılı olamamıştır.

Doğru kurgulanacak ve hayata geçirilecek teknopark modeli için ayrı bir fizibilite çalışması yapılmalıdır. Yapılan çalışma sonucunda teknopark alanları için en doğru sayı ve yer belirlenmelidir. Ayrıca mevcut teknopark yasası ile beklenen yatırımcı veya girişimcinin bölgeye çekilemediği de görülmektedir. Teknopark veya teknoparkların cazip hale getirilmesi aynı zamanda gerçek anlamda Ar-Ge çalışması yapan, ürün ve fikirler üreten merkezler haline getirilmesi gerekmektedir.

Kuzey Kıbrıs'ta yenilikçiliği ve inovasyonu teşvik etmek, rekabet edilebilirliği artırabilmek ve ekonomik kalkınmayı yükseltebilmek amacı ile politikaların oluşturulması gerekmektedir. Bu nedenle üniversite-sanayi işbirlikleri, aralarındaki bilgi alışverişinin güçlendirilmesi ile yukarıda bahsedilen politikaları oluşturabilecektir.

Bir ülkede yenilikçiliğin ve inovasyonun etkili ve etkin bir şekilde geliştirilebilmesi için sağlam bilgi erişim kanallarına ve paydaşlar arası işbirliklerinin kolaylaştırılmasına ihtiyaç duyulmaktadır. Bilgi tabanlı bir ekonomide, üniversite ve sanayi arasındaki ilişki, yenilikçiliğin, inovasyonun ve ekonomik gelişmenin anahtar unsurlarındandır. Bu çerçevede kamunun etkin mevzuat ve politikalar yoluyla akademi ile iş sektörü arasında işbirliklerini kolaylaştırma ve geliştirme gibi önemli görevleri bulunmaktadır.

Bilgi ve nitelikli insan kaynağına sahip üniversiteler ile işbirliği; sanayiye inovasyon süreçlerinde belirsizlikleri ve riskleri azaltma, pazarı büyütme ve rekabetçilik avantajı yaratma, yeni ya da tamamlayıcı kaynaklara ve becerilere erişme, yeni teknolojiler öğrenme ve bilimsel ve teknolojik gelişmeleri takip etme imkanı sağlamaktadır.

Bu bilgiler ışığında, anket çalışmasına katılan firmalara üniversite – kamu – sanayi işbirliği kavramı ile ilgili bilgilerinin olup olmadığı; bu işbirliğinin sonuçları, beklentiler vb. ile ilgili sorular sorulmuştur. KTSO üyeleri ile yapılan çalışma sonucunda üniversite ile sanayi arasında yeterli iletişim ve işbirliği olmadığı tespit edilmiştir.

Araştırmada firmaların çoğu (%65.2) üniversite-sanayi-kamu işbirliği ile ilgili bilgilerinin olmadığını ifade etmektedir. Firmalar büyük oranda (%60.5) üniversitelerin sanayiye katkı sağladığını düşünmemektedir. Ayrıca firmaların %78.4'lük büyük bir oranı üniversite akademisyenleri ile ortak çalışma yapmadıklarını belirtmişlerdir. Çalışma fırsatı bulamadıklarını

belirten firmalar aynı zamanda üniversitelerden akademisyenler tarafından ziyaret edilmediklerini de belirtmişlerdir.

Firmalara üniversiteler ile işbirliği konularında sorular sorulurken, işgücü anlamında da üniversiteler ile ilgili yorum yapma fırsatı verilmiştir. Firmaların büyük bir çoğunluğu (%81.4) istihdam yaparken yerli/yabancı üniversite mezunu ayrımı yapmamaktadırlar.

Firmaların tercihlerinde mezun olunan üniversitenin belirleyici etkisinin olmadığı görülmesine rağmen, yerel üniversite mezunlarının niteliklerinden memnun olan ile memnun olmayan firmaların oranlarının birbirlerine yakın olduğu tespit edilmiştir. Ankete katılan üyelerin %56.9'u yerel üniversite mezunu istihdamından memnun olduğunu, %43.1'i ise memnun olmadığını belirtmiştir.

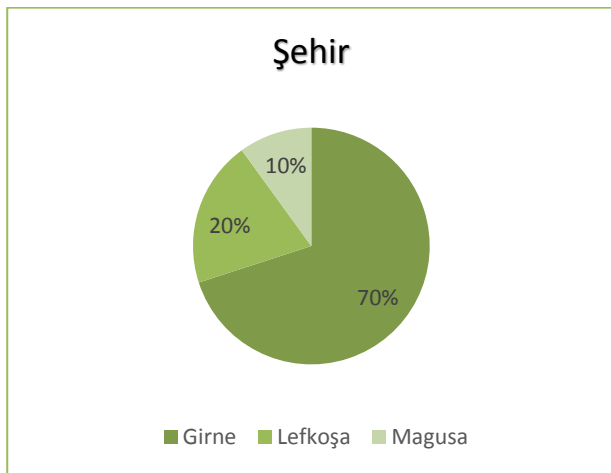
Bulgulardan da görüldüğü gibi üniversite – sanayi arasında iletişim ve işbirliğinde sorunlar olduğu ortaya çıkmaktadır.

12.2. Turizm Sektörü

Ülkemizin lokomotif sektörlerinden olan turizm sektöründe faaliyet gösteren turizm tesislerinin yerli ürün satın alma alışkanlıklarını incelemek üzere 3 ana şehirde faaliyet gösteren farklı büyüklükte toplam 10 turizm tesisi ile yüz yüze görüşmeler yapılmıştır.

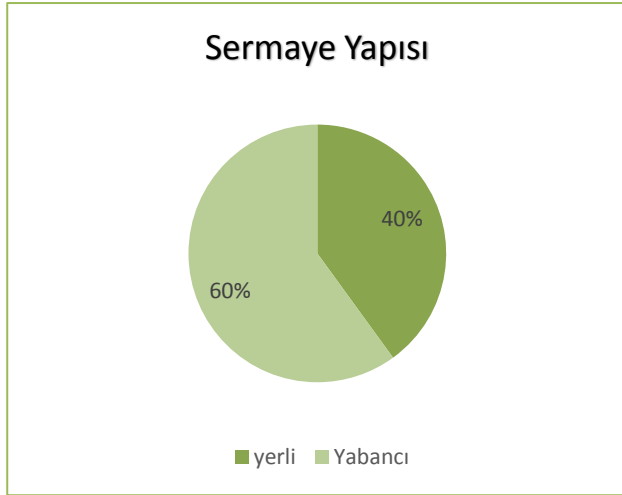
Araştırmaya katılan tesislerin 7'si Girne bölgesinde, 2'si Lefkoşa bölgesinde ve 1'i de Magusa bölgesinde faaliyet göstermektedir.

Şekil 62: Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Bölgelere Göre Dağılımı

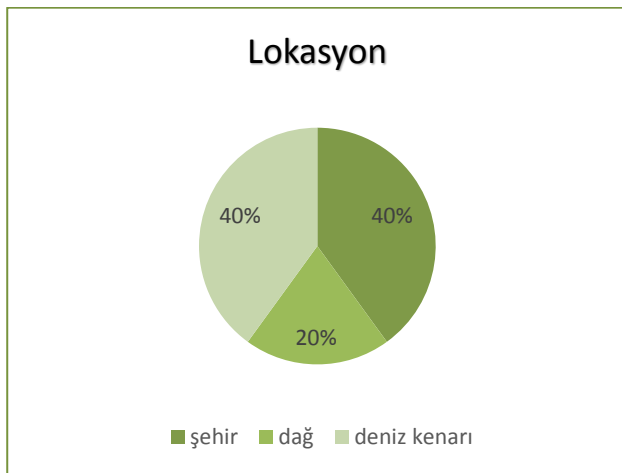
Sermaye yapıları açısından incelendiğinde 6 firmanın yabancı sermaye ile 4'ünün ise yerli sermaye ile kurulmuş tesisler olduğu görülmüştür.

Şekil 63: Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Sermaye Yapılarına Göre Dağılımı

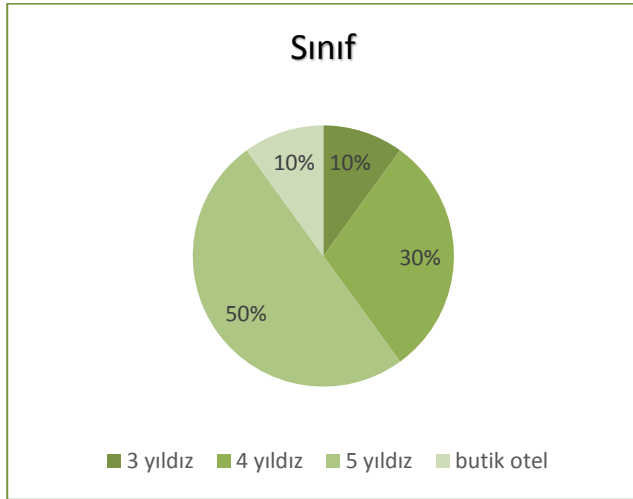
Turizm tesislerinin yerleştiği bölgelere bakıldığında ise 4 tanesinin şehir merkezlerinde (2 Lefkoşa, 2 Girne), 4 tanesinin deniz kenarında (3 Girne, 1 Magusa) ve 2 tanesinin de Girne'nin dağlık kısmında faaliyet göstermekte olduğu belirlenmiştir.

Şekil 64: Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Bulundukları Lokasyona Göre Dağılımı

Turistik tesis sınıflandırması açısından araştırmaya dahil edilen tesislerin 3 yıldızdan 5 yıldıza kadar her sınıfı kapsamalarına özen gösterilmiştir. Bu bağlamda 3 ana şehri kapsayacak şekilde 5 yıldızlı 5 otel, 4 yıldızlı 3 otel ve 3 yıldızlı bir otel araştırmaya dahil edilmiştir. 1 otel ise butik otel olarak sınıflandırılmıştır.

Şekil 65: Araştırmaya Katılan Turizm Tesislerinin Sınıflara Göre Dağılımı

Yüz yüze yapılan görüşmelerde Tesislerin Satın alma müdürlerinden 2014 yılı gerçekleşen harcama tutarlarına bağlı olarak hizmet üretim giderlerinin gıda, içecek, bakım onarım, kat hizmetleri ve diğer genel giderler kalemleri altında dağılımını yapmaları istenmiştir.

Hizmet üretim giderlerinde en büyük iki kalem olan personel ve elektrik giderleri hesabın dışında tutulmuş, sadece bir konaklama hizmetinin tamamlanması aşamalarında katlanılan üretim giderleri konu edilmiştir.

Tablo 68: Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Gider Sınıflarına Göre Dağılımı

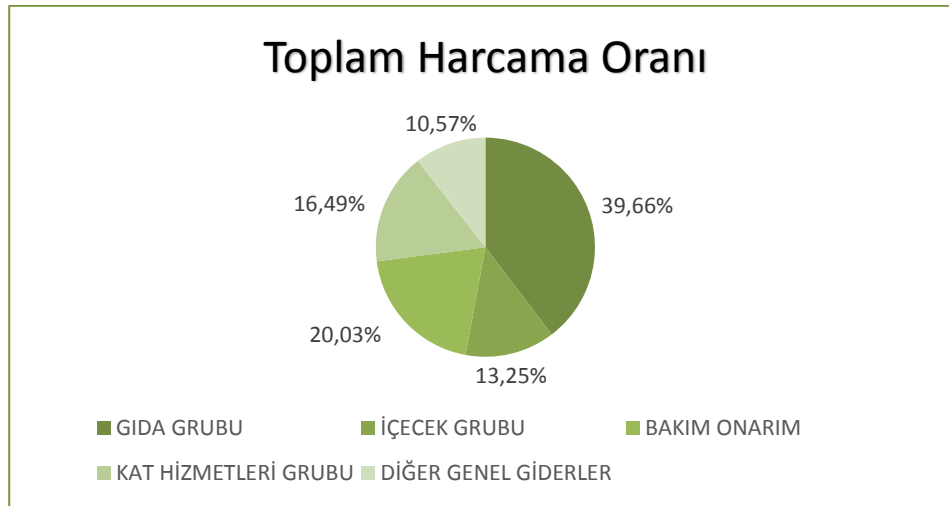
Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Gıda Grubu	39,66%	27,66%	12,00%
İçecek Grubu	13,25%	3,41%	9,84%

Bakım Onarım	20,03%	5,08%	14,96%
Kat Hizmetleri Grubu	16,49%	0,87%	15,62%
Diğer Genel Giderler	10,57%	8,87%	1,70%
Toplam	100,00%	45,88%	54,12%

Tüm otellerden gelen verilerin yüzdelik oranları kendi harcama giderlerine göre hesaplanmış, daha sonra ortalamaları alınarak rakamsal değerlerde farklı büyüklüklerin farklı sonuçlar ortaya çıkarması engellenmiştir.

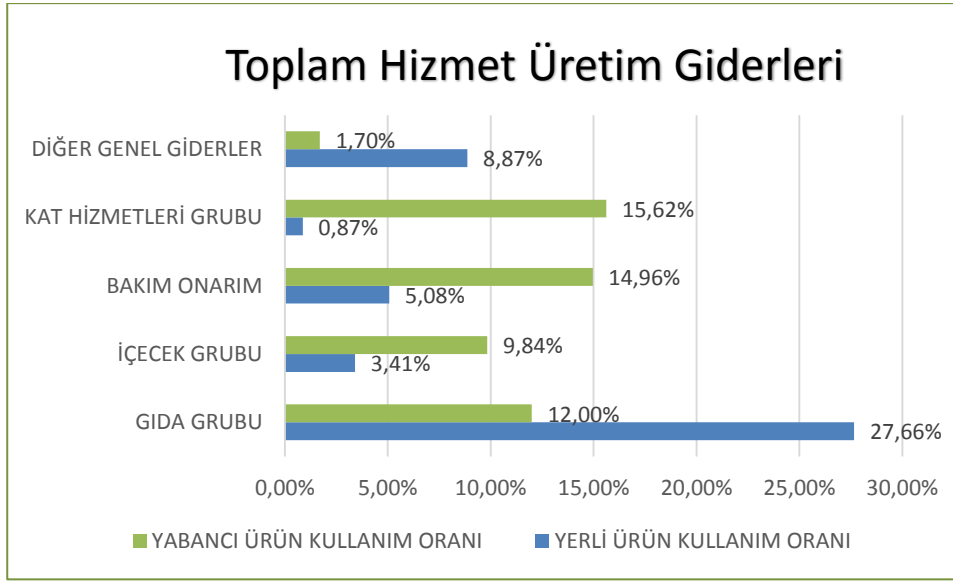
Sonuçlar incelendiğinde otellerin en büyük harcama kalemini 39.66% ile gıda grubunun oluşturduğu görülmüştür. Bakım onarım giderleri 20.03% ile en büyük ikinci kalem olarak sıralanmış, hemen arkasına 16,49% ile kat hizmetleri grubu, 13,25% ile içecek grubu ve 10,57% ile diğer genel giderler grubu gelmiştir.

Şekil 66: Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Gider Sınıflarına Göre Gruplanması

Yerli ve yabancı ürün kullanım oranları açısından her grup kendi içinde incelenmiştir. Yerli ve Yabancı ürün kullanım oranları analizde tutarlılık ve kolay anlaşılabilirlik açısından toplam harcamanın içindeki oranlar olarak sunulmuştur.

Şekil 67: Toplam Hizmet Üretim Giderlerinin Yerli ve Yabancı Ürünler Olarak Dağılımı

Toplam harcamanın %39,66'sını oluşturan gıda kaleminde yerli ürünler %27,66, yabancı ürünler ise %12 olarak dağılmıştır. Bir başka deyişle 100 TL'lik bir toplam üretim harcamasının 39,66TL'si gıda giderlerine gitmekte, 27,66TL'si yerli ürünlerin satın alınması için kullanılmakta, geriye kalan 12TL ise yabancı ürünlerin satın almasında kullanılmaktadır. İçecek harcamaları toplam üretim giderlerinin %13,25'ini oluştururken, %3,41'i yerli %9,84'ü yabancı ürünlere gitmektedir. Toplam harcamaların içinde %20,03'lük yer tutan bakım onarım giderlerinin %5,08'i yerli %14,96'sı ise yabancı ürünleri oluşturmaktadır. Kat hizmetleri grubu toplam giderlerin %16,49'unu oluşturmakta ve bu harcamanın %15,62'si yabancı ürünlere gitmektedir. Diğer genel giderlerde ise %8,87 yerli ürünler, %1,7 yabancı ürünler olmak üzere toplam harcamanın %10,57'sini oluşturmaktadır.

12.2.1 Gıda Grubu

En büyük harcama kalemi olan gıda grubu toplam 100TL'lik harcamanın 39,66TL'sini oluşturmaktadır. KİTOB'un 2011 Mayıs ayında yaptığı 42 turizm tesisini kapsayan Üye Oteller Anket Raporunda da gıda giderlerinin turizm tesislerinin personel ve elektrik giderleri sonrasında en büyük 3'üncü girdi kalemi olduğu belirtilmektedir ve mevcut çalışma sonuçlarını doğrulamaktadır.

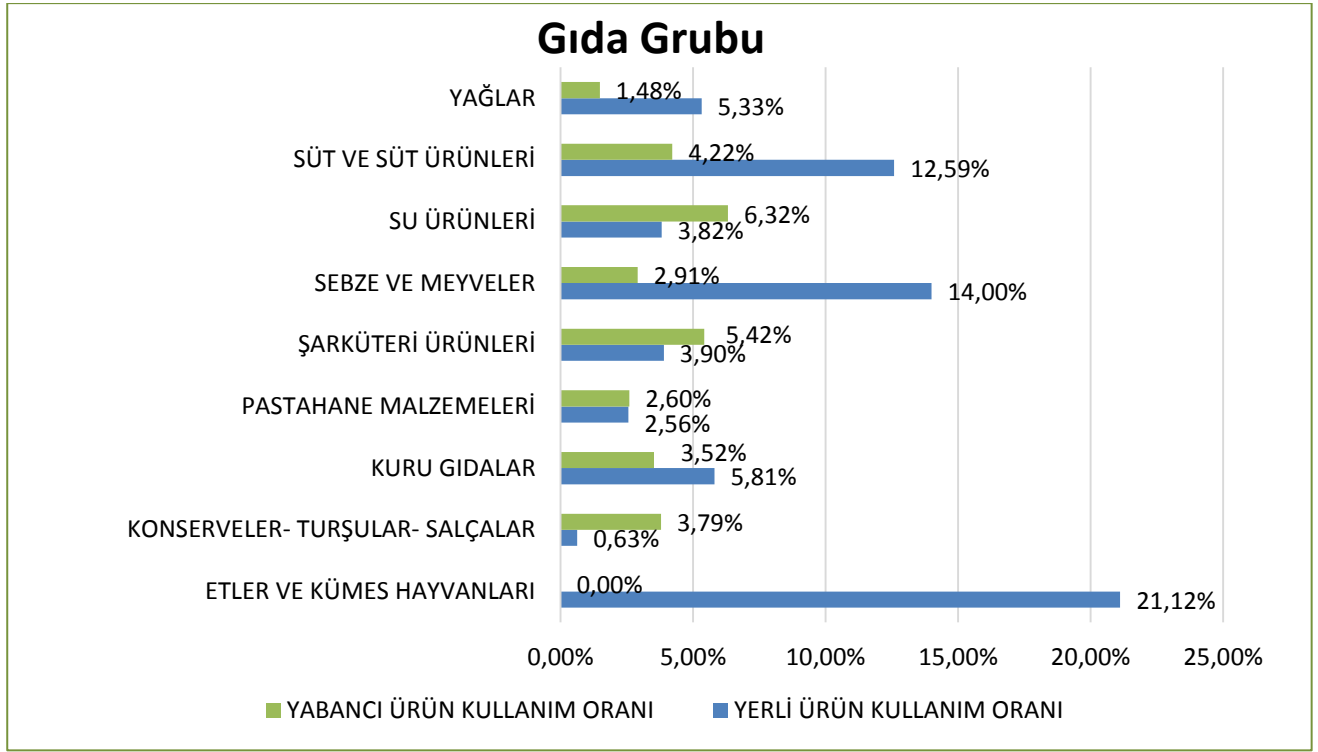
Gıda grubu kendi içinde et ve kümes hayvanları, konserve-turşular-salçalar, kuru gıdalar, pastane malzemeleri, şarküteri ürünleri, sebze ve meyveler, su ürünleri, süt ve süt ürünleri ve yağlar olarak sınıflara ayrılmıştır.

Tablo 69: Gıda Grubu Harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Gıda Grubu	39,66%	27,66%	12,00%
Etler Ve Kümes Hayvanları	8,37%	8,37%	0,00%
Konserveler- Turşular- Salçalar	1,75%	0,25%	1,50%
Kuru Gıdalar	3,70%	2,30%	1,40%
Pastane Malzemeleri	2,04%	1,01%	1,03%
Şarküteri Ürünleri	3,69%	1,54%	2,15%
Sebze Ve Meyveler	6,71%	5,55%	1,16%
Su Ürünleri	4,02%	1,51%	2,51%
Süt Ve Süt Ürünleri	6,66%	4,99%	1,67%
Yağlar	2,70%	2,11%	0,59%

Genel toplama bakıldığında gıda grubunda yerli ürün kullanımının yabancı ürün kullanımından daha fazla olduğu görülmektedir. Yerli ürünlerdeki harcama oranının yabancı ürünlerdeki harcama oranından daha yüksek olduğu kalemler etler ve kümes hayvanları, kuru gıdalar, sebze ve meyveler, süt ve süt ürünleri ve yağlar kalemleridir. Konserve-turşular- salçalar, pastane malzemeleri, şarküteri ürünleri ve su ürünleri sınıflarında ise yabancı ürünler yerli ürünlerden daha fazla tercih edilmektedir.

Şekil 68: Gıda Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları

Etler ve Kümes Hayvanları

Toplam gıda grubu harcama kaleminin %21,10'unu oluşturan et ve kümes hayvanları toplam giderlerin %8,37'sini oluşturmaktadır. İthalatı yasak olan işlenmemiş et ve kümes hayvanlarında %100 yerli ürünler kullanılmaktadır.

Konserveler, Turşular, Salçalar

Gıda grubunun %4,41'ini, toplam harcamanın ise %1,75'ini oluşturan Konserveler-Turşular-Salçaların %86'sı yabancı ürünlerdir. Bir başka deyişle toplam 100TL'lik harcamanın 1,5TL'si yabancı ürünlere 0,25TL'si ise yerli ürünlere olmak üzere 1,75TL'si konserve gıdalar gitmektedir.

Yapılan yüz yüze görüşmelerde konserveler- turşular-salçalar grubunda yabancı ürünlerin tercih edilmesinin sebebi olarak yerli ürün muadilinin olmaması, yabancı ürünlerin marka, fiyat, kalite ve bulunurluk açısından yerli ürünlerden daha avantajlı olduğu belirtilmiştir. Özellikle piknik tipi ambalajlı bal ve reçellerin yerli üretimde mevcut olmamasının, bu ürün gruplarındaki kaliteden memnun olunmasına rağmen yabancı ürünlerin tercih edilmesine sebep olduğu belirtilmiştir.

Kuru Gıdalar

Bakliyat, baharat, makarna, kuruyemiş gibi ürünleri içeren kuru gıdalar ürün grubu toplam harcamanın %3,7'sini oluştururken, gıda grubu içindeki payı %9,33'tür. 100TL'lik toplam harcamanın 3,70TL'si kuru gıdalar için harcanmaktadır. Bu harcamanın 2,30TL'si yerli ürünlere, 1,40TL'si ise yabancı ürünlere gitmektedir.

Satın alıcılar karar verirken daha önceki tecrübelerine dayalı olarak kalitesinden memnun oldukları ürünü kullanmayı tercih ettiklerini, fiyatın bu aşamada ikinci sırada geldiğini belirtmişlerdir. Ayrıca bu ürün grubunda büyük boy ambalajlama konusunda eksiklik olduğunu, toptan satın alımlarda daha büyük boyda alımları tercih edebileceklerini belirtmişlerdir.

Pastane Ürünleri

Gıda kaleminin %5,14'ünü, toplam harcamaların ise %2,04'ünü oluşturan pastane malzemeleri kakao, şeker, krema, un gibi ürünleri kapsamakta olup yerli ve yabancı ürün dağılımı sırasıyla %1,01 ve %1,03'tür. Un ürünlerinde yerli ürünlerin kalite ve fiyatlandırmasının tatmin edici olduğu belirtilirken, birçok ürünün yerli muadilinin olmaması ve/veya pazarlama faaliyetlerinin yetersizliğinden dolayı yerli ürünlerin varlığından haberdar olunmadığını, satın alma kararlarında kalite, fiyat ve bulunurluğun ilk sıralarda olduğu belirtilmiştir.

Şarküteri Ürünleri

Şarküteri ürünleri gıda grubunun %9,36'sını oluşturmakta olup, dahilinde jambon, sosis, salam sucuk ve bacon gibi paketlenmiş et ürünleri bulunmaktadır. Şarküteri ürünleri için yapılan harcama toplam üretim giderlerin %3,69'unu oluşturmaktadır. Yerli ürünler bu harcamanın %1,54'ünü oluştururken %2,15'i yabancı ürünler için harcanmaktadır. Diğer deyişle, 100TL'lik toplam harcamanın 1,54TL'si yerli şarküteri ürünlerine, 2,15TL'si ise ithal şarküteri ürünlerine dağılmaktadır.

Ürün kalitesinin en önemli ölçüt olduğunu ve birebir müşteri memnuniyetini etkilediğini belirten karar vericiler bu gıda grubunda fiyatı daha pahalı bile olsa sertifikalı ve markalaşmış ürünleri

tercih ettiklerini belirtmişler ve ithal ürünlerin kalite açısından daha tatmin edici olduğunu vurgulamışlardır.

Sebze ve Meyveler

Toplam yiyecek grubunun %16,92'sini oluşturan sebze ve meyveler kaleminin toplam harcama tutarı içindeki oranı %6,71'dir. 6,71TL'lik sebze ve meyve harcamasının 5,55TL'si; yerli ürünlerin 1,16TL'sinin ise ithal ürünlerin satın alımına harcanmaktadır. Patates ve zeytin ürünlerini de barındıran gıda grubu kalemi yerli narenciye, patates ve zeytin kullanımından dolayı yerli ürün harcama oranı yüksektir. İthal edilen kalemler arasında ise doğal olarak Kuzey Kıbrıs'ta yetişmeyen tüm sebze ve meyveler bulunmaktadır.

Su Ürünleri

Gıda grubunun %10,14'ünü oluşturan su ürünleri, taze ve/veya paketlenmiş balık ve deniz ürünlerini içermekte olup toplam üretim giderlerinin %4,02'sini oluşturmaktadır. Bu kalemden harcama eğilimi yabancı ürünlere doğru kaymakta olup yerli ürün muadillerinin olmaması eğilimin en önemli sebebi olarak tanımlanmıştır.

Süt ve Süt Ürünleri

Süt ve süt ürünleri toplam yiyecek kaleminin %16,79'unu oluşturmaktadır. Peynir grubu süt ürünlerinin %10,27'sini oluştururken yerli üretim peynirler peynir grubunun %81'idir. Yerli üretim süt ürünlerini oluşturan nor, hellim, kaşar ve beyaz peynirin içinde hellim %26 oranında bir yüzdeliğe sahiptir. Süt ürünleri toplam yiyecek kaleminin %16,79'unu oluşturmaktadır.

Süt ve süt ürünleri grubunda yerli süt ve hellimin kullanıldığı fakat beyaz peynir, kaşar peyniri gibi özellikli süt ürünlerinde yabancı ürünlerin tercih edildiği belirtilmiştir. Satın alma kararlarında tüketicilerden gelen geri bildirim doğrultusunda lezzet ve kalite açısından yabancı ürünlerin tercih edildiği vurgulanmıştır. Kalite ve lezzete ilaveten hem piknik tipi tek kullanımlık sürme peynir ve tereyağın, hem de büyük ambalajlarda alınan peynirlerin ambalaj kalitelerinin düşük olmasından dolayı da yabancı ürünlerin tercih edilebildiği de ayrıca belirtilmiştir.

Yağlar

Toplam gıda kaleminin %6,81'ini oluşturan yağlar grubu, zeytinyağı, ay çiçek yağı gibi sıvı yağları ve margarin gibi katı yağları içermekte ve toplam üretim harcamalarının %2,70'ine tekabül etmektedir. 2,70TL'lik yağ harcamasının 2,11TL'si yerli üretime 0,59TL'si ise yabancı ürünlere dağılmaktadır.

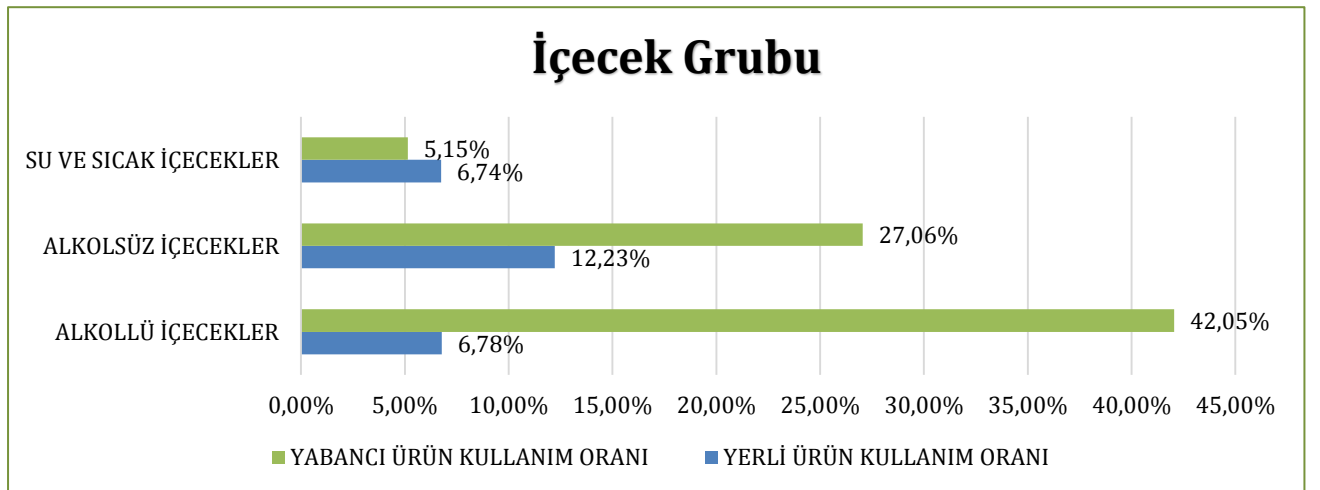
12.2.2 İçecek Grubu

Tablo 70: İçecek Grubu Harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
İçecek Grubu	13,25%	3,41%	9,84%
Alkollü İçecekler	6,47%	0,90%	5,57%
Alkolsüz İçecekler	5,20%	1,62%	3,58%
Su ve Sıcak İçecekler	1,57%	0,89%	0,68%

Alkollü, alkolsüz içecekler ve su ve sıcak içecekler olarak sınıflandırılan içecek grubunu toplam üretim harcamalarının içinde %13,25 oranında yer tutmaktadır. 100 TL'lik toplam üretim harcamasının 3,41TL'si yerli içeceklere, 9,84TL'si ise yabancı içecek ürünlerine gitmektedir.

Şekil 69: İçecek Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli Ve Yabancı Ürün Harcama Oranları

Alkollü İçecekler

İçecek grubunun %48,86'sını oluşturan alkollü içeceklerin %86,1'i ithal alkollü içecekleri oluşturmaktadır. %13,9 oranında yer tutan yerli alkollü içecekler arasında yerli Brandy ve yerli şarap bulunmaktadır.

Toplam 100TL'lik üretim harcamasının 0,90TL'si yerli alkollü içeceklere harcanırken 5,57TL'si yabancı alkollü içeceklere harcanmaktadır. Yerli alkollü ürünlerin tercih edilmemesindeki başlıca neden olarak kalite öne çıkmaktadır. Satın alma kararlarını verirken müşteri talepleri ve memnuniyeti doğrultusunda ürün seçimi yapıldığı ve bu bağlamda kalite ve lezzet açısından yerli ürünlerin tercih edilmediği ortaya çıkmaktadır.

Alkolsüz İçecekler

İçecek grubunun %39,27'sini oluşturan alkolsüz içecekler arasında gazlı içecekler ve meyve suları bulunmaktadır. Toplam üretim harcamalarının %5,20'sini oluşturan alkolsüz içecek kaleminde %1,62 oranında yerli ürün gazlı içecekler ve meyve suları; 3,58% oranında ise yabancı ürünler tercih edilmektedir.

Su ve Sıcak İçecekler

Toplam içecek kaleminin %11,87'sini oluşturan su ve sıcak içecekler kalemi, toplam üretim harcamalarının %1,57'sini oluşturmaktadır. 100TL'lik toplam üretim giderleri içerisinde su ve sıcak içecekler için harcanan 1,57 TL'nin 0,89 TL'si yerli kahve ve şişelenmiş içme suyu olup; yerli kahve tüketici tercihindan dolayı, şişelenmiş su ise büyük boy damacana ambalajlarından dolayı tercih edilmektedir. Toplam giderlerin 0,68%'ini oluşturan yabancı ürün grubunda ise sıcak içecekler kategorisi altında çay ve ithal kahve ürünleri bulunmaktadır.

12.2.3 Bakım Onarım

Gıda grubundan sonra toplam üretim harcamaları içinde üstten ikinci sırada %20,03 oranı ile bakım onarım giderleri bulunmaktadır. Söz konusu bakım onarım gideri harcamaları ilk yatırım dahilindeki giderler olmayıp, faaliyet süresince bina ve demirbaşların bakımı için harcanan giderleri kapsamaktadır. Toplam 100TL'lik üretim giderinin 20,03TL'sini oluşturan bakım

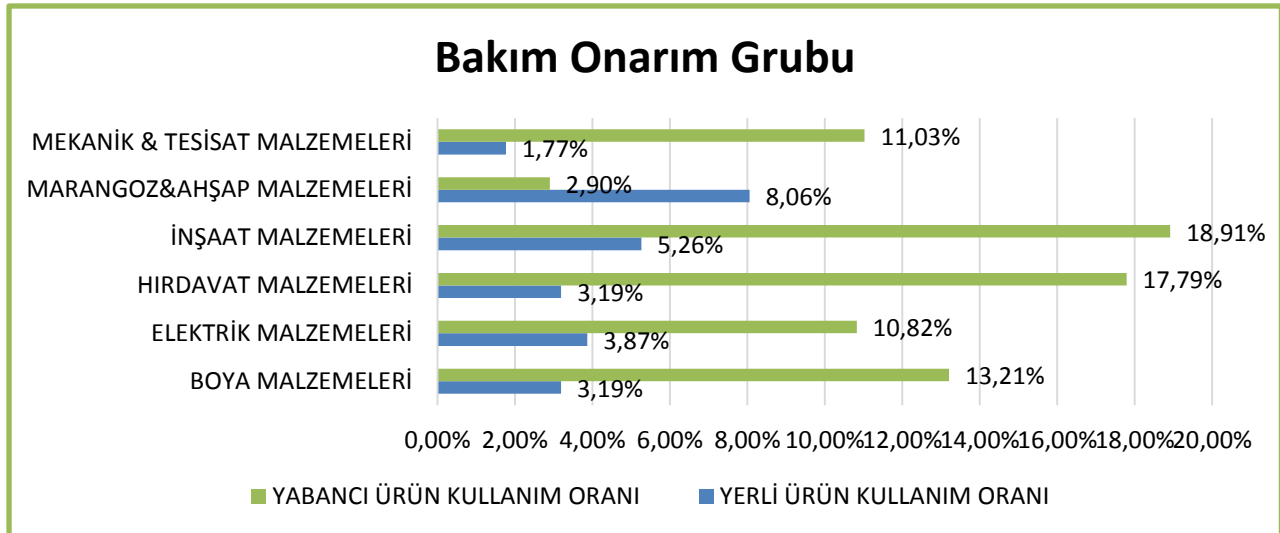
onarım giderlerinin 14,96TL'si yabancı ürünlere harcanmakta, yerli ürünlere düşen pay sadece 5,08TL olmaktadır. Bakım onarım gider grubunun içinde boya, elektrik, hırdavat, inşaat, marangoz ve ahşap ve mekanik ve tesisat malzemeleri yer almaktadır.

Tablo 71: Bakım Onarım Grubu Harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Bakım Onarım	20,03%	5,08%	14,96%
Boya Malzemeleri	3,28%	0,64%	2,65%
Elektrik Malzemeleri	2,94%	0,77%	2,17%
Hırdavat Malzemeleri	4,20%	0,64%	3,56%
İnşaat Malzemeleri	4,84%	1,05%	3,79%
Marangoz ve ahşap malzemeleri	2,20%	1,61%	0,58%
Mekanik ve tesisat malzemeleri	2,56%	0,35%	2,21%

Marangoz ve ahşap malzemeleri haricinde tüm kalemlerde yabancı ürünlerin yerli ürünlerden daha çok tercih edildiği göze çarpmaktadır.

Şekil 70: Bakım Onarım Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları

Boya Malzemeleri

Bakım onarım giderlerinin %16,38'ini oluşturan boya malzemeleri toplam üretim giderlerinin de %3,28'ini oluşturmaktadır. Toplam 100TL'lik üretim giderlerinden boya malzemelerine harcanan 3,28TL'nin ise 2,65TL'si yabancı boya malzemelerine, 0,64TL'si de yerli boya malzemelerine gitmektedir.

Yabancı boya ürünlerinin neden tercih edildiği noktasında satın alma karar vericileri özellikle kaliteye vurgu yapmışlardır. Ayrıca, ilk yapım aşamasında hangi boya markasını kullanmışlarsa devamında da renk farkı olmaması için aynı marka ile devam ettiklerini belirtmişlerdir.

Elektrik Malzemeleri

Toplam giderlerin %2,94'ünü oluşturan elektrik malzemeleri bakım onarım grubu içerisinde %14,69 oranında yer tutmaktadır. Elektrik malzemeleri için harcanan 2,94TL'nin 2,17'si yabancı elektrik malzemelerine giderken sadece 0,77TL'si yerli ürünlere harcanmaktadır.

Hırdavat Malzemeleri

Bakım onarım giderlerinin 20,98%'ini oluşturan hırdavat malzemeleri toplam üretim giderlerinin de %4,20'sini oluşturmaktadır. Toplam 100TL'lik üretim giderlerinden Hırdavat malzemelerine harcanan 4,20TL'nin 3,56TL'si ithal ürünlere giderken sadece 0,64TL'si yerli ürünlere harcanmaktadır.

İnşaat Malzemeleri

Toplam giderlerin %4,84'ünü oluşturan inşaat malzemeleri bakım onarım grubu içerisinde %24,18 oranı ile en büyük yeri tutmaktadır. İnşaat malzemeleri için harcanan 4,84TL'nin 3,79TL'si yurtdışından ithal edilen inşaat malzemelerine giderken sadece 1,05TL'si yerli ürünlere harcanmaktadır.

Marangoz ve Ahşap Malzemeleri

Bakım onarım grubunda yerli ürün olarak daha fazla tercih edilen tek kalem olan marangoz ve ahşap malzemeleri toplam üretim giderlerinin %2,20'sini oluşturmaktadır. Bu kalem için toplam 100TL'lik üretim giderleri içinde harcanan 2,20TL'nin 1,61TL'si yerli ürünlere 0,58TL'si ithal ürünlere gitmektedir.

Bakım onarım grubunda %10,98 oranı ile en küçük yeri tutan marangoz ve ahşap malzemelerinin yerli üretimden tercih edilmesi ürünlerin kullanılacağı yerlerin yerinde tespit edilmesi ve ölçü alınması gerekliliğindendir. Yüklü miktarda satın alma ihtiyacı durumunda ise yurtdışından getirilmesi seçeneği maliyetler açısından daha düşük olduğundan yatırım noktasında karar verme eğilimi ithal ürünlere ve üreticilere doğru kaymaktadır.

Mekanik ve Tesisat Malzemeleri

Bakım onarım giderlerinin %12,78'ini oluşturan mekanik ve tesisat malzemeleri toplam üretim giderlerinin de %2,56'sını oluşturmaktadır. Toplam 100TL'lik üretim giderlerinden mekanik ve tesisat malzemelerine harcanan 2,56TL'nin 2,21TL'si ithal ürünlere giderken sadece 0,35TL'si yerli ürünlere harcanmaktadır.

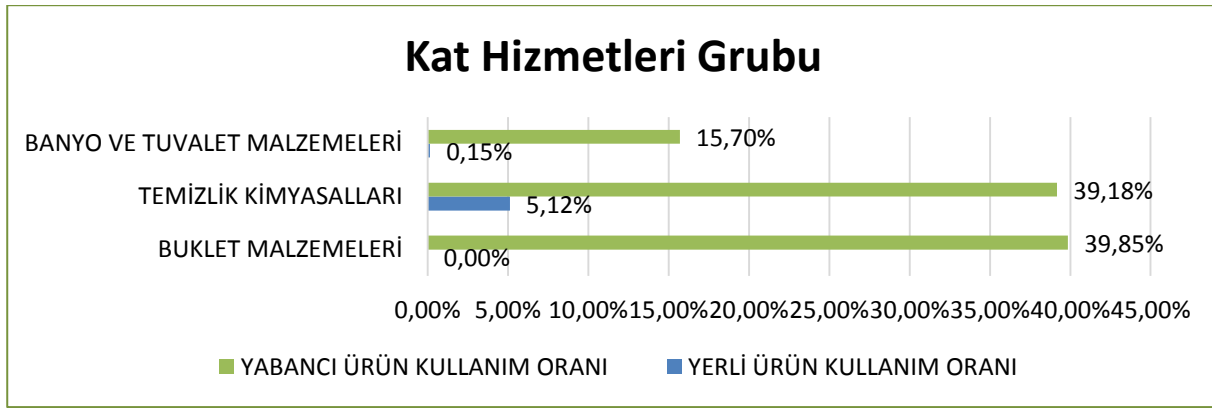
12.2.4 Kat Hizmetleri Grubu

Toplam üretim giderlerinin %16,49'unu oluşturan kat hizmetleri grubunu buklet malzemeleri, temizlik kimyasalları ve banyo ve tuvalet malzemelerini oluşturmaktadır. Buklet malzemeleri kat hizmetleri grubunun %39,84'ünü, temizlik kimyasalları %44,33'ünü ve banyo tuvalet malzemeleri ise %15,83'ünü temsil etmektedir.

Tablo 72: Kat Hizmetleri Grubu Harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Kat Hizmetleri Grubu	16,49%	0,87%	15,62%
Buket Malzemeleri	6,57%	0,00%	6,57%
Temizlik Kimyasalları	7,31%	0,84%	6,46%
Banyo Ve Tuvalet Malzemeleri	2,61%	0,02%	2,59%

Şekil 71: Kat Hizmetleri Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli Ve Yabancı Ürün Harcama Oranları

Buket Malzemeleri

Turizm tesislerinde kullanılan şampuan, sabun, kulak çöpü ve banyo terliği gibi özel ambalajlı ve baskılı buket ürün kalemi toplam giderlerin %6,57'sini oluşturmaktadır. Bu kalem altında yapılan harcamaların tümü yurtdışından ithal edilen ürünlere gitmektedir. Yerli üretimde söz konusu ürünlerin bulunmamasından dolayı ithal ürünlerin tercih edildiği belirtilmektedir.

Temizlik Kimyasalları

Kat hizmetleri grubunun en büyük kalemini oluşturan temizlik kimyasalları toplam giderlerin %7,31'ini oluşturmaktadır. Bu kalem altında yer, döşeme ve çamaşır temizliği için kullanılan kimyasallar yer almaktadır. Toplam harcamanın %6,46'sını yurtdışından ithal edilen temizlik kimyasallarının oluşturduğu göze çarpmaktadır.

Yerli üretimde muadil ürünlerin mevcut olmasına rağmen neden ithal ürünlerin tercih edildiği izah edilirken, satın alma karar vericileri özellikle kalite noktasına vurgu yapmaktadırlar. Yerli ürünlerin kimyasal bileşenlerinin orta ve uzun vadede kullanılan yerlerde tahribat yarattığı, ya da yeterince temizlemediği belirtilmekte, bu nedenle fiyatı daha yüksek olsa bile ithal ürünlerden yana tercih yapıldığı ortaya konmaktadır. Ayrıca yurtdışından satın alınan temizlik ekipmanları için satıcı kurumlar temizlik ekiplerine eğitim vermek üzere uzman göndermek suretiyle satış sonrası ilişkilerini de güçlendirerek kendi temizlik ürünlerinin kullanılmasını teşvik etmektedirler.

Banyo Ve Tuvalet Malzemeleri

Toplam hizmet üretim giderlerinin %2,61'sını oluşturan banyo ve tuvalet malzemelerinde yabancı ürün payı %2,59, yerli ürün payı ise %0,02 olarak tanımlanmıştır.

12.2.5 Diğer Genel Giderler

Tablo 73: Diğer Genel Giderler Grubu Harcamalarının Toplam Üretim Harcamalarına Oranı

Gider Grupları	Toplam Harcama Oranı	Yerli Ürün Kullanım Oranı	Yabancı Ürün Kullanım Oranı
Diğer Genel Giderler	10,57%	8,87%	1,70%
Basılı Evraklar ve Kırtasiye Malzemeleri	1,67%	1,45%	0,22%
Diğer Tüketim Malzemeleri	2,39%	0,91%	1,48%
Yakıt ve Yakacak	6,51%	6,51%	0,00%

Basılı Evrak Ve Kırtasiye Malzemeleri

Toplam üretim giderlerinin %1,67'sini oluşturan basılı evrak ve kırtasiye malzemeleri kalemini %1,45 oranında yerli matbaalarda basılan anketli kağıt, resmi evrak basım giderleri ve baskılı kalem ürünleri oluşturmaktadır. Yabancı ürün harcama payı olan %0,22 ise yerel üretimi olmayan kırtasiye malzemelerini içermektedir.

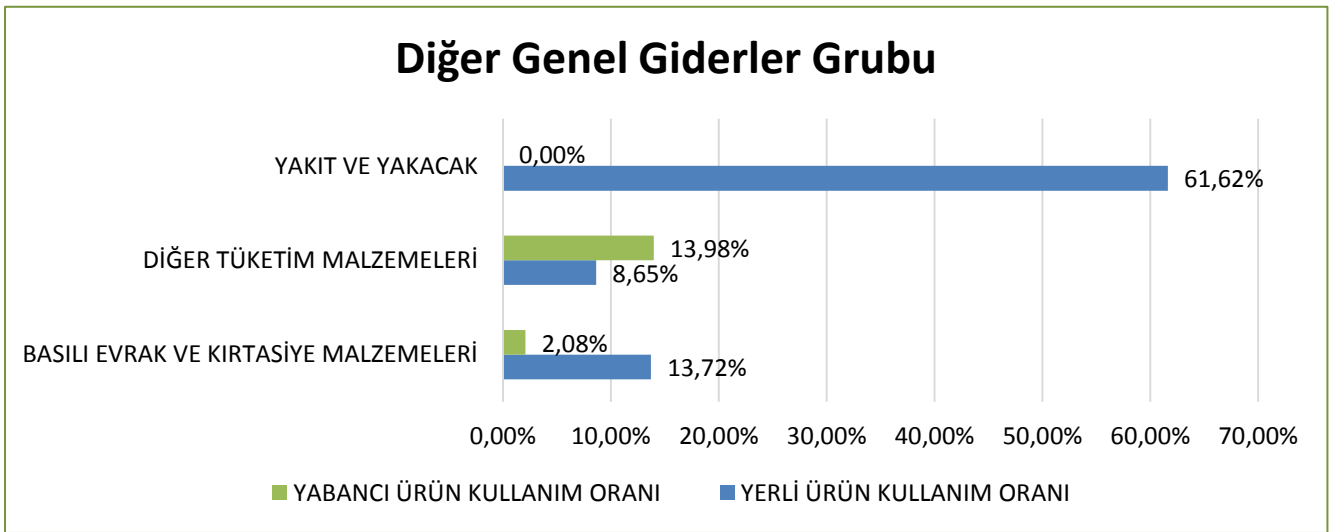
Yakıt ve Yakacak

Genel giderlerin %6,51'ini oluşturan yakıt ve yakacak giderlerinin tamamı yasal zorunluluk ve lojistik engellerden dolayı yerli sanayiden karşılanmaktadır.

Diğer Tüketim Malzemeleri

Diğer tüketim malzemeleri dahilinde, bir faaliyet dönemi içerisinde ihtiyaç olundukça alınan mefruşat giderleri ve bahçe bakım malzemeleri yer almaktadır. Toplu olarak amortismanına tabi tutuldukça değiştirilen çarşaf, havlu giderleri bu kalem dahilinde olmamakla birlikte yapılan görüşmeler sonucunda %60 oranında yurtdışından ithal edildiği belirtilmiştir. Toplam genel giderlerin %2,39'unu oluşturan faaliyet dönemi içerisindeki harcamalarda da aynı dağılım söz konusudur. %2,39 oranındaki harcamanın %1,48'i ithal; %0,91'i yerli ürünlere ayrılmıştır.

Şekil 72: Diğer Genel Giderler Grubu Harcamalarının Grup İçindeki Yerli ve Yabancı Ürün Harcama Oranları

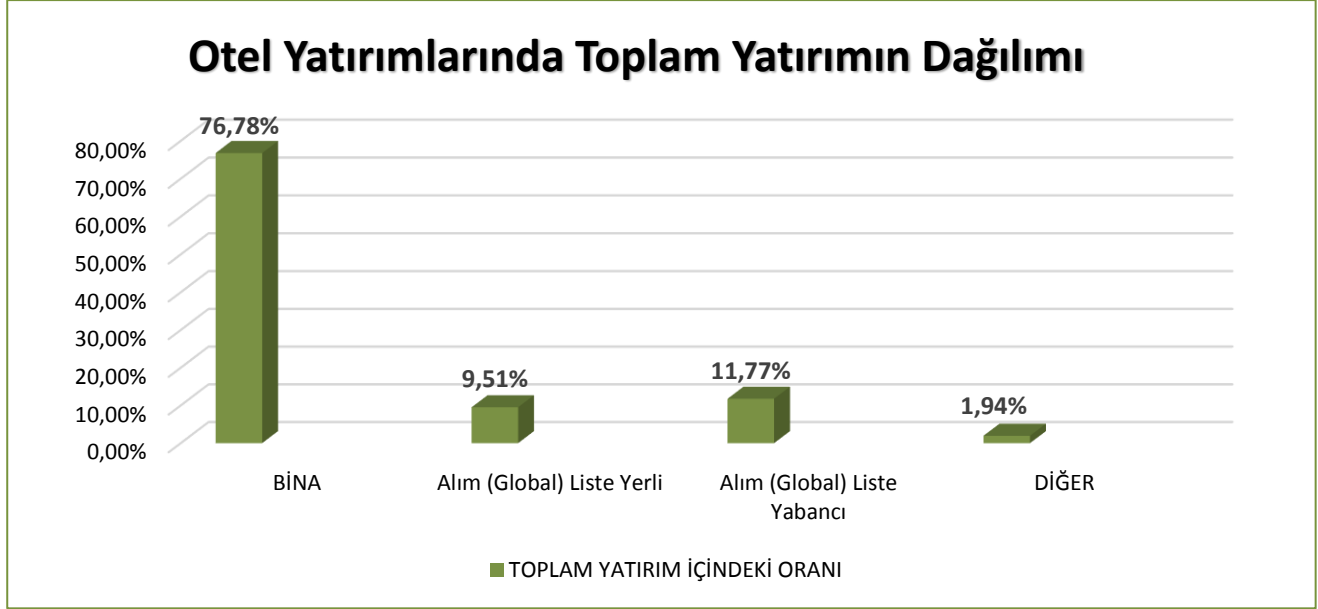

12.2.6 Devlet Planlama Örgütü Teşvik Belgesi Almış Otel Yatırım Projelerinin İncelenmesi

Devlet Planlama Örgütü Teşvik Belgesi almış otel yatırım projeleri içerisinde rastgele seçilen 5 yatırımı için hazırlanan yerli ve ithal alım (global) listeler yatırım grupları açısından

incelenmiştir. Yerli alım (global) listeler yerli üretici tarafından üretilen ürünleri, ithal alım (global) listeler yurt dışında üretilen ürünleri içermektedir. Çalışma Bina/İnşaat dışı yatırım unsurlarını kapsamaktadır.

Şekil 73: Otel Yatırımlarında Toplam Yatırımın Dağılımı

Çalışmaya dahil olan yatırım projeleri, toplam yatırımın dağılımı açısından incelendiğinde toplam yatırım tutarı içinde en büyük oranın “bina” yatırım kalemi ile %76.78 olduğu görülmektedir. Alım (global) listede yerli ürün toplam yatırımları %9.51, alım (global) listede yabancı ürün toplam yatırımları %11.77 ve diğer yatırımların %1.94 olduğunu görülmektedir.

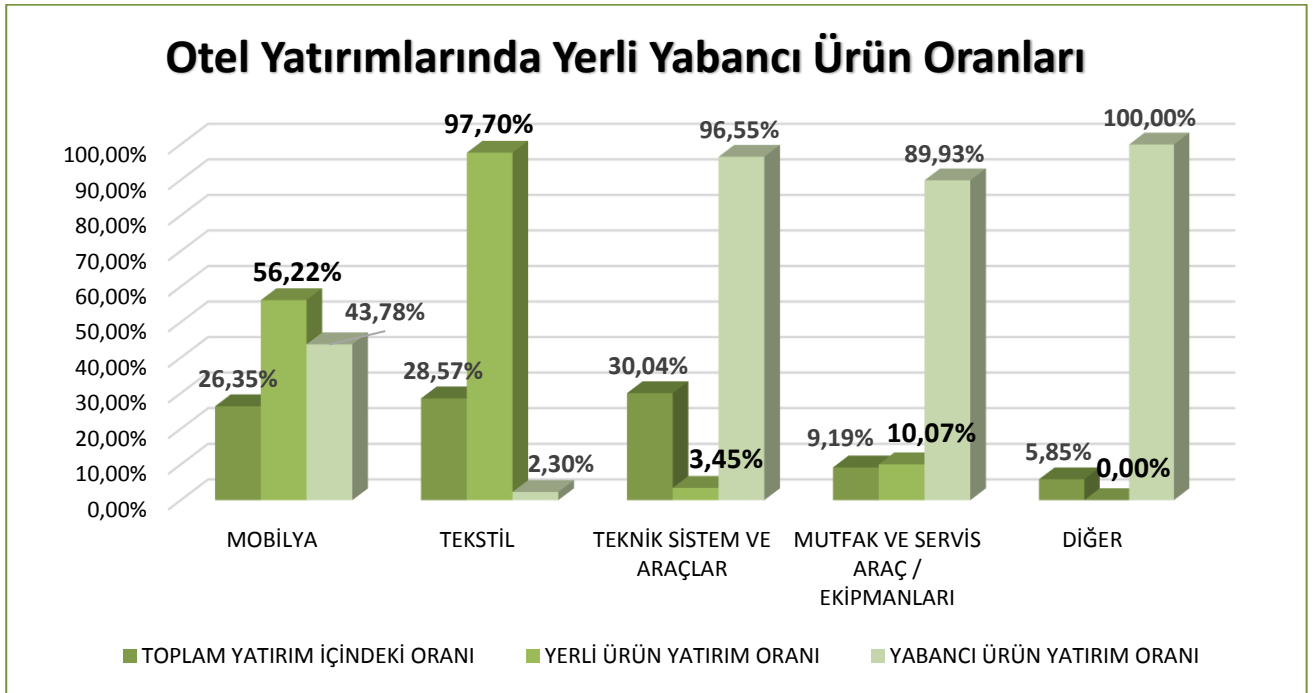
Bina yatırımı haricindeki yatırım grupları; mobilya (ahşap mobilyalar, dekoratif/elektronik mobilyalar, vb.), tekstil, teknik sistem ve araçlar (asansör, yangın sistemleri, telefon, görüntü ve ses sistemleri, ısıtma, soğutma, havalandırma sistemleri, vb.), mutfak ve servis araç/ekipmanları, diğer (çamaşırhane ekipmanları, spa/spor merkezi ekipmanları, bahçe peyzaj ürünleri, vb.) olmak üzere 5 ana grupta incelenmiştir.

Tablo 74: Otel Yatırım Grupları Ürün Oranları

Yatırım Grupları	Toplam Yatırım İçindeki Oranı	Yerli Ürün Yatırım Oranı	Yabancı Ürün Yatırım Oranı
Mobilya	26.35%	56.22%	43.78%
Tekstil	28.57%	97.70%	2.30%
Teknik Sistem ve Araçlar	30.04%	3.45%	96.55%
Mutfak Ve Servis Araç / Ekipmanları	9.19%	10.07%	89.93%
Diğer	5.85%	0.00%	100.00%

Yukarıdaki tabloda görüleceği gibi teşvik belgesi başvuruları esnasında hazırlanan, inşaat yatırımı haricindeki yatırım grupları, kendi içinde mobilya %26.35, tekstil %28.57, teknik sistem ve araçlar %30.04, mutfak ve servis araç/ekipmanları %9.19, diğer %5.85 olarak dağılmaktadır.

Şekil 74: Otel Yatırımlarında Yerli Yabancı Ürün Oranları

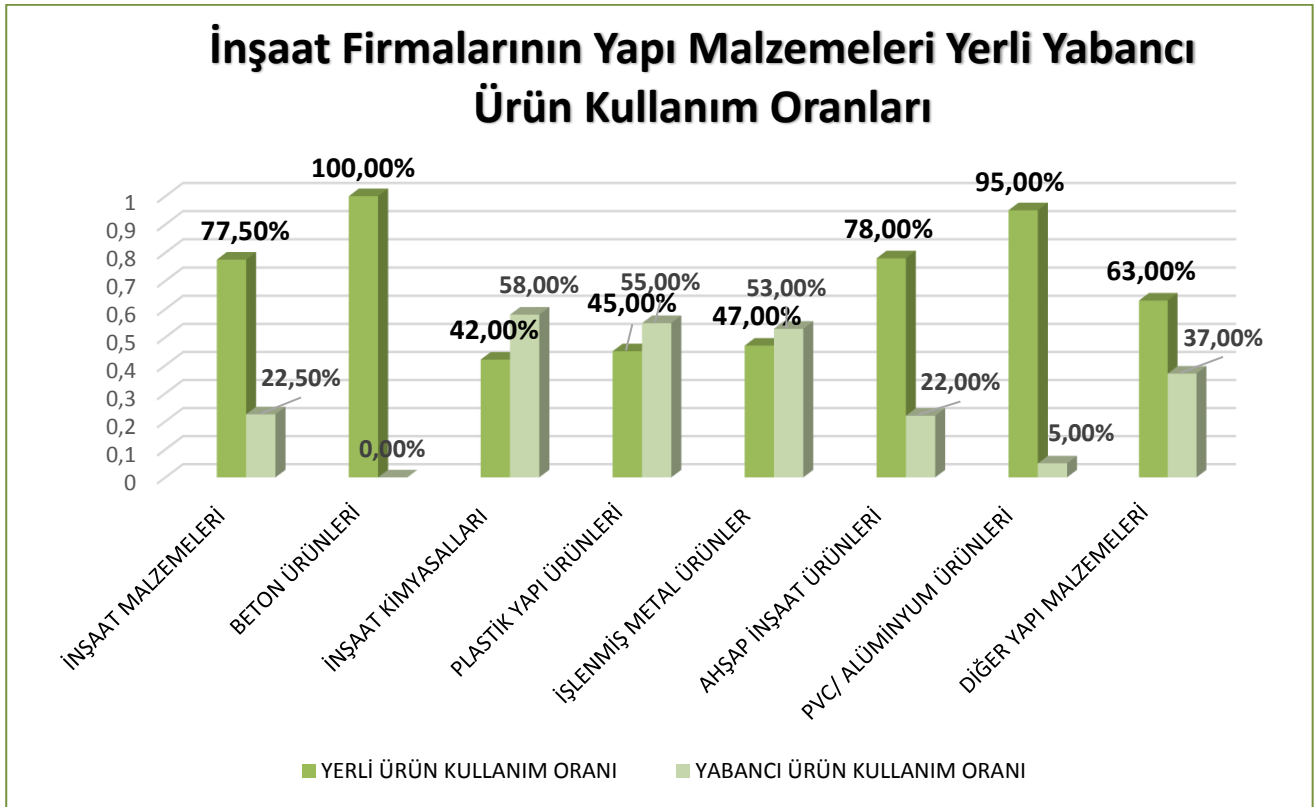
Yukarıdaki şekilde özetlendiği üzere, yatırım grupları yerli yabancı ürün oranları açısından incelendiğinde, en yüksek yerli ürün yatırımının tekstil (%97.70) grubunda olduğu görülmektedir. Sırasıyla yerli ürün yatırımları mobilya (%56.22), mutfak ve servis araç/ekipmanları (%10.07), teknik sistem ve araçlar (%3.45) olarak saptanmıştır. Diğer

(amaşırhane ekipmanları, spa/spor merkezi ekipmanları, bahçe peyzaj ürünleri, vb.) rn grubunda ise yerli ürün açısından yatırımın seçilen yatırım projeleri içerisinde öngörülmediği ortaya çıkmaktadır.

12.3. Yapı Sektörü

İnşaat firmalarının yapı malzemelerinde yerli yabancı ürün kullanımlarını incelemek amacı ile rastgele seçilen 5 inşaat firması yöneticisi ile yüz yüze görüşme yapılmıştır. Görüşmelerde yerli üretimi olan yapı malzemeleri 8 ana grupta sınıflandırılmıştır.

şekil 75: İnşaat Firmalarının Yapı Malzemeleri Yerli-Yabancı rn Kullanım Oranları

İnşaat firmalarının, yerli üretimi olan yapı malzemeleri ile ilgili yerli ürün kullanım oranları sırası ile beton ürünleri %100, pvc/alüminyum ürünleri %95, ahşap inşaat ürünleri (kapı mutfak mobilyası, vb.) %78, inşaat malzemeleri (tuğlalar, alçı, izolasyon malzemeleri, vb.) %77.50, diğer yapı malzemeleri (sandviç panel vb.) %63, işlenmiş metal ürünler %47, plastik yapı ürünleri %45, inşaat kimyasalları %42 olarak belirtilmiştir.

Sonuç

Turizm sektörünü temsilen farklı şehir, lokasyon ve büyüklüklerde faaliyet gösteren 10 turizm tesisi ile yapılan yüz yüze görüşmeler sonucunda, tesislerin yerli ürün satın alma davranışlarını etkileyen faktörler ve satın alma kararlarının yerli ve yabancı ürünler açısından değerlendirilmesi yapılmıştır.

Bu değerlendirmede, turizm tesislerinin konaklama hizmeti verebilmek için katlandıkları hizmet üretim giderlerinin %45,88'inin yerli ürünlerin satın almasında, kalan %54,12'sinin ise yabancı ürünlerin satın alınmasında kullanıldığı ortaya çıkmaktadır.

Giderlerin sınıflandırılmasına bakıldığında ise, en büyük gider kalemi olan gıda harcamalarının %69,74'ü, ikinci büyük gider kalemi olan bakım onarım giderlerinin %25,36'sı, kat hizmetleri giderlerinin %5,28'i, içecek giderlerinin %25,74'ü ve diğer genel giderlerin %83,92'si yerli ürünlere harcanmaktadır.

Sadece gıda grubu ve diğer genel giderler grubunda yerli ürün harcama oranı yabancı ürün harcama oranından fazladır. Diğer üç grupta da, yabancı ürünler için yapılan harcama oranı yerli ürünlere kıyasla daha fazladır.

Satın alma karar vericileri yerli ürünü tercih etmemeleri durumunda bu kararın sebeplerini önem sırasıyla kalite düşüklüğü, fiyat yüksekliği, yerli muadilinin olmaması, pazarlama ve satış faaliyetlerinin tatmin edici olmaması ve ürünün sürekliliğinin olmaması olarak tanımlamışlardır.

Yatırım açısından incelendiğinde ise Devlet Planlama Örgütünden teşvik alan turizm yatırım projelerinin yerli ve ithal alım (global) listelerine bakıldığında, tekstil ve mobilya ürünlerinin yerli üretimden temin edilmesi öngörüldüğü ortaya çıkmaktadır.

13. GZFT Analizi

Mevcut durum analizi, ekonomik değerlendirme ve seçilen örnek ülkelerin incelenmesi sonucunda elde edilen veriler ile ülke sanayisinin güçlü ve zayıf yanları, sanayinin gelişimine yönelik fırsat ve tehditler belirlenmiş, sanayi firma temsilcileri, kamu kurum ve kuruluş temsilcileri ve Kıbrıs Türk Sanayi Odası yönetimi katılımı ile GZFT analizi çalışması netleştirilmiş, geliştirilen puanlama yöntemi ile öncelik sırasına göre yapılandırılmıştır.

5 üzerinden önceliklendirilmiş olan SWOT analizi sonuçları bu dokümanda öncelik sırası dikkate alınarak ele alınmış, öncelik sırası 3'ün altında olanlar değerlendirme dışı kalmıştır.

Ayrıca GZFT analizinde belirlenen hususlar, politika alanlarına ayrılarak gruplandırılmıştır. Bu gruplandırmanın amacı hangi alanda politika geliştirileceğinin tanımlanmasıdır.

Politika alanları; güçlü yanların maksimize edilerek fırsata çevrilmesi, zayıf yanların giderilmesi, tehditlerin önlenmesi veya azaltılması, fırsatların değerlendirilmesi yönünde politikaların tanımlanması, hedef konumlandırma ve aksiyonların belirlenmesi amacıyla GZFT çalışmasında ortaya çıkan hususların gruplandırıldığı alanlardır.

Politika Alanları	Kısa Tanımı
Stratejik	Kamu yönetimi veya girişimciler tarafından önlem alınması, geliştirilmesi veya mevzuat düzenlemesi yapılması gereken alanlara yönelik maksimize edilecek alanları veya fırsat alanlarını tanımlar.
Mevzuat, Standart ve Denetim Alt Yapısının Geliştirilmesi	Ülke genelinde sektörlerin uymakla sorumlu olduğu ürün ve kalite standartlarının, mevzuat uyumunun ve uyumluluk düzeyinin kontrolüne yönelik gelişim alanlarını tanımlar.
Fiziki Alt Yapının Geliştirilmesi	Sanayinin fiziki olarak rekabet edebileceği alt yapı gelişim alanlarını ve uygun kapasitede üretim yapmasına imkan sağlayacak alanlara yönelik gelişim alanları tanımlar.
Kamu-Sanayi-Üniversite İşbirliğinin Geliştirilmesi	Ar-ge, kümelenme ve kalite gelişiminde işbirliği ve iş ortaklığı alanlarının geliştirilmesine yönelik alanları tanımlar.
İşgücü Piyasası ve İstihdam	Stratejik alan kapsamında ele alınabileceği gibi, en önemli sanayi girdisi olarak ayrıca ele alınmıştır.
Rekabet Gücü	İşletmelerin veya sektörün rekabetçi ve sürdürülebilir yapılar olarak varlığını sürdürmesinde güçlü ve zayıf yanların, rekabet gücünü artırmaya/azaltmaya yönelik fırsat ve tehditlerin tanımlandığı alandır.
Teknolojik Gelişim ve Teknoloji Kullanımı	Rekabet gücünün en önemli unsuru olan teknoloji kullanımı, aynı zamanda kamu yönetiminin de stratejik karar alanlarından birisi olarak ele alınmış ve bu kapsamda ayrı bir politika alanı olarak tanımlanmıştır.
Mali Yapı ve Teşvikler	Rekabet gücünün en önemli unsuru olan mali yapı ve teşviklerden faydalanması konusu aynı zamanda kamu yönetiminin de stratejik karar alanlarından birisi olarak ele alınmış ve bu kapsamda ayrı bir politika alanı olarak tanımlanmıştır.

13.2. Güçlü Yanlar

Politika Alanları	Güçlü Yanlar	Öncelik Puanı
Stratejik	TC, AB ve Orta Doğu gibi önemli pazarlara yakın stratejik coğrafi konum	4,42
	Turizm ve tarım faaliyetleri için avantaj sağlayan elverişli iklim koşulları	4,25
	Zengin tarih ve kültür	4,08
	Niş ürünlere sahip olmak	4,08
	Organize sanayi bölgelerinin varlığı	3,17
	Tarıma elverişli geniş alan	3,14
	Güçlü tarımsal sanayi	3,03
	Girişimcilik kültürünün gelişmiş olması	3,00
İşgücü Piyasası ve İstihdam	Eğitim düzeyinin yüksekliği ve toplumunun çoğunluğunun İngilizce bilmesi	4,22
	İş gücü maliyetlerinin güneye göre daha uygun olması	3,75
	Eğitimli sanayici/yönetim kapasitesi	3,33
Rekabet Gücü	Küçük pazara bağlı kolay pazarlama ve tanıtım imkanı	3,92
	Ürünün ve hammaddenin yerel ulaşımındaki lojistik kolaylık	3,64
	Bazı sektörlerde yüksek kaliteli ürünlerin varlığı	3,64
	Yeni teknik ve metotlara kolayca uyum sağlayabilecek küçük pazar	3,56
	Sanayicilerdeki kararlılık ve motivasyon	3,50
	İhracat yapan firmaların çoğunun ürün kalitesinin iyi olması	3,44
	Kriz ve rekabet ortamında esneklik ve dayanıklılık	3,44
	Sektördeki lider oyuncularda müşteri ve kalite odaklılık bilincinin iyi olması	3,14
	İnşaat işleri için hammaddenin bulunurluğu	2,67
Teknolojik Gelişim ve Teknoloji Kullanımı	İyi düzeyde teknoloji kullanımı	3,42
	Talebe göre ürün geliştirebilme esnekliği	3,31

13.3. Zayıf Yanlar

Politika Alanları	Zayıf Yanlar	Öncelik Puanı
Mevzuat, Standart ve Denetim Alt Yapısının Geliştirilmesi	Başta devlet kurumları olmak üzere kurumlar arası koordinasyon ve eşgüdüm eksikliği	4,56
	Birçok alanda kalite standartlarının belirlenmemiş olması	4,50
	Birçok alanda (ürün kalite standartları, çevre ve iş güvenliği mevzuatı, ithal ürünlerin standart ve mevzuata uygunluğu vb. gibi) denetim eksikliğinin olması	4,44
	Damping mevzuatı ve denetimin olmaması	3,92
	Kayıt dışı ve merdiven altı üretimden doğan haksız rekabet	3,86
	İş ortamı ile ilgili yetersiz hukuki çerçeve	3,83
Fiziki Alt Yapının Geliştirilmesi	Sanayi Bölgelerinde yetersiz kapasite ve altyapı sorunları	4,36
	Fiziksel altyapı kalitesinin düşük olması (ulaşım, telekomünikasyon, su ve elektrik)	3,89
	KontROLSÜZ gelişip konut alanlarında sıkışmış imalat atölyeleri	3,64
Kamu-Sanayi-Üniversite İşbirliğinin Geliştirilmesi	Kümelenme ve işbirliği faaliyetlerinin eksikliği / ortaklık kültürünün olmaması	4,28
	Üniversite-sanayi işbirliğinin gelişmemiş olması	4,33
İşgücü Piyasası ve İstihdam	Teknik iş gücünün yeterli sayıda olmaması	4,08
	Çalışan vasıflarının ve ehliyetlerinin eksikliği	3,81
	Yüksek girdi maliyetleri (yakıt, enerji, işçilik)	4,44
	İşletmelerde insan kaynakları yönetimi eksikliği	3,75
İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması	İşletmelerin kurumsallaşma düzeyinin yeterli olmaması	4,42
	İşletmelerin tanıtım ve markalaşma faaliyetlerinin yeterli düzeyde olmaması,	4,31
	Yerel ürünlerle ilgili düşük kalite algısı / güven azlığı	4,22
	İşletmelerde pazarlama ve satış yönetimi sistem ve uygulamalarının yetersizliği	4,19
	Stratejik yönetim yetkinliğinin düşük olması, etkin olarak stratejik planlama yapılmaması, hedefsiz çalışma	4,17
	İthal ürünler ile rekabet zorluğu/haksız rekabet (tanıtım bütçesi, raf alanı, vb.)	4,11
	Standart ve mevzuata uygunluk düzeyinin yetersiz olması	4,08
	Aile şirketlerinde kuşak çatışması, düşük yönetsel değişim ve gelişim kapasitesi	3,89
	Fiyat odaklı, bilinçsiz rekabet	3,89
	İhracat pazarlarına sınırlı erişim	3,83

Politika Alanları	Zayıf Yanlar	Öncelik Puanı
	Sanayinin diğer sektörlerdeki talebi takip edememesi/ oluşturamaması	3,83
	Yetersiz Ar-Ge ve inovasyon çalışmaları	3,78
	Çevre ve iş güvenliği yönetimi eksikliği	3,69
	Küçük ölçekli iç pazardan kaynaklanan kısıtlar	3,61
	Atıl kapasite	3,56
	Ürün çeşitlendirme süreç ve uygulamalarının yetersiz olması	3,5
	Dağıtım kanallarının zayıflığı	3,42
	Süreç yönetiminde zayıflık, süreçlerle yönetim yaklaşımının olmaması	3,14
	Limitli kapasiteye sahip olmak	3,06
	Bilgi eksikliği (know-how)	3,06
	Stratejik pazarlama planlaması yapılmaması, pazara uyum sağlayamama	3,06
Teknolojik Gelişim ve Teknoloji Kullanımı	İstatistiki veri yetersizliği	4,31
	İleri teknolojiye dayalı, yüksek katma değerli (sermaye-yoğun) üretimin gelişmemiş olması	4,08
	Küçük ölçek nedeniyle teknolojik yatırımların yapılamaması/güncellenememesi	3,83
	İşletmeler tarafından üstlenilen araştırma ve gelişim faaliyetlerinin azlığı	3,81
	Dijital pazarlama eksikliği	3,50
Mali Yapı ve Teşvikler	Finansmana erişim zorluğu (yüksek faiz oranları, teminat ihtiyacı)	3,94
	Gerçeği yansıtmayan bilançolardan doğan kredibilite eksikliği	3,94
	Finansal planlamanın etkin kullanılmaması (Bütçe ve nakit planlama eksikliği)	3,86
	Sermaye yapısı zayıflığı /yetersizliği	3,75

13.4. Fırsatlar

Politika Alanları	Fırsatlar	Öncelik Puanı
Stratejik	Hizmetler, özellikle de turizm alanında yüksek büyüme potansiyeli	4,19
	Turizmdeki gelişim potansiyeli	4,19
	Çözümün ülke imajı konusunda yaratacağı olumlu etki	4,08
	Türkiye'den su projesi ve buna bağlı ortaya çıkacak üretim potansiyeli	4,08
	Kıbrıs'a özgü niş ürünlerin sanayileşmesi	4,05
	Politik konuların zamanında çözülmesi ile Kuzey Kıbrıs'ın AB üyesi olması olasılığı	4,03
	Çözüm ile Maraşın açılması	3,92
	Yabancı üniversite öğrencileri sayesinde yapılan tanıtım	3,68
	Yerli ürün kullanımına yönlendirilebilecek küçük piyasa	3,57
	Yabancı yatırımcıların Kuzey Kıbrıs'a ilgisi	3,38
	Kıbrıs'ın ada ülkesi olması	3,19
	Ekonomik refah/gelir düzeyinin yüksek olması	3,16
	Lefkoşa dışı bölgelerin sanayi yatırımlarına doymamış olması	3,14
Mevzuat, Standart ve Denetim Alt Yapısının Geliştirilmesi	Hellim ve benzeri ürünlerde coğrafi işaret tescili oluşturulması	4,36
	Hellim/Halloumi tescili sayesinde ürün kalitesinin geliştirilmesi ve istikrarlı hale getirilmesi	4,31
	Çözüm sonrası haksız rekabetin düzenlenmesi	4,25
	Çözüm sonrası kalite standartlarının artışı	4,19
	AB uyum müktesebatına uyum çalışmaları ve yasaların yenilenecek olması	4,03
Fiziki Alt Yapının Geliştirilmesi	Yenilenebilir enerji imkanları	4,22
	Alternatif enerji yatırım maliyetlerinin düşmesi ve üretim kapasitesinin artması	4,14
	TC den gelecek elektrik ile ucuz ve sürekli elektrik enerjisine ulaşım	4,03
	Liman altyapısının geliştirilmesi ile Kuzey Kıbrıs'ın transit ticaret merkezi olarak kullanılması	4,03
	Lojistik sektöründeki gelişim potansiyeli (tersane, yat limanı, serbest bölge)	3,89
Kamu-Sanayi-Üniversite İşbirliğinin Geliştirilmesi	Kümeleme ve işbirliği çalışmaları	3,86
İşgücü Piyasası ve İstihdam	Öğrenci sayısının artması (talep ve ürün çeşitliliğinin artırılması için fırsat)	4,24

Politika Alanları	Fırsatlar	Öncelik Puanı
	Güney Kıbrıs'la yaşanacak olası bir rekabette özellikle emek yoğun sanayi alt sektörlerindeki rekabet avantajı	3,75
	Beyin göçünün ülkeye çekilme potansiyeli	3,70
	Emek yoğun sektörün düşük maliyetli olması	3,08
	Tahsisine kısa sürede başlanabilecek yeni organize sanayi bölgelerinin ve genç nüfusun varlığı	3,24
	Yurtdışında yaşayan Kıbrıslı Türkler	3,22
İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması	Çözüm sonrası ortaya çıkacak yeni pazar fırsatları. Hava ve deniz yolu üzerinden dış pazarlara açılma imkanı	4,36
	TC den su temini ile tarımsal üretimdeki çeşitlilik, maliyetlerin düşmesi ve verimlilik (rekolte)artışı	4,08
	Alternatif turizm faaliyetlerine yönelik uluslararası talep (örneğin: Eko-turizm, özel ilgi turizmi vs.)	3,97
	Dış pazarda niş ürünlere ilginin artması	3,95
	Çözüm sonrası üretim ve ihracat artışı ile maliyetin düşmesi	3,86
	Eko-turizm sayesinde yöresel ürünlerin gelişmesi, talebin artması	3,84
	Eğitim sektöründeki olumlu gelişmelerin tüketime olumlu etkisi (ürünlere olan talebin artması)	3,76
	Orta Doğu, Kuzey Afrika ve Türki cumhuriyetlerde standartların AB kadar sıkı olmaması	3,69
	Yerli ürün kullanım bilincinin ve buna bağlı talebin artması	3,68
	Yurtdışı fuarlara katılım imkanı	3,68
	Bilişim sektörünün ambargolardan etkilenmemesi, bilişim sektöründe gelişim potansiyeli	3,65
	Yeşil hat tüzüğü kapsamında yapılan ticaret (ek pazar, ihracat deneyimi, vs.)	3,59
	Güney Kıbrıs firmaları ile işbirliği fırsatları	3,57
	Ürün satılabilecek çok çeşitli kültürlerden insanın Kıbrıs'ta yaşaması	3,27
	Giderek büyüyen ve penetre edilmeye açık iç piyasa	3,06
Teknolojik Gelişim ve Teknoloji Kullanımı	Globalleşen dünyada elektronik ticaret potansiyeli	3,97
	Yenilenebilir enerji yatırımları	3,84
	Üniversitelerle AR-GE konusunda işbirliği	3,46
	Teknoloji ve otomasyon yatırımları ile maliyetleri düşürme potansiyeli	3,41
	Pazardaki bilişim kullanımının düşük olması ve gelişime açık, penetre edilebilir vaziyette olması	3,30
Mali Yapı ve Teşvikler	Sanayicilere yönelik hibe/kredi programları	4,11
	Çözüm sayesinde yabancı sermayenin gelişim potansiyeli/artması	4,08

Politika Alanları	Fırsatlar	Öncelik Puanı
	AB, TC ve diğer uluslararası destekler	3,84
	Teşvik sistemi kapsamının gelişme potansiyeli	3,62
	Teşvik programlarının devam etmesi/devamlılığı	3,62
	Finansal sistemdeki yüksek mevduatlar ve yüksek kişi başı tasarruf oranları	3,05

13.5. Tehditler

Politika Alanları	Tehditler	Öncelik Puanı
Stratejik	Ülke yönetimindeki yetersizlikler	4,65
	Hantal bürokratik yapı	4,59
	Devletin Sanayi sektörü ile ilgili stratejisinin olmaması, proje üretememesi, yabancı fonları etkin kullanamaması	4,46
	İstikrarsız iç politika	4,41
	Çözüm veya çözümsüzlük /siyasi belirsizlik	4,19
	Kayırmacılık ve partizanlık	4,11
	Verimsiz kamu sektörü ve toplum çıkarlarının gözetilmemesi	4,05
	Bölgesel politik istikrarsızlık	4,03
	Yatırım iklimimin uzun vadeli plan yapmaya müsait olmaması	4,00
	İlgili devlet kurumlarının sanayi sektörüne ciddiyetsiz bakışı	3,97
	E-devlet projelerinin hayata geçirilmemiş olması	3,86
	Küçük ölçekten kaynaklı tekelleşme potansiyeli	3,84
	Kamunun verimli çalışmayan kurumlarının özelleştirilmemesi	3,84
	İhracat olanağının kısıtlı olması/ambargolar	3,76
Mevzuat, Standart ve Denetim Alt Yapısının Geliştirilmesi	Denetim mekanizmasının çalışmaması	4,58
	Tarımsal ürünlerde ilaçlamaların ve üretim yöntemlerinin denetlenmemesi	4,45
	Sektörleri regüle edecek yasal mevzuat eksikliği/ yetersizliği	4,43
	Kamunun, sektörün ihtiyaçlarına göre kendini yenilememesi (teşvikler, izinler, standartlar, girişimciliğin artırılması)	4,27
	Ticaret ve ihtisas mahkemelerinin olmaması (mahkeme süreçlerinin uzunluğu)	4,11
	Vergi toplamada ve denetimde eşitlik bulunmaması	4,11
	İthalatta kullanılan yasal ve teknik denetim altyapısının yetersizliği	4,08
	Damping ve rekabet yasalarının eksikliği veya işleyişlerindeki sıkıntılar	4,03
	İthalatta sertifikasız, taklit/imitasyon ürünlere izin verilmesi	3,97
	Ürün güvenliği ile standartlaşmada destek eksikliği	3,89
	Sektörlerin rasyonel korunamaması, ithal izinlerinin kolayca verilmesi	3,66
Fiziki Alt Yapının Geliştirilmesi	Yeşil Hat Tüzüğü kapsamındaki kısıtlamalar	3,55
	Sanayi Bölgelerinin sektörel bazda organize olmaması ve amaç dışında kullanılması	4,22
	Fiziksel altyapının eksikliği (ulaşım, telekomünikasyon, su, elektrik)	3,95

Politika Alanları	Tehditler	Öncelik Puanı
	Sanayi bölgelerinin yetersizliği	3,92
	Limanların altyapı ve kapasitelerinin zayıflığı	3,92
	Organize Sanayi Bölgeleri yönetiminin doğru şekilde yapılmaması	3,89
	Fiziki planın uygulanmaması	3,89
	Mülkiyet sorunu	3,76
Kamu-Sanayi-Üniversite İşbirliğinin Geliştirilmesi	Sanayi - üniversite işbirliği eksikliği	4,03
	İlgili kurumlar arasında iletişim eksikliği	3,89
İşgücü Piyasası ve İstihdam	Meslek liselerinin yeterli ara eleman yetiştirememesi ve yerli işgücünün mesleki teknik eğitime yönelmemesi	4,37
	Nitelikli eleman eksikliği	4,00
	Düşük işçilik maliyeti olan ülkeler ile rekabet	3,53
	Düşük eğitim kalitesi, düşük kalifiyeli yetişmiş insan kaynağı	3,32
İşletmelerin Rekabet Gücünün Artırılması	Mevcut durumda TC ve diğer ülkelerden gelen büyük tüccarların yarattığı rekabet	4,32
	Yüksek girdi maliyetleri	4,21
	Dışa bağımlı hammadde	4,05
	Hellim üretimi için gerekli süt miktarının kısıtlı olması	4,03
	Devlete yapılan satışlarda uzun tahsilat süreleri	3,95
	Kıbrıs ürünü düşük kaliteli / dışardan gelen ürünler daha kalitelidir algısı	3,95
	Çözüm sonrası kalite standartlarında rekabet edememe	3,73
	Yabancı yatırımcının önündeki bürokratik engeller	3,63
	Rumların Kıbrıs Türk ürünleri ile ilgili negatif algısı ve Kıbrıs Türk ürünlerini Güney Kıbrıs'ta perakende satmaktan çekinmesi	3,58
	TC'de 'ızgara peyniri' adı altında hellim satılması	3,57
	Kalitesiz/merdiven altı üretim	3,55
	Girişimcilik ortamının tam oluşmamış olması	3,47
	İnşaat sektöründeki daralma	3,37
	Çözüm sonrası kıyı ticaretinin ortadan kalkması	3,32
	Yeni uluslararası rakiplerin turizm sektörüne dinamik girişi	3,26
	Televizyonlarda yabancı markaların reklamlarının yayınlanması	3,24
	Ekonominin turizme bağlı oluşu ve turizm sektörünün içerdiği değişken riskler	3,21
Teknolojik Gelişim ve Teknoloji Kullanımı	Anlaşma ile dıştan gelecek uluslararası sermaye/teknolojinin yaratacağı rekabet	4,16

Politika Alanları	Tehditler	Öncelik Puanı
	Teknoloji geliştirme konusunda yeterli teşvikler yok, mali kaynak bulmak zor (Leasing olmaması, KOSGEB gibi düzenli açık ARGE fonlarının eksikliği)	3,62
	İletişim maliyetlerinin yüksek olması	3,14
Mali Yapı ve Teşvikler	Dövizdeki dalgalanmalar, istikrarsız TL, yüksek kur riski	4,05
	Yüksek kredi maliyetleri	4,05
	Vergi ve sigorta katkı payı maliyetinin yüksekliği	3,74
	Tasarrufların yatırıma dönüşmemesi	3,74
	Çevre standartlarında uyumda destek eksikliği	3,66
	Yabancı yatırımcıya sağlanan avantajların yerliye sağlanmaması	3,43
	Sermaye göçü	3,41
	Bankacılıkta tahsilat kolaylaştırıcı araçların bulunmaması	3,37
	Küresel ekonomik kriz	3,13

www.kuzeykibrissanayi.com

